

చెన్న పట్టణము మే ౧౯౨౭

సంపుటము ౪

ప్రభవ సంవత్సరము వైశాఖమాసము

సంఖ్య ౫

శివాజీ మహారాజు

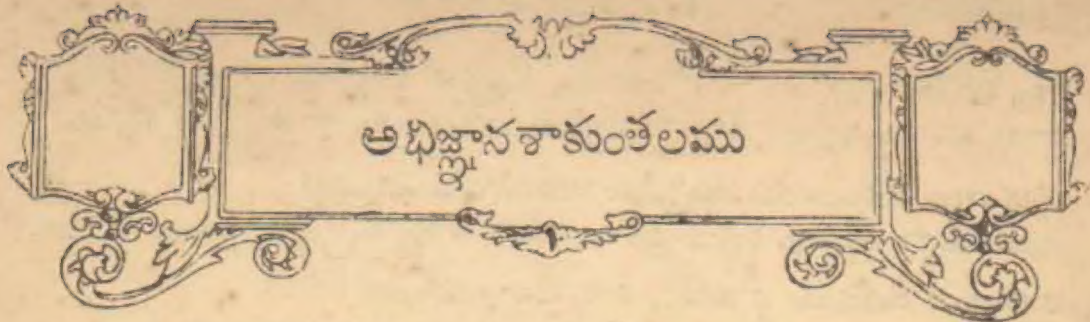
సోమంచి వానుదేవరావు గారు

ప్ర బల మహారాష్ట్ర రాష్ట్ర మెవ్వనిచే దొలుదొల్ల బలిమిచే నిలువబడియె
 బాశ్చాత్య సంఘదార్య మెవ్వనిచే దొలుదొల్ల గడిమిచే దెలువబడియె
 దిల్లీ మహారాజ్య కల్లోలినీతి తొలుత నెవ్వనిచే గలవబడియె
 గర్హాటకాధీశు గర్వసంరంభంబు తొలుత నెవ్వనిచే నలవబడియె
 నతడు నొగడొందు నభియంతి తతచమూన, మూహ విదళనఘనశౌర్య బాహుబలుడు
 దశదిశాభ్యంతరవ్యాప్త భవశక్తి, సత్ప్రవర్తి మహారాష్ట్రచక్రవర్తి.

- గీ. శాలివాహనశకమున జలజబాత, ననగిభూతసోముల బ్రభవంబు నొందె
 భోస్లే వంశవనధి సంపూర్ణపూర్ణి, మాశశాంకుండు ఘనుఁ డగు శ్రీ శివాజి.
- గీ. ధైర్య శౌర్య సాహస ఘనోదార్యలక్ష్మి, లెవ్వని వరించి చిరకీర్తి నెనగు నతడు
 చనె శివాజీమహారాజు ఘనుఁడు యవన, సరసిజశశి మహారాష్ట్రచక్రవర్తి.
- గీ. ఘనధనుర్వేదపారగుఁడును హయాధి, రోహణకళావిదగ్ధుండు బాహుబల న
 మంచితుండును వేదశాస్త్రార్థవేది, యె యెవగుచుండె నాభూతలాధినేత.

- గీ. అతిభయంకరస్వీయమతావలంబ, నార్థమయి హిందువులను గట్టాలిపాలు
చేసి మించిన యారంగజేబు చక్ర, వర్తికి హృదయశల్యమై వజ్రాలె శివుడు.
- గీ. తోరణ పురంధరాదిక దుర్గములను, లీలగా ముట్టడించి లలితజెలంగి
గోలకొండ విజాపురపాలకులకు, దురకలకు మనశ్శల్యమై పరంగె శివుడు.
- గీ. సంగర కళాధురీణుడై సకలయవన, సైన్యనాశకుడై మహాసాహసమున
ఖలుని హాస్టలుఖానుని గాలుపురికి, సంపి రాయగడంబున నడచె శివుడు.
- గీ. అల మహమ్మదీయుల దుర్గములను ముట్ట, డించి వారిరాజ్యము లాక్రమించి “చౌతు”
పన్నుల విధించి కొంకణ భాగమెల్ల, వృద్ధి గావించి సితకీర్తి వెలసె శివుడు.
- గీ. సింహగడదుర్గమున మహాసింహమట్లు, గర్జనారావవిదళిత ఖలమనోంత
రుండయి నిజప్రతాప ప్రచండసూర్య, కరముల సరిప్రకరముల గాల్చె శివుడు.
- గీ. సింహగడదుర్గమున జేతం జిక్కినట్టి, శత్రురాజుల ఘనధైర్య శౌర్యధనుల,
ఘనకృపావేశమున విఘ్నగా శివాజి, కలండ తాదృశవీరు డీ ఘోరలమున.
- గీ. ఉద్ధతుండగు కర్ణాటకోర్విపాలు, చేతం గారాగృహంబందు జిక్కియున్న
కన్నతండ్రిని విడిపించెగా శివాజి, పాజహాను సాహాయ్యంబు చే జెలంగి.
- గీ. క్రూరకర్ణాటకాధీశు కూర్మి మంత్రి, శైస్తఖానుడు ఘనచమూనహితుడగుచు
నిజనగరమైన పునహాను విజనజేయ, దంత్రిమున వాని బోదోలె దా శివాజి.
- గీ. ప్రబలతరమైన సూరతు పట్టణంబు, నాటుదినములలోన గొల్లాడి యాంగ్ల
పోర్చిగీసుల క్రొవ్వేర్చి పేర్చి పరధ, నంబులను రాయఘరు జేర్చె సాంబశివుడు.
- గీ. పిదప నౌకాదళము నొండు వెలయజేసి, యల్లమక్కాకు బోయెడు యవనజనుల
నుండి పలుమాఱు బన్నుల నొలిచి నిజమహాద్ధతిక బ్రకటించుచు నుండె శివుడు.
- గీ. అలపురంధరస్థలముననైన యట్టి యొప్పుదల యొర్చి కొన్ని నా ఖండి తాను
జక్రవర్తి నశుండయి సరవి దంత్రి, బుద్ధి గారాగృహము విడిపోయె శివుడు.
- గీ. మఱియు గర్ణాటకమునకు మరలి జోధ, పురపు “జస్వంతసింగు”ను “ముజము” మంత్రి
దానమను నుపాయంబున దనకు పశులు, గాగ నొనరించి కర్ణాటకమును గోల
కొండను జయించి కప్పముల్ గొనె శివుడు.
- గీ. మహిత చింతామణీపిత మధ్యమందు, పరసుధర్మాసభాంతరవర్తియైన
గోత్రరిపురీతి రాయఘుర్కొటాన, నిండుపేరొలగంబున నుండె శివుడు.

- గీ. చెన్నపురికేగి “వెల్లూరు” “జింజి” యనెడు, దుర్గముల ముట్టడించి యాత్రోవ “జిల్లా”
నాగె; దనరెడు దుర్గంబు వేగెగొని స్వకీయ నగరంబునకుఁ దాను బోయె శివుడు.
- గీ. అల్లకల్యాణ దుర్గంబునందు యుద్ధసీమ సరిసరిపోరి చే జక్కినట్టి
యవన శుద్ధాంతమానిని శివుడు విడచె, గలరె తాద్యశేంద్రియనిగ్రహులు జగమున.
- గీ. భారతీయుల మతమును బాడుచేసి, వారి దేవాలయంబులు నీరుచేసి
గోవధ మొనర్చుచును దదీయావమానముఁ బాసర్చెడు తురకల ముష్కరులను
ఁ ఁ ఖండఖండంబులుగఁ జేసెఁగా శివాజి!
- గీ. యవనఁరిపాలనంబున భవి నధర్మవృద్ధియును ధర్మనాశంబుఁ బెరిగెఁగాన
ధర్మసంస్థాపనార్థంబు ధరణి నీశ్వరాంశమున శివాజి జనించె నంద్రు జనులు.
- గీ. కరమధక్తిని ధన్యతాగరిమఁజేసి, గురుడయిన రామదాసుచే నెఱిగె శివుడు
కర్మయోగంబు వేదాంతమర్మములును, రాజనీతియు ధర్మశాస్త్రంబుఁ గడక.
- గీ. స్వీయరాజ్యంబు నకలం బమేయధక్తి, దాను గురుదక్షిణగ రామదాసునకు నొ
సంగె; మరలగ్రహించె రాజ్యంబు శివుడు, గురుడు కరుణార్ద్రహృదయుడై కొమ్మనంగ.
- నీ. యవనసేనాలోలురై మరాటులు దేశ మతధక్తి విడచిన కతనఁజేసి
కూటికి గుడ్డకుఁ గొఱమాలి “మావళే” లతికప్తములఁ బొందు కతనఁజేసి
ప్రక్కబల్లెముల లాగుక్కుసూపెడు తురకల రాజులందెడు కతనఁజేసి
తనప్రయత్నములకుఁ దండ్రీయా “పాదీయు” బ్రతికూలుడై యుండు కతనఁజేసి
భారతీయుల స్వాతంత్ర్య సారమెల్లఁ, గొంచె మగుతఱిఁ బునరుద్ధరించె దాని
నఖిలహరిదంత విశ్రాంతయశుడు శివుడు, దేవతాంశోద్భవుండు గీర్తిత చరితుడు.
- నీ. తననిరంకుశతఁ గాంచిన శతారముగలువాడైనఁ దలవంపవలయుననినఁ
దనసంగర కళావిదగ్ధతఁగన్న గాండీవియైనను జిన్నవోపుననినఁ
దనయుదారతఁ గన్న ఘన కర్ణ శిబి కల్పబలులైనఁ దలమూఁప వలయుననినఁ
దనవర్తనంబుఁ గాంచిన మనీషులకైన నడలవంకలు దీర్ప నడరుననినఁ
నతని నగ్గింపఁదరమె నీహారహార, హీరదేవతాహార పటీరశార
దాంబుద మరాళ ఘనసారతారకాశ, తారకాశవిరాజిత ధవళకీర్తి.
- క. ఆతని నులియింపందగు, మాతృపదారాధనుఁ నమగ్రబలప్ర
స్ఫీతు భవానీపద జల,జాత యుగాధీనమానసమధువ్రతునిఁ.
- గీ. యవనఁరిపాలనంబున మిప్రుదఃఖి, ననధిమునుఁగుచు నుండు మాధరతమాత
చేతినంకెల్ల విడిపించి స్వేచ్ఛఁగూర్చినట్టి శివనకు నర్పింతు నంజలులను.

అభిజ్ఞానశాకుంతలము

“కనిష్ఠికాభిష్ఠితకాళిదాసా”

అనావరి సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రి గారు [కళాపదాం]

మహాకవి కాళిదాసుఁ డీ నాటకమందుఁ
దాసు సాధింపఁదలఁచుకొనిన శృంగా
రరసమును, సముచితమై విచ్ఛేదమునందకుండ
సిద్ధింపఁజేసికొనుచుఁ బాత్రములకును, బ్రసం
గములకును, సమగ్రమైన యాచిత్యమును
సంపాదించుకొనుచు నపేక్షితములుగాని వర్ణ
నలకుఁ బ్రసక్తి నిడక కథాసంవిధాన శిల్పముం
దగ్గగఁబ్రొద్దఁజే రసికసంతతికి స్పృహచేయమ
హిముఁ డయ్యెను.

రసము

హాస్యభయానక శాంతాది రసములకు,
వాత్సల్యము, భక్తి, మున్నగు భావములకు
సచ్చటచ్చటఁ దగులీతిఁ బ్రవేశ మొసంగినను,
మహాకవివర్యుని యవిచ్ఛిన్నప్రతిభాభారకు
గోచరమై ధారావాహినిగానాటకమందాద్యం
తవ్యాపియైనది శృంగారరసమే. వీరరసమో,
శృంగారరసమో నాటకమునందుఁ బ్రధానర
సమై యుండితీరవలయు నను లాక్షణిక సం
ప్రదాయనియమమునైతము మనశాకుంతల
మునంటి లలితరచనలయందు శృంగారమున
కును, అన్వర్ణరాసువ మహావీరచరితములవంటి
యుద్ధతరచనలయందు వీరరసమునకును వస్తు

సౌందర్యజ్ఞులైన మహాకవికాళిదాసాదు లిట్టి
ప్రధాన్యము నొసంగంబట్టియే యేర్పడెను.

ఆశృంగారమునహిత మెక్క-విధముగాఁ
బోపింపఁబడిన సహృదయ హృదయము
లకు విసువాడవునోకోయని ప్రయోగసూక్ష్మ
జ్ఞుడగు మహాకవి ప్రథమాంకమందుఁ బూర్వ
రాగవిప్రలంభశృంగారమును (అనగా నాయి
కానాయకులకుఁ బ్రప్రథమమందుఁ గలిగెడియ
నురాగముయొక్క సూతనానన్ధ) బోపించి
యంతట ద్వితీయాంకమున నయ్యదియే స్మర్య
మాణమధురమగులాగునఁ బ్రయోగించె. పిదపఁ
ద్వితీయాంకమున సంభోగశృంగారరసమయ
మైన భావసామగ్రిని వ్యక్తముజేసె. చతు
ర్థాంకమున రసికహృదయముల సులభముగఁ
దస్మయముఁ జేయఁజాలు వాత్సల్యమును,
గణ్యమపార్థియందును, శకుంతలయందును,
నొకచోనననేల- కణ్వశ్రమముం దెల్లెడలను
సహజశాంతిప్రసారమునకు సహిత మొర
పిడి కలుగునట్లు వెల్లివిడియఁజేయుచుఁ దత్తా
ద్యశమై సమాధిగామి యగు సమృహావా
త్సల్యప్రవాహమునకు నే తు పై ని లి చి
శృంగారరసమే నాటకమందుఁ బ్రధాన

నాయిక యగు శకుంతలయొక్క పతిగృహ
పూర్తకు నిర్విఘ్న మొనఁగూర్చెనని వ్యక్త
పఱచి తన ప్రధానరసబోషణమందలి జాగరూ
కతను వెల్లడించె. పంచమాంకమున దైవాను
కూర్మములేక రసకార్యములకుఁ బ్రతిబంధ
మేర్పడినను, నాయికానాయకుల యంతరంగ
ముల స్నిగ్ధతను బలపఱచు తిరమగు భావప్ర
తిష్ఠఁ దొలఁగింప శక్యముకాదని దుష్యంతుని
యొక్కయు, శకుంతలయొక్కయు సంభాషణ
ములయందు సూచించుచుఁ బ్రస్తుతమగు
ప్రధానరసరాజమున కవిచ్ఛిన్నని నెలకొల్పు
కొనెను.

షష్ఠాంకమునఁ దనకుఁ బలువిధముల
సభిష్టమైన విప్రలంభశృంగారమును పూర్వవి
లక్షణముగ వివిధములగు పాత్రముల మాఖ
మునఁ బ్రస్తురింపఁజేసెను.

సప్తమాంకమునఁ బూర్వపక్షితము లగు
బహువిధములైన శృంగారరసమందలి యవాం
తరావస్థల కెల్లఁ బరమావధి యనందగి ఫలభూ
తమైనసంభోగశృంగారరససమగ్రతను సువిశు
ద్ధప్రణయరసభరితులగు నాయికానాయకుల
యాకస్మికసమాగమమున నదృశ్యతరసముతోఁ
గూడఁ బ్రదర్శింపఁబోవుచుండెను. అందుఁ
జిత్రముగఁ బ్రప్రథమమున శాస్త్రీయమగు
సంతతి విచ్ఛేదదోషముఁ దలఁచుకొని పశ్చా
త్తాపతిత్తుఁడగుచున్న దుష్యంతుని స్నిగ్ధహృ
దయమున కారసపుత్రుని గాఢాలింగనమువలని
సౌఖ్యము నొడవించె. ఇచ్చటఁ గవిహృదయ
మగాఢము. నిరపరాధ యగు సతీమణి సౌఖ్య
ము దన్యధాభావముఁ గల్పించి పూర్వమొన

రించిన శాస్త్రీయగాంధర్వవివాహముయొక్క
వృత్తాంతమును మఱపించిన ముని శాపప్రభూ
తమగు తమస్సునకును, తదనంతర మతివే
లమై పశ్చాత్తాపమిశ్రమయిన వియోగవేద
నానుభవమువలని కాలుష్యమునకును, నిష్కృ
తిగాఁ బావనమై యగాఢమగు పుత్రవాత్సల్య
మను దివ్యగంగాప్రవాహమునఁ గథానాయ
కుని హృదయము నొకపరి మనమహాకవి తీర్థ
మాడించఁ దలఁచియుండెను. పదంపడి సువి
శుద్ధప్రేమవల్లికలు మొలకలెత్త యేకాకార
మైయున్న యనుమాదంపతుల హృదయ
దేశమున గంగాయమునా సరస్వతులకుంబలె
నననవవాత్సల్యానుగతములైన యనురాగము
లకు సంగము ఘటిల్లఁజేయుచు నిపుణముగ
నిర్వహణసంధియందుఁ గథ నుపసంహరించెను.
సత్యముగ నిట్టినముచితరస సంపాదనధోరణి
యనితరసాధారణమై యన్యదృశ్యమైన యతి
శయమున రాజిల్లుచుండెడిని.

ధ్వని

కావ్యకర్తలెల్లరు నొక్కొక్క-విధమున
నొక్కొక్కరు దమ కబ్బముల కందముదేఱ
బ్రయత్నించుచునేయుండురు. కొందఱు శబ్ద
లంకారములచేఁ గావ్యములఘనత నిలుపుకొం
దురు. కొందఱు అర్థాలంకారములుగుప్పి వైపని
సాధింతురు. కొందఱు శబ్దశక్తిమూలధ్వనులు
నింపి పద్యములతోఁ భోషింతురు. మఱి కొంద
అర్థశక్తిమూలములై యనురణ నాత్మకములైన
వస్త్యలంకార ధ్వనులతోఁ గావ్యార్థమందలి
యుదారతను సమగ్రముఁ జేయుదురు. కవికుల
శిరోమణులగు మనమహాకవికాళిదాసుని పంటి

వారు కేవల మసంలక్ష్యక్రమ వ్యంగ్యసరణిపై
దృష్టినిల్పి భావాధ్యముల విస్త్రబ్ధముగ విహ
రించుచుఁ బివీలికాది బ్రహ్మపర్యంతముగల
సకలప్రాణికోటుల హృదయరంగములయం
దును బరమేశ్వరకళావిలాసముగ సర్వకాల
సర్వానన్ధలయందును దేశపరిచ్ఛేదము లేక
యేకాకారముతోఁ దాండవము నల్పుచుండెడి

యఖండబ్రహ్మనందరసరాజముయొక్క యవ
తారము లనందగిన నవరసముల మహాసా
మ్రాజ్యమునం దగ్రాసనము నధివసించి యానం
దామృతధారాపానమత్తంబులైన చిత్తంబుల
పారవశ్యంబున నొకించుక ప్రణయగీతంబు
లొనర్చుచు లోకంబుఁ దన్మయత్వంబునందించు
చుందురు.

మాతృసందేశము

మొ. హనుమంతరావు గారు

వ్యావహారి కాంధ్రమని గ్రంథికంబని
భేదభావములను వృద్ధిపఱచి
కలహభోక్తలైన గల్లునే లాభంబు
మాతృసేవ కదియె మార్గమగునె.
పండితులతోడ, సభలలోఁ బ్రభులమ్రోలుఁ
బామరులతోడ బాంధవప్రతితితోడ
నాడుభాషయె గ్రంథములందు వాడఁ
దగినదని యొక్కతెగవారి తగవు విందు.
పలుకుబడిఁ జెల్లు భాష కావ్యములయందు
వాడఁదొడఁగిన భాషాప్రపంచమెల్ల
రాజులేనట్టి రాజ్యంబు నోజుజెడచె
తగదు తగదండ్రు భిన్నమతంబువారు.
శాస్త్రమే వద్యశిలయైన శబ్దశాస
నుండు తలవరియందులే? నూర్లకొలఁది
వర్షములు నేటిదాఁక నేపగిదిభాష
బ్రదుకఁజాలెనొ యిట్టిదుర్భిములు లేగునె.

విమలభారతశబ్దబాలమునుగాని
శబ్దశాసనునూత్రంపు సరణిఁగాని
తప్పి రచియింపుమని చాటిచెప్ప ఘనులు
గలరె, యెంతటి ప్రజ్ఞాప్రకాండులైన.
నన్న పాఠ్యుఁడు చెప్పిన నాటినుండి
భాష యొక్కవిధంబునఁ బరగునయ్యె!
ఎన్నఁదత్సూత్రములే చాలియున్న మఱియు
గొన్ని లక్షణగ్రంథములే గూర్చబడునె.
పెక్కులక్షణగ్రంథములే వెలయుననుట
భాష నానాటి కభివృద్ధి బడసెననుట
గానె, యింతియెకాని తద్గ్రంథవయము
భాష బాధించునని రామ! పలుకఁదగునె.
లోకమే దిక్కు శబ్దస్వరూపసిద్ధి
కనిగదా తొంటియాచార్యుడనియె నదియె
నేటిదాఁక బ్రమాణమై నెగడుచుండ
దీవకళ మాటకైన నశించునయ్యె!

పరగ నభివృద్ధి సంస్కారఫలము, నియమ
విరహితంబగు సంస్కారసరణి యున్నె,
నియమపూర్వక సంస్కారనికషమునను
జీవకళ వన్నె మీఱక చేటుగనునె.

నియమము, నెల్లవారు గణించుచున్న
నొకతరమువారియట్లు లింకొకతరంబు
వారురచియింపఁ జాలిరే, వారువీరు
భిన్నగతులౌట భాషాభివృద్ధి గాదె.

కొత్తపదములు దెచ్చుట, కొత్తతెలుఁగు
ప్రాతపదములు వాడుట, ప్రాతసూత్ర
ములకులొంగని కార్యముల్ సలుపుచుంట
భాష నభివృద్ధి జూటవే పలువిధముల.

రఱులపై నప్పకవి యెంత ప్రాసీకొనిన
చుడులకై సూరిగారెంత శూరుడైన
ఫలముగల్గెనె, సిద్ధాంతములు సతములె,
కవుల స్వాతంత్ర్యమునకు భంగంబుగలదె?

కడు నిరంకుశముగఁ గవికార్మికాళి
లోకభినినుండి పదములుల్ స్వీకరింప
లాక్షణికశిల్పు లవ్యాని రమ్యములుగ
సల్పుదురుగాదె సంస్కారసాధనమున.

పరలు లక్షణగ్రంథముల్ గొఱఁత వడిన
లోపమెడలింపఁ దలఁపక, రోషమూని
వానిమూలముననె భాష పాడువడియె
ననుచువానిని విడనాడుమనుట తగవె.

లక్షణము లెన్నిచదివిన రాదె తప్ప
తప్ప తప్పనిదని చెప్పి తప్పిదముగ [న్న
శాస్త్రముల ద్రోయుమంట మూపకములు
ననిగృహంబును ముట్టించు మనుటగాదె.

ధరణి నుత్తమ సారస్వతములలోన
వ్యావహారికమునకుఁ దా వరయఁగలదె
కవినిరంకుశుఁ డనుమాట గల ఫలంబు
వ్రాయమనుటయ్య, నోటికి వచ్చినటులు
సవనముఖదివ్య సత్క్రియాసరణిమొదలు
పడుపుకత్తెల పద్ధతివఱకు నున్న
నిఖిలకార్యవిధానముల్ నియమపరత
గావె నియమపరీతంబుగాదె స్వేచ్ఛ.

అరయ నోటికివచ్చినయటులు వ్రాయు
మనుటఁ నోటికివచ్చిన ట్లనుటగాదె.
తెరచి నిలుకుక్క చొచ్చిన తెలుఁగు బాస
నమిత దుష్కువితాప్రచారములుచొరవె?

గ్రాంథికంబన నియమసంకలిత మనుచు
మతి నెఱుంగక కాఁబోలు వితతమతులఁ
దిట్టుదురు దోసములె ప్రోగు వెట్టుచుండు
ప్రబలవైదుష్య మంతయు వ్యర్థముగను.

లక్షణములకుఁ దద్గ్రంథరచయితలకు
నెఱిగి తమయొక్క పాండితీగరిమవెలయ
లక్ష్యలక్షణమైత్రి వెలార్చునెడల
స్వచ్ఛతరకీర్తి గల్గదే శాశ్వతముగ.

ముక్తిచింతామణి

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

బ్రదియొక పద్యకావ్యము. ఇది యింతకు మున్ను ముద్రితమైనట్లు కనబడదు. ఇది మూఁడాశ్వాసముల ప్రబంధము. నామిత్ర నివలన నాకు లభించిన కొన్ని వ్రాతపత్రము లందు రెండుమూఁడాశ్వాసములలోని కొన్ని పద్యములుమాత్రము కనవచ్చుచున్నవి. దీని సంపూర్ణప్రతి యేప్రాచీనపుస్తకభాండాగార ములందైన నున్నదేమో తెలిసికొనవలసియు న్నది. లభించినపద్యములనుబట్టి యీ గ్రంథము మనభాష కలంకారముగాఁ దగియున్నదని చెప్పవలెను.

దొరకినపత్రములనుబట్టి యీ ముక్తిచింతామణి కావ్యమునురచించినయతఁడు, అండలూరి మల్లికార్జునకవియని తెలియుచున్నది. ఇతనితండ్రి శరభనార్యుఁడు. ఇతని గోత్రనివాసాదులు తెలియరావు. ఈవిషయము తెల్పు నిందలిగద్యము:

“ఇది శ్రీమదఖిల విద్యత్కవిజేగీయమాన సరసకవితావిచిత్రాండలూరి శరభనార్య పుత్ర సమగ్నిగతవీర శైవాచారవిధాన మల్లికార్జునాభిధాన ప్రణీతంబైన ముక్తిచింతామణి యను వేదాంత ప్రబోధంబునందు రాజయోగ నిరూపణం బున్నది సర్వంబును దృఢీకృతాశ్వాసము.”

ఈకవి యీ గ్రంథమును, కాశీఁజియను పేరుగల రాజనాథ మంత్రిగానున్న సృష్టికరణకులసంజాతుఁడైన కృష్ణమంత్రి కంకిత మొనర్చిన ట్టిక్రిందిపద్యములు తెలుపుచున్నవి.

క. శ్రీముఖకాశీఁజి పృ
క్ష్యమండలరమణలభ విభవైశ్వర్యో
ద్దామ ముఖ.....
స్వామిస్మృతే కృష్ణమంత్రి సామంతమణి!

చ. అతిబలభీమ సృష్టికర
ణాస్వయవారిధిసోమ కీర్తిగుం
భితకకుబంత బంధు కవి
మిత్ర ననాంతవసంత సాధువ
ద్దిశకృతధర్మ పద్మణవి
నిర్జిత శాస్త్రవమర్మ మేరువ
ర్వతసమధైర్య కాశీఁజి
రాజహితా ధృతకార్య ధీమణి!

క. అనిశ నిజదానహర్షవ
దసఘతరానేక భూసురాశీర్వాదా!
దినదినవర్ధిత సంప
ద్ధనవైభవసాంద్ర సృష్టికరణకులేంద్రా!

గ్రంథావతారికయం దేదయిన నాథా
రము కలదేమో కాని పైపద్యములనుబట్టి
కాశీఁజిరాజును కృత్రిమయైన కృష్ణమంత్రియు.

గూడ నెక్కడివారో యేకాలమువారో తెలియకున్నది. కాని కావ్యభాషనుబట్టి యీకవియును, గృతిపతియుఁ గూడఁ బ్రాచీనులు గారనియు, నొకటి రెండువందల మేండ్లలోపువారేమో యనియుఁ దోచుచున్నది. గ్రంథాంతమందున్న—

ఆ. మునుపు నైమిశాటవిని నూతనఁ డెఱిగింప
సఖిలమునులు హర్షమందినట్లు
లనఘుఁడైన శంకరాచార్యుఁ డీతత్త్వ
పదవి తెలిపె బద్ధపాదుఁ డలరె.

అను పద్యమునుబట్టి తనశిష్యుఁడైన పద్మపాదాచార్యునకు జగద్గురు శంకరాచార్యు లుపదేశించినట్లుగా నీగ్రంథము వర్ణింపఁబడినదని తెలియుచున్నది.

గ్రంథవిషయము పరమాత్మ వివేకము. రెండవ యాశ్వాసమాత్మబోధమును, మూడవది రాజయోగమును చెల్పుచున్నవి. పద్యములు హృద్యములు. తైలి సులభము. భాష చిన్నయనూరి వ్యాకరణమునకు లొంగక పోతరాజాదుల భాష ననుకరించుచున్నది.

రుచిచూచుటకుఁ గొన్ని పద్యములు:

ఆ. అన్యసాధనంబులన్నింటి కన్నను
బోధనంబు మోక్ష సాధనంబు
పాకమునకు పహ్ని పడిని జ్ఞానంబు
గలుగకున్న ముక్తి కలుగ దనఘ!

చ. వెలుచఘటాదులందుఁ బ్రతి
బింబితమైన నభంబుమాడ్కి లో
నిలిచి యుపాధిసంగతి న
నేకవిధంబుల భిన్నమూర్తియై
చెలఁగుశివుం డుపాధులు న
శించును గేవలుఁడై చిదాత్మయై

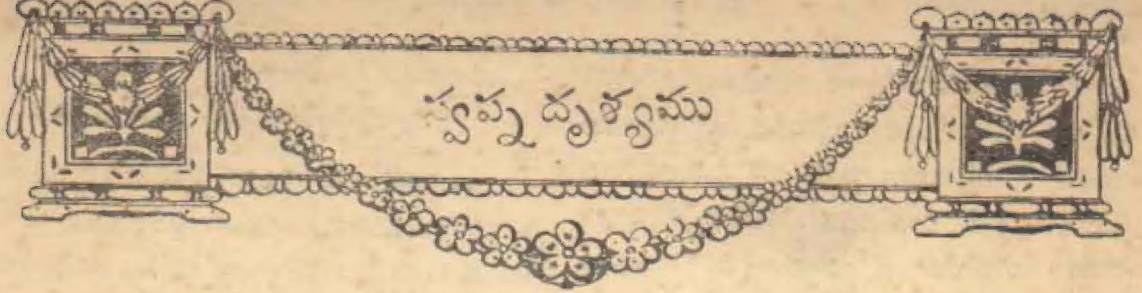
యలరుటఁ జేసి యాశివున
కన్యమొకించుక లేడు చూడఁగన్.

...వివేకునకు, ఉపనిషత్తును పత్ని యందు
ప్రబోధంబను తనయుండును విద్యయను కూఁ
తురును బుట్టి మనఃకల్పితంబైన ప్రపంచంబును
తడియకులుంబును నశింపఁజేతురంట. కావున-

క. మన నేగిరులును తరులును
మన నే బ్రహ్మాండచయము మన నేసురలున్
మన నే నునుజులు తనుజులు
మనసునఁ గల్పింపఁబడు సమస్తం బనఘా!

మ. సరవి వాయుపుధంగిఁ గ్రుమ్మరుచు సం
సక్తుండుగా కెయ్యెడన్
దఱుపైనట్టి యుపాధులన్నిలిచి త
ద్ధర్మంబులుం బొందకన్
గరిమన్ వర్తిలు సర్వకాలముల నా
కాశంబు చందంబునన్
మఱియన్ మూఘనీతిఁ దోచఁబడు బ్ర
హ్మజ్ఞాని యూహింపఁగన్.

నీ. సద్భక్తి దరణికి సాగి మ్రొక్కెడివారు
తిరిగి రావులచుట్టు తిరుగువాడు
కొనరి తీర్థములలోఁ గ్రుంకువెట్టెడివారు
పుణ్యభూములకల్లఁ బోవువారు
అఖిలకర్మంబుల నాచరించెడివారు
పాయకవ్రతములు చేయువారు
ధారుణీసురులకు దానమిచ్చెడివారు
సత్సంతానముల్ నలుపువారు
వైవ్రతమత ముత్తమంబని తలఁచువారు
చతురతను వేదశాస్త్రముల్ చదువువారు
పట్టి భజనంబుచే బాబ్బపెట్టువారు
వారు బ్రహ్మజ్ఞులకు సాటిరారు వినము.

స్వప్న దృశ్యము

సన్నిధానము నూర్చినారాయణ శాస్త్రిగారు

క్రన్నులంచేదో! ప్రాకాశించున్న యట్లు
 చూడ్కి-మాపుల, బరువెత్తు వేడ్క-బాపి
 వెనుక కెవ్వండో, పగ్గాల బిగుచుపోల్కి;
 వెనుకఁ బొందుండి యెవ్వడో కనఁగరాక
 మోహజాలంబు విసరి నాజోధయుక్త
 మానసము లాగుచుండినమాత్రి; నాడు
 నయనగోళంబులను మూసి నానమస్త
 మింద్రియార్థంబు లెవడో, హరించుకరణి;
 దోషఁజేసి క్రమంబుగాఁ దూటి నిద్ర
 హృత్కవాటంబు బుగించె; నేనొకండఁ
 గాని యన్యుడులేడ; యొక్కరుఁడునేని;
 నేగితిని శాంతముగను మధ్యగృహంబు.
 శాంతిపాలిత మానంద కాంతినీప్త
 మైన ధామంబునందు నేనాడుకొంటి
 నో? యపుడు పాడుకొంటినో? యోలబాడు
 కొంటినో? విభజించి వాక్రువ్వజాల.
 కొంత నేపటికొక దివ్యకాంత లలిత
 మూర్తి చనుదెంచి కైదండఁబూనె; మేము
 పుష్పరథమునఁ గూర్చుండి పోవుచుంటి
 మాకసంబున నానంద మతిశయింప
 తారకలు రమ్యవేషముల్ తాల్చియొకట
 జలదయవనికలెత్తంగ సరసగతుల
 నాటపాటల మెప్పొంద నాటకంబు
 సభినయించెను శాంతరసాత్మకంబు

చదలేటి దరులపచ్చనిపట్టులక దన
 మృగముతోఁ గ్రీడించు నిందుమూర్తి
 మెఱుగుపిండుకు నాట్యపరికరంబుగ గాన
 మునునేర్చు కిన్నరీజనచయంబు
 గిరిశృంగముల నిల్చి ధరియించి తనువులు
 ప్రకృతివ్యాఖ్యచుకేయు రవికరములు
 తమతమ తారతమ్యమునకై యన్యోన్య
 మాలంబూనర్చు సమస్తకళలు
 పువ్వుల విమానములనెక్కి వ్యోమవీధిఁ
 గెరల విహరించు నుకపులకీర్తిసతులు
 మనసునకు వేడ్క-బుట్టింపఁ గనుచుఁ గనుచుఁ
 జనితి మాస్వర్గమునకు ముచ్చటలు గొనుచు.
 మలయమారుతముల గూఢమంత్రశక్తిఁ
 జలిపెఱుగు పెల్లులందలి చలువడను
 నాపికాలాపములరహస్యార్థభంగి
 నొకట వివరించుచుండిరి యువతు లచట.
 అంత నాకాంత పులకించి యన్వహంబు
 రథముపై సన్నుఁగొని యిట్టి రంగములను
 నాకుఁ జూపింపఁ గదవోయి! నాధ! యనుచు
 గాటముగ నొక్కిమోవి, నక గొఁగిలించె.
 స్వర్గమున నుండి పుడమిపైఁబడితిఁ; బుడమి
 నుండి పాతాళమును జొచ్చియుంటి; సచటి
 నుండి యత్యధోలోకంబు నొందినాఁడ
 నొక్కవ్రేల్కిడి నాయభాగ్యోచ్చయమున.

భారతీయ కావ్యసృష్టి

౨

తెలంగాణములోని భారతి అర్జునుడు
అక్కిరాజు నిత్యానందశాస్త్రిగారు

చిర నియమములతో నైతికసాహిత్యము
మనుష్యులకు నేరములను ప్రకృత్యాదు;
ననచిన ఇవ నిర్బంధము లిట్లుగా
మునిరపి తుల్యమచి ప్రతిలోకభర్తా.
ఇతర ఇవ లోచనాభిరామై
ర్గగన విసారితి రంగుభిః పరీతః;
ఇతరనివయ మేకసానునద్దా
నకలమివాపి ధరన్మహిధరస్య.
యమనియమములతో నైతికసాహిత్యము
పరివద్యకే విధ్యతాయుధః న తాభిః;
అనుమతముదీ ప్తితా గరియా
కృతపదంక్తి రధర్వణేవ వేదా.

[చిరనియమముల కృతపదప్రసాదము
పర్యవసాయమును
శమరతుడయ్యును నై నర్థకముగ
చేరరానివాడు
నిర్జనమందును నచివయుతుడవలె
నిల్చి వున్నవాడు
తాపసి అయ్యును త్రిభువనపతివను
తేజుడగువాడు.

యేకసానువున వాసముచేసియు
పర్యవసాయము యొక్క
శృంగనమూహం నకలం నయితము
అవలించి నటులు
హరికాంతుడివలె కన్నులకింపై
అకాశమునందు
ప్రసరణమొందెడు తేజస్సులచే
పరివద్యకే విధ్యతాయుధః
అనమానమ్మగు శమమును దీప్తి
పొందిగరియమై
అతడధర్వకృత మానుపూర్వగల
తేజం విజయము
యమనియమముల కృతపదం చెందియు
సిర దేహముగల్గి
కస్త్రముదాలించి దీక్షితుడాయెను
తత్కారణం చేత.]

పాపములను దూరము చేయునట్లుగా అర్జునుడు
నుడు ఈశ్వరుని గ్రహించుకొని, తీర్థయాత్ర
చేయు ప్రక్రియను వివరించెను. అనివాద్యమైన
స్థిరమైన జ్ఞాతి యుద్ధంలో జయలక్ష్మిని ప్రేమ
తో చూచుకొనినది నీకొకటి చేరేమాట్లాడు కను

అట్టిదాకా. పోయిన ఆరేళ్ళాన్ని అప్పునుకు
హృదయంగా వ్యవహరించి, బయలుదేరి
పోతాడు. స్వయంస్ఫుర్తిన ఆ భూలోక
వాసి తన ప్రజలకు కొద్దికాలాలోనే స్వర్గ
లోకవాసులందరు ఆశ్చర్యపడతారు.

అప్పునుకు ఆయుధాలను పరిచి, స్వర్గం
గా తీర్చిదిద్దుతే కనబడుతూవుంటాడు.
కాని, ఆయన స్వరూపంలో ఏదైనా లక్ష
ణాలు గాని ఉద్రిక్తం గాని స్వభావంగాని, కన
బడవు. ముఖం అర్మసంతృప్తి పేరువైన శాం
తాన్ని కుదుర్చు, అంశమై కలిసి వాస్తవం
మోపడుతూవున్న ప్రాకృతావస్థ తీయకూడ
దుంటుంది. మోక్షావస్థ ప్రాకృతమైంది
ముఖాలు దీక్షమంగం ఆయన సుప్రమైస
రశీసుఖామూది ప్రేమను ద్వైతము. ఏదో
న్ని విశ్రాంతి తీర్చియు వస్తుంటాడు. అప
ర్యక్త వదనం క్రి అయిన, వేదవిధంగా
ధ్యానం చేస్తున్న గుడి మైన శాంతిలో దీర్ఘ
లో నిలిచివుంటాడు. శ్వాసావరణంలో
మూల తరులస్థానమైన అశ్వరమహిమను
అన్వేషిస్తుంటాడు.

అవిధంగా ధ్యానాన్నియున్నప్పుడు తీర్చి
యరంభించి ఆరంభమణియంగా వుంటాడు.
అవ్వతాగ్ని దేశంలో ఒకరిగా వున్నా
అత్యున్నత ప్రకారంలో నిర్వదాదీప్తా,
విశాఖాగ్నియై మహాహిమంగా ఉంటాడు.
వాడుగా కనబడి, తానులేని నెలకలుకు
ఈ భన్నుడు నిర్వీకరమైన ఒకవిధపు
సాక్షాత్తు ఆయనలోనుండి, బయలుదేరు
తుంది. కలిగి అవిధంగా నిర్వీకరమై వుంటాడు.

అప్పుడే మొదటి ప్రాకృతావస్థలో నమోదై
నెలకే వేశానికి అనుమతియైతూ ప్రవేశించి
కనబడుతూవుంటాడు. రూపంలో ఉద్రిక్తం లేక
మైనా గోచరంకాదు. ప్రేతికుడినప్పటికీ ప్రతి
వర్తనం కలిగించే లక్షణమేమీ కనబడదు.

కాని ఆయనలో అతివచనవర్తనను
ఎక్కికు చేరివిద్యవి ఒకవిధమైన విశేషమేదో
ఉంటుంది. సమీపానికి పోవడానికి జంకు
వుట్టించే మహిమంతియం ఆయనను పరి
వేర్చివుంది. దీర్ఘదీపాన్నిబట్టి కృత్రిమ
వర్ణనాటిమగలవాడై కనబడతాడు. నిత్య
లుకై ప్రశాంతంగావున్నా మహిమతో
నూడి, భయకారవాలను ప్రతిపాదిస్తాడు. ఒక
టరివాడై వాడరివారుతో కూడుకొన్నట్లు ప్రక
లుకై వుంటాడు. వాస్తవ్యునితోవున్నా తీయక
కాశీవ్యవస్థవిధంగా తేజస్వంవై శోభిస్తాడు.

ఇటువంటి కుట్లో ఉచితస్థానం తీసుకొన్న
శోభివాస్తుకీర్తన. మన దృష్టిలో వున్నది
భారతీయకవిత్వాన్నిబట్టి ఒక ఉత్కృష్టమైన
పురుషుడు. మొదటిలోకం గుత్తెయివీరవీ
ప్రశాంతతను వర్ణిస్తున్నది. రెండవశ్లోకం
ప్రతిబిది రమణీయతను తెలియిస్తున్నది.
మూడవశ్లోకం వస్త్రామైన మహిమవిశేషా
న్ని వ్యక్తంచేస్తున్నది. ఇది భారతీయభావా
నికి అత్యంత శ్రీయమైన కవిత్వావర్గం.
సువ్యావస్థకరణం చేసి తీర్చిమైన విశాఖ
లలో ప్రశాంతనిత్యలుకై తీర్చియనియ్యి
యాస్పతి ప్రదర్శిస్తున్నది.

చరించని బాహుబలంతో ఇంద్రియ
విగ్రహసామ్యం నశ్యశామయినారన ఆత్మ
స్వతమైన ఆదర్శం యేర్పడుతున్నది.

అప్పుడును భజనమునువర్తింపజేసి, సమస్తములలో ఆగ్రహమును, విభావిహారముల నిష్క్రమము, అయినా, శౌర్యమున ఆగ్రహమున నీవ శరీరాన్ని యంత్రయనిగ్రహముకి సాగమగాచేస్తాడు.

సాందర్యంతోను ఔదార్యంతోను భోగిస్తూ సరిమనిధేయుడై క్షేమముల దేశాన్ని విరసావహించి, ఉన్నతాధాన్ని సమర్థియ్యంతో నాశించడానికి యత్నంచేసికొని కనబూస్తూన్న ఈస్వప్తి అస్థిగమైన ఉత్పత్తి న్నతిని ప్రసాదిస్తున్నది.

స్వల్పకాలంలోనే ఈ అర్జునుడి రహమహర్షి ఊర్ధ్వలోకవాసులకు పలికియన్నది. పానువ్యకోటిలో వాడైనా పుత్రుడు చిల్లించని చిత్తంతో అత్యుగ్రంగా మహాభీష్మ సిద్ధికి, యత్నిస్తున్నాడని స్వగౌరవంతో సంతోషంతో వింటాడు. ఎవనా అర్జునుడి చిత్తాన్ని పరీక్షించాలనని ఐంద్రుడికి కోరికలు జుతుంది. నేడి దురభిక్రమమో, దేని ప్రతిరోధివల్ల మనుష్యుడికి మానుషత్వ విమోచనం కలిగి, రహలోవున్న దేవత్వసాక్షాత్కారం యాగ్యసాధిస్తుందో అటవంటి ఘాత్రియ ప్రేరణాన్ని, ఆయనమీద ప్రయోగించడానికి సంకల్పిస్తాడు.

స్వగౌరవానినైక భక్తవనానందరసం పాలు మనవి వారిలో ప్రతిదేని సాందర్యంతో మనస్సును అణిగిస్తూన్న ప్రాణిలను తమనమ్మకానావాక్యాలన్ని అర్జునుడి పూజ కనబరచడానికి సామర్థ్యాలు. వాంట్లు అనుదేశాన్ని చిహ్నపర్వంతో స్వీకరించి తమకు తమ పద

కనిగిశక్తి తెలియజేసేవల్ల, జయం అనానాసంభవిమని దృఢవిశ్వాసంతో బయలుదేరి పోతారు.

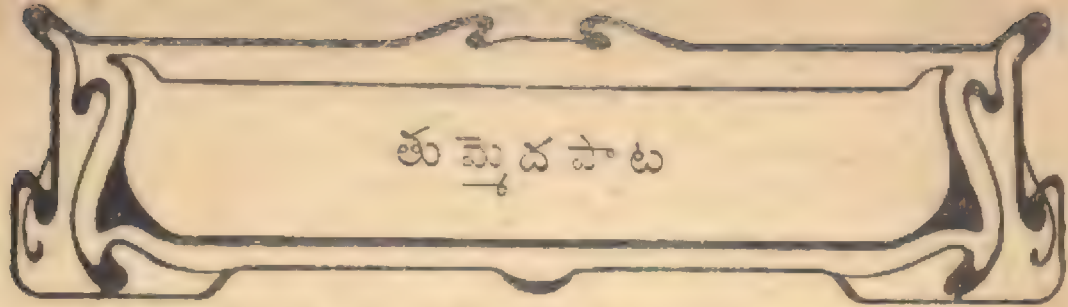
కాని వారు అర్జునుడి చిత్తపైర్వ్యాన్ని పూహించడంలో పొరబడతారు. నిశాకరుడి విధంగా మనోహరుడై ప్రళాతమైన లతాగృహంలో దురానదుడైవున్న ఆయనను వాంట్లు చూస్తాడు.

ప్రకృత మనుససార నాభినేయం
ప్రవేశకరంగులలో పుష్పసంవా,
ప్రథమ ముఘహీతుం విలాసిచక్రుః
సితతురగే నచచాల వర్తకీనామ్

—కవిరాజునియమ

[ప్రథమమ్మందన క్షేతాశ్వుడిపై
ఉపహితమైట్టి
ఆటకర్తయల సాంఘగుచక్రువు
కదలజాలకుండి
ప్రకృతమ్మగు అభినేతవ్యము
ననుసరించ లేదు
ప్రవేశకరంగులకరించయునే
ననుసరించలేదు.]

అతఃస్వీయైక్య దేవస్సామ్యూల వాంక్షకు తెలియకుండానే వాంక్షహృదయమును అపహరించి వేస్తాడు. దేవతేశ్వర బృందంలో నొక్కరైతూ పుణ్యేంద్రమకొన్న ఆకర్షణ గంగాలో స్వకార్యనిర్వహణ చెయ్యలేకపోతారు. ఆకర్షించబోయిన భామినులు తఃస్వీరమణీయతచేత ఆకర్షింపబడుతారు. తఃస్వీయం దుఃఖితమైన పితృణ మరలలేక ఆతని యందే కరగకుండా నిలిచి అభినయానికి ఉపక్రమించే ప్రవృత్తివు కలిగి రానడం మరిచి పోతుంది.

తు మ్మైద పాట

వెల్చురాజు అష్టావిగానము

పాడు మమ్మా, మమ్మనా! పుట్ట-నైనవాడే మమ్మనా! పుట్ట,
నైనవాడే మమ్మనా-నా-దేవతాదేవ మమ్మనా!

౧. తేనెకాకే చూటలునుచును-తేనెకాకే పాటలునుచును
తేనెకే చూటలునుచును-తేనెకాకే తేటపాటలు పాడుమమ్మా!

౨. అటాన్నియు నొక్కచూట-పాటాన్నియు నొక్కచూట
చూటపాటా కనునున్నవి-తేటతేరుచూటలునుచును పాడు.

౩. కరికుమున్నెను నెరికునెరుక-నెరిమళలును మరిగిపోవక
నిరికు నెప్పకనిచి తేరును-కొరిక తిరుగుచునును కేరు పాడు.

౪. పాటాన్ని పరిపోగా-యాటాన్ని అరిగిపోగా
మొత్తేరుచూటలునుచు మూటలో మూగి పాటలు పాడు.

౫. తేనెకాకే చూట్టియలుపై-తేనునెర్పము మరిచి తేరుచూ
రానుట మరిపాచునా యెత్తుచునుచు మూగి పాటలు పాడు.

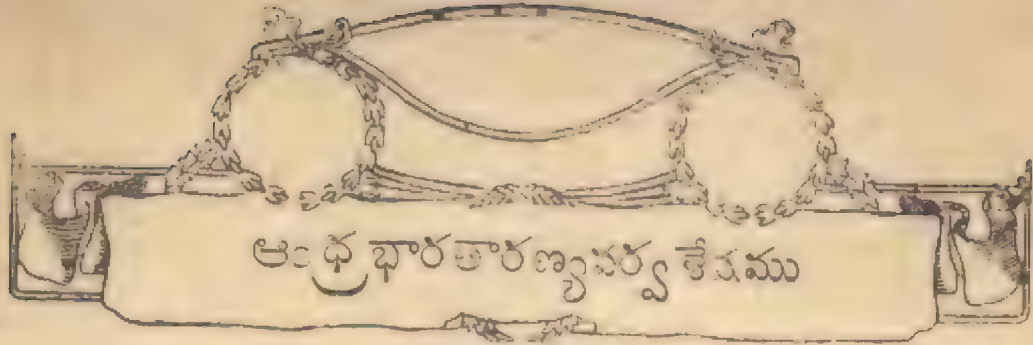
౬. యుగములెన్నో కరిగిపోచి-జగములెన్నో కరిగిపోచి
రిగిపోచిను చూచిపోచి-చూచుచుచును చూచుచును పాడు.

౭. తేనెకాకా-తేనెకాకా-తేనెకాకా-తేనెకాకా
మోహమందును చూగమునె-దేనెకాకా విరిపోవునెల్లగా పాడు.

౮. పాటపాటకు తేనెకాకా-అటాటాకు తేనెకాకా
పాటపాటకు తేనెకా-చూటలోనికి చూకపోవక పాడు.

౯. జగము నెర్పముతేనె చూకగ-జగము తొనగ తేనెకుంకరి
జగమెదెనె తేనెజగముగ-జగము నెర్పముక్రి-నెమాకరి పాడు.

౧౦. అటాటాకా తేనెకాకా-అటాటాకా తేనెకాకా
అటాటాకా-తేనెకాకా-తేనెకాకా-తేనెకాకా-తేనెకాకా పాడు

విద్యాకామాని తామమూర్తికాస్తి గారు

త్రిక్రివాదులు కలిపి నానాభాగములను మూడుభాగములుగా నన్నయయే రచించినట్లు చెప్పియుండుటచేతను, నన్నయభాగమునంతటి గొప్ప పద్యములును పద్యపాదములును నెట్లు రచించెననుభాగముప సగపడుచుండుటచేతను, శైలియందును సంతగా భేదము గానరాకుండుటచేతను, రాజనరేంద్రుణ్ణి కృతిపరియైయుండుటచేతను నెట్లున యాంధ్రభారతారణ్యపర్వశేషమును దూచాతప్పకుండ నాంధ్రీకరింపలేదనియు నచ్చటచ్చటఁ బ్రతిష్ఠింపఁ జూపింపఁబడునట్లు కలిగినందునాంధ్రమే పూరింది యుండెననియు నిట్లుజూచింపవాదము బదులుజరెనని.

“ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రునికాలపువాదగు మరన గూడ నన్నయ మాఁడుపద్యముల వ్రాసెనని చెప్పియున్నాఁడు. పదునేడవశతాబ్దివాదగు నప్పకవియు నన్నయ మాఁడుపద్యముల వ్రాసెనని చెప్పియున్నాఁడు. దీనినిబట్టి మార్పు వికాలమునందుగాని నన్నయగారి వాడుకల మాఁడుపద్యములు సంపూర్ణముగా నున్నవని యనవలయును. కావునఁ గవులు రెండుపద్యముల మాఁడార్యాపముల నూటనలువదిపద్యములని చెప్పుటకు బదులుగా పామానోక్తి నాశ్రయించి యట్లు చెప్పియుందురు. మఱియుఁ దిక్కనరెండువారే గుమా లేబదిపంపర్వములలోనే యెట్లున యున్నవాఁడు. అట్టి స్వల్పకాలములో, తిక్కనరెండువందల పదునేనువ్వువాడు రచించుటయేగా నన్నయరచితి భారతభాగమున నందును నరణ్యపర్వపు పదిభాగములంతయు నాంధ్రీకరించుటయొక్క ప్రయత్నములలో నశించెననుట యుక్తిమారమై యున్నది. ఇంతియే కాక యెట్లున ఆరణ్యపర్వాంతమున ‘క్షీరనిచారుడు’ అను

పద్యమునఁ దా నారణ్యపర్వశేషమును బూరించిరినని చెప్పియున్నాఁడు. మఱి నన్నయవికలమృగిణిపూర్ణాణ్యమున ‘ఉన్నతసంస్కృతోక్తి’ అనుపద్యమున దా నారణ్యపర్వశేషోన్నయన మొనర్చిరి నని చెప్పిరినియున్నాఁడు. ఎట్లునవంశజాఁడును నాతని! పరుసకు మనుమఁడును నగువిప్రనారాయణచరిత్రకర్త పుల్లన విప్రనారాయణచరిత్రమునఁ దనతాత యెట్లున ప్రతిభతో నారణ్యపర్వశేషమును కల్పించి వ్రాసెననియున్నాఁడు. ప్రాచీనతాతపరమప్రతిభులలోఁ బుల్లన విక్రమవంశి యెట్లా ప్రసిద్ధి కల్పించి వ్రాసెననియున్నది. విక్రమవంశియైన నెట్లునను నరణ్యపర్వశేషోన్నయనకర్తగాఁ జెప్పుటయే కాక నన్నయతిక్కనలతో నాతనింజేర్చి కవిచరిత్రముగాఁ జేర్చింది ప్రతింది యున్నాఁడు.” కాన నెట్లున తూచాతప్పక యరణ్యపర్వశేషమునఁ బూరించెనని డి. శి. విశేషమున నుండునుగాని కై నామను ఖండించి విశాంఠకరించిరి.

పంతులుగా రారణ్యపర్వశేషమును నన్నయ నొకవ శేషేన నానాభాగముల నరచించి ననుయశ్చిప్రాయమును నరణ్యముగాఁ జేసెనని జేరి. కాని యెట్లున ప్రతిష్ఠింపఁబడునట్లున భాగముల మొదలైనవనువాదము నెట్లుజూపలేదు. అయినను విమలవాదం గొంపిపర్వైక్య మున్నం గునఁ ప్రతిష్ఠింపఁబడునట్లు భాగముల నానాభాగముల కయ్యది యున్నదియనుచు నే యున్నది. “కానఁ ద్రివిచారుడు” అను నరణ్యపర్వాంతపద్యమునఁ గ్రియ ‘పూరించిరి’ అని యుక్తిమార్గములో నుండువలసియుండఁగా ‘పూరించ’ అని ప్రతిపాఠముగా నుండుటచేతను నెట్లున విజయుగా నా నారణ్యపర్వశేషమును నాంధ్రీకరించియున్నాఁడు

శివాకమహారాజు భవానీపూజ

శివాకమహారాజు అర్చనము

పంపియు శింఖాదామ కాలపునినాది తిక్కనకాల
 పునిగా వాదప్రతిప్రశ్నలను లింగము కల్పనలను
 విద్యుత్తు శీతము చేతను ముప్పుని ప్రాణమునికొని
 కెప్పుడును నలనుపడకగా! ముప్ప ముద్రామిత్రుడైన
 పంపి యింది ఈ మది కృత్యము మదికొనను కృ
 త్యమునకు నిజమాయుని తాదప్రత్యులలోని
 నిక్కవరంతి నెట్లు ప్రకటించితిని శీతము ప్రా
 నమునకు. 'నతావననిక' అని నానిననననన
 అనన్యాయము నెఱుంగునీ 'క'తా నావన్యము శీ
 తముననిన నుండును. కావనకమున కెట్లు యి
 పర్వ శీతమును మానావన్యమున శీతమును ప్రభావ
 తాదమున నిది నుండును. కృత్త్యమున నాద్రయము
 కిరణ, విద్యానానాది మధిమమున 'క' ము
 నితాదమున కృత్య శీతమున కృత్త్యమున కెట్లు నుం
 దు. కృత్త్య కృత్త్యము నాద్రాని నుండునిన నుం
 కంతుం మాన్యమునకుండు తాదప్రత్యులలోని
 ప్రాణమునిననినను గనిత్రయమున శీత్య ప్రా
 నమునకు. ఇప్పుటికిని నిర్మయను మనిని నాద్రమును
 కృత్త్య శీత్యమునకును వికంతుండు ప్రాణములను
 కృత్త్యమున నిర్మయమున కృత్త్యమునకు కృత్య శీ
 తము 'కృత్త్యమును వాద'నిననున్నను విద్యా
 నిజమును కృత్త్యమునకు ముప్పనిని నాద్రమును నిర్మ
 యమునా కృత్త్యమునకు నిర్మయమును కృత్త్యమును నాద్ర
 మునాదు. కాను నిర్మయమునకు కృత్త్యమును

[illegible][illegible]

విద్యార్థ శక్తి సుబ్బారావు గారు

గీ. ఈ దాని చేత కవితయైతే భక్తమునకి-దానముల దాహించు శర్మమార్గ
 దేవుని ముప్పాటి వసుడుపు క్రీడచేసెనుచు-చేయినక్కవిల్లహ్మనో ముఖ్యుగడైతి

నీ. తొలచినయంత ప్రదర్శించగానే ప్రతిశాంతిమీద సాయంత్రం
 తొలచినయంత ప్రదర్శించగానే మలయదర్శితమందమాయతయ
 తొలచినయంత ప్రదర్శించగానే కమలవాహుస్థ జలాశయం
 తొలచినయంత ప్రదర్శించగానే ప్రతిగం కుసుమితోద్యానకము
 అనట యువతి యువకు నాన్విత మొప్పు-సూర్యప్రసూనుబుగ్గంబు కేర్చియొలి
 నుల గాయంబునూర్చి కటయ్య చిల్లమ-వనినొక్కవిప్రహ్మగో ముఖగర్జిత?

౧. తూగుటయ్యెందున తూగుచుండెడిముద్ద బొల్లు బొలునిరూపు నొక్కచోట
 అనియతనొకచో చూడదు. ఇందు నూడెడి బొంకు నొక్కచోట
 కరిమున బుగ్గోని కరిమున నొకనా బొల్లు బొంకురూపు నొక్కచోట
 తోడి బొంకురూపి చూటూడుచుకేసు మన్న బొలునిరూపు నొక్కచోట
 చూడగల విట్టి చూపులే చూడ్కికలిగెనేమి యొంగుగంతెత్తి యు కేరికుందు
 గపావయగుగానె చూడగా కవిరువంబు-ఏమనెక్కవిచ్చివ్వాచో ముంగునెత్తి?

సీ. మోము మీసములేక మొలకచప్పుడేగు చిన్నారి చిహ్నమి చిత్ర మొకటి
నూనూనూనూసాని నూన్ననూననమున కెన్నానయినకుని చిత్ర మొకటి
బలిరిమీసముగల్గి పరిపాకకననోపది చెన్నార నొమారు చిత్ర మొకటి
పొనుమీసమూర్తి పలితమ ముగల్గి చెలగంజాలనివృద్ధి చిత్ర మొకటి

అన్నిటిని వాక్యశీతినే యనుకరించి - చెయ్యగలగెత్తె మేల్మనండ్రిమమ్మ
 నాలుగ నింకేదిమార్గ మొకేమిదేతు - కేమివక్రవిప్రహ్మవో ముందుగనైతి?

సీ. పామ్యునిష్ఠనుగట్టి పొయ్యుముగ్గులపెట్టు లలిత బలమహాదలపు నీవు
 పీఠచేతనుబూని గావరక్షణిజుపు కలిసమావహం బాదలొపు నీవు
 పెట్టపైమెనువాల్చి చెలులయూరటవిని నలునుకూర్చి కల గలపునిపు
 కలితోపములనెంచి పదతాడనము కేయు కలితతోడనానా గలపునిపు
 అన్నిమొననుగోరి మామత లేక-యోర్చిభర్తనుబ్రెళ్ళించు యువకుఁ బాద
 గలపు నిన్నెన్నోహుకుం గాదనశము పయిపెట్కి-విప్రహ్మవో ముందుగనైతి?

సీ. శుశుముఖిద్యులైన చూడ్కి కనెదనైన శ్యామాలిహారం నలుపుటయును
 అలిమూనకాచినీ తతియ నాహామూరి సకలసన్నాహం నలుపుటయును
 అతిసద్వ్యోమానుజీ యతిగైర్వరతులై చూడముగ్ధులు నలుపుటయును
 అతిఘోరమ్మగిములే చూడరంబులు బూని సత్పహుసంకల్ప నలుపుటయును
 అన్నియునునీవకూడ నలగుచును-అతిపెట్టిన ప్రభావం నీవనుచుననుచు
 నాలుగ కేరక మూర్ఖుడ వేడయెతి-కేమివక్ర-విప్రహ్మవో ముందుగనైతి?

సీ. లక్ష్యకారిచే భక్తియ నెత్తితు సర్వశక్తుడవొద సత్కమిత్త!
 అశ్రీకిరతులచే నాటరాగింతువు చాలమాయుకుడవే సత్కమిత్త!
 నిర్జననమలను నాల్పంగార తేతు పచ్చిల్లిచాదచే సత్కమిత్త!
 మేడగోడలకల్ల వేలియతోలేతు స్వర్ణగర్భవే సత్కమిత్త!
 ఇచ్చవోడమనం బుట్టతుచేపులంబ-సంహరితువుప్రహ్మకే సత్కమిత్త!
 నీవు ప్రహ్మవో శివుడవో ముందుగనైతి-సత్య ముందుగనైతి తే సత్కమిత్త!

సీ. కమ్రంహల్లంబు భాద్రువోక్కుచు "కో"యని కూసెడి కోకాకాకా
 తేగంబోయూడి తేరంబొకమేస చూగించిగడి పారిచెయ్యకా
 కమలమండముకీరి కమలనాళమునాని చూసెటనియ్యెను హాసయుకా
 పువ్వుచీరెగెల ముట్టి పువ్వువాననూని కరిగుడి గాగోడ వాహ మొకటి
 రివ్యలానాన్యసీమనూ రమనీయక పునూను కేరేవాగనుకుమారుల కంఠ
 పొగును సేష్టెల్లోన! ప్రధానములుగ-కేమి సక్రవిప్రహ్మవో ముందుగనైతి.

“ శివశ్చ ఖియాం” అను శివ చంద్రాక్షరము

అందున హాన్సింగ్స్ మా ముఖ్యమంత్రిగారి కంటే కచ్చ

పాట్లను నింపుకొనంగఁ బోదునే.
“ఎక్కడగ మె అయ్యుం నదారేంలు చేం
గదవైర వుండ వుండవచ్చునా

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

దూపాభిర తేమోదేవతాన్ తేజవిద్యభియన్తు-
ర్యువతే తేమోభావనానామ్ భుజే.

అనఁగా,

న. జగతిన్ దుఃఖమొకింత నామనసులోఁ

జర్పింపఁగా లేదు రే

బగలం దెప్పుడో గుప్పెడెన్నఱు లభిం

పక బాలు లేకున్నచో

వగవే లేదు మహావశ్యహయలోఁ

బక్కాన్న మే చిక్కుచుం

డెగ నన్యంగది వేడ వేటి కది మా

ధర్మము గాకుండునే!

అ. ఇటులు వచ్చి నానియిచ్చే మనస్సు ప్రకృతి నినియిం
నంతవలె సంవత్సరమునకు 1200 పదురెండుమంతు లో
ని నలు—లోని వలెగా ఇరుగుగూడాయలు; ఇరుచి
వాలగువలయాకలు(రు 24,000)——న హేతురమున అదా
యము వచ్చుకొను దానపట్టా ప్రాసీయి ద్విపం పెను.
ఇది గని యొక కట్టానువు నేనశీ దేవురించి నను నెవ
రును నాకొక కామన నియ్యరే నీకింతగన మెట్లు వచ్చి
నది! అని యిదిగి నాడు. వానిలో,

మ. గివబాంధన్ వ్యతయింది యేల ప్రతిపా

నంబందు వేమేలగా

గనరామలో లభియిండు లేనియెడ న

ర్థం బరీ రాఁబోవ నే

పనియెనకా భమహులేదని మనికా

భావంప కేదుఁఖయం

దేవ దీర్ఘంబున ఎర్థదాయక మున్న

డిందిండు నీరీవముకా.

కా. రాగవ్యయము లాక్రయింది విషయ

ప్రాంతిక ప్రవర్తింప ను

వ్యోగింపకా వరునా జగన విధి ను

యోగంబుచే కందహో

భోగావేక్షను వచ్చిపోయి రియితే

మందింక రామన్న వా

వేగక జాతురుగాని యొక్కర డిలపై

యిహారములో సాంధునే.

అని బహుశయ్య వానియొక కంఠింప మిచ్చి కంఠింపను.

ఈ “ఉమర్ ఖయం” యొక్క అనువాదము
ఉమర్. కొంతయు ఉమర్ అనిపూజ వైష్ణవులు గాని
అది ముద్దు పేరు కావోవును. ఖయం అనునది వీరుడు.
ఈవీరుడు నామములే అన్నీ, పారిషీవులు లేమ కావ్య
మలందు వాడుమందురు. పూర్వసంస్కృతకవులకు గూడ
నిదే ఆచారము. వ్యాస వారీక మయూర బాంవిద్యా
ర్యభనధూతికాలిబాడులనువచ్చియు వీరుకులే కాని
అసలు పేరులుగావు. అట్లే, ఫహ, సాది మాలావా, రూనీ,
గజ్జలీ, ఖయం అనియు వెలుంగవలయును. ఉమర్ ఖయం
క అనఁగా ఉమర్ అనే ఖయం అనియర్థము. ఈతడు
విద్వాంసుడై యాదే కెల్ల—గ్రంథములును వ్రాసిన ఋషి
(వా వృషి: కురులేకావ్యము). అం దీతని మరే విద్యార
గ్రంథమునకు ఉమర్ ఖయం అనిపే రిడివాడు. ఈతడు
ఇష్టాను మిష్టాను మేమన కవిత్వ సాంఖ్యమతాదులను,
విరోధవాద వార్యా లోకానుసారములను సంబంధ
మైన యొక విధాంతమును ప్రతిపాదించినాడు. అది
మంతు నిర్బంధబడును. మంతు స్వేచ్ఛియనను
ప్రధానావస్థాభి. “వర్ణి వాచానీ” అను కొప్పుక్కాని
విశేషాంబుగ్రంథమును వ్రాసినాడు. ఇప్పుటి యంగ్లీషు
కేలంద నీవి విధాంతములోనికా నున నిలుకా మున్నగు
విశ్లేషకానుసారములచేతను. మఱియు నిట్లెక “శిక్ష
యద్వి-పానీ” అనునది నానక విద్యార భాగములు
వ్రాసినవా డేగ్రంథము.

“అరాయిసన్ నభాయిస” అను తత్త్వకాస్త్రము
(Philosophy).

“అల్ జబర్” (Algebra) దీనిని అన్నీ భావలో
వ్రాసెను. ఇది ఇప్పుడు ప్రాచీనభాషలో బరచర్చింప
బడెనది.

“జభీదన్” (Geometry) లోని కళనకలపను
ఇటు ప్రబుంది చూపించెను.

“శిష్టా రీ కి ర్” (Chemistry).
దర్బారయ “హుక్యకుల్ ఖాలిఖీ”. ఇది శివార
కాస్త్రము. పంజీర శువయము గలదు.

“రిసాలా” కారీరఆధికకాస్త్రము.

ఇందు 158 పద్యములు మాత్రమే కలవు. దానిని 1898లో పరిశీలించిన విద్యార్థి డాక్టర్ అయిన పరిశీలనకు లంఘనగరమున ప్రకటించినాడు.

శ్రీరమంగరమున 1580 వ సంవత్సరమున వ్రాసిన ప్రతిగలదు. ఇందు 76 పద్యము లున్నవి.

శ్యాంకపురమున నొకప్రతి లభించినది. అందు 804 పద్యము లున్నవి.

ఏడియాటిక్కుపాపైటి (కలకరా) వారిగ్రంథాలయమున నొక ప్రతిగలదు. అందు 516 పద్యములున్నవి.

చాణూపూర్ తనయొద్దప్రతిలో 200 పద్యములు మాత్రమే కలవని వ్రాయుచున్నాడు.

లక్ష్మీపురిలో 770 పద్యములు వ్రాయబడి యున్నవి.

బాకాపేట అనువాసిప్రతిలో 845 పద్యము లున్నవి.

మి.కె. జి. సి. ఐ. కేసీ 1200 పద్యములు సేకరించెను. ఇంక నెన్నిపోయినవో తెలియదు. తొలుత ఇంగ్లీషులో భాషాంతరీకరించినవాడు ఎద్యర్దు ఖడ్గిశెరల్లు అనిగదా వైది వ్రాసియుంటిని. అతనికి లభించిన ప్రతి యిప్పుడెక్కడను అగతమైనది. అనన్యము కన్నడవ్వనమన్న పాంసీప్రతులను లేవు.

ఈరీని లేరువార 1872 వ సంవత్సరమున ఐ. హెచ్. చక్రపేర్లు అను నాతడును, 1898 వ సంవత్సరమున రాజ్మహేశ్వరి అనువాడును, 1918 వ సంవత్సరమున బాకాపూర్ అనునాతడును 782 పద్యములును, 1915 వ సంవత్సరము బాకాపూర్ 158 పద్యములును, 1920 వ సంవత్సరము మరకూర్ 846 పద్యములును ఇట్లే ప్రాథేసర్ హార్నిలిక్, మిక్తార్ గారక్ మున్నగు ఇంకను నను నాంతులున్నారు. కాని అసలువానిని వ్రాసినవానిని ఎవరైనా, భాషాంతరీకరించిన కవిత్వప్రభువులు, పుష్టి, శిష్యుని, వ్యంగ్యాలకారము లొక్కరవరేయై రాలేదు. నమ్ముటగూడ సంభవముగాదు. కేవలము భావము మాత్రము వచ్చును. భావము వైదిలో మార్చబడినప్పుడు భావము ఇదిమిదిమి మారుచుండును. అందుచే నొక

ప్రతిభాను బంగ్లానుకది. చిరుత్తూరు జిల్లాలోని డాక్టర్ అయిన పరిశీలనకు లంఘనగరమున ప్రకటించినాడు. ఇందు 76 పద్యము లున్నవి. శ్రీరమంగరమున 1580 వ సంవత్సరమున వ్రాసిన ప్రతిగలదు. ఇందు 76 పద్యము లున్నవి. శ్యాంకపురమున నొకప్రతి లభించినది. అందు 804 పద్యము లున్నవి. ఏడియాటిక్కుపాపైటి (కలకరా) వారిగ్రంథాలయమున నొక ప్రతిగలదు. అందు 516 పద్యములున్నవి. చాణూపూర్ తనయొద్దప్రతిలో 200 పద్యములు మాత్రమే కలవని వ్రాయుచున్నాడు. లక్ష్మీపురిలో 770 పద్యములు వ్రాయబడి యున్నవి. బాకాపేట అనువాసిప్రతిలో 845 పద్యము లున్నవి. మి.కె. జి. సి. ఐ. కేసీ 1200 పద్యములు సేకరించెను. ఇంక నెన్నిపోయినవో తెలియదు. తొలుత ఇంగ్లీషులో భాషాంతరీకరించినవాడు ఎద్యర్దు ఖడ్గిశెరల్లు అనిగదా వైది వ్రాసియుంటిని. అతనికి లభించిన ప్రతి యిప్పుడెక్కడను అగతమైనది. అనన్యము కన్నడవ్వనమన్న పాంసీప్రతులను లేవు.

ఇతడు వాస్తవికతని, వామమార్గాలయి డని వ్రప్పుచును. వాస్తవికత కావ్యంలో లభించు నీతివలన యే విషయముచెప్పినా అది నేటివలన భేదములపడెను కాని యీగదా

కా. పైరులో నెమ్మ పదార్థముగాయని నం
భాగములకు నానలే
రీతుక వన్నటులాడుదునుకా
యదిక తెచ్చ ను-సొలప సా
సాగక ధాత్రి కులాయమింను స్వనియు
వక వచ్చితిక కేను నా
కనుసంబుల వచ్చిచేయవలదా
యింకను వచ్చున్నానో.

అనియును ఆ ప్రియలో వచ్చుకొనునాడే వానియార్థములయి
లనియు, వాటియొక నోట.

ఉ. కోటవనస్య, కంఠియి
గోతన వానసు కిమి కేవలం
కోపుదునున్న దార్ద్ర మొక
వారికడై పను నామహర్దయం
నీ కోకదృష్టివిద్వితి
యొప్పటికై పను విద్వికొమ్మ నా
వైదిసోపు లాపను న
నంబులు కేవలం కుక్కరార్థమే.

అనియు వచ్చుచున్నాను. కాని యిదిగది ప్రధానోప
దేశము:

ఉ. మానభయంబు ద్రావణము
మంజులగానము పాపవాక్రితే
భాగియిందును మేరం బుధు
వావప్రమతితి మయం మెప్పు నీ
వ్యాపము కంఠు కెప్పుడు మ
కాంతవర్తి, కురాత్తి, యింక మా
మానవమున్ వ్యాగాక్షి యా
రాసవమున్ మయ కేర్పు కంఠియన్.

ఉ. తెచ్చు నివాసరాగభవ
రీలలుయచ్చులు వర్తమానకా
లచ్చు వికాలిక్ష్మయ వి
లాపవిభావవిమాత్తు చాగున
స్వయంబుల నెల్ల-మన్నున నీ
నంబుగ నీవనామచ్చునందు మ

వ్యయ్యున పాత్రలో మది
వోయగ ద్రావణుల పద్మనాభ.

న. కెలను వసంతికాలవన
నీవులసోమకసంబు పాత్రలో
వల నడి మా భావంగలంబు
భి మిలియున్న నెలయ వృద్ధి మే
నలయఁ నలంది లేని కెప్పుం
వీది వ్యాసకథలంబుకంటె వ
ల్పలఁదినిఁ జూపెనా వృద్ధు
నందు నవ్యావృత్తులే నొకటి గుణ.

ఉ. కేవలం, వా మైయిక్కలనా,
నీగుణ, నొక్కనావ్యాపంబు
నోకవలూక, నున్న నీక
నావ్యలగా వృత్తులయ నొల్ల నా
నాకలుపావహంబయియ
నంకెనులని విదా-భాగము
వ్యాపము మై నొక్కనాద్ర
నంకలు కేవలి కే వనిం ననన్.

ఉ. కేవల, వామ్యు మ్రిం బున
నొక్కడ కాలమనేదియుంప నీ
పానీ జగయి మా నొకప్ర
వానవి కేవలమృత్తు లున్న నం
నే నుకలంబు ద్రావణ
మియెడఁ నైకాని ద్రావణున్న నం
నొకలు నొకసేల యి
మానం కార్మ మై ద్విట్టివారికన్.

మ. నగుచున్ ద్రావణుల వ్యాపనో మయనవకా
వార్ధలయగానోపు నీ
మగునే ప్రాణ వృధార్థులకా కులకులన్
మాయించు నల్పంకలన్
వృత్తంబునలనావరింపఁ నల్పకిం
దైపోయియుఁ భావిలాం
వాధలో ముద్దిన నూహకొకవదె నన్
బోపించు సంభోష్యమై.

(రిజిస్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియూల్లెలము చెంబ్రుకలకు చాలాభకరమైవది.
 కామినియూల్లెలము చెంబ్రుకలు పీడిసోవుటను అప్పుడు.
 కామినియూల్లెలము చెంబ్రుకలు పోవుగాను, నగలు
 కాను కాంగగాను పోవును.
 తోడ్పడును.
 కామినియూల్లెలము ముఖ్యతలము వాల్చిచే కాను.
 అయితే చెంబ్రుకలు పెరుగుటకు
 కామినిన ఓవధులు ఇంగులో
 గలవు.
 కామినియూల్లెలము పుష్కల అల్లనమును గలిగిది తె
 దకు విక్రాంతి నిమ్మును.

చదువుడు,

ఆలోచింపుడు,

అర్థమును వంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్మర్లుప్రతికే తెలిపినది:—“ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే
 పంపబడిన ఆ పత్రము, కామినియూల్లెలము విశేష పుణ్య, విశేష చేయబడుటలను అంగులో పోషించిన అల్లనము
 లేదని రుజువుపరచినది. కామిని— ముఖ్యతలము విశేషతలము అల్లనము చెంబ్రుకలను, పుష్కల
 చలువను గలిగించును.”

సి. యం. ఆర్. కార్పొరేషన్, ఎన్. టి. కల్కత్తా, బెంగాల్ ప్రెస్సుకునుండి ప్రచురించి:— “కామినియూల్లెలము
 మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనది అనియు కలకత్తాలో తెలిపినది. ప్రత్యేకముగా మంచి, పుష్కల
 తృప్తితో నుండును గలిగించును. ప్రస్తుతము కామినియూల్లెలము వాల్చిచేయబడినది తెలిపినది.”

బుడ్డి 1 కి ఫర రు. 1-0-0
 బుడ్డు 3 కి ఫర రు. 2-10-0

వి. కి. ఖర్చులు రు. 0-6-0
 ,, ,, ,, 0-12-0

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టాను నందను, గ్రామమునందును యిన్ని సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామి
 నియూల్లెలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అతడునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతనిచేరును మాకు
 తెలుపుమా, అర్థము మాకు చేరుగా వంపుడు. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువభాగమునకై అతనికి చేరులేని
 పత్రికలములను గలవి, తక్కువభాగముని “క్రేషు మైనసి” తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తృప్తిములను ఎక్కువ
 పోషుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియూల్లెలమునే పట్టుపట్టి తప్పించి వాడును. ఇది తెలిపబడినది తెప్పించును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

"అన్నకాదీని భూతాని నన్నకమహాని భారతి!
అన్నకనిభవాన్నేవ రెర్ర కా పరివేదనా.

నిహించినతరువాత పుట్టకపూర్వము మానవుడుకావని;

క్షయం యర్థ కృషివలెను
యన్ జ్ఞాత్వాఽచ్యుతమన్ను లే

అనాచార్యులవలె
నన తన్నాసభ్యులే.

—ఈశ్వరుడు లేడని;

ప్రతి. అనదేమింపురానీవ

అనియు;

"—యి..."

—అని భురానులోను, ఇట్లే మఱికొన్నియు గలవు.

"నమరాధక్షణే దోషా నమద్యే నచమైగునే :

ప్రస్ఫుర్తి లేన భూతానాం నిస్ఫుర్తి స్తు మహాఫలం."

"అప్రాచిన్యా పూర్వ నిర్వచితం

భక్షయే న్నాంసం వైదికీ హింసాహింసా నగవతి."

—అని మనువును,

"ఇహ మన్వాత్మ పీత్వా త్మనా నామోత్పత్తిం,

ఏకపక్షంకళయతోద్భవ్యా మే కేకేవ్యుతా."

—అని శివమను.

* మధుసేవన మారసభక్షకాదిదోషములచలన
పాపముల నేనిది ప్రమాదమునగు.

ఈ ఉచురుభూతమును, వాస్తవమును మానవులములను నని లేనదియు

తే.గీ. ఎంతకాలంబు నదిలోన నీవిధాన

రాళ్లు విసురుదు రాళ్లను గుడ్లయందు

పూజచేసి పాతగునిఁ బోలెఁ బోదు

తెచ్చు మధ్యచ్చు చెలువ, ముద్దిచ్చురచ్చు

చగక మేమిటి స్వప్నము నానోకము.

ఉసురునిడిచి యాలోకమన్ ముసుగుననందు

మాయమై పోయెదవుగాన మధువు ద్రావి

కలదినంబు లానందాన గదాపు మెచ్చు

కేగదో వచ్చి తెలుసుంటి యెఱుంగ పీపు.

చ. కేసరినిఁబోలువిద్యయును

జ్యాలముతోఁగిన్జ్ఞానదీప్తియున్

అనివనాన నీంశిత

భాసురగాఢమహింకార బం

గురతనమాగ్ధమున్ గడదు

ద్రోవ నలుంగక కల్పనాకథా

భరియిచ్చిరవాక్యముల

బల్కుదుఁ నిద్దనఁబోయి రెండయున్, .

ఇట్లే భర్తాసర్పములు, పూర్వపరములు, స్వస్వనరకములు
లేవు. ఇసుకనుండి తీసినబంగారునును దగ్ధకాన్డవ్వాయ
మునుబట్టింది మానవలయును. మానవులు తృప్తయవగ్రీ
హ్యులనుండి కేకేని-సంపద మార్పిడియవగ్రహే
ననిది తెలుసుకొనున్నాడు. నన్న నామలతోడన్నక నన్ను
బలిమొక్క నే డెట్లనిపు వ్రువచే నొప్పుచున్నది.
అట్లే పరిణామమే మూలకారణము. అవాక్యా
దములను పదార్థములపై నమృకముంది భూతి,
సౌఖ్యమునకు భంగముగలిగించుకొనరాదు. చిన్నచిన్న
గుంటలలోనినీళ్లు కప్పలేదప్పుచున్నను పశువులు త్రాగి
నావును. అట్లే భారతభూమీకా. సుఖానందములను
పరాజితులకొంది లేదు. ఎల్లవారు పూర్వపుదులను పీడి
తనోపకారులందఱి వారియందును. అనిమానము. మాన
ముమాడ స్వార్థమే. గడ్డియై కొఱకబడుకుంటే పన్నె
కొలుమును మురియి. బియ్యములనిదే నీచు కాశిరి
నలచుచున్నావు. ఆనందమేకాని దుఃఖముకేది లేదు.
దుఃఖము నీవు కొనితెచ్చుకొనుచున్నావు. రాగమేకాని
లోగము లేదు. వేదకయేకాని వేదికొలులేదు. విన్న
టికి వేదొకరికము ముదిమితనహించినది. ముదిమి మేనిపై
ముకుకునలె మాయకముందే యిష్టోపభోగముల వందు
ము. నీవు కన్నులు మాయగనే నీనమాధిరత్వకచ్చు
నాడి, గడ్డిగాన మేనిరింది ఈ విచారణలే చావుగు పు
మమని. వాదనానంద. సామభ్యుములను మాయత్రా
గు. ఆబరిగితమే అన్నిటికీ స్వప్రచెప్పుచుండ్రేటిక
ఏమును బరియిచ్చినారు. ఆగుధిరావలి ప్రమేన బరికేది
కదో యావాక్యకాన నిరసములు. అందు బరియిచ్చు

* భురాను మిక్కిలిదోషమని చెప్పుచున్నది.

బడినవాడు మృతికారణమునకును చేరినాడు
 చిన ఎములు రక్తమిక్రితమైన మాంసమునామయమును
 వృక్షి. అది కీరమును పవరి ఒకగంతువేసి వాయువులో
 గలిసిపోవును. దాని నెవరు పట్టుకొనగలరు? ఎవరికి కావ
 తిన? అంతా మిక్కి. ఈశ్వరి ప్రతి నూర్చి కప్పుకొన్న
 తమ ముసలమృత్యుశలం. తిని నిర్వాణపాదముగ గూర్చుం
 దుపోవకులచే కర్పింపబడినవే. నేదాంతములు (మరి
 యేదో) నూర్చును (ప్రకృతివాదులు), ఈశ్వరుని ప్రా
 నాతేకాని ఆత్మస్వరూప మివమిర్థమని నిర్ణయింపలేక
 నిర్వాణమిహు. ముఖ్యము వాస్తవికతను గూర్చి
 లాగి మఱింత యంశకారముతోనికి దింపివిడిచినారు.
 ఇదియేమియు యధార్థములు గావు. తీవించినవ్నార్లు
 భోగించుటయే దారి. అట్లే తీవపగమావధి. అని పెన్ను
 విషయములచే సమగ్రమైన వాస్తవికతయు నిందుపూర్వ
 వన్నే నిర్వాణమున ప్రాప్తి అంతయు శక్తినిగూర్చియు
 పములు భావములచే పాకకులవృద్ధయమును విక్రియ
 అనిపించినాడు.

ఉ. ఆరమణీమనోహరము

భాబ్జము ముంగురు లంగరాలసిం
 గాంము పెట్టి దిద్దితి ని
 కాసముగుల్మిడు ముద్దగిల, సాం
 సారగం బొందరా దనెద
 వక్కము, నందెనాటి పాత్రమున
 పొంగితిని కేలవనె
 నోలదు నీరునున్నట్లులందెద!

ఇట్టేనే పెన్నులు గలవు. గ్రంథవిధులమని వ్రా
 యలేదు. ప్రతిపద్యమును భావలూరితమైన ప్రస్తావన
 మున కనుకూలించునట్లుండును. ఇట్లే రాజులను గూడ
 నింపించినాడు.

ఉ. గాడినవంటి యాన్యపు

రైవస మేమిఫలంబుగూర్చు నీ
 తోడిను కేలపాండితిని
 దోడ్కొనిపోయెడు మీరు విద్యుత్
 నోడిమికిఁ చెలకబడంగ
 నోవరు వత్సరమేసిపించి యే

నాడును చేరెడంబువు

నర్మిలిఁ బోయెను దాదా మారగన్.

అని నీరండు విషయాసక్తుడే కావని, ఈతనినేదాంతము
 లాని మధువు ధ్యానామృతమని, కాంత ముక్తికాంత
 యని, విషయోపభోగములు సమాధినిష్ఠావిధానము లని
 తూదలు పొల్లు పొసంప అర్థములు చెప్పునారునుకలరు.
 వా రీని గ్రంథమునందేదీ అనేకోదావారములు చూ
 పించెదరు. అది:

కా. రాగభేషము లాక్రయించి విషయ

ప్రాంతిక ప్రసర్తింప ను
 వృక్షమున నున్నవానిని కిక్కిం
 పొంగితిని కేలవనె
 భోగాపేక్షను వద్దిపోయి రిటులే
 ముందింక రానున్న వా
 రగ్గ జూతుట కాని యొక్కఁ దిలపై
 యిష్టార్థముల్ పొందెనే.

ఉ. నీవు గర్భిత్రి కామవిష

యేవ్వలకై జరియించితిండు నీ
 భావమునకొ దలంపకుము
 వృద్ధుడవై నరియించిపోగు నే
 తావునను నీ వచ్చితిని
 రశ్వము నీవన నేమివస్తువో
 నీ విపు డేమిసర్పటగు
 నెంచితివో పరికింపు మెంతయున్.

మ. విష కూస క్తి లొంగిపోవ మహా

వేగంబుతోఁ బోవునా
 విషరాశిలె రీతివసొనిలసె
 విన్నూర్తిమై దాన్ పా
 దుమీలకొ మనఁజెల్లు గాని రజమ
 నోలొందె కేలవనె
 వృక్షములెవరినో నోలొట్టి ప్రసరిం
 నేలా విచారింపగెన్.

అని యెన్నియో జితేంద్రియశక్తియును గూర్చిన మహా
 విజ్ఞానవిషయములును గూడ వ్రాసినాడు. ఈత డెప్పు
 డును తనవచనావో నుద్దేశములనుగాక తామునప్రశ్నం

మార్కె శేవోక్త్యు నా భావించి నగించును
అప్రవము రమ్ము.

శ్రీనాథుడు

నరవారిచూడ్చి.

(నర్తకుల నడవవచ్చును.)

(అంతఃశ్రవణమున బుచ్చుకొని శ్రీనాథుడు, నాగ
మూలదియు, మార్కె శేవోక్త్యురాయలను
గానిపించును).

శ్రీనాథుడు

(నింగడక్కు- మొగిల్చి తెలుసుకోవచ్చి)

శా. శ్రీవాక్రీయజటానవస్థరమహా
నానంబునం నాల్పి శే
భోగ్యోపకమంజులూచరమునం
మన్నిచ్చి విష్ణుస్మృతా
నీలంబుదా కలిర్చి భూమిగూడై
చెన్నార నోగతమీ
దేవ! నేనె యిట్లన్తే నీమది నను
నీరీగండా కేదానె.

(నాగడక్కు- మొగిల్చి) దేవ! బుచ్చుకొని
ప్రొద్దుకొనుము.

మ. కల దిచ్చోట గృతాదికాలమున లో
కప్రస్తుతంబై మునీ
ట్కులిచ్చియై యమ్మనొప్పున నెను మహా
కల్పంబునం బ్రేనె ద
జ్ఞు మూలక మునీ శేక న మునీ శే
చ్చో దావిడై దమ్మనూ
పొలుపుం గాననకొనిం బెట్టె రిమదల్
ప్రతిపద భూ లోకా!

ఈ బుచ్చుకొని దేవ!—
మ. నానంబు నానిమంది నానిమంది

దానిర్చుకొని దేవదా

కివలగ శ్రీలుచు భూపురంధ్రగళమం
దింపారుముత్యాలపే
దెచ్చ నా గాతమి పొచ్చుదాని దింపిం
ప్రేమభూభూషణము
అవివ్రహ్మణానోకమై తెలుసు లో
కాభీశునాథానమై.

(నాగతో నిమక నడిచి మార్కె శేవోక్త్యు
నిం దర్శించి తెలుసుకోవచ్చి చూచి)
మ. ఉదయోక్త్యోభమతోడ ప్రణామము
బుచ్చుకొని తెలుసుకొని చు
కొనునై నచ్చివచ్చునానో నదరక
దర్శించి ప్రేమగానక
అదమోదేయంబునం బుచ్చుకొని
బ్రథింపం దక్షవన
ప్రేమనై పొచ్చివచ్చునొ గొలుతుం ము
చ్చుకొనేయనాపేక్ష్యుక.

నీరీగండా

(నాగతో ననుష్ఠించి కవికావ్యా గానం)
కవికావ్యాగంధము! నీను మనదానమపే
ప్రవర్తనము చుట్టి చూచితిమి గదా! ఇది నీ
కవిమనోరథమున బ్రేమించెద? ఇదియొక ప్రభా
నము గల దని లోచనది? చెప్పుము.

శ్రీనాథుడు

కాశీ ప్రా! చెప్పెద నెనెనొప్పుము.
ఉ. రాజమ సింహకాంక్షు
ప్రసెను నన్నయధిష్ఠ భవితం

బోజమెయిం దదాదిగ

మహోన్నతి దెల్పిది జన్మభూమికా
రాజులు నిష్పాదుక సుకవి
రాజసమంతిలమై తలిర్పుటక
రాజమహేంద్ర మొప్పెసంగు
నాటికి నేటికి సాటి లేనివై.

వీరభక్తారెడ్డి

నీ కానందసంధాయక మగుటయే మా కానం
దము కపింద్రా! మన మింక సగరునకుం బోవు
దము రమ్ము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు. తెరపడును).

అంకాంతము

పల్లము—ఆపాదము

[నేమోనీ, కేమోనీ, అమ్మోనీ, శ్రీ
ధుడు, పురోహితుడు, ప్రవేశము.]

నేమభూపాలుడు

కవిరాజా! కృత్తిక హరిమంజునకు ముగ్ధుడైక
కల్పంబు గలదా? తద్విధాన మెట్లు?

శ్రీనాథుడు

కృత్తిక హరిమంజునకు ముగ్ధుడైక కల్పంబునకు.
“ఆదా పూజ్యో గణాధిపః” అనుటంచేసి గణ
పతిపూజం గావించి, పిదప నవగ్రహారాధనం
బును, అష్టదిక్పాలకరాజయు గావించి, యవని
తరంగా కళాశాఖలను చేసి, యాద్యగ్రంథములు
ప్రతిష్ఠించి, సరివ్వలింబూతించి, ముగ్ధభక్తాభ్యుదయ
ములు మొలయుచుండ నాగ్రంథము కృత్తిక
కృత్తిక హరిమంజునకు ముగ్ధుడైక కల్పంబునకు
కృత్తిక హరిమంజునకు ముగ్ధుడైక కల్పంబునకు
దానివిధానము.

పురోహితుడు

ప్రభువర్యులారా! సుముహూర్తము సమీపించి
నది. ఆజ్ఞకు బ్రతిపించుచున్నవాడ.
(నేమభూపాలుడు అన్నామాత్యుడు బాటించును).

అన్నామాత్యుడు

ప్రవృత్తిమోక్షమోక్షమోక్షమోక్షమోక్షమోక్ష
గావింపుము.

(పురోహితుడు శ్రీనాథునిచేతినుండి పుస్తక
ముం బుచ్చుకొని మోక్షముపై బెట్టి బాటించును).

(శ్రీనాథుడు కాశీరాజమును బూజాస్థానము
నుండి పుచ్చుకొని నేమారెడ్డిదక్కు మొగం
బగును).

నేమభూపాలుడు

నార్యశౌమా! అగ్రమోక్షమోక్షమోక్షమోక్షమోక్ష
మోక్షమోక్షమోక్షమోక్షమోక్షమోక్షమోక్ష
కృతార్థమే నగును.

(శ్రీనాథుడు వీరభక్తారెడ్డి సమ్మతమునకుం
బని వాని హస్తయుగంబున గ్రంథముం
బెట్టుచు. అంతాభివ్యసించి మోక్షమోక్ష
ములు మొలయును).

అన్నామాత్యుడు

కమలనాథవేదా! పుస్తకవ్యవహార. శ్రీమహా
విష్ణుతొల్పుల నుండు మోక్షమోక్షమోక్షమోక్ష
సమర్పించ గలిగితివి.

నేమభూపాలుడు (శ్రీనాథునకు రత్నాంబ
రంబు లర్పించును).

శ్రీనాథుడు

శ్రీనాథ! నీవు నాకు సంగతులు చదువు
చేసావా?

శ్రీనాథుడు

శ్రీనాథ! నీవు నాకు సంగతులు చదువు!
(రాజుచేతిలోని పుస్తకమును చూచుచు) నా
పాఠము బ్రాథించి)

“అ. శ్రీకాళహస్తిరాజాధ్యక్షుడు
సింహాసనాధ్యక్షి నో

కైకగ్రామ! విశ్వనాథుడు విశా
లాక్షి మనోభర్త సు

ప్రభుండు నాక్షత్రమున భూమి నామ
రాజు విభాగప్రభున

హృదయము జగనాభ్యుగంధని మహేశ్వ
ర్యాన్నితము జేయుతన.”

“అ. నీవు విభాగనిరుదన
కలనాభరథక్తి భావితాత్మునకు సమ
న్వితమునకు రాయవేశ్యా
భజనమును విభాగప్రభువారమును.”

“అ. శ్రీనాథ! నీవు నాకు సంగతులు చదువు!
చేసావా?”

“మించి. వికచకమునేత్రా! వేమమాంబాసు
పుత్రా!

నాక్షత్రమునకు! నాక్షత్రమునకు! నాక్షత్రమునకు!
మనోభర్త! మనోభర్త! మనోభర్త!

ప్రభుండు నాక్షత్రమున భూమి నామ
రాజు విభాగప్రభున

“స్వప్తి”

(శ్రీనాథుడు ముగించుచు రాజు హస్తములం
దొంగును).

వీరభద్రరాజు

(పుస్తకము మరల శ్రీనాథున నీచ్చి) అగ
స్త్యులు కాశిం బెడఁబాటునట్లై రెండు వద్య
ములు చదువుము.

శ్రీనాథుడు

“సీ. కలహంశి! యోధాగీరభ! గంగ!

వాక్కిభామిని; పోయినత్తు నమ్మ!

యోధాగీరభ! యోధాగీరభ! యోధాగీరభ!

కలహంశి! పోయినత్తు నమ్మ!

శ్రీనాథుడు! శ్రీనాథుడు! శ్రీనాథుడు!

వాసనాద్భిష! పోయినత్తు నమ్మ!

శ్రీపూర్ణభద్రపారిషదనాయకులార!

వాసనాద్భిష! పోయినత్తు నమ్మ!

వీరసంవాసులార! కృతార్థులార!

వాసనాద్భిష! పోయినత్తు నమ్మ!

మందిరోద్వ్యసనవాటికామతములార!

పోయినత్తు నే మీ కాళిపురము విడిచి”

“సీ. కలహంశి! రారాదె కదలి నాథో! గూడి

నీ వేల వత్తమ్మ నమ్మ నుండి

కదలికాకాంతార! కదలి రా ననునూడి,

నీ వేల వత్తమ్మ నమ్మ నుండి

శ్రీనాథుడు! శ్రీనాథుడు! శ్రీనాథుడు!

నీ వేల వత్తమ్మ నమ్మ నుండి

వాసనాద్భిష! పోయినత్తు నమ్మ!

నీ వేల వత్తమ్మ నమ్మ నుండి

వాసనాద్భిష! పోయినత్తు నమ్మ!

వత్సార గల్గి మీ వేల వత్తు రయ్య!

వాసనాద్భిష! పోయినత్తు నమ్మ!

కలహంశి! పోయినత్తు నమ్మ!

ప్రాచీనమహారాణాల చిత్రములు

చిత్రము ౧

‘నెక్కర్ టిటి’ రాణి

Amrutanjan

BEST INDIAN PAIN BALM

SOLD EVERYWHERE

అమృతాంజనము

AMRUTANJAN DEPOT
BOMBAY & MADRAS

$$\frac{20}{100} = \frac{2}{10}$$

అహ! నీకవిత్వ మనస్సును భ్రమ ముద్ధరిస్తనా
హాను. నన్నయతిక్క నాదలును నీకు వచ్చు-
న యనియే నాయభిప్రాయము.

అన్నామాత్యుడు

మేలు మేలు, మహారాజా! మేలు మేలు.
 వానూజోట్లమంట మంట కావ. వివ్వత్తి
 భవప్రసాద మంట, మిస మెచ్చట లోక
 ప్రయాణ మెచ్చట యి నాశివారెను.

వేమభూపాలుడు

నా పక్షానికి మధ్య నో సరిహద్దు వీధి వాటి త్వరగా
ను, ప్రైవేట్ కాలనీలు ఉంటాయి. వీరిని గురించిన వీధి
కవిత్వమును మొదలుకొని నా జాబ్బుల ప్రజ
నుండునా?

శ్రీనాథుడు

ప్రభువైష్ణవయనుక్రహమ కాని నేను హమః
మృదను.

శేమభూపాలుడు

శ్రీవాళా! గాంధీర్వకవిత్వములు పుట్టుకతోను
బుట్టినవి యందును. చెడుపుకొనిన గవిత్వము
చెప్ప లేనివా డుండునా? పాడ లేనివా
డుండునా?

శ్రీనాథుఁడు

దాని కష్టములు కాదు. రెండు కూనివానిము
లు తీయుట సరిగీత మనియు, గురుభిక్షానము
గలిగి రెండు గీతలు గీయుట కవిత్వ మనియు
దలంబు కాదు. అపాతమధురమైన సంగీతమును,
అపాతనామృతమైన కవిత్వమును బాహ్యకృతి
కర్మసాధకమునని గలుగునవి కాని సామా
న్యములు కావు.

వేమధూపాలుఁడు

చేయవలసివచ్చినప్పుడు ప్రయత్నము చేయవలసివచ్చినప్పుడు
కొంత ప్రయత్నము? అంత ప్రయత్నము చేయవలసివచ్చినప్పుడు కాదా?

శ్రీనాథుడు

విశ్వావహరము దేవమునకు గ్రామమున కాక
విశ్వము. నామము లేనివిను సర్వాభివృద్ధి
ము కాదు. కావున గ్రామ్యము నిర్వ్యవస్థ
మహాశస్త్రలసిద్ధాంతము.

నేమధూపాలుడు

ప్రత్యక్షవిద్య మొదలుపెట్టినది నా కథలమీదను
చున్నవాడ.

ವಿರಭದ್ರ ರಾಜ್ಯ

(ప్రవాళుని జూచి) నిన్న మనము స్వేచ్ఛనాటిక
మునఁ జూచియున్న కవులం బిలువ నంపి
జేర్చుచేసినవా కిందుహారాజునభిలంపం దీర్చి
ఇది విని తొలుచెదను, (అన్నామాయుని
జూచును).

అన్నామాత్యుడు

ఎవ రక్క-శ?

భూమి:ము

(ప్రవేశించి) అమాత్యశిఖామణి! ముగల
యేమి?

అనన్త మోక్షము

దీని పేరు స్వస్థానము నుండి వెదకినట్లు
దీనిని రమ్మ. పామ్మ.

భాగము

చిత్రము.

(25-9) 17. 17. 17.

శ్రీనాథుడు

నేమభూమినిదా! గ్రమ్మకవులు మూడు
పావుగిలై యున్నారా. లోకములో నమలు

వ్యూహమునకు నొక్కవ్యూహము లుల్లువారు. భావవిత్వము లుని భావవిత్వవిశేషభావము కల్పకవిత్వము చెల్లున మనువారు. విచారి నీచభావతో బాటలు పదములు నల్లువారును.

నేమభూపాలుడు

ఇను భావవిత్వమును నొక్క మేమో గాదు తెలియదు కాదు. భావము లేదకవిత్వమును మోతా? ఉన్న నది విత్వము? భావవిత్వమును మోత తెగకుం లేరు పెట్టుట హేమి?

శ్రీనాథుడు

ఈభావము దేవర యూహించెడుభావము కాదు. ఈభావ మెట్టితో మున్నకే మీదము గాక.

(అని ప్రకటించుచున్నది కవులను ప్రకటించెట్లును).

(అన్నామ మాత్యుడు వారిని విక్రేయము లయ్యగా గించును).

గ్రామ్యకవి

దేవభావములో కవిత్వము చిలితే చిలియును మేలు ముందు చిల్లి చిల్లి వ్యావహారికభావములో ప్రాధాన్యము లేదు. వర్ణము లేదు సుగంధకం గా పులుకు వచ్చి చిల్లి కుల్లకవిత్వము గున్న ముదిభావము విశిష్టతను, దానితో గ్రంథము చెల్లుకు పాప మున్నది, అపాద్రెను గుణో గ్రంథము గానే పుల్లకవిత్వము చేసుకో లేక నా నాచిక్కులూ పాప విత్వములే పోత రివి, అట్లా తానెవని పుట్టి లది నేను పదముల పేరు సంవత్సరములది భగీరథ ప్రయత్నము చేస్తూ వున్నాను. గామీయ ప్రాధాన్యము నీచకే వి

యోగిస్తున్నాను. పరిణవా రినుగ్రహించి ప్రతి స్థితియైనాను. నేను కో నీది వాని నాల్లో పునీ మాటలు పాద్రెయ్యకు పునీ నాల్లో పునీ మాటలే కాని మున్నకే కావు. ఇంక నావిత్వము.

నేమభూపాలుడు

గ్రామ్యవాచీ! వద్యము కూడ గ్రామ్యములో నుండునము నందువా? వచనములో మాత్రమా?

గ్రామ్యకవి

రెంటియందున్నాను.

నేమభూపాలుడు

నీది మాత్రము. గ్రామ్యములో నొక్కవద్యము చెప్పము.

గ్రామ్యకవి

క. చిలితే గ్రామ్యకవిత్వం

మేలు లందరు మెచ్చు కెప్ప వాలది కాదా ఉలు సెందుకు పూర్వో వలె నున్నో పా మన్న ముందు పక్కవిమైతే.

అందులు

(కవులను నొకతాళి వ్యవహరించుచును).

నేమభూపాలుడు

మేలు మేలు గ్రామ్యవాచీ! మామందితు లు నులు విన్ను, జూచి కవిత్వము నొక్కకోవలసి వా రిగురున్నాను.

అన్నామాత్యుడు

నీగ్రామ్యకవిత్వముతోను తెలిసింది. నీవు విక్రమింపుము. భావకవిత్వము మొగంబై ఓలు పాద్రెవకవిత్వము భావ మొక్కపారి విరిచిపుము.

భావకవి

భావకవిత్వ మన్న నామాయము కాదు. నామాన్యులకు మాకవిత్వములోని భావము పోలియుట ఏర్పడదు. అది యిప్పటివారికి పోలి యొక పోయినా ముందునచ్చేవారికి తెలియక పోదు. ఇట్ల మివేళ్ళిచే మేలు పుట్టవచ్చును చినాము.

ఏరథద్రాశి

బక్కనవ్వము చెప్పము. విని యానందించె నము. దానిభావము మాకుఁ జెలియకున్న మాపండితులకైనం తెలియకుండునా? అట్లు చెలియకున్న నెవే చెప్పి కథావము నల్ల నెరుపు గాక.

భావకవి

చిత్తము, చిత్తము, చిత్తగింపుడు.

చ. చిలుకలు చెట్లకొమ్మలన

సింది కుహూ యని యాటబాడు కో

కలములు కాపు కాపు మని

కేకలు వైచెడు కొండ లెక్కి కో

తులు కయిసేసి సింగములతో

సరసంబులు సంతరించు ని

క్కలియుగరాజుకుఁ సకల

కాలము జాలిని గోరి దీర్ఘతఁ.

వేమభూపాలుడు

భేషు! భేషు! భావకవి! భేషు! భేషు! నీవు చెప్పినట్లే నీభావము మారు మ్రురించినది కాదు. నీవే చెప్పి మి న్మోసించినది నేయుము.

భావకవి

తనకవిత్వమునకు తానే వ్యాఖ్యానముచేయుట తప్పని చిహ్నము. అట్లు నాకవిత్వమునకు నేనే

భావము వ్యాఖ్య చేసే యనినను. కాని నే తెప్పి రాదు.

వేమభూపాలుడు

కవిసాక్ష్యభావం! దీనిభావము నీవు చెప్పితివా? ఇందు భావమున కభావమే యని నాభావము

శ్రీనాథుడు

అట్లునుట వ్యాయము కాదు. ఇట్టి భావా పాలు జొలియు కలవు. భారా సరితాఫే శ్వమం పెని భావము వాద్యము నేయుకాదు మున నొక్కనా ఒక్క పొట్టుగానాకు నుండు రింది కాళిదాసుడు వాడవర్చివలె నెప్పుడు. రాజు సమస్కరించుగా వాడు అశ్వనీ, పున ద్విసూ, కృత్తికా, శేషతి, యని చాళిదాసు డించినాడు. రాజు వాడు మూర్ఖు డని గర్హించుచుండఁగా గాళిదాసుడు రాజా! దీనిభావ ముగింగీరము. ఆలకింపుము. “శ్రీ. అశ్వనీ భవంతి భూమిమందాదా, నందే కే భవంతి శేషతి ద్విసూ, కృత్తికారితవ విక్రమావృత్తి, శేషతి నికవర్తనవచనా” అని నీవి యభిప్రాయ ము. అని చెప్పినాడంట! అట్లే యీ భావకవి యను. దీనిభావం బాలకింపుడు.

కలియుగరాజుకు జాలియుగములో రాత్రి ఏరథద్రాశి కావకు, కలియుగము పట్ల కాము జాలినిగోరి కుహూ! మని యిచ్చును స్వలి; క్షిప్రకా క్షిప్రత్వముగా; అవగా శిఖాయు ర్దయమును తెప్పికో నెయును; ముకురు నిందు కలి; యుగ, రాజ, కల, కాల, జాలి, గోరి, వినికి నావాక్యములు కలవు. ఏర్పాటు కావలయు నన్న నా యర్థము చెప్పకొన వచ్చును.

చిలుకలు = చిలుకలనుండి క్రింది, పాట = పాటలు
 యందు; పసింది = పసింది; కుమారు యని పలుక
 లోనిను వాడుచును; అనగా సుందరిక్రింది
 పాండిక కలుగు గాక యనియు, కోకిలములు =
 పరిభ్రమములు, పరులు కత్తిప్రాలు; కొంచె
 పెక్కి యనగా నిలిచి యని యర్థము. కావు
 కావుము = రక్షించు మని ముక్తి పట్టెను.
 అనగా కత్తిప్రాలు పశు లగుదు రనియు;
 కోకిలు = కోకిలములు చేయువాండు పిల్లవా
 డు; కియిసేసి = అంకరించుకొని చేక చేతు
 లలో నాడుకొనువారై సింగములతో =
 ప్రభిష్టులతో; పరిపాల్గొనుము యనుచును.
 అనగా ముక్తి పుక్తి కాసుతానము కలుగు
 గాక యనియు నాశీర్వాదము.

అందఱు

బలిబలి! బలిబలి! (అని కోలాహలము)

వేమభూపాలుడు

ఇక్కడికి కవిత్వభావము పలికినది. ఇది
 మూలమున నున్నది. తత్ప్రభా
 వముగూడ వివర దలంచితిమి.

కవి

(సంగీతముతో)

1 ఎల్లి! రాయే కాకిమల్లి రాయే; మల్లి మల్లి
 (హచ్చి) వొల్లనూ గూకుండ! ఎల్లి
 2 నితోనే గూకుంటే రిక్కి సూసూసుండు,
 నాచానా మింతాలో దేసీ వస్తా దోసి! ఎల్లి
 3 మంతాకీ ను వోయి నెములో నచ్చినా,
 యింతాలో నామడుసు యిం కొక్కయిద

[హచ్చి ఎల్లి

ర నున్నే నేనూ నేనే నున్నా సీపానాము,
 నాచానా మొక్కోటే సూపేరులే కాని!

[ఎల్లి! రాయే!

అందఱు

మేలు. పూ! బలిబలి! (అని కరి తాళి స్వరము)

వేమభూపాలుడు

ఇక్కడికి మూకు ముక్తిభాగము గ్రమ్మమును
 పలియవచ్చినది. ఇట్టియపాత్రపు గ్రమ్మము
 నకు బాత్రపు గలిగించి విద్యాధికారు లగు
 వారే కొందఱు మందమతులై గ్రమ్మపాదులు
 గారిమించుచున్నారు. ఈ గారిమించుట కట్టి
 కుక్కను గరిగిగోవుం చేయుటయే. గ్రమ్మ
 వాడీ! పికవిత్వ మెత్తుకోలు మొత్తికో లను పట్టు
 న్నది. నీవాదము మర్చివాదము. భావకవి!
 సీధాపకవిత్వము చేతవీరకాయ నంటిది. సీకవి
 త్వములో భావమే లేదు. పికు గణాదుప్రపాస
 లక్షణము కొంచెము పలియుచేకాని సీపుంచె
 తువపు, కనివిగావు. నీ కవిత్వము పైత్వము.
 గీతకవి! లోకములో సీపాడు కవిత్వము ప్రస
 క్తికి చెచ్చుకుకన్న దిరిద్రము మతోవిమర్శి
 లేదు. ఇది బూతుబూతున కావళి కవిత్వము
 కన్న కళమము. ఆగమాశమము. (మంత్ర
 దిక్కు మొగింపై) మంత్రవర్యా! ఇట్టి గ్రమ్మ
 ము దేవమునఁ బ్రబలఁగూడ దనియు దీనిం
 ప్రసక్తి చెప్పినవా రెల్ల విమర్శి లనియు
 వొక్క శాసనము స్పష్టించి, ఇంక మున్నటి
 గ్రమ్మగ్రంథము లన్నియు నిలిపిఁ జేయవల
 యునని శాసించుచున్న వాడ.

అన్నామాత్యుడు

(గ్రామ్యవాదులం జూచి) మీరు భాషాద్రోహములు. భాషాద్రోహ దేశద్రోహ నాయకులు. మీరు శిక్షాస్థులు. మిమ్ముకి కరుణ న్యాయ భావము నమ్మలేము.

అయినను మీరు బ్రాహ్మణులు కావున నిది కరుణకావలెనని మీ ముందు నిశ్చయించి పుచ్చినారము. మీ లింక నిట్టి కవిత్వమును బ్రసక్తికిం దెచ్చితరేని రాజశాసనం బెట్లు చేయవలయునో మీరే తెలిసికొనుడు. పోయి, బుద్ధిగలిగి మెలవగుడు.

గ్రామ్యవాదులు

(అధోముఖులై లేచి నిష్క్రమింతురు).
(తెరలో ఘంటలు)

కేమధూపాలుడు

మధ్యాహ్నము కాలమునకుఁ గుంటలు మోయుచున్నవి. నీటి కీకొలుపు చుచున్నవి.
(అని లేచును).

[అందఱు లేచి నిష్క్రమింతురు]

అంతఃకాలము

అనవాలు

వల్లెపూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులు గారు

౧౯౩౩

౧

స్వయాధికారులు కేమత్తిని పగుల న్యాయంబు విడి యక్షనాయకుచేత ఏదాది, ప్రియురాలి నెడఁబోయి మనుచు వాడియా శాపంబు వడసి యద్దాన తనదు సామర్థ్యమంతయుఁ గోలుపోయి వనట యక్షుండు ప్రవాసిండు యొకఁడు శ్రావణమాసంబు నన్నిధియగుడు శివతేజ్వలిని నజేవఁగాఁ జేయ సేమంపు వార్తను జేమాతువలనఁ గోమలికింబంప గోరి యిరీతి

అలకా పురంబునం దలరారు తనదు నియంతుల నెఱుంగి వర్ణింపఁగఁ దొడఁగె.

౨

భవవతి మందిరోత్తర భాగమందు అనతిదూరమున వే యానా మన్యోహము దానిచుట్టును శక్రభనుపు నాగోట కాసనా మఱిసిక్కు గనులంపంచువుగ, చేతికందెడు పూలచెండ్ల చే వంగి నాతన్వి పుత్తు మన్ననఁ బెంపఁ బెరిగి దీపించు నీకు గుర్తింప నాకోట దాపున బాలమందార వృక్షంబు.

మస్కం వైగూర్వ సమచితవాళి
విస్మయరహేమాన్జ్వి విశేషం బగునా.
వాపి యుక్తటి యందు వరలు మారకరి
సోపానపర్వతం బాదనై చుట్టి
అందు వసించు రాయలను నిన్ను
ముందు పీకేచియు మోసానున్న
మానసంబున కేగి మనవచ్చు సంత
మానసంబున కేగి మనమందె వేపుడు.

3

గుడిదేవత సీతాను లోచరింపి
విచిత్ర శిఖరమై ముగిసొచ్చెను.
కలకరిం భావనాక్రంతమై జలక!
తనదేవతా వర్ణనలు వ్రాసితిని.
మిత్రమా! నాకు భావని కదిక్రమ
పాత్రమాటను "బదేవత" చెప్పితిని!
నినునది త్నిదర్శనీయు జూచుచును
మనము కది మనమై జ్ఞానవచ్చు
జలక! గానకృతిని శైలంబునంద
నిలువై నొకనూపి మనసంబు
దానిచెంగితిని జూదక మనోగియు
మావై పొగియు మనోగియును

అందు నిన్ను గోమానైవరమును
గోరము, వనదోరం గోమానైవరము
ఒకటి నిన్నునువాకోసంతాపము
ఒకటి నిన్నును మదో పానములు.

౪

విష్వంశమున రాజ్యం వైది
మిష్వంశు గిది, వాని మిష్వంశు గిది
విష్వంశమున రాజ్యం వైది
పచ్చరా యగు కన్యకు దానిక్రింద
సంభాషించు వైది గానమునా
అదివానిముందు మిష్వంశు చూచి
ముగియును సేమిక్రిముఖ్య ముగియును
విదించు విజయ విజయముగియును.
నిన్ను మేవాక్యం గానం నిన్నును
మామి మిష్వంశు మిష్వంశు మిష్వంశు
నిన్ను వాకిల విజయం నిన్నును
నిన్నునిది నిన్ను నిన్నునిది
వామన గానం వామనగియును
నీయున్నును విది మిష్వంశు గిది,
నేమియు చేసి రాజ్యం విజయము
రాజ్యం నీ నిన్ను నిది విజయము.

నా జీవితనాటకము

బంపరాజు నెలకొల్పిన రాపుగాలు, పి. స., పి. యల్.

ఈ

కిరణరాజుకాల నీ నాకవాది, తిను, అదియును, కొరిగిన గాన
నేనముగిది పాట్లకై మోసగించి, పాట్లకై మోసగించి పాట్లకై
గి. పుష్పకట్టి నీ నాకము పుట్టిక మిది, పాట్లకై నేనముగిలు పాట్లకై
నా విజయజీవితమునే నాటకము, నేన, అదియు, అదియు రంగం వేన?

శ్రీమోక్షాని యానదిపట్లఁ బూర్ణోపమయే - ఒక్కక్షణము
 మూరకుండెడు. ఏకకాలమునందే కందుమాఁడు లక్షల
 కోట్లు పరులుచేయ మొదలు పెట్టును. పట్టనములోని
 రాజశిరీటములోనికి మణినిగల్పించుటకును, గజులలో
 నిద్రించు నేసింహము చెవిలోనో, కోమముమీఁదనో
 దుముకుమండు మిసిగ్గికో చిహ్నమునకో కాలవిడుగఁ
 గొట్టి బాధించుటకు, మహాసముద్రములోని తిమింగిల
 మును గజులమాడ్చి, తిండికోరిక నిలువేట్లై కడుగు
 లిడుచున్న దానిని వేటాడుటకై వేటకాండ్రును సన్నా
 హముచేయను, - ఒక్కదాని కేమి-యన్నింటికీ దానీచో
 లు కును. ఏక-పట్టుకొంటిను, నొక్క-పెట్టు బంకించు
 నొక్క-యూపురాల్య, నొక్క-కొమ్మ చిరిగింప-నొక్క-దనో
 వడగొట్టి దారిలోఁ బరిపోయిన చాటసారి కుసలివానికి
 గంజినీళ్లు పంపుటకై సంపారి నొక్కని లేపను, మునిగిపో
 వున్నా స్త్రీని బయలులోని నూనూనో గాలు మువ్వరింప
 నొక్క-పలక నమరించుటకు-ఇంచుగల పండులే-దని సం
 దేహముతోఁ బులిచి యాశ్వురుడు-మనలను ముంచి
 యుండువా! పాపము ముంచియే యున్నాఁడు. మే
 మెన్నిపాట్లు పడుచున్నా మో కనుగొనుటలేదు. మా
 కగ్గయున మేమున్నాము. అదిగో-గర్భసూత్రగా వెళ్ళుట!
 అట్టే దూరము పోతుదు. నేదాంఠము ముడురవీయ
 రాదు.

లక్ష్మీనారాయణునకుఁ దల్లి లేదు; తండ్రి యు
 న్నాఁడు. శంకరదీక్షితునికిఁ దండ్రిలేడు; తల్లిగలదు.
 'వారములు చేసికొని నాలుగు ముక్కలుచేర్చికొనుటకై
 యుగంబి విడిచి పెట్టి భాగంబులనుచే. కనుక
 యుగా సరస్వతితోపాటుఁ లక్ష్మిని సంపాదించు కొన్నాఁ
 డా మా లక్ష్మీనారాయణమూర్తియని యాతండ్రిపదన
 సంతోషమునకు మేరలేదు. 'ఎన్ని దివసులైనది! నా
 కిప్పటి కేళ్ళరుడు ముఖముం గూర్చినాఁడా! నాకొడుకు
 గృహస్థాశ్రమంబు స్వీకరించాఁడా! నాని చట్టంబు నాను
 నైచి వడ్డించుటకు నాభార్య యాకోడలిని బంపించి
 నదా!' అని, చెప్పనలగిగాని సంకేతము. మాయమ్మ,
 'కొండువలె. నదురుచెట్టుగానీ పిడుగు పడినదన్నట్లు
 అట్లయియున్న వేరఁగానీ నీంపి చేసికీ కల్పనకీ వివా
 రింపలేదు. పోయియు, సందెనమ్మ మోడ్చి నీళ్లుచల్లి,

నాలుగుముగ్గులకట్టు బట్టించునాని, కీడును చేసినయింకను
 గాని 'లేక, పాడుపడియున్న సంపారకును వాల్చి
 మిగల బొమ్మ చేయమన్న' అని - వంశంబునా, అలవా
 చేత-అమ్మా నీ నుడికొందునీ; నేను మంచినిట్లు లేర్ప
 నను; తిం యిట్లున్న సామగ్గారు మయినోకీ పలుక
 నాను. "యితలకట్టును నేనాంబా" అని లక్ష్మి మున్నును.
 "నేను జీవితీ వెలుగునను నేర్చియున్నా నాదను, నీవు
 ప్రాప్తి కావలె-కీ పంపి" మనవాడను" నేర్చినాను మిగ
 నేరని దానికి నాకు నేర్పు" డను నది లక్ష్మి-
 ఒక్కపని చేయనిమ్మనదికాదు. లక్ష్మీనారాయణునకు
 చేయవలెదు. ఏడాదికొక్కసారి బల్లపాడుచల్లి దక్షుపి
 స్తులులేచ్చికొనుట, తండ్రిని బువ్వలలోఁబెట్టి పూజం
 బుట-అదే! శంకరాన్నాడై యున్నాడదా! నయమిచ్చి
 పదానికా మోల తంపా-నూనూనో బడిచి మున్ను యెత్తు.
 అని యాపలాయన రాత్రిందివము లాకోడలిని గొడు
 కును మద్దునీయుటకై వేయవలెకుండెను. గోరియ
 తగారు- 'భగవంతుఁ డెక్కడలేడు; దిక్కులేనిదానను;
 ఒక్కగా నొక్క-కొడుకు; ఆపూటుకు గలిలేదు; దేవుఁ
 డా యెట్లురాయని బెంగపెట్టుకొన్న దానను. నాకొడు
 కుపై దయవచ్చినదా! తిండిలేనివాని కైళ్ళకర్మవిచ్చి,
 కైళ్ళవిచ్చి, నీర్తానమువచ్చి మిచ్చి నాకన్నులు బట్టబడి
 పన్నుఁ జరికాలదన్న నాఁడా! అమృతరామయ్యగారు
 పెట్టినదీక్షమగ్గనా యిది. నన్నుచట్టి గూఢచారియైనను
 ప్రేమకొనుచును. 'ఏతెగిదితిను న్ననాఁడే, కీ కేమి
 నునదిడనేమి, యిమ్ముటయే'మని తలచినాఁడా; అగును,
 మాటికిదప్పుచగాని కులమునకు దప్పుచగాదుగదా; ఏ
 దంధపులమీదమీఁద నింకొక్కయందెన్ను లేనదీయుట
 మంచిదా పడిపోవుచున్నధర్మశ్రుతము నడికొప్పు బాగుచే
 యుటమంచిదాయని యాలోచించినాఁడు.' అని సాంగి
 నాయనది. మాయమ్మ, 'అమ్మో! అత్త కోడలికము
 కత్తిమీడి పాముగదా! ఆముసలిదానిచేతిలో నీకను
 గందు, బ్రుకుటయెట్లుని కొండువలెఁ దలంచినదా! మహా
 కొండువలె 'నా నువ్వనింపబట్టిన మావాండ్రియునా
 యిగానందగుగదా'యని ముగ్ధులము పెట్టుకొన్న నా!
 లేదు 'దీక్షయింకను బట్టినవేళమనినైతే బంపించియున్న
 మును నువ్వనింపబట్టెను. అల్ల వారికిల్ల పంపిని; మున్నుల నా

రథి యని పొగడుదురు. అత్రయింబు గోరకయేయార
యన్నది. మగఁడు చిన్నతనమునుండి సుపరిచితుఁడు,
విశ్వమందుఁడు- దేహాయేఱుకొని తిందునది విడిచి
వామా, కందము, మంక, హడు, నుడ్డ, యిచ్చి బ్రదుకు
మని పంపితిమి- మౌనమున నున్నచో నది వా కన్నెల్ల
పుల బంధుబాలము పెరుఁడనుగాని వాకేమిజాడన-అని
కొడుమదోక్తి క్రిందిగాఁ గొంతివీపు కన్నులకుఁ బె
ట్టుకొనుచు పనుదినముగాలేక పనుచోయొచ్చును. అకొడు
భగవంతుని పోషించువా; తీర్చివచ్చువా; ముం
తేను. తీర్చివచ్చును. ఎంతవఱకు కొడుకు నీచియికావు.

మాయమ్మకు మాకుటుంబముపై రెంగయెన్నఁడు
నులేదు. అర్ధిచారము, విచారములేకేమిగాని పనులను
విచార మా-దేకముగాని దేకములో నున్నది.
చివరకును ముందులేదు. ముందులేదు. ముందు
మగవాఁడు పనిలోనికిఁ బోవును. ఇరుగా పొరుగా; ఏదో
భావయలు. దీనికేమి తెలియును. అని తలపోయుట
మాయమ్మ కొక్కరిచారమేమో కాని నాకు విచారము
లేదు. మేము రైలులోని పనివారములుచే గా
నిగాఁగ్రామంలోను లేనుండువామము మాకు బ్రతివచ్చును
కడలకుమందును. తేకలేదును, గ్రామాన గృహము, బంధు
వాస్తవం లేకయుండు స్వల్పముక యెంతవారుగమ్మ
చునే యున్నారు. ఎలేగినవారు రైలులోఁ గవబడిన
లేవుచేక వచ్చును గొండునది పని యింటికిఁ దీకి వచ్చును.
మా కానానది. తిరిగిం వచ్చునట్లుమనము గవదిపోవు
చున్నది. అర్ధికిఁ జేయునది, వాస్తవభావలేదునది, వారికిఁ
బట్టరనికలసి, అమ్మకు మనకలక్తిపేరుయనిఁ జూచి
యెట్లనుఁ గులికొనెనునది, అర్ధిమానుగానికి నాగనాగన
కుల పుస్తకములకి యేదో గుమ్మరిచేగలో కేమిక్రి
మండి పంపుచున్నాము. మాకేరెంగయును లేదు. అం
దఁజేయవార్తలు తెలియుచున్నవి. కనుక, నిరాలోచన
ముగ నున్నారము. తీరమంక యెక్కువదిగాను. అత్ర
మామలకు మావానిలోనుండి వారికిఁ బడినట్లకు నేటి
నీర్లు తోచిని పంపుయందుమే కాని వచ్చిరిట్లకు నిక్కమ
లేట్టుకొనుటకుఁ జాలింపలేదు. వారిక్రిష్ణ, మాక్రిష్ణ
గవదుచున్నవని పంపింపుము. అంతవఱకు నుండుగల
నార్తన రెంక కిండునుంబయలులకు జోపింపవచ్చును. గడి

పజక-కంకఁగూడనివ్వవలెఁ జూతురు. తామేయన్న
వారిలో నక్కడఁ బెద్ద. చేరిక్రింద బదిమందియున్నా
రు. తీగటపాలో నొక్కఁడు, నీటిచ్చువా రొక్కఁడు,
రాత్రిపనివారు కొందఱు, దీపములుచూపుటకు, చారులు
మకలించుటకు, మూటలెత్తుటకు దింపుటకు, గునుమటకు
నందఁజోయున్నారు అంతఁ నొక్కతాటిమీదఁ బడి
పింతురు. కక్కుతలిపని పనిరాదు. అదీని పుచ్చు
కొనుడు. చారులు కొట్టవలదు. మనశీతిము మన కమ్మ
తము. అన్యాయదిత్రము విషము. మనసు కుడిరియిచ్చి
నది పుచ్చుకొనుటలోఁ దప్పలేదు. అది మనకగుఁడు
అని జోషించి వచ్చి వచ్చుచుండి మమ్మ నీ పనులలో మండి
కొడి యపహరింపమండ నేటి దశాల్పకుఁ జెల్లులుపొడన
నుండి గట్టపడేకేక వచ్చును. గట్టము, చారు వామం, నీటి
కు మీట్టుకుగాను-బయలు పని వారు, తీర్చివచ్చును. మమ్మ
అని పొగడుచుండి. మా, వామ, పని, క్రిష్ణ, మా,
నేయి, పండు ఫలము స్త్రీననులో నానుతికి నర్ధిపని
దిగిబి మాపదిమందికి దొరపనున్నవి. వ్యాయముగా
మాదికేకొని దినినది జోపక వచ్చుచుండును. అట్లు
గుకాఁగూడుల కేదు మీ కొకరినును నేయున్నాను. నదిల
మనమేలే! అని నిరాదరమునఁ జూచును. మావాస్తవం
టును మహారాజ్ మహారాజుని యడుగులకుమడులార్ద
గును. మామహారాజుల బయలు మనకేమియున్న మా కొక
కుమన్నదని పంపింపుచున్నారు. విశేషమేమనగా
నీర్లును, మామలకు లేకొనెనునానో లేదు. మమ్మము
మీపయనునగలదు. కానలినంత బయలుగలదు. నలుపు
రివలేనే మేమును తిన్నయావును సంపాదించికొన్నారము.
చెల్లు పేర్లునుగాను మామలకును మమ్మమున్నవారు,
గావున, వారిక్రిష్ణయావును సంపాదించుకొనియున్నారు.
రెంటిని మేమలేక 'సంప్రదాయము మంచిది. మాయిం
టయుట్టినది, పాలుకుడిసినది, ప్రకృతులేరుపొదిచ్చు
వారిట్ల, విగ్రహపుకొనునది చేకొనవచ్చును నేను
పట్టి మాకిచ్చినాను. కలలము గొంతకు కొంతకుగా
వానిలకు వాయునానది పుచ్చుకొనువచ్చుననిగాఁ గ్రామ
దీనానాను. నా ముంట్టనింబుండునది మామలకునీయూ
గలదు. ఏకాపా బండెడు గడ్డిపంపుచున్నాడు. పని
వాండ్లు చేరిలోనున్నారు. అదీని పెయ్యుమాడవలె

నది. వాకింటిముద్దు నోకరితో బునిలేడు. మూడలేమో, నేనేమో బాట్టనిచ్చింది - కట్టుగట్టయొద్దే దుశిధిపాదే కానుండుట, యెలువలు నానవేయుట - చెప్పవలచో? ఒక్క పనివానియిల్లుబోడ్డది. 'మాయా, మాయా' యని నన్నెపు డువలదు. దానిమాటలు అమ్మయ్యా! అమ్మయ్యా! యని నుండునుగ్గిరిలుపునలె నొక్క-పుడు తోమడుండును. తల యండుకొనునపుడువచ్చి పీకాయనూజేపెట్టును, పింపు నోమ. నా తెలుసుకొని మేకెంతోయిష్టమున నా పుత్రులు నట్టుకొని చిన్నకొడుకులతో దండెత్తి తోమన తోమిచ్చివలదు - అపరిమితమున, నన్నును పొగ గాయపాటలతో నన్నునుసరిండుమండును. ఆమె సావాస మేకాదు. అది కట్టుకొనునాడుకొచ్చింది. కట్టుకొనునా వానికొడుకు మామపును ఒకలంకయ నెక్కడనో మర లించిమేళుకొనివచ్చును. ఎప్పుడైననను, తోలే యనిపిల్ల లిన, 'హా! మాయి!' యని యండునువచ్చి పడుదురు. పిన్నమేష్టరుగారు బాటలు; వారిభాషయిదికాదు. కానిదేశభాష పిండి వారికేవచ్చును. ఓహోయనుమ, గగ్గలకార్యము లపుడేకాని వారియందువారిలో గట్టిపరి కయము నాకుదొరక లేదు. నీళ్ల నొట్టుముకడకు వారురారు. ఏపనివాడో తెచ్చియిచ్చును. మజేయు వారియింటికి మాయిల్లు కొంచెముదూరము.

కొన్ని వార్లకుగాని తెచ్చికొనవలసింది కియ్య మును వస్త్రములున. రిక్కినకన్నయ యభేష్టముగా నిం టికి వచ్చుచుండు వంటటి సమయము వచ్చినది. రెల్లి దండ్రులను రప్పింపవలయునని తలంచిరి. రైలులోఁ బెట్ట యధికారుల మాలమున వారిస్వయం రప్పించుటకు ధారా కముగా వాగ్దానము కొరతయన గట్టి ముచ్చునవేరి. ఇంతలో సామ్యము చెప్పినట్లు - ఒక్కరాజునకు వీధ వాగ్దానమున వచ్చి చేరుటల పట్టి నాడు. ఏమియును దుమ్ముకొన్నామన్న సంతోషమేనా - పెంచుటలోఁ గట్టముమాట! తురితిగానే తీరమెక్కున చేసినామని నాధికారుల కలకత్తెకు ముచ్చునాగిరారు. పుత్రులు చుట్టియున్నామని యిట్టిది నిక్కము. తీరికే, ముచ్చునా మీదనే యాపును కూడ నొకరికిచ్చివేసి-తీరమెచ్చునకు వగరులలో దట్టింపు పెలపులను - సమానమాననములతో సగతారులను ముచ్చునామింటి కలకత్తె చేరినది.

వారిని దీక్షిణానినవచ్చు యొక్కడకి కొంచెము గొప్ప? చేతిలోనిది కూడ పెరిగిపోవు వశమవచ్చినది.

"మహారాజో! బదిలీ హోగయ్యుమై" అని యొక్కడి పనివాండ్రే కాదు- మట్టుప్రక్కల వర్తకులు మొదలగువారు మేము రైలుదేటునాడు రైలుకడకు మమ్మంపవచ్చిరి. ఇదియును తెప్పమనినదే. రైలుకడలు నపుడొక్క వర్తకుడు ప్రీతిపూర్వకముగాఁ బాంబూలు మిచ్చినాడు. అది మేముకటి రెండు నెలలు లేదపు కొనకుండు గలకత్తెలో చక్కగా సిగపడుటకువకరించి నది. అతాపు విడుదులు మామను గట్టమే యనిపించినది. అంతరింటికి గ్రూప్కోమెంటు వసుచ్చు దిగువదాని మనుమనే వెల్లవారము. అక్కడనుత్రము మనుష్యులు లేరా? ఇదియేనా మనము పుట్టినప్పటినుండి నివసించు మన్నది? నేను రాక మునుపు రెండు తావులకు కూడరి. ఎక్కడనున్నను నోరుమంచిది కావలయును. మనదేశ సులు కలకత్తెలోను తెక్కుచుందియున్నారు. కాళి చెట్లవా రందఱు నక్కడ దిగిదురు. కాళికాదేవి సామీ ప్యముం చేరితిమి.

ఎనిమిదవ యంతురము

విద్యయం దాకలేనివారును, గరించిన వ్యర్థకాల యెక్కువ వచ్చుతావననివారును, పేదగ పేదలను నుండు నభిప్రాయము లేనివారును, భవమున్నదే చాలును-మఱి యొక్కఅలేదనువారును, దీక్షయైనను సంసారభారమునకు విసిగినవారును సాధారణముగా నుండరు. పెండికాళ మునుకే-యింటనున్న విద్యయచ్చినదికాదు. అది నాలో పముగాదు. నాయవృష్ట దేవతచేసిన లోపము. దీక్షిలో మేల విద్య నెర్చు ము ముచ్చునాదేవు. అది మామంటి బాలురు చేసిన సంభుదుమృత్యులము. ఇంటి గావలసినంత భవమున్న వేపట్టునమోతేరి యేదో చూడవచ్చును. అది మామటుంటుము చేకొనిన దొర్నాగ్గము. వారితో వాచిదొడ్డికి కట్టుయింటిలో ముచ్చునాదేవునకు పోయితినే - దృష్టి మేలుగానుండుటచే దండ్రుమాటలు చెవి కెక్కలేదు. 'కలవిచ్చిరెన్ని యైనను గలవిచ్చుకు పాటి రావు' దానివలన భవమురానీ మాననీ, యది యలవడినది గాదు. ఇహపరసాధనములైన వేదాదివిద్యలు నా కెప్పుడా! మట్టుమాటి విద్యయైన నొక్కటి యలవడినదా!

[illegible]

సర్వకాలపు వర్ణింపఁబడు గ్రహింపలేదు. అపు డపుడువచ్చు "పిరుపిరు" గాఢ కవిపెట్టివారు. 'అవ్వాయి! ఏలనివు యనుపటికలె తన్న? ఏచారయగా గనఁబడుచున్నాడవు, కారము నాతోఁజెప్పు'మని యడిగిరి. 'నాకీయారం జోఁచుటలేదు. నీవట్టనమునకైన జోయి పడక, కల పీఠవిద్య చేర్చుకొనఁగలయును' అని న్నది. మావారోడఁబడరు. నేను స్వతంత్రింపఁజాలను. నాకేదీయు నుపాయము తోఁచుటలేదు' అని యోవరుసీ యగారితో విన్నవించిరి. 'దీనినింక యోజనయేమిటి? నీయింక నేరే, నీ పుట్టులు, నీ ముఠ, నీ కన్నులు, నీ బొటములు చూచునాడు. మీయ మిక్కిలి విద్యాధిపతులు- నీకేదిగవి ద్యయందగ్ధరుచికలవో దానినినేర్పించెదరు. నేను నిన్ను నాదిగిప్పగించును బాండునా యనె. నీవుగలవట్టి పోవోమనినాతి, నాకీదీనియందు చక్కను నీకావ్రాయము.' అని కాగిరమునుగలను విచ్చి 'అన్న గారికి-నను సార్థులు, ఈ యుత్తరముతెచ్చిన బాలుఁడు నా ప్పుడె. నీవుగలవట్టి కాలమున్న నీవచిన్నమి పచ్చలైపనడుచున్నాడు. వివేకదీని మీరొక యుపాధి కల్పించెదరా నానుగల్గించినట్లు సంతోషించెదను' అని వ్రాసి తాము గ్రామమున నున్నవారునువారి నుండి నాపుకొన్నింత్ర గాఢమనినయింక నడిపిరి. మా పింగళే నామవారం జేసి దిచ్చినయందు నామ పుచ్చుకొని పదిహెని 'పింగళు' గ్రామమున చెడ్డలు కనీకొల్లరు, గ్రామమున యిది మిచ్చునట్టి కేవల విమర్శినిని నాయంకల మునివలె గూర్చుంటిమని నీ క్రయింపితిని మనోఁదేవ కొనివల్లి, తప్పవచ్చు-కే భోజనముపెట్టించి, నీవీమిం

మానవీయమును పోషించు. 'మనము' నీకేముందు
 మానవీయమునీడుగానికే 'వ్రాసెను' అని— 'మానుషమునకే
 వ్రాసెను' అని అర్థము. ఇందు కీర్తిచేయు 'గంధర్వ' శేష
 యో యది మేము నేర్పించుటకు మాకేకే సోగర్థములు
 న్నులి. మేకునేకవ్యాపారములలోనుండుము. దేనిలోనిన
 ప్రతేక స్వభావము మాకు, మేము నీ ప్రకటనమునకు మేము
 గమనము చేయుచున్నది. ఇందు 'మేము' అని మేము
 వ్రాయించి కేవలమునే, 'తేవ్యాయ! వాకుగించె మ
 వ్యభిచారి' అని మేము చేసెను. మేము మాకు గామనము
 యుండవలదు. నీవు మనల నన్ను జూడనక్కఱ లేదు.
 ఒకడెయ్యగల నీకు గ్రంథ మందశముమీఁదఁ బ్రకట
 నేయును పండుకొని తెల్లవాఁడ నీ లేది చెల్లగఱు.
 భయము లేదు. నీను నీకు గామనము విషయ నేర్పించెదము.
 అని భగవంతు చెప్పినవలె.

తిలవండులకేమి, మన పేరుపేరుగాకేమి యా
 ప్రత్యక్ష భారము సంపూర్ణానందముం గల్గించినది. మంచి
 దినముఁ జూచి కలంకెగారే దిగవిడిచి వచ్చినారు. నడుమ
 నిశుముఁ గాంత్యంతములమీఁద వచ్చుమందు పేరుపేరు
 గారు క్షేమసహచారములు కనఁగొనమఁజిరి. 'ఏమిచ్చ
 వచ్చినను రాకటోయినను వ్యవహారమునను మాకు ముఖ్య
 ముగాఁ తెప్పించినది జక్కఁగా వ్రాయువాఁడు లేక
 జక్కఁగ నెఱుంగువాఁడు. అందు మాకు జక్కఁ గన్పట్ట
 వచ్చుననినారు.' అని వాటోపరుపేరుగారిని స్తుతించు
 ముందువారు. పుత్రసంతానము లేని యాచార్యుఁడు -
 ఓరిని దెవ్వకాదుకువలఁ దెంచి విద్యాలభులు సేర్పను.
 జక్కఁలూటమైన నొంటిగా విస్తరివేయఁలేవట. అట్టి
 కన్నతల్లికంటె మంచిదట - తమతోపాటు సమస్తమను
 మాకు మును దేవతలతోపాటుఁడు సమస్తమను నొంటి
 పేరు నిలువఁబడినదో నందఱు సేక గర్భజనితులవలెలో
 నులు భావించునంతటి సమానవయస్కుఁడు నా బాలికా
 సహువును ఓరియం దిన్న గారియందువలె భక్తివిధ్వాస
 ములు గల్గి నిలువఁజేయుచున్నట్లుగా, సమస్తమును నెవ్వ
 రుండి, నేనాఁడు, నా తండ్రి, నా తల్లి, నా పితృభాగ్యము
 నా దేవతల భాగ్యములు, అట్టివిద్యములు కైవసమనగా నుండి
 యిటు వెలుగుచున్నది. నాతో నాకా, మ్రొక్కతే, నా
 పితృభాగ్యము, నా తల్లి, నా పితృభాగ్యము, నా దేవతల భాగ్యము,

పునఃమంత్రి పంపించువారట. కొన్ని వేలలు గడచినవి. అంతా పట్టణము కొంత విడిదైనది. ద్వారమువద్దనుంచి ముగ్గురు వారును గొంతలు మోయిన మామెను. ఇంటి సమస్తమును గలవు. స్వయముగా వామహారాజును పుట్టించి, తేలవారు ప్రసన్నులైతిరి. మంత్రిని దుష్టమునకు ముఁగగా నీటి నీళ్లును తచ్చినది- తేగజచ్చే మామన బంధించి నీటిని బ్రలయమునకు బంపిచ్చెడిది. ఏమి నీటిపోయినట్లు వాలునూరీకాలలో నన్ని జబ్బులును తోయితిరి. మంత్రిదశాక్షులకి క్రొవ్వూరి బుద్ధులయి తిరెను. నాచునాటికి బ్యాపారములోని విషయములు జోగవడం తొచ్చెను. ఒక్కొక్కతూంటుం దామ రాక ఆబ్బాయి ! నీవు బల్లి యాపని యట్లు లీపనియట్లు చేయించి తలుపులు జాగ్రత్తగా మూసికొని, యెంతమంది పనివాల్గు పనిచేసికో, యెవ్వ రేపనిచేసికో ప్రాసాదాని లోపలికి వచ్చినది. నీకు బంతురాదు. చెప్పినట్లు చేసికొని వచ్చుటయే కాక మఱి నాటికి గాన లిసిన యేర్పాటుబుహడతేసి వచ్చుచుండుటచే వారిమన స్సునకక్కెను. కొంతమో గొప్పయో రాజరిక్కి యల వకినది. వ్యవహారకాండము కొంతనేర్పిరి. పదిమందికి బరియము చేసిరి. ఇట్లు మాండేండ్లయిన జరుగకుండగ నే ననునదిండేండ్లయిన పయను రాకుండగనే యా పహారము బుద్ధులైతిరి. మంత్రిని, కేసర్వీయక యిట్లంటి ముగ్గురు వారును బంధించి బంధనము- ఈయనయం దంతకంటె నెక్కుడు క్రేమకనఁబలు మట కనకాళ మెక్కడిది. స్పృహతర ముద్రయు వదిలెనా ! ఆబ్బాయి ! ఆబ్బాయి ! యనిపూడఁ ద్రవ్యకామము : గొప్పాక్షి పుష్పహారమునఁ ద్రవ్యకామముగాని యామె కేకపుత్రుడేమ భూలోకమునం దనవ్యాము పుట్టించెను.

తెన్నోతను బలాక్రాంతిమైన యా వ్యాపారము
లలోఁ గొన్ని సంవత్సరములు పనియొజ్జగియున్న వారగు
టచే నుంచునలసివచ్చెను. ఇకరులయొద్దఁ బనిచేయుచు
న్నను భోజనము, బసవారియింటనుండి చూర్చుటను నలును
గాకపోయెను. మరల నొకజుబ్బువచ్చినది. అది, యెంత
మంది జైదులగును దొరిక లేదు - ఎజిఁగియున్న జైదులు

‘నిన్ను గణించి మీరు మిక్కిలి శ్రమపడియున్నారు. బౌద్ధమతము పనిచేయనపు డిక్కడనే యేల.’

‘శత్రు వజ్జీయోక మందు మార్చవచ్చును. అది కొన్ని వాళ్లు చూడరాదా.’

‘నాకు ధైర్యము లేదు. నన్నూరికి బంపివేయఁడు.’

‘అగును, నిజమే, మేమెంత జాగ్రత్తగా జూచినను మేము మేమే. మీరల్లిదండ్రు లిక్కడలేరు.’ (అని యెడంబడుటకై నిష్ఠురముఁడై), ‘మాయన్ము నీకన్ము యనునా? మేము నీచెల్లెండ్రుమఁడుమా? నీ వనారోగ్యముగా నున్నవాడవు. నిన్నింతకంటె నిష్ఠురము లాడఁబాలను.’

ఈమాటతో నీయనఁకు గొంతకునకు మరలి-
‘అబ్బాయి! మీరేమనుకొన్నను మంచిదియే.’

‘మేమేమియు ననుకొనుటయు లేదు. నీచే యన్నయు ననుకొను చున్నాడవు.’

‘నా శిబబ్బి కుదురవను నధైర్యముతో నట్లూరికిఁ జోరబడి యంటినిగాని నేలుకాదు.’

‘నీవు పల్లెటూరిలో మందు ప్రాంతము చొరకక యెట్లుచునో యని మే మిట్లుచున్నాము.’

అని యాచెల్లెలు లేచినది మందఱుఁ బట్టెమీఁదఁ గొన్నది - యిట్లు వారి ‘అబ్బాయి మఱియొకఁడు పెట్టుకుము. రాత్రియన్నము తిన్నఁగాఁ దినలేదు. నే ఇక్కడ నుండను, న న్నూరికి బంపివేయుమని పెంకి పట్టు పట్టితివా శత్రుబాత్రిగా నన్న మే తినదు.’

‘అబ్బాయి, చూచినావుగదా నామన మీకువచ్చుచున్నది!’

‘ఈమిమన గట్టముల శత్రు. మీరెక్కడ, మిన్ను పెట్టుకొంటారు. నీయొకానానామల పెట్టుకు నీవన్న- అక్కయ్యగారు. చెల్లెలమా? అక్కడకొని ధైర్యము. మనమందఱుమీ నెలేగిన రావుగారున్నారు. మంచిపై గుర్తులం- అప్పుడే ప్రయవారిది. రామునిగూడఁ బంపె నను. నీచక్కడకు వెళ్లెదవా.’

‘ఈమాటవివరగనే, మేమినియన్నియుఁ గట్టలకఁ జెప్పుకొంటుంటి. మనమందఱుట్టు కావలయును. ‘అక్క వెళ్లెద’ నని సమ్యుతిందిరి. చెల్లెలొక్క యులకలోఁ జోయి - అబ్బాయి! ‘అక్కయ్యగారి యింటకి వెళ్లెదవని యెప్పుకొన్నావో’ మన్నుచి. అతల్లి చూచున లేచినది

‘అబ్బాయి! అబ్బాయి! నీకుభయములేదు. మీరొకరి కళ్ల నంటివా. నీవు బ్రదికినవాడవే!’

ఈయన, ‘మాయూరుచెల్లెదవని నే ననలేను. మాయూరు నాయుల్లు నాకుఁకంటె కలువేను. మిన్ను గట్టుపెట్టుట నాకిష్టములేక-’

‘ఇంకనీవు బ్రదికినాడవనియే నాకు ధైర్యము. శత్రుప్రతిష్ఠిత కే క్షయమొక్కయ్యెను నాయిత’ క్షయ నిగ్గఁగూర్చుంటి సమాధానపఱిచి యాతల్లి తాము సమాధానపడి-కొంటేనేపుంటి విడిచిచెను.

‘రైవమా! ఈయవ్యకంటె నీచెల్లెలికంటెనా ప్రతిష్ఠితము? అక్కయ్యనెట్టి నావెట్టియుఁ కని- అక్కయ్య యెల్లవారియింట రోగముతోఁజోయి యెట్లుండు’నని యేమైన సంసేహపడియెనా? లేదు. ఈ యిల్లె చూయిల్లని భావించెను. ఉదయమున రైరెక్కించినారు. ఆయనారిలోనికి వారియింటికి సుబ్రహ్మణ్య శేర వైచిరి. అక్కయ్య, బావ చూచినారు; ఏమియిట్లున్నావని యడిగినారు. వృత్తాంతము సమస్తముంజెప్పి, ‘యింటికి బంపివేయుమంటిని, నన్నిక్కడికి బంపినా’ రని చెప్పిరి. బావగారు, నదికెగారును ‘మంచిపనిజరిగినది. అక్కయ్యతోయి నీవెళ్లెదవే’ యుండువు. ‘అబ్బాయి! యీమాట యిప్పుడనుచున్నను భయముగానున్నది. చాల సంతోషముగానున్న’నని యాచరించి కొన్ని వాళ్లుచెప్ప కుచేయించి పూర్ణారోగ్యుని గావించిరి: ఏనాడెప్పురిఁ ప్యంతే యప్పుపడిరో యెటుఁగరాదుగద! తల్లిదండ్రుల సమయమున నేమి నాదు. (ఏమియుఁ జేయ లేదు. ఇంక తిలేనిచచ్చినవారిని ‘సరిసరి, మీరందఱువచ్చి మఱింత బెంగకలిగించెదరు. మీరుండవక్కలేదు. మేమున్నాము; అబ్బాయి! నాకానాదు నది గానుచు వచ్చినవారి కెల్ల బంప వైచిరి. వారియందఱుమ దైవకటాక్షమువలె వ్యాధిని వారొకఁడుగావించినది.

“ఇంతకుఁ బ్రాంతమునందలి యులకాధి అగ్రములు మేమును” అనెట్లు యెప్పుడె - అనామి మొదలు వదిలిగారు వారియూరికి వచ్చినపుడెల్ల- ఏమయ్య ‘యెన్ని శిపాలకందికట్లు త్రాగినావు. రైలు సంది నిలుకొట్టెను. విడిచివేసినానాయని నన్నుండే యుచుండెనువారు.

వినునాథస్తవము

రాజా మురళిదాస భీమంగరాధు నాథు

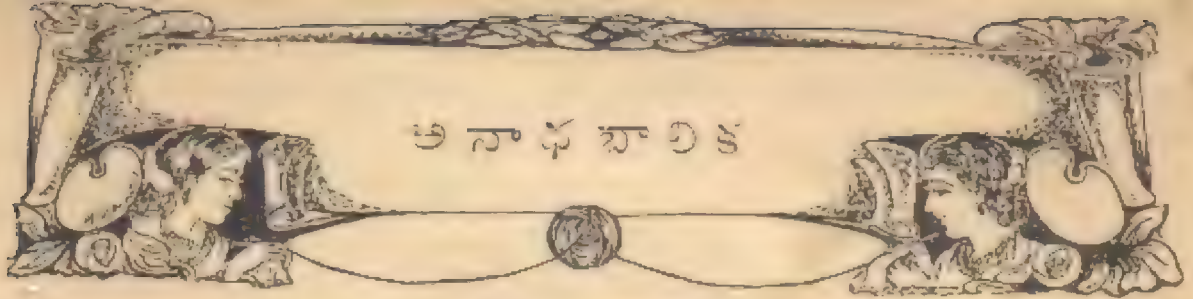
కుమారమును సూక్ష్మవాణిజ్యము కలదియే నున్నదిగా మహావా
 మిందొకమును శాసించుకొన్నయు మన కలగనిదాహాహాహాహా
 స్వీయసంకల్ప సజ్జనకప్రధి ద్విచ్ఛావిహార నిర్విఘ్న సరణి
 యానుమోద భగవంతుడొకప్పుడుచేత వత్సప్తయజయశ్చివంకమును
 గలిగియగిమయు మహిమయు గిరిహారమునైట్టి ప్రాకారము మీశశక్తియే యిదిమ
 కరిమి వైశ్వానరమును నొక్క వేమవిధమునకును సామాన్యముచే మహిమముగదా.

1. వీర లజన విభవాకుమానాదా మృత్యువేగమున ప్రశుభితేషు;
 బుగ్వంశవిజ్వర కట్టవాతాదిరోగముల గణితకొని గడికుండ్రోచి;
 కరిలేనివాధాఁ నవిగి కుం చడి నుంపునయ్యములు బిర్రుకరిమిపైచి;
 బారదోరాని దుష్టపర్తికుల పాణలునల్ల నూరించునట్టె;
 బట్టి సగ్గణంబున్నుండిట్టి బోక-కష్టపాదములను ప్రశుభితేషుభూమి
 ఘనకృపాశాలి యేమనాభుని కరిల్లి భగవంతుడొకమూర్తివా తోగినాది!

2. తనశిష్యులు భయాద్భుతములుచెందంగ నీలవడయోడవెమ్మింతే;
 గంగాశిములు నువకగలుగుగమయి దారి నక్కనని మన్వమునిమాన్య;
 నైదురాట్టెలతోడ నైదుపాజు మృగము ద్విచ్ఛిగా భోజనమువెట్టె;
 కరుణించాతిచ్చోక మూడువాల్లకు చలన్మృత్యునోపున గనుచులేచె;
 మీనముఖమునక బట్టియ నేటివానిమును మువముగరిష్టించు; దీనిభయచేసి
 బరగ నంటించె; గాలితుపానునడపె;-స్వామి యేమి పనులనుచుములుగావె!

3. స్వకాయులు పెప్పరివేళ్ళుండ బిక్కండే యనియకృపివముల విరగించె;
 విఘ్నములగు నైత్రికాదర్శములకేయి బూనుచెంచునైత్రికు శోభకేంద్ర;
 స్వచ్ఛుకవర్ణ పలువాదే నిర్మలని దెవని గొడుగుని వడించె;
 వత్సప్తేర్ణవేని నకలమాగాదకిర్మలు ద్విధములుమును నెదిరుచుంటి;
 కనర మానవసౌమ్యత భగవత్ప్రశస్తియును విశ్వరూపి వత్సాయనా
 భుజునును నల్ల వడదించునవహాత్ము-లేను మానవమంత్రుగా వెన్నదగువె!

4. శవయందు నహితవర్తనులై నమలగు మిత్రభావముతోడ మెలుగునాకటి
 ప్రభావాయుజ్జ్వల ప్రభాయుజ్జ్వల వక్రమచర్మమునక బోకాన్న నాకటి
 కలిదలు తన్నుత పింజుచుచుండ లేచ్చి మైంజక పైరించు నాకటి
 అతులితి దుష్టప్రద్యమమునైన నాశ్వకవిరోధమున విఘ్నమునకటి
 శివ్రాదృష్ట్య మధ్యాత్మికత నమయ-లేని వారల బాధింపక నీయునాకటి
 దూరవర్జన మొకటి ప్రస్తుతమునకనుతరములగు నైశ్వికములుగావె!

అనాథబాలిక

తోలేటి పేర్రాజు గారు

మురళీధరుడు గొప్ప సామంతుడైనట్లయిన
ఒప్పుకొనక తప్పదు. అతనితో
పరిచయమున్నవాడైతే “మురళీధరుడు
చాలా ఉదార స్వభావుడు, దయాపరిపూర్ణ
హృదయుడు” అనేవారు. మురళీధరుడు కుశా
క్రీడితగావాడు గనుక బాల్యంలోనే యి.
బీ., డి. యి. క్లాసు విద్యార్థుడన్నాడు చాన్
పట్నంలో.

సాయంకాలం అయిదు గంట లైంది.
మురళీధరుడు ప్లాని ఫిద్దు ధరించి భారతీ
మూలపత్రిక చూస్తూ కూర్చున్నాడు సడక
కుక్కతో. అంతలో ప్లానిఫిద్దురముల బాలు
రొకడు పరుగుపరుగున వచ్చి “మురళీధరులు
మీలేనా” అంటూ ఒకఉత్తరమిచ్చిపోయాడు.

ఆలేఖ పఠించుచుండగానే మోము వికా
సించి వాడి వెలువెలు పోదొడగింది. నీరవుడై, నిర్వి
ముతై “ఉహూ” అని ఒక పెద్దబట్టార్పు వి
చాడు పాపా మురళీధరుడు. ఆస్త్రయత్నంగా
బాటబాటమని కన్నీరు పల్ల కాలువలం పై
హించిపో మొదలుపెట్టింది. ఇకవాను పగు
భానుడు మానలేక కాబోలును పిచ్చిమాయాభి
క్రందిపోయాడు.

“కరాత్మవా! ఆస్త్రహిమమా మాస్త్రభా
వా! నీమాయ లేదుగ నేరితరము! ఆ అనాథ

బాలికకు ఇంక పెట్టికెట్టములు పెట్టవచ్చే
తితో కదా!” అంటూ మల్లెవుత్తరం చదవడం
మొదలుపెట్టాడు మురళీధరుడు.

“నవమాసములు మోసి నినుకన్న పది
యనదినముననే అపారకృపావతి యగు మీ
తల్లి పరమపరం బొంకరించుటచేతను, నీవు
తనువరి మాయుటచే వెంటబడుటచేతను, రక్త
స్పర్శ కలియుటచేతను, ఇరువురము ఒక్క
వత్సరమున శీరము క్రోలుటచేతను విచా
రము మానుదమన్నను పొంగి పొరలిపడ్చు
చున్నదే. ఆసిన ఒక్కవోట, కుడిచివనొక్క
పాత్రలో, శయనించిన నొక్కతెయ్యగదా! కల
నట్ట నీజనకుండు నిన్ను తీసుకొనిపోవుతరి నే
పొందిన విషాద మపారముకదా! నీ కొరకై
అపార్థిశము పరితపించుచు, నలవించుచు నీ
నొక మానమువరకు పొందినవిచారము లె
చుకొన్న ఇప్పటికిని గూడ నీవైపోవుచున్నదే!
ప్రత్యక్షమందగు కాకపోయినను సరోక్షిమందై
నను, ఎవటనో ఒకవోట సుఖులై యున్నా
రని విని సంతసించి యూరకొంటిమి. గోరుచుట్ట
మీరొకటికవి తన్నట్లు, మాయతైవమా,
ఆమె కెట్టికష్టము తెచ్చిపెట్టివోయి!” అంటూ
కుక్కతోంచి లేచాడు మురళీధరుడు. తారకా
కాంతలు అంబరమునుండి వాని కళ్ళములు

కాంచి బాష్పధరితిలోన తై నా యనునట్లు
బొటబొటమని చేతులు పట్టి ప్రారంభం
చాలు.

అంత మురళీధరుడు తన హైకిలెక్కి, నెలకొని
ద్రతీరాన్నుంచి పూర్వసునారిసిగృహా దాటి
మైలాపురం చేరుకొన్నాడు. అచ్చట గాలుగు
వీధులు పరికించేటప్పటికి “పి.టి. స్టోర్సు, శేష్
స్థు మిశ్ర” అని కనపడింది. దిన్నగా లోపలి
కెళ్లాడు మురళీధరుడు. ఒకవైపున చిన్న
కుటీర మొకటి ఉంది. అందులో “ఉ, ఉ, ఉ”
అని మూలు వినిపడుతోంది. నోట మాట
లేదు. మురళీధరునకు ఏదో గొప్పతనపు శక్తి
నట్లు గుండెలు దడదడ కొట్టకొకడం మొదలు
పెట్టాయి. ఎట్లాగైతే ఏ, గుండెలబ్బరం చేసు
కొని తలుపు తట్టాడు మురళీధరుడు. అంత
“ఎవరు వా” రని నిర్దడస్వరంతో అంటూ
“గట్టిన” గడియ తీసారు.

తోడనే లోన ప్రవేశించాడు మురళీ
ధరుడు. కట్టిదుట మంచముమీద మూలు
చున్న వ్యక్తివంక తనదృష్టి సారించి నిశ్చేష్ట
తుడై విగ్రహంలా నిలబడిపోయాడు పాపం
మురళీధరుడు. అంత వణ్ణెందువత్సరముల
బాల నిపునకప్పిన నిప్పులోలే కిర్లవక్ర్రుధారి
యై తలుపు వెనుకనుంచీ నిమేషకాలము ఆ
పాదమస్తకము పదికించి “బావా! వచ్చితివా”
అని పెద్దపెట్టున ఏడ్చుచు వచ్చి కొగలించు
కొనెను. మురళీధరుడు ఆమెను వారించ
క్రియత్నంచేసాడు కాని విచారం తనకే పొంగి
పొరలి వచ్చేసింది. తన జీవితమూలుతో
ఆమె కల్లనీయ తుడుస్తూ “అమ్మడు! ఎందుకే

ఏడ్చు? అమ్మన్నదీమిచిన్నాకు కాని మాను
కొస్తుందా పెరిదానా! మనమీదే పగ
నానా, శేష్స్థులు! గాన్నాకు కాస్త విచా
దిగా ఉంటుంది. మరి ఊరుకో” అంటూ మం
చం నమిసాన కల్లాడు మురళీధరుడు.

“ఉ-ఉ-ఉ-” అన్న మూలుక్కి పరిమితి
లేదు. ఆయాసం అధికంగా ఉంది. నోటినుండి
చురచుచున్నట్లు పల్లెకలానికి విరుగు విచారం
లేదు. మురళీధరుడు మెల్లిగా మంచం పట్టి
మీద కూర్చొని “మూనా, మూనా, మూనా,”
అని ముమ్మాసం మెల్లిగా పిలిచాడు. పాపం
మాటాడలేక కాబోలును “ఉ” అని ఒక
పెద్ద నిట్టార్పు విడుస్తూ కనులువిచ్చి మురళీ
ధరునిపై పు మూస్తూ బొటబొటమని కన్నీరు
విడిచాడు. మురళీధరునకు అవ్వకీ కనిపించ
నది అనితేను. తన కొంగులో కన్నీరు విడు
స్తూ విచారించవలదని చేసన్న చేశాడు.

అంత రాధ వెక్కివెక్కి ఏకనడం
మొదలుపెట్టింది. “రాధారాధా, ఎందుకే
ఏడ్చు? మూనామనచ్చు కలత చెందకుంది—
చూడు నాన్న మూలకపోక ఉరుకోమని
చేసన్న చేస్తున్నాడు” అంటూ దగ్గరకు తీసు
కొని కన్నీరు తుడిచాడు మురళీధరుడు.

“ము-ర-ళీ-ధ-రా, హు-హు- మురళీ-
ధ-రా-హు! కేరు మిక్కిలి పాపాత్ముడనోయి.
మతద్రోహం చేశ-ద్రోహిణీయ; గా మూలం
చూస్తే ఆరోజు-నాకు- దుర్దిన మెటు—”
అన్నాడు అవ్వకి.

“రాధారాధా, ఏదుక్కే..... పిరుగోయి చేపన్న
మూమూ! అంతా పైవదుక్కు మింగి. తప్పు
చెయ్యకూ, చూడకూ, సూరకూ పట్టకూ. అదే
సంసరుకొం. పశ్చాత్తాపంతో మహాశివుని శ్రీ.
ణం” అన్నాడు మురళిధరుడు.

“మురిశీధరా! ఒక బొప్పరిపానాన్ని నీవు
పుచ్చెట్టుకుంటు
నాగను కన్ను దీయవలెను మును
మురిశీధరా! అది నీకోకము అంగకా
రముగ కాన్పించినదోయి, మురిశీధరా!
కామోగింపవై మత్తొప్పున వైచినోయి. మీ
అత్త అవసానకాలమందు పసికూనయగు
నాగను చూపుచు ‘బత్తె, బత్తె’ అని
ముమ్మాడు చెప్పెడిది. మురిశీధరా! నీ నోటికి

గానున్న సమయమున పిలిచి కంటనీరు గ్రుక్క
 కొనును 'నే తీవించను. రాధ వైకవశించున
 ప్రతికి బట్టి కట్టినయెడల నాముద్దుమురళీధరున
 కిచ్చి వివాహం చేయవలయును. అది
 యే నాకడసారి కోరిక' అనెను. నే
 నమ్మజించినను 'నా కథయ మియ్యో'
 మని తన చేతిలో చేయివేయించుకొని
 మరీ మరణించినదోయి! చెప్పిన
 సమ్మదమో లేదోకాని, మురళీధరా!
 మీ అర్తగారి సదియవరోజున పిండ
 ములు కాయలు ముట్టినవికావు. అంత
 మీ అమ్మొచ్చి 'బదినా మీరు సంశ
 యము పెట్టుకోవద్దు. రాధను మా
 మురళికి చేసుకొంటాము' అనేటప్ప
 టికి ఎక్కడనుం చొచ్చాయో, ఒక
 కణమైన లేకుండా తినేశాయోయి.
 మాయాకోర్కె నెరవేర్చవలసిందని
 ప్రాప్తమై వా ప్రార్థన. య్యా! మురళీధర

అందుకని ఇంకా నా ప్రాణములున్నవోయి!
ఇంకా రాధకు మత మివ్వలేదు. హతాని
కైన నక్షు, పాలు తిని ఉంటోంది. కాబట్టి
ప్రాణమివ్వలేని వేయించి హిందూమతంలోకి
తీసుకోవలసిందని నాకోరిక !!”

అంతే ఆయాసము పొచ్చుగాదోడంగ.
రాధ "నాన్నా" అని హోరున యేడువదో
డంగ. "రాధా! ఏచాటింక కు" వనుచు మురిచి
కనిచు పనట పలో కూర్చొన బెట్టికొని కన్నులు
తొడుసున్నాడు.

“మురళీధరా! నీ నయననయ; బ్రాహ్మ
సాక్షాత్తులు స్వస్తివాచకములు చేరున, అన్ని
సాక్షాత్తుల సేవాధ్యక్షుని, అడవులను విరంభన

బట్టికొని రాధను నాచేతులూరి నిటచీయెను. కూర్చొని బెట్టు భాగ్యము లభించకపోయినను, నాలవనానకాలమున రాధ విచారించుచుండ నీ ఒకటిలో కూర్చుని బట్టికొని ఊరడించుట కాంచినదియో! ఇదియే నాకు పదిసేపు. నే నీక నిష్కా-మువలై నిర్మించిపో మరణించిన వోయి! ఇట్టివలెనము కాంచిన యాకన్ను లతో యిక నే చేయియు చేయలేనోయి." అని కళ్లు మూసుకొనెను. "మురళీధర-మురళీ-ధర-ము-ర-లీ-ధర-కృష్ణ-కృష్ణ-కృష్ణ-కృష్ణ." అని శ్వాస విడిచె.

అట్టితరి రాధ విచారము వర్ణించుట కింక దివ్యమయి ఊహించుట దీర్ఘము. మనుషులకిదియమున కై వలమతాచారవిధిని తిసుకొనిపోయిరి. రాధ మురళీధరుని వెంట పించి ప్రయత్నించెను గాని దొరగాను పోయి యుండెను. మురళీధరుని వికలేక వికలేక గృహాన్యులు దామె.

2

అది వైశాఖమాసము. ఆచరి గాడ్పులు జరుపికి కొడుకున్నాయి. కాకులు నిశ్చయించి నేరి "కాపు, కాపు" అని అరుస్తున్నాయి. ఏక్కడ ఏథిలో జనమందారం లేదు. అట్టి మయలో నన్నిధివిధి పరి నెంబడి గృహం లోకి వెన్నెండ్ల జూల చెమటలు కక్కుదు, ఒగురుపు వచ్చింది. ఆ అరుగుమీద నేద తీర్పు కొనిపోయిరి భాగాని కల్పించి. అదివిశాలమైన హాలు. అందులో మురళీధరమాయగారిదేయూ ఆచరి వార్తలకొరకు చెడిలో నిరుకొని పల్లవి పాన్పుపై వెనంటియున్నాను. ఆ విగ్రహాన్ని

చూచేటప్పటికి మనరాధ కళ్లు పూయట్లు గొలిపాయి. ఆమెకంటికి కేవళాయలా కని పించా పదిడు. రాధ రుద్రుడుగుచేసి ఇటులు పరికించింది. చూపుమేర దూరంలో ఆమె కేవలూ కనపడ్డెను. నిట్టబొగా చెట్లో రుగు నిరుపాలు నిలబడ్డదిరాధ. మనుష్యుల అవీకిది కూడా వివరలేదు.

పాన్పుకి వెడమక్కు నొక మేజులబ్బింది. దానిమీద ఏవో ఆ కేకపుష్పకా యన్నాయి. నోడెలకు గంభి, రామకృష్ణపరిమహాదేవ మొదలగు పటాలు ప్రేలాడుతున్నాయి. ఎలు కను పట్టె పిల్లిలాగ చప్పుడు కాకుండా రాధ మల్లిగా బట్టను నెమిపించింది. అన్నట ఏవో ఒక అమూల్యవస్తువు ముట్టె రాధ. మెటనే అందరితానందపడి కళ్లు పడ్డకొండ దాన్ని. దానిమీద వస్తువులన్ని చప్పుడు కాకుండా క్రింద పెట్టింది. తన నెంబిలోంచి ఒక అల్లిపగుళ్ల ఒకటి పొంది రాధ. దాన్ని బట్టమీద పరిపించి. అగ్నిపూజ నెమకొకటి అల్లిపించి. ఒకమూల "రాధ" అని వ్రాసుంది. మల్ల యాధోప్రకారంగా అన్ని పడ్డెంది రాధ.

మల్ల యిటుఅటు పరికించింది. మెల్లిగా పాన్పుదగ్గర కొచ్చింది. కాళ్ళిగజగజ లాచాయి, ఒళ్లు చెమట్లు కమ్మాయి, నోరు తడా రింది పాపం రాధకు. అట్లా చూస్తూ నిలబ డ్డిది నిరు నిరుపాలు. ఎలాగయితే నీ మనస్సు నిల్చురం చెసుకొంది రాధ. నెంబిలో చెమ్మట్టింది. చక్కని ఒక మల్లిదండ తీసింది. పాపం, ఆనంద మురళీధరుని మెల్ల వెయ్యూ

ని ఊహ. అట్లాగే పరకాయించి చూచింది ఆతనికే. ముఖ్యంగా చూడబడినప్పుడు మామ తా అబద్ధించాడు. ఎట్లాగియుతేనే

అబద్ధించాడు. ఎట్లాగే కాల్ల వెక మెక్కు లాక్కంటూ సమీపించింది రాధ.

“ఏవల్ల కేవందమో వాల్లిక వుండాలి.

చచ్చ మూలు ఇవన్నీ, చూసావా, అబద్ధి కించంగాని; మొగ్గాల్ల కెంతకు?” అంటూ రాధ మెట్లమీదకి వచ్చి మెట్ల పాదాలెంతగా పడే సాను మురళీధరుడు. రాధ బిక్క మొగమేసి

దండ మెట్లిగా అతనిమెట్లో వేసింది రాధ. తిరిక్కిరిచిపోవాడు మురళీధరుడు. కట్టికట్టి మున్ను విల్లిపోన్ని కాంచాడు. ఒక్క గుర్రా దీచింది. రెండునిమిషాలు అట్లాగే విగ్రహంలో చూస్తూ ఊరుకొన్నాడు.

“ఈమొండలో ఎట్లా వచ్చావు? ఎంత కేసుయిదనువోచ్చి?” అన్నాడు మురళీధరుడు. రాధకు నోట మాటలేదు. నీరై పోయింది. కాళ్ళిద్దన్ను కట్టి తొలచుచుకొని కాళ్ళిద్దరూ రాస్తూ నిలబడింది రాధ.

మురళీధరుడు ఇటుఅటు పరికించాడు. రాధ చమ్యమృకొని నవ్విపోతుకున్నాడు.

వి. చూస్తూండగా కళ్ళిద్దన్నుమెట్ల తీరిగాయి. వాంతులైదు చివకులైతే మురళీధరుని బట్టి మీద పడ్డాయి. మురళీధరుని మనోభావం మారిపోయింది. “రాధా! రాధా!” అనిరెండు పాల్ల గడ్డవచ్చుచుండే లెల్లాడు. రాధ నోట మాట లేదు. నెక్కి వెక్కి ఏడవడం మొదలు పెట్టింది. “రాధా ఎందుకే ఏడ్చు” అంటూ రాధ చెప్పిపో కట్టి తొలచుచు మురళీధరుడు. రాధ అట్లాగే రాధోనూతన నిలబడిపోయింది.

రాధా నిద్రావస్థలోనున్నా “బావా, నేను అవా; బాలికను” అన్నది.

“రాధా! అలాగయితే నన్ను జీవన్మృతునిగా భావించావా” అన్నాడు దీనంగా.

“బావా, నాన్నగారి అవసానకాలపు మాట మరచితిరా” అన్నది రాధ.

“దేహ సంజరమున ప్రాణవిహంగము న్నంతకాలము మురళీధరుడు మరువజాలడు” అన్నాడు గాథరంగా. రాధ నతెత్తి మురళీధరునికేసి చూచింది. మురళీధరుడు ఆమెచూపుతో తనచూపు బిళ్ల వేశాడు. అలా కాస్తే చూచుకొని చిరునవ్వుతో “ఇది వరుసకూడ సిగ్గున కానోలు తలలు వంచేశారు. అంత మనస్సులు ఏక మయాయి. అంతేనే శ్రీరాధసారథివారి కొవెలలో “టంగు టంగు” మని రెండుగంటలు కొట్టారు. అంత ఇంట్లో పిల్లాడు “అమ్మా” అంటూ కూని దీర్ఘంతో లేచాడు.

“మీ అత్తొచ్చింది చూశావా” అంటూ మురళీధరుడు లోనికి వెళ్లి “అమ్మా అమ్మా రాధొచ్చిందే” అన్నాడు.

ఉలిక్కిపడి లేచి “ఏది, నాకన్నతల్లీ” అంటూ హాల్లో కొచ్చింది యిల్లాలు.

పాపం రాధ చిక్కమొగ మేసుకొని వెనకవెనక్కి వెళ్లిపో ఆరాధించింది. అలాగే పండుగనోచ్చి అమ్మమ్మకొని హాల్లోన ఏడుస్తూ, “తల్లీ, నీకక్కడ వాపుబిందీదే యీమాయా మతం” అంది. కన్నకడుపుకంటే పెంచిన

ప్రేమ పెద్దదిగవోందీ! వాడు, రాధను చూసి ఏడేళ్లయింది.

రాధను లోపలకు పిలిచి కెల్లించి. శుభ్రంగా తలబిడి వట్లొసి అబ్బం పెట్టింది ఆయిల్లాలు. కొత్తగుడ్డలు కట్టపెట్టి పైటవేసింది రాధను. తండ్రితో ముడిచేసి జడవేటుకుతు హాల్లోకి పోసుకొచ్చింది రాధను. మురళీధరుడు కూర్చుండినాల్లు తీస్తూ కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. అట్టాక్షయ్యగంటను చూశాడు రాధను. రాధ ఊరు కొంటుంది కనుకనా? బండారుల చూపులు ప్రహించింది యశోద. రాధకు జడేత్తూ కూర్చుంది. “అమ్మనాకే” అంటూ బల్లమీదున్న నడకేసి చూస్తూ ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు తారకం.

“ఏడవక; అది అన్నయ్యది. తీర్చే వదిల కొడుతుంది ఊరుకో” అన్నది యశోద.

“అమ్మ! నాకువదిపైజే అన్నయకో.”

మళ్లీ రాధామురళీధరులు బండారులు చూచుకొని ముసిముసినగవుల పాలయారు.

“అమ్మా చెప్పవే అదన అన్నయి కేమ ప్రతిమ దే-ఏ-ఏ-” అని మూర్ఛారంభించాడు తారకం.

“నేను నాన్న కేమవుతాను” అంది విసుగుతో యశోద.

అంత బాలుకు నవ్వుతూ “పెర్లాంనే” అన్నాడు. అంత అందరి మొగాలు ఒక్కపెట్టి వదికాపం నపించాడు. రాధామనోహరులు ఒకటే ముఖ ఒక్కసారిచూచుకొన్నాడు.

యశోద రాధను తిరిగి పోవలదని బలపరచెట్టిది. రాధ పోవద్దేరని చెప్పి, నువ్వీ బోవు చేకపోవలెనా పోలేక పోలేక పోవలెనీ పోయింది.

3

మదరాసు ధూమశకటాలయం చూపిన వారు పెద్ద దళకటాంబు. అట్టి వినును విరామము చేక పట్టి వైపునూంచి వచ్చి పోయింది. రాత్రి 7 గంట అయింది. కలకత్తా లాంటి క్రిక్కిరిసింది. అంత ఒకవారిగాని “చెప్పి, వా యేలు ఆడటరి పెట్టిలో కూరుచుండి” అని ఒకకడెనో చూచునా భార్యవారేకంగా తన మధ్యతెలియి పెట్టిలో కూర్చున్నాడు.

రాత్రి 8 గంట అయింది. “ఛాం” అన్న కోటలోని కర్రలకట్టల వివరమిది. ‘నువ్వు నువ్వు’ అని ఈలేస్తూ చెప్పబాడెను చూచి చాడు శకటరక్షకుడు. అంత ‘కూ’ అని కూత కూడి ‘నువ్వు నువ్వు’ అని ధూమాన్ని నవలునూ ‘అటా’ అంటే ‘అ’ కి కట్టినో బండి కడిగింది.

రాహేలు! మన మేమూ రెడుతున్నాం? అంది కృపావరమ్మ.

“ఏమో నాకు వెలియదానీ” అని పెరవి విరిచింది రాహేలు.

“పోనీ, ఎందు కెడుతున్నామో తెలుసునా?” అంది. “ఉహూ” అంటూ తెలియదనీ భావం జేయి. నేనెందు తెలుపునూ రాహేలు.

“మన మెడుతున్నది నల్లారు, నీవెల్లి కెడుతున్నాము” అంది కృపావతి.

రాహేలు మోము వెలవెంపొయింది. అశ్చర్యంతో నో రావలించింది.

అకస్మికంగా మోకాళ్ళమీద కూర్చో “ఉహూ” అని ఒక పెద్దశబ్దాన్ని విడిచింది.

కృపావరమ్మ వాళ్ళ పంతులమ్మ. సార్థక వామధేయమ్మ. “రాహేలు వామనమ్మలో నున్నది దాచకనానో చెప్పి. ప్రస్తుతంలో నీకు నాకంటె నహాయం చేసేవారెవరు లేరు. నీవొక్కటి మామూలుకాక కాదు నాకు” అంది దయాపూర్వకంగా కృపావతి.

రాహేలు మాటాడలేదు. “చెప్పవమ్మా మన మనమ్మలో నున్నది; వాకే వెలుస్తూది? అమ్మయినా ఆడగదే అన్నమైనా పెట్టదుగదా” అంది కృపావతి.

“నాకు ఈమతమునా చుట్టములేదు. అమ్మమరిలో చేరి నూ తల్లిదండ్రుల అభీష్ట ప్రకారం మానవను.....” అని హోరున చేతులు నెడుచెట్టింది. కృపావరమ్మ రాహేలు మనోభావం గ్రహించింది.

“అమ్మా! యథార్థం చెబుతున్నాను. చారిత్రాత్మక రాహేలునందరి మాతాదేవులు నీకు కొంపిన్ని వెల్లుడులోనున్న సామ్యులుకొడుకుమేచ్చాను కి దయ్యాలి నంకిల్పించుకొన్నాడు. రాహేలు, నీవు ధైర్యంగా మాత్రం ఉండు. ఈవిషయంలో నీకు నీకు నాశక్తివంచన ఉండునా నహాయం చేస్తాను. ముట్లని చూస్తూ నీ కి ర్యాలి సుమా! దొరిగారు. నీ నన్నదిగి పట్టుకు వెళ్లి నేకంగా మాత్రం చెప్పకు. నీ ననలు గవళ్లదాకను. రావెలిమికివెళ్లి యిందు

లోకి రాక తప్పింది కాదు. నాపేరు అసలు కదలి కాలిమ్మ. వాది గతపాడు" అని అంత వృత్తాంతం చెప్పింది కృపావరమ్మ.

బాడి నల్లూరు అలయం వచ్చి ఆగింది. దిగేవాళ్లు దొంగుడు మెక్కివాళ్లు కమ్మ-
నున్నారు. దొంగగారు "కుపాతి, కుపాతి బాడి
దిగు" అని కేకలేశారు. అంతా దిగారు. బాడి
కదిలి వెళ్లిపోయింది. రాహేలు మామగారు
నామ్మూలు, నల్లి కోటా శోషి, జరిపిల్లిపాగా
పెట్టి, కొరడా చేత్తోట్టుకొని దొంగగారికి వారి
సానిగారికి నలాములు చేసి "నయచేయం"
కన్నాడు. దొర పట్టి నలాములుగా ఆరు
దిన బాడి నెక్కినను. రాహేలును, కృపావరమ్మ
దొంగలేరి హేతువుచే బాడికి పదిచిరమ్మ
న్నాడు. నామ్మూలు పట్టిపోయింది బాడి దోల
కు ప్రారంభించాడు. ఎలాగో యిల్లు చేశారు.
ఆకాశ్రీ గదిలిపోయింది. పట్టివారిది. దొంగ
గారికి కళ్ళ నయాను చేశారు. బ్రష్టుదొరకవే
నది మేచ్చూసు మనియు నహారహా బాడి
పోయాడు.

మెచ్చూసు నహజంగా మంచివాడు ;
దయానిరపాట్ల వ్యాధయుడు. అందరు నోలులు
కలాశాలలో మధ్యతరగతి చదువుచున్నాడు.
దేనిలో జుగుచున్న పనితులన్న తెలివ
వాడు. బులులమచ్చు నోప్పించి కేసు గొప్ప
పాని మనేవాడు.

కదిగంటల పొడైక్కింది. పిల్లను చూసి
మరియ, నామ్మూలు మురిసిపోతున్నాడు.
చుట్టుప్రక్కలన్న మతంపేరంగానై, మూల

నకుంబుల్లి వచ్చి నాచి పోతున్నాడు. "వాం
నేమ్మకికూడను. మూలానీవైంద" అన్నాడు
కొండరు. "మారమ్మ! నీకోడల్ను చూచి
నావా" అంది దొరసాని.

"అంతా ఏల్వోరి నలవండి. మాలబ్యా
యంటె దొరారికి నిండా పేమండి" అంది
మార్త. "ఈపిల్ల యశంలో దొరారు చాలా
లావు కచ్చకడ్డారు" అంది దొరసాని.

ఈమాటలన్ని వింది రాహేలు. అల్లం
కమారిములోకన్న చింతిచట్టమంద కల్ల
మూలమూలము నీడవడం ఆరంభించింది. ఏం
వారిం చేటుదుకు కడుపు వాపా!

కృపావరమ్మ మెచ్చూసు సంగతి
నాసింది గనుక వృత్తాంతముంతా చెప్పింది.
"పిల్ల పిల్లను నీం చేర్చి రుపి. మూలాన్న
చేశాడు. కేవల మూలాను వచ్చింది. పిల్ల
నుమేలూచాయలు పెట్టానని నాలిక పెన
క్కొంటాడు. పిల్ల కిచ్చం లేందే పిల్లమనస్సు
వచ్చింది. వివాహా చేసుకోవడం నానమ్మది
కాదు. నేను యిక రెండేళ్లలో నాన్నగారిని
బహుశచి మరై హిమమయిలోకి వెళ్లిపో
తాను. మున్న దేనేద్రమగారివద్ద వాటిల్లి
చేశాను" అన్నాడు మెచ్చూసు.

మెచ్చూసు తిన్నగా పిల్లదగ్గర కల్లాడు.
అశోకవంశంలో నీవ భాగమెచ్చింది మెచ్చూ
సుకు. "అబద్ధానివా! అవాదగతి కా! దొంగ
మూలదికానీచేదిక్కని చిదికము నమ్మియుంటి
నోయి! నా మూలీమున విన్న కరతము
కేవలముచుంటి నోయి కండ్రి! నీకే నామూలం

కఠినతవహించిన నా మేలు గోరు ముగ్గురు నెచ్చెలులు కలరోయి! ఆ! ఎవరనియా? దొడ్డున్నది, పొన్నున్నది, పోయివున్నది—శ్రీశ్రీ!” అని పెద్దపెట్టిన యేడుస్తూన్నది రాహేలు.

మెచ్చూసు కడుపు చెరువై పోయింది. నోట మాట రాలేదు. పట్టుకేను “అమ్మా!

ఏల విచారించెదవు” అని మెచ్చూసు సంబోధించాడు. అమ్మా, అన్న అపరిత్యయము చాలా సవిశ్రమైంది.

“నేను కృపాపతివల్ల మీ మనోభీష్టము మించుకొన్నాను. మెచ్చూసున్న విధముల కృప పతి కాపాడును. మీరు విచారించ సరిలేదు. కొంతకాలములో మీకు మేలు కలిగేను.” అని దయాభార్యకంగా ఉరదించాడు మెచ్చూసు.

అంతరాహేలుకు ధైర్యం వచ్చింది. విషయ భూష్టకంగా బయటి “శ్రీశ్రీ, కమహ్నా-

రములు. తమవంటి పూజ్య లుండుటచేతనే ప్రాచీన మిటులైన నన్నది. మీరు బ్రహ్మ బాల్యం అభియోక్తి కానేరదు. పుష్పకచే గాక బుద్ధిచే మామవును బ్రహ్మను వసును. మీవంటి సరమపుంశులను భర్తగా స్వీకరించుట నాకును సమ్మతమేకాని నామామస్సు అన్యాయశ్రీమం కావించినదానను. తిమిచి ప్రార్థించుచున్నాను” అని విషయ భూష్టకంగాంది రాహేలు.

“విచారించవలదు. కృపాపతి మిమ్ముల రక్షించును.” అని చెప్పి మెచ్చూసు వెళ్లిపోయాడు.

రాత్రయింది. మరుసటిదినము ఉదయముననే వివాహము. సామూహ్యము, ముఖ్య కార్యములు పుష్కలములైన వాటి కన్నుటిల్లించి ఆలంకరించారు. చుట్టప్రక్కల మతం పుచ్చుకొన్న బుద్ధిమంతులంతా వచ్చారు. ఇల్లంతా కోలాహలంగా ఉంది. రాత్రి 11 గంటలైంది. నిద్రా దేవత అందర్ని ఆనందించింది. కృపాపతికమార్తె కాలు సవరించుకొని ఆశీశం హేచ్చవుతోంది.

మెల్లగా రాహేలును మెట్టబెట్టుకొని గూమరికటాల కాని కెల్లింది కృపాపతి. తొడి అననాన కాలులో ఇచ్చిన 36 సూపాయలు 9 అకాల 6 వైసలు రాహేలు సంపత్తి దగ్గర వున్నది. కృపాపతిమ్మ తన వద్దనున్న సకలము సూపాయలు కూడా యిచ్చి “రాహేలు, మని వద్దకు మీరమ్మ చాలాదు. కాబట్టి నీవు మీ పైకంతో ప్రస్తుతం కాళీకట్లు. ఈ ఆపద తప్పదు. తనవాత వైవమున్నాడు. ఆల-

స్వం చెయ్యకు. అదిగో బండ్లాస్తోంది. నేటికైతే పోతుకొస్తాను" అని కుక్కతాకు పిక్కట్టు తీసుకొచ్చింది కృపావతమ్మ.

బండ్లాచ్చి యథాస్థానములో ఆగింది. రాహేలును బండ్లెక్కించి కదిలేదాకా మువ్వలైలు చచ్చిపో దగ్గర కూర్చుంది కృపావతమ్మ. ఇంతలో ఈటె విడిచింది. కృపావతి "బాప్తొమ్మో" అంటూ దివ్యత దివ్యత బండి దిగింది. రాహేలుకు దుఃఖ మొగచేద. "కళ్ళ, నయస్కారము" అంటూ గవాక్షం బద్ద కొచ్చింది రాహేలు. బానికనలింది. ఇంక పురు ఒకరికొకడు చూస్తూ నిలబడిపోయారు.

కృపావతికి పిల్లగా ముటికెట్లక మని జెంగ కలిగింది. 'జెల్లారాక పిల్లియేదంటే నో మనా?' అని ప్రశ్నించుకొంది. 'వాకేం తెలుసు అంతామూ' నీకగ్గర పడుకున్న పిల్లి నీకు పోయక ఎవరికి పోయిస్తుందంటుందొర. పాపం పిల్లను అబద్ధమూడి పెరగదు కృపావతి.

ఇలా తర్కవిత్తర్కాలు చేసుకొంటూ ఎక్కడో కనుక్కోవో కూడా తనకే పలియకుండా వెతుక్కోంది కృపావతమ్మ. ప్రాంతలో ఒకగాడి నుమ్మివగ్గర ఒకపెద్దబుడకుంటే దాని మీద కూర్చుని యీక్రిందివిధంగా ఆలోచించింది: "నేను వావిళిక్కతాన్ని నెరవేర్చాను, కన్నులాలను. ఇకను నేమిటి కడితే ఊరుకొనే వాడు కాను దొర. గుండెల్లేవు; ఎర్రపైవా చేస్తాను. నేనా అబద్ధానికి అలవాటుపడిన దానను కాను. అబద్ధ మూడుదామని వెడితినా నోరు తడబడుతుంది. కాళ్ళ చేతులు బిగు

కుతాయి. ఒట్ల, చెమట్లు కమ్ముతాయి. చచ్చే అవస్థ పడుతుంది. కుక్కానికి పిక్కట్టె చెప్పిస్తాను. లేకపోతే ముక్కపిక్కెలా వాడివాడా మూంట పన్నెరుగని క్షేమము లేదు. నిజ నమీక బాప పలియక మానను. ఇకను అని త్వమై అబద్ధమైన యీడేహించేత నిర్వహించుకొమ్మెన యెన్ను పొందించాను. అదే నాకు కదిలేలు. 'బాతప్ప మరణం ప్రాణం.' పిట్టికైరా చావలసిన వాణ్ణి. ఇక నాకు యీతను వున్నా వొకటే, లేకపోయినా ఒకటే," అని అంటూ, "కృష్ణ, అపద్ధాం

కవా" అని అప్రయత్నంగా గుభించుమని నూతులో ఉరికింది కృపావతమ్మ.

౪

జెజవాడలో గూడులివాడు గొప్పకుటుంబికులు; అందలకు అడ్డుపడేవాడు. వాళ్ళ బామ్మ కాళీకెల్ల తిరిగొచ్చింది. వచ్చేటప్పుడు

దర్శించుటకు వచ్చినాడు. అప్పుడు రెండు పిల్లల మొదటి పిల్లలనుండి; తన నత్తు వలేదు. వాళ్ల వాళ్ల తండ్రిని మంచి చాలా కనికరించాడు. అనాయత్రిమ వా రింటి వైద్యుడైన డాక్టరు యి. ఆర్. థర్ గానిని పిలిపించి చూపించాడు. డాక్టరుగారు చాలా ఉపాధి వైద్యులు; నీమలపాలిటి కృష్ణుడిని పిలుచుట కష్టమని ఆయనకుకూడా అర్థమై తోచింది.

“రేపుదయాన్నే మా హాస్పిటలునకు పంపిండు. రోగిని గంటగంటకు చూస్తూ ఉండి. రోగం చాలా దుర్భరమైంది. రాత్రి గంటగంటకు పాలిస్తూండండి” అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు డాక్టరు.

చెప్పినచోప్పున పిల్లను ‘రాధామణి’ అని పిలుచుకుంటున్నాడు. అంత డాక్టరు గారు వచ్చి నోకదాన్ని పిలిచి “కాక” ఒకటి భారీచేసి స్నానం చేయించి పడుకోపెట్టు పెట్టాడు. పిల్లకు జ్వరంమాత్రం అధికంగానే ఉంది. ఇంత ద్వారలో నున్న పిల్ల ఆమూల్యం ఏముందో కాని, ఒక చిన్న తొటకుల పెట్టె మాత్రం వదిలింది కాదు.

రోగు లందరికీ యథాస్థానం మందు పిచ్చి 12 గంటలచేట్టుగా ఈ రోగి కష్టం కొచ్చాడు డాక్టరు. ఆమె హృదయం పీడితమై నాలుకచూచి తలదాచి గంట గంటకు పిల్లతోనున్నాడు. తన పాలు పెట్టెనామి కంట దాముందో చెప్పి తొటకుల వేసాడు. రెండు విధా లాలోచించాడు డాక్టరు. కాని రోగం మాత్రం పోగవడలేదు.

రాత్రి ఘమారు తొమ్మిదిగంట లైంది. రోగి ఏ అవస్థలో ఉన్నాడో చూడమని డాక్టరు లాంఛనువేసుకొచ్చాడు. కాని ఒక మూల గుర్తింపు పిల్లతోనే ఉంది. రోగి ఈక్రింద విధముగా పలికింది:—

“మురళీధరా; నన్ను మోసగించివా? అనాటి నాన్నగారి అవసానకాలపు మాట మరచితివా? మురళీధరా—రాధా మరచించి నవని వివాహమాడితివా? మురళీధరా—ఇహమున పిల్లను, నరంబున పై నిముత్యం నా కన్నులు వేసోయి! అ! అడుగో మురళీధరా; నానాథుడు! రెండు నయచేయండి. నన్ను స్వీకరించండి. నాతో దాగుమమూరగానే చూడాలేండి. నేనే నస్తున్నా” అని అనేక అవస్థలు.

డాక్టరు రంతా విన్నాడు. నిశ్చేష్టితుడై నిలువునా నీరై పోయాడు. రోగిని గట్టిగా పట్టుకొని లేవబెట్టచెప్పి దాముని తేలేసాడు. పిల్లకి పిడితచి పిల్లతో కొట్టింది దాము. రాత్రి బాగమూతతో కొనాడనామిని చెప్పి కిందున్న తొటకుల పెట్టె పిలుకొని యింటి కెళ్ళాడు డాక్టరు.

డాక్టరు మనస్సులో సంకోచము, దుఃఖము ఒక్కసారి ఉన్నవిచాయి. పిరిసింగా తన వాలుకుప్పిలో వాలిపోయాడు. బానిస పెద్దది చేశాడు. ఆపెట్టెలో ఏముందో అని కత్తిమునో, తీసాడు. అందులో రెండు ధామూటాలున్నాయి. ఒక పుత్తెరిం అనిన చుంది. దానిమీద విలాసం ఇట్లా వుంది.

మ. రా. శ్రీ—
డాక్టరు మురళీధరాపు గారికి, నన్నాపురం; పట్టెరు గోదానామి.

ఆ ఛాయాటాల్లో ఒకటి ప్రేమ, ఒకటి పురుషుడిది. ఆ పురుషుడి బానిసి ఎనుపురాముని. ఆ పురుషుని నిత్యం పూజ చేస్తూన్నాడు. పురుషుని గొప్పతనాన్ని. మెల్లిగా కట్టిరింపిస్తాను అన్నది. అందులో యీ క్రిందివిధంగా ఉంది:—

4.

కాకి,

3-4-1925

పూజ్యులగు మురళీధర బావగారికి,

మహాత్మా గాంధీజీ,

అయ్యో,

ఈ లేఖా పూర్వకంబుగ తమకు దుఃఖము కలుగజేసినందుకు మీరు ప్రార్థించువామని నిశ్చయము తమకు జరిగిన గాని నాకు ఆత్మ శాంతి చేదు. ఆ హేతువునే నే నిశ్చయించి మరణించ నేరను.

నేను తిమిందైనను, అట్టి గాంధీజీని సొంత తోడుకొని మోముకే నావివాహము తలపెట్టి, కృపావతితల్లి కృపచే నే నాకష్టము క్రమును దాటి కాశీ చేరగలిగితిని. ఇచ్చట శ్రీరంగరస్వాములు అనుమతిని ప్రయత్నించుచుండెడిది.

నే నీమిత్రుని ఆశీర్వాద నే నిరేఖ ప్రామా పూనుకొంటిని. నామరణానంతరము గాని యిది తమకు చేర నేరదు. మీరు యిప్పటివరకును నామీద ప్రేమచే అవివాహితులుగ నుండినది కమ్ముచున్నాను. నే నట్టి నోముచు నో మిగిలినా లేదు. మిమ్ముల వ్యవహారము వివాహము చేసికోవలసినదని కోరుతున్నాను. ఈ లేఖ ముగియడము. మీకు నామీద

ప్రేమ గలిగినచో అనాధ బాలికల వలె ఎదురేర్పాటు కట్టి వాగ్దాదుచున్నాను.

నావిషయమై విచారించవలదు. కైవము తమకు అవకాశముతో పుత్ర పౌత్రులు ప్రియమగుచుగాక.

భవరీయ శ్రీమోళిలాషి

చరణదాసి,

రాధ.

డాక్టరు ఆలేఖను మరలమరల చదువ దొడగెను. కన్నీరు బొటబొటమని రాల నొచ్చు. యీ ప్రకారముగ నీ ధను భక్తి రచెను.

దీక్షమును సన్నముచేసి డాక్టరు మంచముమీద ప్రాణెను; నిద్రఁబట్టెను. పచ్చివాని లెలలలో తాను వాదప్రతివాదములు చేసి కొనుచుండును. పల్లెవారెచ్చింది. “కొక్కారో కోరి” అని కోడి కూసింది.

అంత డాక్టరు ఆపెట్టెను తినుకొని అనుభవ ప్రతి కల్గెడు. రోగి యీ క్రిందివిధంగా ఒక పిచ్చిపాట పాడుతోంది.

బ్రతికి యున్నానోయి మురళీధర,
ఎందు వెతకిన గాని మురళీధర నీవు-
కానరా నేమోయి మురళీధర
నిన్ను- ఏమనందూనోయి మురళీధర
సన్ను- మోసగించితివోయి మురళీధర
నీవె- దిక్కనిటయి మురళీధర
నేను- నమ్మియుండితివోయి మురళీధర
వాపోవుచున్నాను మురళీధర

అట్లు కలిసిపోయి మురిసిపోయి
వెళ్లి పోయిపోయి మురిసిపోయి
చోగు నేయక నన్ను మురళీధర
వచ్చి రక్షించవోయి మురళీధర

అని పాడుతూ పోయిన ఏడవడం మొదలు
వచ్చింది. డాక్టరుకు భూవా అప్పయ్యేయంగా
కన్నీటి కారాయి. మంటనీ ఒకబండిలా దేరి
పోయి తన యింటికీ తీసికెళ్ళాడు డాక్టరు.

రోగికి దినాటి నాచేల్లో కాళ్ళి యిచ్చాడు.
తాగునీరు రోగి డాక్టరుకేసి పోయిపోయింది.
డాక్టరు చూశాడు. దానిలోనే రోగి ముఖా
నికి కనిపించింది. రోగికి డాక్టరు వస్తారేగా
నన్ను చూడరాదు అన్నాడు. రోగికి దానిని
రోగిని ఆరోగ్యం కలుగుతోంది రోగికి.

రోగి మధ్యమధ్య “డాక్టరుగారు! ఎలా
గండి ముఖానికి తిప్పుకోవడం” అనేది.

నవ్వుతూ డాక్టరు “నీవు బాగా ఆరో
గ్యంగా ఉంటే నా ముఖానికి తిప్పుకోవడం ఎంత
దైర్యం నాకుంటేలే” అనేవాడు.

రోగి కాన్నాడుకు ఆరోగ్యం వైంది. మద
కాసు లేనిది ముంపాకులా మదం పోయిపోయింది.
నవ్వుతే బిచ్చాలు పట్టమనున్నాడు. రోగికి
లుడిగదానా ముంపాకులు ముంపాకులు
తున్నాయి. నన్నే చూడ మంటుంది రాధ.

యథాప్రకారంగా ఒకరోజు సాయంకా
లు రాధ “డాక్టరుగారు, ముఖానికి తిప్పుకోవడం
తిప్పుకోవడం” అంది.

“లేంది యిమ్మంటాను గనుకనా; యేదో
నీవ్వుగొప్పదానోనే తిప్పుకో” అన్నాడు
దిరునవ్వునవ్వుతూ డాక్టరు.

“డాక్టరుగారు నాదనిచెప్పేది నా దగ్గర
ఏలా చేరండి. నా దానిలో తిప్పుకోవాలి”
అంది తీవ్రభావంతో రాధ.

గూడూరి వారితో ఈ వ్యత్యాసం
చెప్పిన డాక్టరు. వాళ్ళి డాక్టరు మిత్రులే
కాకుండా వాళ్ళింటికి వెళ్ళిపోయి ఆ బాటగా
లం అపరమితానంద వడ్డారు.

కనాడు రాజ్ కిమోచంద్రుడు ఒకటి తెక్ట్రా
కాకుండా వచ్చాడు. రాధ దానిలో ముఖా
నికి వచ్చిపోయిపోయింది. డాక్టరులా
వచ్చిపోయి దానిలో కావచ్చు. ఇది లాం
చెప్పూ డాక్టరు వచ్చాడుగా “రాధా వాటిని
మంటిని చెప్పావు”?

“దానివిషయంలో నే ఆలోచిస్తున్నా
నానీ. ఇంకాలో తిప్పుకో నీదానిని
అంది రాధ.

“రాధా, నీవు అవివాహితవు కావా”
అన్నాడు డాక్టరు.

“రోగానికి అట్లాగే తోస్తుందండి. నా
ఆత్మ అవ్వాయై వైపోయిందండి. ఆశ్చర్య
వివాహ మైందన్నమాట అందరి” అంది రాధ.

“నీమనోవిధుడు నాకు తెలియ కూడ
దా” అన్నాడు డాక్టరు. “ప్రాణదాతలు మీ
దగ్గర నాకు ఉంటుందా?” అంటూ ముసీముసీ
నవ్వులు నవ్వుతూ “మురిసిపోయి” అంది
రాధ.

“ఇప్పుడు నీ నేనుగిడును. నీయనకు
వివాహ మంటి. ఇప్పుడు నా ముఖానికి

బంతుకు పక్షధ్వంసం కుదరా?" అన్నాడు బాబుడు.

అంత రాధ మోము తెల్లబారింది. రోధంతో "చిత్రతోగాని చిత్రిం మామయ్యలుగ నండి; వినాపామైనా అయిన హేతు కుల స్తూతానండి" అంధి రాధ.

"అయినకాని నన్ను పేరుయ్యకపోతే ఏమియ్యవలెనో పోయి చూడండి విడిచి

వచ్చితిమిలో మామయ్యలు కావాల్సి వైవా విన్నపానను." అంది కిరిగా రాధ. "అయినా అన్నీ నిన్ను తెలుస్తామని చెబుతే మేం చేస్తావు?" అన్నాడు నవ్వుతూ బాబుడు. "పెలు కేదేరు వేళ్ళ కానెవా రెవరిది?" అంది రాధ కోపంతో.

"మాడు" అంటూ చేరబోయాడు బాబుడు.

"కూరా! స్త్రీమానచోర!" అంటూ లోటలోని బావివైపు పరుగెత్తింది రాధ.

"రాధా! తొందరపడకు. నేనే మురళీధరుడను. మీ తండ్రికోర్కె ప్రకారము అవినాపాతుడను. నీవు కానుకగ నిచ్చిన తే సిడిగో! యశోదత్త లో నున్నది!" అంటూ వెంటాడించాడు మురళీధరుడు.

రాధ మూర్ఛచే వాలి పోయింది. అంత మురళీధరుడు తన కొగిలి పట్టాడు.

అంతలోనే మురళీధరుని కంటి తెరిసింది. వీధులు దడికట్టి పెళ్ళిమంటూ పెళ్ళి చేసారు.

"నీవు కానుకగ నిచ్చిన తే సిడిగో! యశోదత్త లో నున్నది" అంటూ వెంటాడించాడు మురళీధరుడు.

క్రీరామనికర్తవ్యము

బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు

రేచి పొట్టెమ్మ చాచి... జనులందునును పట్టెమ్మముకు చా
ననుచు నీయకుంక న. చాచి తీగవాత న్యాయపార్థివముగదా!

చ. కట్టము కట్ట... పూర్తి కట్టి యట్టము కాచిపోయినా
మృత్యువు చాచి... కట్టము చాచిపోయినా మృత్యువు
చిట్టముల నమ్మకుంక 'చాచి'యని పార్థివముక్తి 'చిట్టెమ్మ'క
పట్టెమ్మము చేయకుండుటయు కావ్యమేరయ్యది చాచిపోయి?

చ. పూర్వము పాపము సుజనపూర్వమునందు లెక్కయిన్న నా
గ్గర కలితాత్ములందు ననుమానము కూర్చునుమాట నెంచకే
చిట్టెమ్మము చేయకుంకానుట కావ్యమే? విన్న ననుమాన లెంతయుక
చకరచే? నిరకల్గిచే? చాపట్టెమ్మమునాచిచే? న్యాయమున్నదే?

గీ. అనుచరాని యటంచును ననుమానము... తెలివినను సత్సమీక్షాముల తలుపకుంక
నిరీక్షాము చేయకుండుట ననుమగునె? చాచిచేరునైన చాచిరాచిచేర.

చ. అటులగుటక రథరాద్వహుని చాచి... కీర్తియు కంచె జానకికా
గిటకటం తెలివి కాచులకు: చాచి... మూలన మామణియు
గిట్టువులచెంచి కాని మఱి కాచి... అవిమూలన త్రిమూ?
అటులతెగక మూల చిరక పూర్వవిధం బది మేల యున్నదే?

చ. ఎక్కడియింక? చాచకుంక చక్కచే? చీత వివేచియందు చా
చిక్కము చిట్టెమ్మచే? యచనెంచి చాచులకుచాచి మెచ్చి రాం
చెక్క స్రహించుటచే? జను కీయవిచిత్రిత సత్సమీక్షాముక
చిక్కమటంచు చిట్టెమ్మచా? నిరకల్గముకాచి గుంబి (?) చూడంగ!

చ. మంచి మెచ్చునట్టి మనుజు లనుచ గా... చిట్టెమ్మచేగడువారి కష్టమేమి?
నాడ్డునోయి... తెట్టెమ్మచేయుటకాని... కావ్యచాచువాడు కలరమోను.

చ. "చిత్తవిత్తయో!" యనుచు... ముడి క్రొత్తల్ చిత్తము
మనకనిపా... నున్న మది కాంచగి... నవత్తన చిత్త

చిత్రము ౨

‘సమిరామిసు’ రాణి

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల

నెం. 7, తంబుకెట్టి వీధి, చెన్నపురి

ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు వాఙ్మగూఢ్యరయమును, కవిత్వమున విజ్ఞానాభ్యుదయమును సాధనము లనువిషయము స్వస్థత తోసియున్నది. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు కేళిమునందు గ్రంథములు, గ్రంథాలయములు, కళాప్రదర్శనములు మొదలగు సంస్థాపనలు పర్యాప్తమై యున్నవి. శ్రీయుత కే. వి. లక్ష్మీనారాయణ రాగంధీరవీర గాంధీవిజ్ఞానవిప్లవగ్రంథాలయము కాళోపకాశాలలో భిన్న గూఢముల వలయుచున్నది. గ్రంథముల లభ్యతను యథాశక్తిని వాఙ్మగూఢ్యభిక్షి రూపము మిచ్చుచి. ఆంధ్రమాత నలంకరించుచున్న గ్రంథములందు చిది మొకటిగ నుండిగలవను విశ్వాసముతో నీ ప్రయత్న మారంభింపెను. ఈ గ్రంథములయందు విజ్ఞానాభ్యుదయమునకు సాధనములై వివిధవిషయము లకు సంబంధించిన గ్రంథములు రెండుమాసముల క్రింద గ్రంథమునందు ప్రచురింపబడును. ఆంధ్రమాతాజను నీ ప్రయత్నమును బోషించుటకు ప్రార్థింతులు.

గ్రంథములు

1. శతకమంజరి (శ్రీనివాసము):—పూర్వరూప, సర్వశక్తి, దేవీవింద, వారాయా, రాజమా శ్రీకృష్ణాదిశతకములు పద యిందుగలవు. బంగ్లాదేశమునకు పంపియు, పాకథనములు గలవు. (ఈశతకములు విడిగను కొరకు) రు ౧-౨-౦

2. బనవపురాణము (శ్రీనివాసము):—పాల్నూరికి పోవడాధుర. అనేకతాళపత్రములను బరిశీలించి కూర్చిన మూలము. పాకథనములు మూడింటివవి. శ్రీ నేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రాసం విపులము కీర్తి గలరు. రు ౨-౨-౦

3. గాంధీమహాత్ముని జెల్లము కాంగ్రెసు అభ్యుత్థానస్వాసము:—రు ౧-౨-౦

4. కమలాక్షి. (విన్న విశ్లేషణ):—రాయలం వెంకటేశ్వరరావు, యు. ఏ., యల్. జి, రు ౧-౨-౦

5. వీధివిధి:—నేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. మనవిశేషవిషయము నందు మూటిగా వివరింపబడినది. రెండుశతకంధానములను పూర్వీకుగ్రామ్యులతో కలియింపబడినది దీనియందు. ఇట్టి యున్నప్పటికిగ్రంథము అంధ్రాభ్యుదయముల గానరాదు. రు ౧-౨-౦

6. శక్తి విజయనగర చరిత్రము:—నిమ్మి శుభకర్మగారు, డి. ఏ. కృష్ణ దేవరాయల సామ్రాజ్యలక్ష్మీనివాసాధిపతి వలన విరచితము. పాండిత్యములు, యొక్క ప్రాచీనచరిత్రము, ప్రస్తుత శక్తినియు నిండు చరిత్రములైవి.

7. త్యాగరాజస్వామి చరిత్రము (విద్యకావ్యము):—శ్రీ పదనాధి కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు. శ్రీరామభక్త్యగజీయు, గాయక శిష్యావాసీయు ను! శ్రీ త్యాగరాజగారి-శిష్యుని పదముగ వర్ణింపబడినది. సంస్కృతసాహిత్యము త్యాగరాజగారు వదిలివెట్టెను. —

XX ఇందు స్వీకరించిన రు ౧-౨-౦

(పాఠ్యభర్తులు ప్రశ్నకము)

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు,
వ్యవస్థాపకుడు.

దచ్చా తెలుగుడు. దైవభక్తి, పాపభీతి, బ్రాహ్మణ గౌరవము గలిగి దానాధర్మాది పద్ధతులుగల యుత్తమ పాధ్యాయుని కీర్తిగాంచిన యిల్లాలు. శేషలక్షాత్తపాదము, పెద్దలతిరస్కార మామె విని సహించదు. బంధు మిత్రులను బ్రాహ్మణులను నామమైన మిగులకొరవలు. అంత ప్రవృత్తికి శేషలక్ష ప్రతినిధులుగానానామమైన బ్రాహ్మణులొక్కొక్కరే కేవలమునా ముని నీ ప్రవృత్తి నానా గురియగుదురును. నామము అనాదిగా నమృతమును బ్రాహ్మణ పూరితమున నీలంబును బ్రాహ్మణాచారమున నీమహాపరుని లక్ష్మణుని కీర్తిని నేరముల బ్రార్థించినది. నాయుడు వినలేదు. బ్రాహ్మణులను నామమనగా నొప్పుకొట్టి నొక్కొక్కరున బ్రాహ్మణ పూరితమునగానే యతాభిధాన కీర్తిని పోషించెను. అది జరిగిన పదియైదురోజులకి వేంకయ్యనాయుడు కొంత, సమయాంతరమున, వివాహవిధానమున యున్నది, రెండురోజులు జ్వరముకలిగి పుటుక్కున బయలుపడి. అది వైద్యుల మేడలు లక్ష్మణుని యచారమున పుట్టికిమాత్ర మది బ్రాహ్మణిరస్కారములన గలిగిన కీడేయని గట్టికమ్మకము గలిగినది. బ్రాహ్మణభక్తి మహిమ ప్రబలమైతి. అందుకే బ్రాహ్మణ ప్రావులు కొంతలు వీధివాటిల వెళ్లిన నాయుడుగాను కలించెనని నొప్పుకొంటే నాయుడు పది కేరళ కింపుని నమ్మదుందుడు.

రామస్వామి వేంకయ్యనాయుని యేకపుత్తుడు. అరుణమునందే పుడుకొన్న. పప్పు పులిలో నీయింట్. పది గదిలో నివసించువాడు. రామస్వామికి వేంకయ్యనాయుడును ప్రవృత్తి పూర్వక పుత్రుల ముగ్ధుని లెవరిచ్చు మాత్తుడు. కలెక్టరు ఆకార్యమును రామస్వామికి గిట్టవు. కాని కాదనడు. తనదడువేము తానేమొ: ఇతర విషయము లారదు పట్టించు కొనడు. బ్రాహ్మణ్యము కాని, పండుమతిరస్కారము కాని, స్వమత దురభిమానముగాని యాతనికి లేవు. ఆతడంద అతో సమానముగ వర్తించును. అతనికి బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణులను పండుమిత్రులుగానే కలదు. ఆ పండు అతో పేరుగానుకలిపి మండుమిత్రులుగాను నామకొనును.

రామస్వామి కింపు వివాహము కాలేదు. వేంకయ్యనాయుడు వివాహమును నామమైనగా గొప్పయాస్తిని బహయతనని కోరిక. కట్టుమే నివేదించుకొనెడి బ్రాహ్మణ ముగ్ధుని. బ్రాహ్మణులు విషయమున మనమ్ములో కలత బున్నవి. కాని యింకను వైరాలేదు.

ఏల్లమన ఎక్కువకొట్టి వచ్చునో, ఏల్లతల్లి నెండువేలకొట్టి బ్రాహ్మణ కులమున నొకంపును వచ్చునో నాయుడు. కొన్ని తేదెలకొట్టి సేదించువాడు. కొన్ని భార్యలో నాలించివుచ్చువాడు. కొన్ని రామస్వామిదాకా బంపుచున్నాడు. “ఈ ఏల్లను తేలికొనిన వానికేమొక్కము వచ్చును. కట్టును కేలికొనిన వివాహ యేకరాల పల్లము వచ్చుంది. ఆఏల్లను తేలికొనిన లక్షమాపాయల కదిలెను మననాడీ యధపతి.” అని నాయుడు కోరవచ్చుకొట్టి రామస్వామికి యేకంపు మన్నాడు. “ఆఏల్ల యిట్లని నాయుడు నామపుకొనిన, కట్టును బంపుతాంబ్రముల ప్రభువని. ఆఏల్ల నామమన పగస్యతి.” అని రామస్వామి విద్యావతులగు చారి కలిమివచ్చింపు చున్నాడు. దివెంబరు వెలవులనో రామస్వామి యింటికివచ్చినప్పుడు తల్లి “నాయనా! మీనాయుడు కేలివచ్చును. కేలివచ్చునుకలందుచున్నాడు. నీవు అట్లు వచ్చు. మీ కలెక్టరు కలసినాడు. నాయుడు యిట్లుకొరకు నాయుడు నాయుడు నీవై కలించును. ఇప్పుడి మీ కలెక్టరు నీవు వచ్చు. నీవు కేలివచ్చును. కేలివచ్చునీవా, నాయుడు. అయిన అనమన కాదు. మీయిట్ల కొలో కలత నాను మనకేరన. మీకలెక్టరు చెప్పి నున్నది. నీవే నాయుడు మీకలెక్టరు చెప్పినచేరనమున కొప్పుకొనును.” అని బలిమలాడి చెప్పినది.

“అమ్మా! నాన్నకు కోడలితో పాటు గొప్పసంపత్తిని బహయాదనని కోరికయున్నట్లున్నది. వానికే విద్యా రూపగుణాదులను నామకొనవలెను గాని, యాస్తివా మాయకొనుట? ఏదేమిట? నాకియెట్టి పామగ్ధుని కొనినగాని మనకు పట్టగదనదా?”

“మీరెల్లడికి నుణుము ప్రధానము కాదు. సామ్య ప్రధానము. సామ్యమున కేలికొనుట? కేలికొనుట గొల్గిత యున్నదని యాయనయోహా.”

3

...
 ...
 ...

[illegible]

నాటి నాయకులైన దేవర్షి, పాలు మున్నగువారు పేరు
 గొరతమునకు 'తేయూలయై వాహునిన యుద్ధోగము
 లు, పిరుదులు నందుటకు సిద్ధమైనారు. ఈయుద్ధమును
 గూడ నెట్లు, మునునాథు; వీరియందును కట్టిన నుది
 లు, అరేరి యా నాయకులగునాడ అరేరి. ఇట్లుగానున్న
 కుల్యమములమిమ్మ మునునాథులు మునునాథు, మున్న
 గూధులు మునునాథుని, ఇమ్మముల మునునాథు
 పొమ్మముల మునునాథుని, ఇమ్మముల మునునాథు
 దారిద్ర్యము నకు తేరువై, మన మేల భ్రష్టులము
 కావలెను?"

"చాదరీ! దీక్షాప న్నాస మున గిరి వి.
 నాహితముకొరి నీవు చేసిన నాహితోపదేశము
 నకు గృతజ్ఞుడను. కాని యొకమనవి: దేశము, మతము
 అనునవి మనుష్యునకు ప్రాణముకంటె ద్వియతరములు.
 నీరొక్కటికిని మునునాథులు కావలెనని నిర్ణయము
 నెందునో మనము దేశచరిత్రములలో గాంచుచున్నాము.
 కాని మన దేశమును మనలో నిశ్చయించుకొన్నాము
 నను ప్రతిబింబముగా మనమునకు. మనలో తేజోమా
 నము ఉన్నదిగానియినను, నీయుద్ధమునకు మనము
 విట్టి మాటలురావు. మనదేవగిరవు గోల పోయినదంటివి.
 ఎట్లయిన బోయినది? నాటియుద్ధములలో బుట్టిన
 నాటియుద్ధములన్నియు నీవేమి చేసితి ప్రభులలో నాటి
 యొకరు వెంటి యందుచున్నది. నాటికారాగములను
 చూడో నేటి నిరాకరణోద్ధములలో తేరి దేశసేవకు
 గడంగివారు. కావున ఉడుకు నువ్వరవచ్చునుగాని యుద్ధ
 కిన గుంమెప్పటికి చల్లారదు. ఉద్ధముమన మున్నదను
 లుండునుగాని నాకే ముందును. సర్వవైకుంఠము, త్యాగ
 శీలుడును నకు మహాత్మునికంటె యుద్ధము నాయకును
 భారతదేశమును నాడుకొని ఉద్ధమును. అట్లుచేతే
 తేజోవీరినామన నాయకులు బాటక పుట్టినాముగాను.
 అతడు చెప్పిన నూత్రములుగూడ నెక్కుమలును, నన్నా
 నాయకులగునాక ప్రజాతేజోవీరులగును, మునునాథు
 భారతదేశమును నీవు మునునాథు నన్నా. మున్నముల
 నన్నా. గుమ్మములమెను మునునాథు విడిచివేసితివి.
 నన్నానన్నాతో నాయకులకి మహాత్ముని త్యాగదత్తము
 నన్నానన్నాగో నాయకులమునుగాని నాయకులగాని

నాయకులమునగా నాయకులమును. నాయకు
 త్యాగి యుద్ధమును భవభర్తమును నాయకునడు.
 'నాయకులము నాయకులము' నాయకులము.
 నాయకులము నాయకులము నాయకులము.
 నాయకులము. 'నాయకులము' నాయకులము, మునునాథు
 నాయకులము, నాయకులము, నాయకులము, మునునాథు
 పుట్టినదానిగాని అది మునునాథులకు చెప్పినది మనము
 ములో భర్తసాధనకు కాలమే లభింపదు. మహా
 త్యాగి ప్రభుభర్త నాయకులము నాయకులము
 నాయకులము. కాన నిరుత్సాహవాక్యములచే నన్ను
 గలవరపెట్టుకును."

"రామస్వామి! నీత్యాగశీలతను, నీమహాదర్శనము
 నకును సంతసముచున్నది. కాని యొకసంగతి యాలో
 చింతుము: మీరెంద్రీ భూర్తును. అధికారసక్షమాతి. నీ
 విట్టిపనిచేసిన కొంపకు రానివ్వకు. అసంగతి వాలో
 చించితివా?"

"అలోచించితిని. కొంపకు రానీయకున్న నెలు
 లు చేయుటకు నీయుద్ధమును."

"అమాయకరా లల మీ విట్టి యోధులకుడ వను
 నీవు కనులబడకున్నచో విలపింపదా?"

"చాదరీ, నామహాదర్శనమును కోధంపనేతెం
 చినయాశ్వరునివలె నున్నావు నీవు. నీవుచేసిన పెక్కు
 ప్రశ్నలు నా మనస్సుండేహముల చానీ కార్యనిర్వహి
 గావించుటకే తోడ్పడుచున్నవి. యథార్థము తెలిప
 యనుజ్ఞ చేసినచో మా యమ్ము విచారింపదు.
 విచారించినను మానునది లేదు. సర్కార్యములకు
 విష్ణుములనేకము లుండుట సుహృదులగా! వాని నెది
 రించుటకే నీ దర్శనమును నాయకులగా నాయకులగా
 యున్నాను. కాన నా సంగత్యమును వికల్పమునీయ
 యర్పింపకుము. విభలంబ వరుదువు."

అస్మిన్సంప్రదములతో చాదరీ మాడులల్గు నశ
 కుడై నాయకులము.

నిర్ణయించుకొనినప్రకారము రామస్వామి నాటి
 సాయంకాలమె చెన్నపురికి స్వగ్రామమేగెను.

[illegible]

నీలవల్లభులు నాన మెట్లా తీరుకుంటారు? నీళ్లమైన
మంచిచెడులెత్తి నేనానా! కొడుకుతోచెప్పు, పా!

లక్ష్మీదేవికి కనులనుండి నీళ్లు బొటబొట కారిచి,
నోటమాట రాలేదు. ఆమె కనులరీతను జూచియెవడు
నాయుడుకు కనికరముకలంగలేదు. మఱింగిలోపలో "నా
కన్నులమీద నీళ్లు పడ్డవికాదు" అని పేర్కొని "అమ్మ
కన్నీళ్లతో లక్ష్మీదేవి యటనుండి వెడలిపోయినది.

౬

లక్ష్మీదేవికి ఓమి, కరు, కాంకరు, నివయ
ము, దైవభక్తి సహజగుణములు. మత్సరదూకు, అహం
కారీయ, దుర్వ్యవసాయము నగు నాయుడు జ్ఞాపక
గుడు గోతుండ నుండు కలువ తీర్తమైన కాగుమైన
నున్నచో నది లక్ష్మీదేవి సాధ్వీశ్వమేకాని జేయ గాను.
ఆమె నిల్లాలంగా బడయుటచే నాయుడి భూర్వపుణ్య
ము, ఉత్తరురాలగు నామెయందు బంధువులను, విక్రమ
లను, దీక్షితులను కనకాక్షమైన నాయుడు, బట్టి పుణ్య
జనభూమిలా లగు జననియందు రామస్వామి కెనలేని
భక్తి, ఆరాధన, మొదలగునవి, అపేక్షకుల కాంక్ష
నేడవాక్యము. ఆరే దింతము కెప్పుడునుగూడ రగ్గిమాట
కాదని యెలుగడు. ఆమెకు వ్యతిరేకముగ ప్రసర్తించి
యెలుగడు. కాని నేడారని కొక విషయపనుస్య యెదు
గొన్నది. కనకాక్షమెవరో విచారించి, ప్రేమకై
గూడ దీక్షితమోద్యమమును కేపట్టినందులకు దండ్రీ
కొనియెదున్నది, తల్లి ముగ్ధమునకు, తండ్రీవిచార
గ్రహమున కాతనికి జింతలేదు. కాని తల్లికన్నీళ్లారానికే చే
యని సంకెలలై నిర్బంధించుచున్నది.

జననీజన్మభూములు లెండును నారనికి సమాన
గొనబడుచున్నారనే మున్నది. అది చెప్పినచో నీ
అంగీకరింపకునే కాని జననీ సమ్యక్ముది జన్మభూ
మిని నీవింప నిశ్చయముచే నుండినది నిశ్చయము. కేరం
చినాను. అప్పుడునే శ్వేత మామెనకానియనినాను, తల్లి
సమ్యక్తించినది కాని కొమారునిమాత్రము చూడకఉండలే
ననుచున్నది. ఎప్పుడును నీవింప నుండును లక్ష్మీదేవి
త్రంభులలని మాత్రంబుగానుండునని నీవింప నుండును
సాహసించినది. కాని నాయుడు సార్యాపవ్యము

లాలోచించునంతటి పరమదా! కాదు. అతని కేయాది
కైవ గావలసినది తమమాట చెల్లుబడికాని భార్యదిష్ట
సాధ్యమనియు, అప్పుడునే భార్య అప్పుడు
నాలెదు లక్ష్మీదేవికు కావుననే యతడట్లు భార్యను
వివక్షించుచున్నాడనియు.

శ్వేత మామెనకానియనినాను లక్ష్మీదేవి
తిన్నగా కొమారునిగదా!ని కేసినది. రామస్వామిగదా
పోవుటకై యంతి యారవేయించిన ప్రాత్ర బద్దగు
నామ్మానుజుడయిన కనుమనామెనాను లక్ష్మీదేవి
కన్నీళ్లతో కన్నీడు నున్నది యింకను నానెను. తల్లి
దేవియెవరనియు నుండునట్లు చెప్పిన నామ్మానుజుడై
నాయుడోకేరనిగొన్నది. నీళ్లతో నుండు "అమ్మ
విచారముగా నున్నా నెందులకు?" అన్నాడు.

"నాయనా! మీరండ్రీ చెప్పినట్లు నీవు ఉద్యో
గములో కేరపున్న నిక నిన్నుజూచు ప్రాప్తము నాకు
లేదు." అని లక్ష్మీదేవి కన్నుల నీరు నింపినది.

"అమ్మా! భయపడకు. వియోగే సంయోగములు
మానవయత్నేములు గావు. నీవు నన్ను జూచనని భయ
పడకునే! నే నెక్కడకుపోవుదును! నీ నెక్కడకు పోవు
దువు? విద్యార్థి బంధువును ద్రెంచుకొని యుద్యోగబంధ
ముల తిన్నవడుట త్రెడుకట్టుల ద్రెంచుకొని యినున
గొలుగుల గట్టునవడుచుంటిది. ఉద్యోగము చేయుట నా
శిష్టమునా! కొకపూటలో బూర్తియగువరకు నేలవిడిచి
యెందు?"

"పనిగా కేరకున్న మీరండ్రీ నీవు యింటినుండి
పురాజన్యవహరముల దిగుట కంగీకరింపకు."

"అంగీకరింపకున్న చెల్లెడను."

"బట్టు కొర్యలేకే కదా నా యేమవు?"

"నీవెంతమాత్రము దుఃఖింపకు. నన్ను ప్రేమతో
బంపుము. నేను యిల్లునుంటే నాకు మేలు. నా పనిని
నే కేయనమ్మును. మఱియు నాన్న అనుగ్రహమునుగూడ
సంపాదించవచ్చును. ఎదుటనుండి వ్యతిరేకముగ కేయు
చున్నచో అయనకు మత్సర మెక్కువ."

"అనుగ్రహ మనునది మీనాయనకు లేదు. వసిని
కెల్లెడ నాకు నీవింప బంపు బంపించు. ఆముని నాకు
మట్టిది. నాకొడుకని ప్రేమపడుచున్నది గాదు."

[illegible]

4. 5- 10

గున్నవామైపోయినది. కట్టలేని ప్రవాహమువలె నారి
 గుళుము పొంగిపొంగివచ్చుచున్నది. అకొమరుని నొక్క
 మారు కనులజూచినగాని వారిగుళు ముగవని యెల్లరకు
 తోచినది. “పొంగుచున్నది కట్టలేని ప్రవాహమును
 బంధించుట ప్రాంతముగానున్నది” అన్నది. “నారినవాని
 నర్హత నాకు లేదు. అర్హత సంపాదించుకొనుచుండు నేను
 జూడజాలను. తల్లినిమూల్రస్తు రాత్రికి బంధించినది నా
 యువకము. నాయుడు హృదయమునందు గలిగినవారు
 తాత్కాలికము గావని యంతయు కప్పుకు తోచినది.

నాటిరాత్రియే తన తోడబుట్టినవానిని దీక్షింపి
 లక్ష్మీదేవి కొమారునిజాదులకు నెల్లినది.

౮

ఒకానొకప్పుడు కరుణ, భక్తి, వాల్మీకియు మున్న
 ను భావముల యొకస్మితోడయ్యు మానవునియం దొక
 మామూలగుననిజాదులకు. “నారినవాని నర్హత నాకు
 లేదు” అని కరుణాకాలిగా, నాస్తిమని భక్తునిగా, మున్న
 ను వాల్మీకిగారు నాస్తికి యొక యాచార్యు
 క్తిమానవమృతయమునందు నక్కియించి, యమజూచి
 విజృంభించుట దైవచిత్రముగాని చేరుగాదు.

వేంకయ్యనాయుడు నిన్నటివలె సామాన్యులకు
 దేవీమాతరాని యధికారి. అధికారులగును, నధికారు
 లను దానంపగా, నధికారులు, నధికారులైనకండగా
 మెలగుచున్నవాడు. పరస్పరాశ్రయమునది యిరువు సం
 గులలో “నేనత్యున్నటుడను, నా పవిత్ర లక్ష్మ్యవ్వరము”
 లనెడి యపాంభావముతో గుణస్వప్నములగాంచుదుండు
 వాడు. విశ్వవ్యంగ్యము, అధికార వ్యాపాహము,
 జాతిమత్సరము లనెడి తిరుగుగుప్పలు లాతని గుళుమట్టి
 యంపలి స్వప్న గాగలప భంగము కలుగకుండ కాపాడు
 చుండెను. ఇంతవఱకు శ్రేయోదార విలసితమగు మానవ
 జగత్తున కతడు కడుమారయగ నుండెను. కాని నే
 గారిని హృదయమున పాకాత్తుగా నువయించిన ప్రేమ
 వాహిని యాతని నొకనివ్యప్రపంచమునకేఱుకొనిపోయి
 నది. ఇంతవఱకు మాతని హృదయక్షేత్రమును మలిన
 పడుచున్న క్రోధభోధమోహమాత్సర్యాది కళ్యలము
 లాక్రమే ప్రవాహముతో కొట్టికొనిపోయి యాపరి

పోయినది. అనేక కళ్యలములచే నంకురితమైయున్న
 యాతని మనస్సీమ యిత్తుకు అకల్మషమై, పవిత్రమై,
 సువిశాలమై, యదారభావభావితముగా మారిపోయినది.
 చిరకాలముగా నాతనిచే నుపాసితము లగుచున్న జాతి
 మాత్సర్యాధికార వ్యాపాహాది దోషగుణము లనేకము
 లున్నవని నామమున నెఱిగి తేకక నాయుని వినినది. అది
 విశాలవృష్టికప్పుడు భారతావనిగల భిన్న జాతులు ఒక్క
 మూత్రమున గ్రుచ్చిన యాశీమత్యములుగా దోచినవి. తన
 కంటె యధికులని ద్వేషించిన బ్రాహ్మణులు, తనకంటె
 నల్పులని నిరసించిన యంబ్యజాలు, తనవారని దుర్భిమాన
 పడిన యాత్మకులగు సమానసోదరులే యని యలనికప్పు
 దుతోచినది. “నాయనారా! మీరండులు నాకుదువును మి
 ట్టినవారు. మీలో మీకు జాతిమత్సరము రగగు. మీరం
 దు కేకమై నాదాస్యవిముక్తికి గృహింపల్సివని భారతాంబ
 యాహ్వానించుచున్నట్లు వేంకయ్య నాయుడు తలంచి
 నాడు. ఆతేజఃవని పిలుపునకు నాయుడు మగుడె
 పోయినాడు. ఇక సంశయింపలేదు. “నిన్నటివలెను దేక
 హితైకకార్యములను దేశారాధకులను బలవద్విరోధిని
 గానున్న వేదేమని స్వరాజ్యావరోహలో బ్రవేశింప”ని
 లక్షింపలేదు. తన విలువప్రస్తుతంబుల దీని యామలపాద
 ప్రచి, తన యధికారుల నెల్ల నొక్కమారుజ్ఞులించి,
 తన వలెను నెఱుంగుచుండునని నెఱిగించి, స్వగౌరవ
 ధారియు భుజ్యుడవ ప్రస్తుతంబు విక్రయింపగదగినాయు. కతి
 నపు తొన్నరొట్టె తిండి, కల్పకపుసేలను నిరురు. భుజ్యు
 కల్పమలక్ష్మీమమ కలకంబు కొనినాడు. స్వాధిక
 యూరు. గిండిలింపయూర నిరునలేను. నిగురించిన
 యూర తిండిలేను. ఒకటి భుజ్యు ప్రచారము. ఏగ్రా
 మకువలెగిన నారని కల్పార్యమైన స్వాగతస్వాగమము
 నున్నది. ప్రవాహవ్యాప్తియతో నాయుని
 చున్నారు. నాయుడు హృదయమునాడ కందతిమనసో
 పస్యాపము లుచుకొన్నవాడె, కాని యానాటి సవా,
 నిము లింత యుదారములుగ, శ్రేయపురస్కరములుగ నాగి
 నిగి గాన్పింప లేదు. జాత్యభిమానమో, అధికారభిక్షియో
 స్వాధిలాభమో, ఏదయో సంకుచితభావ మానవ్యానము
 లని మామూలముగా నుండెడిది. కాని వేంకయ్య
 మున కట్టికళం మిగుమంతయు లేదు. కేవల ప్రేమతో

ద్రవము కన్న నవ్యాసంబునున్నది. అవ్యాసమును
 గాంచి వేంకయ్యనామమును తిష్ఠియుండై బోయినాడు.
 అతని కార్యదీక్ష యినుమడించినది. మనపక్ష గౌరవమును
 పాడుచేసి నీటి పనిచేయులేమి యని మిశ్రు లాకరి
 కెన్నియోవిధములు ప్రార్థించిరి; బోధించిరి; చివరకు
 నూపించిరి. కాని నామము నమర్చిన శ్రమ. ఆహా!
 నీమి కార్యదీక్ష!

ಕವಿಗಳು ಕೃಷ್ಣನು ಹಾಡಲಿ ಎಂದಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪವು
ಅನುಭವವು. ಅನುಭವವು ಅನುಭವವು. "ಅನುಭವವು"

పిమ్మన వేళయ్యేవారును! అనురాధ ప్రప్రమలును
 వివారప...
 పనే రామస్వామి గారవిదన పరికించిమాచినాడు.
 ఎవరడు! తనకెక్కడ! జభయంతరాకారము లేదు, అప
 ర్వింపునేమయు లేదు, ఆమాతృభక్తసాములు లేవు. తల్లికి
 కీప్రేమభరితుల సామ్యపునాపెట్లు వచ్చినది! అనుభ
 వ...
 తనకును గావించినది. తోడనే పితృభక్తి భరితుడని
 నారవియు ప్రమాంగము తల్లికిచేయులపై వాల్చినది.
 నాయుని అనుగ్రహ బాహ్యముపులతో రామస్వామి
 ...
 నిగా బ్రవహించినది. ఆహా! ఏమి, ప్రేమప్రభావము!

ఇంకొక విషయము గలది. రామస్వామి విశుద్ధు
 గని మేలేందినది. బంధకుల ముక్తముతో కాంగ్య
 మివ ప్రకేతస్థైర్యము, విశుద్ధుల సుస్థిరము
 తో కిక్కొల్పుటయు నిత్యస్థైర్యముగా స్థాప
 తము. కాంగ్యమునకు, మేళతాళములతో, భుక్తిహామలతో
 జైలుద్వామనక కీరినారు. వారిలో భుక్తిగుణస్త్రిగారి
 యు, కృతీధూతకీరుమను, దీనచరమకును, సేవజెండ్లు
 బహిషించినవాకును నగు నొక యపరిదిగ్విష్ట శిష్యునిగా
 ముండెను. అగ దెనుగో వారు పరిపంఠెను. తా నెనుగో
 గూతను వారికి తెలుపలేను. ఇదిగ ఎనిమిదిన్నరగంట
 లయినది. రక్షకభటులు గామస్వామిని దీపికానివల్చి
 కాంగ్యహామనమునక నిడినారు. తోడిన భుక్తి
 వద్దను గురిపినది. జయస్వములు జెలరీనవి. మేళతాళ
 ములు మ్రోగినవి. కాంగ్యహామనక్రమచే కుష్మించిన
 కాంగ్యహామనములు కుష్మించిన కాంగ్యహామనము
 హామ ఆనయను తొంపించిను, ఉజ్వలమైన కాంగ్యహామనము
 నయినయల కొల్లాన, ముప్పతికరకములుం దై, మంపస్మిత
 వననానియందై, ప్రజలధుజ్జామను నిలువబడినాడు.
 ఇంతలో పెనుమండే వచ్చెనో అనుపరిదిగ్విష్ట శిష్యునిగ
 యవలననచ్చి "నాకెదీ! కనులబడిగినా!" యని గామ
 స్వామిని గొలిండుగానినాడు. ముప్ప మొగ మిలుగని
 గూయతాన వచ్చుం ప్రేమపుష్కరముగ గొలిండు

పాదపద్మంబు లొత్తెద బాలకృష్ణ!

లిమిరక శ్రీరామ అప్పారావు గారు

క్రూరకాండ మహాకవి నామకవంశం
 పుట్టుకొచ్చెను శ్రీరామ అప్పారావు
 కాలియాభోగ తాండవకాలమందు (తత
 పల్ల వాచిత మృదువాన పంకజముల
 వానరకాండ కాలము! పోలినా!
 పాదపద్మంబు లొత్తెద బాలకృష్ణ!

జులమాచిక వెలువడు దంపుభాతి
 దివ్యతేజోమయుడనై దేవకీ వి
 శుద్ధగర్భ వితానంబు శుభదళంగి
 చెరిచివచ్చినదాదిగ దిలిసుతాళి
 బుడమిభారంబు దీర్చగఁ బూసి పెదకి
 భవ్యభవదంప్రీతుట్టన పాలుచేసి
 విగ్రహాన్ని గాఢ కేళి కలిపెను!
 కలిసరాక్షసమర్దనఁ గందెను
 మృదుల మంజుల చరణముల్ వదలనిక!
 నీదునేవయి కోరద నమ్మినిమ్ము
 పాదపద్మంబు లొత్తెద బాలకృష్ణ!

పాపి నిజాని వతిలోషభరిత మతివి
 నాడుపుణ్య కథాలాసవ్యసుధను
 గ్రోలనేరదు చిత్తంబు కుటిలవర్తి
 నమున దుష్క-భాశ్రవణ మనారతంబు
 నలుపు నీవేద! మత్సాద జలజనేవ
 జీయుటేడ యటంచు భాషింతు వేమొ!
 కాదుకాదది నీపాదకమలఘ్ననే వి
 తాన మొకకొంత కాన్పించె దరలిపోదె
 మగిన భావంబుల మోననమునఁ
 క్రిందపాద పాదమయి నాచిగాన
 పాదపుంజంబు బ్రద్దలై పాసిచనదె

వక్రతరక్కురనై జంబు నమ్ముగాదె!
 నిర్దయాత్ముల డెందంబు నీటుగాదె!
 భాగవత ముప్పల్లెకే న్వానిమిద!
 సాధుభావంబు పుట్టదే కణములోన!
 నట్టి త్రిభువనవిదుత మహా మహిమలు
 గోటి ప్రభాతమిత్రుల మీటి వెలుగు
 నిత్యనిర్వాణదంబగు నీదుపదము
 నంటకయమున్న శుద్ధఁడ నాదుఁ గాదె!
 మోక్షసామ్రాజ్య సామ్రాజ్యము
 భవ్యమాద్యంబు భవన పావనకరంబు
 భవజలధిమగ్నమనుజుల పాలినాక
 యశుభప్రాచీనంభా... యగుచు మిగు
 నీదు పదకంజ యుగళంబు నిశ్చలాత్మ
 నిల్చి భావించి తిలకించి నెగడఁడేని
 భక్తిరసవాహినులుదోరి ప్రబంధేని!
 భాగనమునఁ బారవశ్యతఁ బూనఁడేని!
 చేతులారఁగఁ బూజించి చెలఁగఁడేని
 పాదకీర్తన వేమాటు బలుకఁడేని
 పాడి నేమిచి పులకించి భజనచేసి
 నిర్మలానంద వ్యాలో నిలువఁడేని
 విభావనా కల్ప జనుఁ డెవఁ బాదపద్మంబు!
 జ్ఞానియేరీతి నగునయ్య జ్ఞానయా!
 వేయుమాట లిఁకేటికి విశ్వభార
 మణచి యలసితి వెంతయుగుణరహితఁడ!
 ప్రసవకోమలపదములు వాణిపోయె
 నాలసింతుమయ్య, గోపాలబాలు,
 క్రిందపాద పాదమయి నాచిగాన
 పాదపద్మంబు లొత్తెద బాలకృష్ణ!

హరికుమారుడు

పంపిణీసంకల్పం కల్పమైఉచితమైన నీవని
 ప్రసంగించడం ఉద్దేశము. 'కీలైగివారి, కీలైగి
 మూలం' అనేవి అంగూరూ వానానామకే. 'మృతీ
 కేయోడప్రస్తుత' మనుష్యులలోని పరివర్తన
 ముద్రాని తోస్తుంది. లేనినాడు ఆ పద్ధతిగా
 తప్పించుక తిరగడం దొంగతనం అనిపించు

కొంటుంది. ఏమీ చేతగానివాడు పొరకున్న వాడు ఉత్తమయోగి కావడమే ఉత్తమోత్తము.

మూటకు ప్రాణమట పత్యము. 'మృత్యువంత్యావాచీ' అన్నాడు. దానినిబట్టి వాళ్ళిప్పుడు ఎక్కువ జాగ్రత్తగా నుండవలసిందే. మూట తిన్నవలెని ముట్టినవాడు పంతుజువ్వ నొడెలాగే జనంలో చలామణీ కాలేదు. పది మూటలలో ఒకటి పొట్టు ఉండక తప్పదు. అలానానుమలో అనత్యరాహిత్యం ఆరుదు. ఉండవలసి ఉండకకవచ్చు. అట్లానికే అత్యుత్తమోత్తాలుగాని నిజానికి ఇన్ని మూటలక్కడైనా. అందుకోసం పదిపాట్ల మితభాషిత్యం అలవాటు చేసికోవలె. ప్రసంగంలో మితభాషిత్యం మేలుదాకే. పరవేశ్యుడు మనకు కష్టం చెబుతూ రెండేసియిచ్చి పాలుక ఒక్కటి పిచ్చించడంచూస్తే మాట్లాడడంకంటే చూడకమూ విడకడమే యెక్కువ అవసరమైతే ముఖం ఉద్దోళించాడని తెలుసుంది. అలాగా మనం సంగతులు సావకాశంగామూచి చక్కగావిని మరీ మాట్లాడవలసి ఉండన్న మూట. పత్యకోసం మితభాషులని రఘుపంశిపురాజులను ముసాకవి కాదాసు నర్దించాడు. ఇందులో ముహూర్తార్థమున్నది. అట్టి మితభాషులే ముసామూటకావలసిన వాళ్ళకు. యెక్కువ ఉత్సాహం కలుగజేస్తారు. మునుపు ఒక పెద్దమనిషి 'జనంనేటి మూడుమూటలే మాట్లాడవలసి అప్పటప్పట మంచివ్వనధితో.' అని అప్పటి ఆయన ప్రతిమాట. యిప్పటికి మరికొందరినై ఉన్నవి. 'జనసమయంలో చక్కని పదవమై గోష్టి ముదాకహము.

అట్టి అరుదే గానీ, విచారమన్నది గానీ స్వహృథు ధరించి పరపాక్షిగానంటే ముక్కుగా తనమూట మన్ననవల్లనే మునుపపాక్ష యునికేసి పంపుతున్నాడు.

శాలియని విషయం తెలిసికోవడముకూ ప్రాప్తికూగాదు సంభాషణ చేయడమే. పరస్పరానందం మూర్తీయే దానిపరమాధి. పరస్పరాభిప్రాయాలు భావాలూ వల్లకీందు కోసములోనే ఉన్నవి సంభాషణయొక్క హృదయమునూ, ప్రయోజనమునూ. అలా అని అది ప్రతిష్ఠితిరిమాత్రమే ఉండకూడదు. తన వాక్యముత్యాలతో ఆర్జింపగలుగుతున్నప్పటికీ యెదుటివాళ్ళకు మార్లాడకానికి అవకాశం లేకుండా పాలముతా ఒక్కడే భాక్తం చేసికోవడం పొరపాటుపని. సంభాషణ అటూ ముగిసినదిగో వాడుకాయకము (Badminton) బంతి లాగుండాలికాని ఎదిరి దొరకసీకుండా ఒక్కడే సరికే కాల్పనీలూ అక్రమించడం నుండదు. అందువల్ల కైక ఆనుకొన్న పదిమం ప్రయోజనములకు భంగంవాటిగలముంది.

ఒకనిమూట పూర్తిగాకుండానే రెండవ నాడు వాక్యం ప్రారంభించడం ఒక అపరాధము. ఆ రెండవవానికి అడ్డురాకుండదు. సాభిమ్యమున్నట్లును ఎదుటివాని ధోరణి మెరుగవనికి కాని, రెండవ వానికిగాని ఏవిధంగానూ మూటలు అందుస్తూ నెలగానూ కావడము లేదు. ఇదియు అడ్డుతూ తమకు మూటలు అందవ్వకనుకు వ్యభాషసిద్ధంగా ప్రయోగింప గలవగు. ప్రతివిషయం పడేదే రావాసిందే ప్రాప్తి.

గానీ చెప్పిన కథలన్ని వివరములు మాత్రం
 మాత్రం అట్లుగానే వాటినిగానీ క్రియకు
 ఏమీ చేయకుండానే పోవడమే కాక వాటిని
 చిరాకు, అవస్థాంత కలుగజేస్తారు. అట్లు
 పరిస్థితిని పరచాయించుకో సాగుటకంటే
 ఉచితముగానే పోయినది అట్లుగానే
 పూర్వముక అట్లేకపోయినది.

ప్రతిపదము వివరముగా గానీ వారు,
 సాధారణములు సహజముగానున్న ప్రతిపద
 గల తీవ్రతనుగూడ కన్నీ, వాదనలనుగూడ
 కన్నీ దిగజేయు కథలు. విద్యుత్తులను అట్లుగా
 ప్రకటన వాడుకలోనికి దిగజేయు కథలు
 కొనే బుద్ధికి ప్రాసంగికము. ప్రతిబాధము
 గానీ నాలుగు చిట్టించే మూలములలో మా
 మూలు ఇష్టముగూడ రాజీయమతముల
 లు తలపెట్టకపోవడం ముడిగడగను అశ్చర్య
 కరంగా కనబడవచ్చు. అక్కడనున్నది
 నటించనలె. వర్తమానముగాను గ్రహణీయ
 లందు రాజ్యాంగముగూడ మనంకతముని
 యొకవాయకునికి సమాధానముగా గానీ
 మనమును కనబడు వాస్తవ్యుని కీకారణ
 ముననే చీమో? ఎదుటివారికి పోకము,
 సమాధికి గలవాడని కనబెట్టవచ్చు అట్టి
 చట్టాలు అనంతముగాను కొన్ని. ఒకడు తన
 పట్టణములు విద్యుత్తుగూడవేస్తూ ఉన్నప్పుడు
 వాటివల్ల సాధారణ పట్టణములనుగూడ పోక
 సతవరకూ అనగా ప్రజ వాటిని మన్నించి
 చేసిపోవుననుకోవలసివచ్చు. అట్లుగానే వాటి
 టుని ఖండించడానికి పూనుకోవడము అనవ
 సర శ్రమ.

ప్రతిపదము ఎదుటివానిను రంజింప
 వాటికే యత్నిస్తాడు. అట్లుగానే ముక్కు
 నగాదేకే మూకలులకే నడుచు అంతకు
 వ్యతిరేకమైతెం పట్టించుమున్నా. అట్లుగా
 అధికములు మనలైనవి కొన్ని ప్రత్యేక
 పోయెను అట్లు వాస్తవ్యుగా ఒకడు
 మాట్లాడుతుంటే ఎదుటివాడు ఎంతవేరటికీ
 మూలంగా పోయినది కనుకను అట్లుగా
 మూలనవచ్చు: 1. చెప్పినది విడిచివేసి
 కొత్తగా పోవడం. 2. అవిషయమును అట్టి
 రుచి - మనస్సులేక పోవడం. 3. విడిచివేసి
 ముక్కువడంబెట్టుడు- అనగా అవిషయం అంత
 కు మునుపే తెన్నగా తెలిసినవాడు అట్లుగా
 పోయి. అట్లుగానే అట్లుగానే అట్లుగానే
 పూ, విడిచివేసి అట్లుగానే పోయి అట్లుగానే
 విడిచివేసి మూలములు. అట్లుగానే పూ
 కనబడును అట్లుగానే పూకూర్చి చెప్పి
 పోయి ప్రశంసించువే. అట్లుగానే
 గాను కొత్తగాను పోయినది విషయం
 తట్టింపట్టు అట్లుగానే ప్రతిపద బాగా
 స్తుతి. అట్లుగానే అట్లుగానే అట్లుగానే
 గాక కథలు భారాళంగా అట్లుగానే
 పట్టున్న, పోయినా అట్లుగానే పోయినా అట్లుగానే
 పోయినది. అట్లుగానే అట్లుగానే అట్లుగానే
 అట్లుగానే పోయినా అట్లుగానే పోయినా
 అట్లుగానే మూలములైన అట్లుగానే అట్లుగానే
 అట్లుగానే అట్లుగానే అట్లుగానే అట్లుగానే
 ప్రయోగిస్తే సాధారణ మరీపటికి పోయినది.
 అనంతరములో 'అట్లుగానే' అట్లుగానే అట్లుగానే
 ముక' అట్టి వాటిని అట్లుగానే అట్లుగానే

ప్రాచీన భారతీయ భారతీయ గణములు

No. 114

692

No. 115 A

694

No. 116

695

No. 117

696

No. 118

697

No. 119

698

No. 120

701

No. 121

702

No. 122

699

No. 123

700

No. 124

701

No. 99

704

No. 105

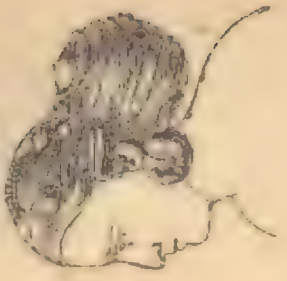
705

No. 115

706

No. 96

707

No. 127

No. 123

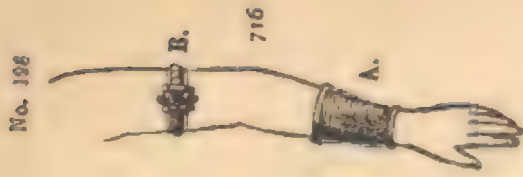

No. 120

No. 153

నామ సంకీర్తనం

చిత్రకారుడు: శ్రీ చామరాజు రామారావుగారు, బండ్లపల్లి

ఉన్నది. ప్రభావతి ప్రకృష్టముం అనేకాన్యం
లో కవి సంభాషణ చాతుర్యం చక్కగా కనిపిస్తున్నది.

కంఠస్వరాన్ని బట్టికూడా ప్రసంగం ఆకర్షణ మవుతుంది. గొప్ప ముఖావతారాలు గమక కొంచెం రిమ్యుమైతే అధికాస్వరమైతే జన్యమూర్తిమయం, స్వర దేవతగా రుద్రుని సంధాయకమే అవుతుంది. చదువురాని అవి నేకపు అడవాల్ని మోటులునూడా ఆడుతేలే నేమో అంటుంటున్న కావడము. ఈ ప్రభావ ప్రకృతిని కీర్తించే చింతనలోకి, మోపెట్టి కోయిలలతోటి జమ చేయవచ్చు.

చిత్తవచిత్రములైన ఆ భాగ నాటా, తమామా అభినయమూ తమను వాచాలుడుకు పరిపాటిగా పోటవి. ముక్కుమూతీత్వికూ, కళ్లు చిట్టించడం, పల్లె గిట్టగడపడం, అవలించి పల్లె నోరు తెరిచి నాలుక పారపాచడం కొన్ని అటగాలు. ఇందలో గురుగార్లను పల్లెమా త్రింపైటపెట్టి బెదిరిస్తూ పుడే కదలికలు కాల్పన రంగానికి జాతి. వనవనరంలేదు. మెడ లుగోడ్డించడం, అటాలు పెగడ వెయ్యడం, చెయ్యి బాదించడం, కున్నెట్టి వస్త్రాదులగ కాల్చించి దన్ని బారలు సావడం కొందరి వైఖరి. ఈ రికం వక్రీకృతరంగ ప్రకృతి భరితమాత్రికను చాలవరకు అనుసరించి ఉంటుంది. ఇలాంటి వాదాలు జనంతోమార్లు కంట నుల్లినా నిలిపుట్టి మొక్కకడంపాదించుకొని వానితో మాచుకొంటూ తమ ప్రతిబింబము తోటి మార్లుడుకొంటూ ఉంటే తమలో తాము అనందించే వానికి యెక్కువ అనుమానిస్తుంది.

అమలు విరవడం, గుడ్డు తిప్పడం, నుట్లు పెట్టవి చేసుకొని నేతో నోరే పం నేమో అన్నట్లు పరకాయునికూ, ఈనా, ఈనాహీ అంటూ ఇకలిస్తూ నడవడం, (సప్తస్వానం)మరి యొకరకం వారి మామూలు. వీరిలో కొంద రేనువ్వవలో మర్కటచక్రవర్తిమయం నూడా గురువడం వహించడానికి అర్హులై అతిశయిస్తున్నారు.

ఎవరో తరుముకువస్తూ ఉన్నట్లు పగ నువ్వు ఒకటికైతే పంతురుగొంతుకతోతోక చేతలాగ అణచుకుని వాగేది ఇకనొకమోర్తి క. ఇలాంటిస్వరాన్ని కోమటికొంతుక అంటారు. పూలకాయులోను అబద్ధములోను తమను అన్యరం తప్పని వారి అవుతుంది. ఇది వానికి స్వభావస్థిమై ఉండవచ్చు. చిక్కన వాల్లిలో పుడే యాస్థితి అతిమహాకాయుల నూన పట్టవడదే అనవచ్చు. ఇకవీర సప్తస్వానం వాడ దిగితే నరామామూర్తికి వాణుల వద్దే కృపాధుర్యం అచ్చగా ఉవిద్యనిగా తీరుతుంది.

ఈసప్తలలో రకాలు అనేకాలు. వీటికి అనేకారణాలున్న ఉంటున్నవనం. అవి పల్లెమిల్లిచున్నాను ప్రకాశవకరీ మృదువు మాట. అసలు మందహాసం సరసమైనదిగానే యెంచే, 'మందమందహాసితాననాంబుజం సంద హోహితయా' అని భక్తులైన కవిస్వరాలు వాడే నారు. 'సగవుమార్గంబు దంతములుదోడక యున్న' అని ఉన్నది. ఇట్టిస్వర కోవిద్యము ను బట్టినది అందంగానే ఉంటుందికాని చీటికి మోటికి చూసప్తలు చుట్టూ చిత్రితగా

మూతివిస్తారు కొందరు. ఇందులో మంచి
దస్తా ఉందని వాదించారు. తెల్లటిలోనే మూ
దస్తా యెక్కువ. మా నాయుడిగారి ముఖం
యెప్పుడూ కలకలలాడుతూ ఉంటుందని
అచ్చగా అలాగే మూతివిరవడం అయితే
చేసుకొంటూ వాళ్ళువున్నారు. ఎలాంటి నవ్వు
మొహం బాగుంటుందో అని అద్దంలో
చూచుకొంటూ అహోరాత్రాలు ఆలోచించి
ఆలోచించి అలా పెదవులు కట్ట బాటు చేసు
కోకోతా వాళ్ళ ప్రముఖులు. అట్లే భోలోలు
తీయించుకొంటారు. మననవ్వు అందరినీ ఆక
ర్షిస్తున్నదనే సంకోచాన ఇంకొకనవ్వు వెంట
వెంటనే. ఇలాగే అంతా నవ్వులు ప్రసంగం
గానిస్తాడు. తేగుచెట్టుక్రింద భాగోతం చూసి
ద ముసలమ్మ నవ్వులు కొన్ని. మనంకూడా
నవ్వుకపోలే యెదుటివానికి కష్టంగా ఉంటుం
దేమో అనికొన్ని - అవి నాఖరునవ్వులు.
దాస్యహాస్యములు-హాస్యదాస్యములు. తెలివి
తక్కువ నవ్వుగదా అని వెక్కిరించే ఉద్దేశం
కొన్ని నవ్వులది. కాముకుల నవ్వులు,
గ్రామాభోనునవ్వులు - చాలా ఉంటాయి.
కొన్ని నవ్వులకు ఏసాక్షికూడా అర్థంతయ
లేదు. కొందరి నవ్వుతో విచిత్రమైన ధ్వని
కూడా ఏర్పడుతుంది. ఒకాయన అట్టహాసం
చేస్తాడు. కొంచెం కళ్ళిమూసికొని గీతక వింటు
అది యేడుపో నవ్వు, కనిపెట్టలేము. ఇంక
తేరుక ఆచార్యుగారు రాసభారాగం ఆలాటస్తు
న్నాడనుకొంటాము. ఒకాయన నవ్వుకంటే
యేడుపే యింపుగా ఉంటుంది. తలుపు కిరికర,
సంతక దడవిడ కొన్ని నవ్వులు వినిపిస్తవి.

నవ్వుకంటే మెలకువ గుడ్డంలాగ బైటపెట్టే నవ్వు
లు, పెదవులను చెవులవరకూ సాగనంపే
నవ్వులు మహాకొన్ని ఉన్నవి. నవ్వుతో విష
యాన్ని మీరు తున్నానని సాక్షకులూ నవ్వు
తోతాదేమో, ఒక్కసంగటి. చల్లనిదస్తానవ్వు
అంతోనుండి అభినయం శాసననిర్మాణ నభ్య
త్యము వాదించి తిరిగేపెద్దలు మోట్లా మోద
నోటర్ల నవ్వుకు వచ్చినవ్వులు బాగా చూపు
స్తారు.

హస్తాద్యభినయం నవ్వు ఉద్ఘాటిస్తూ తమ
పోత వెల్లడించే ఉచ్చకోసులు విరాసాలు బహు
విధాలు. మాటమాటకు పుట్టి మునిగిపోయి
నట్లు ఉద్దేశంకో ఒత్తిలుకునూ, చేతులూ
కాళ్ళూ విరిసి పోయేటట్లు చాటించుకొంటూ,
బుర్రులూ కాలుస్తూ ముగం మీద
ముగం పెట్టి తుండల్లతో తడిచేస్తూ,
నానాపంగామా అనవ్యం చేస్తారు. కంఠ
నాళం బద్దలుచేసుకొని శ్రోతల చెవులలోకి
గొట్టాలతో పోనేటట్లు ధోరణి కురిపించేస్తూ,
అడుగుడుగుకు 'మరిమరి' 'నున్ను' మొదలైన
పదాలతో హంగుచేస్తూ, తమ వాగ్ధాటి
చాటించుకొంటారు కొందరు. తన చెప్పేదానికి
సాక్షిహముందా అనే భావంతో కాబోలు, ఒక
వాగ్ధి ప్రతిమాటకూ 'ఊహ' 'ఏంటి?' అనే
పదాలు ఉత్తరగా పాట బదిలిపెట్టకుండా సాగి
స్తాడు. నమర్చించుకోవడమేమో అనుకొంటూ,
వెంటనే 'అదీఅదీ' అంటూ అట్టి ఆగునూఉండ
డంకూడా. నోటిమొంగల్లతోటీ, రోలుకొంటూ
విడిచేనేటిగాలితోటీ, నడుమనడుమ ఉద్ఘాటన
లతో ఉరుములతోటీ వీరి ప్రసంగం ముట్టు

లేకుండానే అకస్మాత్తుకట్టె చిన్న తుపాను రంగం అవుతుందనడం స్వభావానికికట్టె చాలనిమాట. ఇట్టి అధికావక్షలు తాముగ్రమపడి ఇతరులను ఆహూన పెట్టడంకంటే మేళల్ల గ్రహనాథమో (Speaking trumpet) పెట్టకొని కొంచెం దూరం నుంచే తమ మధనవాదీని దర్శిస్తే సుఖమౌతాము.

అనుకుంటున్నాం, ఏదోరహస్య మున్నట్టి ప్రోతచెవికి తమ మూతకీ విద్యాగలిగించడం, చెవిటికి చెప్పినట్లు బుటిలూక తన మత్తెన్నా ఉండడం, గుసగుస లాడడం, లోపల లోపల గొణుగు కోనడం కొన్ని విద్యలు. బయస్కోలు చామ్మలలాగు నుంట్ల లేకాని వీరిస్వరం యెస్వరికి స్పష్టంకాదు. పట్టిమాస్తే యేమీ విషయం కనబడ నందులో. రహస్యం ఉంటే ఏకాంతంగా మాట్లాడుకోవలసిందేకాని అన్నిటికీ అలా గొణుగుకొనే గొడవ ఆవాచ్యమై, అనవ్యాకరమై, అనర్థకమై అంతరిస్తుంది. అప్రమోదమా చెప్పులద్యో గొణిగే చాడీకోర్కె దివాంధప్రాయలు.

వాయి తెరిస్తే వరహాలు రాలిపోతా యేమో అన్నట్లు సంగ్రహణ బంగుతిన్నంత సేపూ నోరుమూరికొనే ఉండే మానవప్రతిభల ముతీకొంద రున్నారు. వీరు వేయి. వీరి కలుకే బంగారం. "Silence is golden" అన్న వాక్యం ఆపరిధర్మంగా ఆరాధిస్తాడు. మూడు పాదా ఊడ, ఉపాలులతోట వ్యవహారం గానిస్తాడు. కర్మబాలక పెదవికదిలతే బేనూ, కాదు అనే మాటలను మించిపెట్టెను. వైః చెప్పిన

నర్తానర్థులలో చేరడమే వీరి మహాద్దేశమూ కాబోలు.

ఇట్టేడుబగులై విడంబించేవారు కొందరు. శరత్కాలమేఘాలలాగు వట్టి గడ్డలేకాని అందలో ఒక అడ్డం, క్రిమూ ఏమీ ఉండవు. పట్టినే బడబడగాల్సింటాడు. వదజాలమంతా తమ అగ్నిమై ఉన్నట్లు నలుగురికి తెలిసేలాగు చేయడమే వీరి సంకల్పం. అందకోసం అప్రస్తుతాలు, అనర్థకాలూ అయిన అనేకవిషయాలులోకి దిగి ప్రసంగంపెంచుతారు. వీరిలో కొందరు వేదాంతాలమంటూ గూడ దురహంకారులై కస్సుబుస్సుమని విషసర్పాలలాగ చెలరేగుతారు. అర్థితెలియని (తమకూ) కొన్ని పక్షికట్టముక్కలు యెలాగో బట్టిపెట్టి సందర్భంలేకుండా అన్నిటిలోనూ దొర్లిస్తూ విష్ణురంగా విమర్శలలోకిగూడా దిగేవీరికి ఏజామిపు సాబో తెలియరాదు.

మాటమాటకు శిశువనర్థం కురిపించేది యింకొకతరహా. ఈతరహా మనుష్యులమాటలూ శిమార్తములు కావు. అస్పృతవాదుల ప్రమాదమూ బట్టపెట్టకొంటారని అర్థమిచ్చే లోకోక్తి ఒకటి ఆంగ్లములో ఉన్నది. సీహెమ, వైవముఖంగా, ప్రమాణభూర్తిగా ఇత్యాదాలు ప్రతిసంగటికీ వారివల్లపులూ, అనువల్లపులూను. ఒక ఘరానామనసి చెట్టుకింద ఉన్న స్వయంవచ్చనిచెట్టుకింద ఉండి చెబుతున్నాను' అని ప్రమాణం చేస్తాడు. అతడే యింటిదగ్గర మాటాడుతున్నపుడు 'వదమందికట్టిన యింటికింద ఉండి చెబుతున్నాను' అని బట్టపెట్టుకుంటాడు. వీధిలో ఉన్నవేళి 'నలుగురూ నడిచే

విధిగా నున్నది. 'మృత్యుమృత్యు' అని భావించి
చేస్తాను. అయిన మృత్యువ చైతన్యమును
స్వయంకారము. ఇంకొకపక్షమున మృత్యు అని
నొక్కి వక్కాణిస్తూ ఉంటాను. తనమాట
బట్టి నమ్మనూడనివనెమో!

పెనకటికి ఒకనుహానతివ్రత పట్టకలు
కాకి కావుమంట పరుగెత్తుకు వెళ్లి మగజి
గట్టిగా కొనిపించుకొనలభయించెను. అతడు
పదిరెట్లు అశ్వర్యం కనబట్టి విద్వాదులను
నానా భావపూరించెను. ఏమి అశ్వర్యమిది. ఇది
అరుసుగా అత్యంత ప్రాముఖ్యమునూ గాభ
కావడతాను నీవు. ఇంట్లోనిదిలో నియ్యపు
సింజి మూడు గట్టిపోతాను. వీరికి పొద్దెక్కి
కుంటి పోతెనుమిది. పొద్దెక్కినంత అర్హుడు.
మబ్బుపట్టడం మహాదృశ్యం. వానరావడం
అపూర్వీకం. బహుశాను పోనా, తాంబూలం
పైకిపోయినా విస్వరూపతాను. మరొకటి
నూరి మహాదృశ్యములని తాంబూలంపాతా

ను. 'పొద్దెక్కినట్టి' ఇట్టి అర్హులను
విల్లిన పట్టికలుంటి. వీరికి పొద్దెక్కి అర్హు
లుగాని విధులు కలవన. వీరియందు అర్హ
ర్యంతోట వెల్లవారి పోతుంది.

ఇందాకా ముచ్చటించుకొన్న అభినయ
వికము చాలామట్టుకు కొంగెచ్చుకున్న విద్య
లము ఉంటుంది. వీరి అర్హులనూ విదవారు
అట్లు అర్హులనూ ఇతరులనూ నుంచి ముచ్చ
చా విధిం ముచ్చటించుచుంటుంది. కాని ముచ్చ
లనూ తెల్పించుకోవడానికి బ్రహ్మకైవా నానా
గాదు. వీరినూరితలో మునుముదే కాదు
కోవాలి. అందుమీదే అటువంటి సంకీర్తన
నానావిధములనూ బహుళమువ్వాలి. పద్మ
విక్రమము, పద్మకల్యాణము అయిన పద్మ
కల్యాణము మును ప్రసాదించిన పంకామణి ప్రతి
ధను పద్మమధికం వచ్చి పాక్షికం చేసుకో
వాలి.

నారాయణతీర్థులు

పల్లా పద్మయ్యకాత్రిగాడు

ఇ పతాకంను బంధు క్రియను హా నానాదృశ్యములను
మును తెలుసుకొను గురిగబోలిక నభయం చు వెల్లవకును
ధవదత్తుగతరంగముల్ త్రిజగత్ ప్రభావముల్ పాదముల్
కవివారాదానతికథనమనీ! కల్యాణవాక్యంబునీ!
మ. అనుమానమును నెదిరుచునానా దృశ్య! కృష్ణతీర్థంబున
విదేశీకాలేవును పురుషానామకా గ్రహితులే క్షయ్యనీ
మును అనుదినంబున క్రియలులే శ్రీ మహాకవిసామ్రాజ్యకా
గిలనారాయణతీర్థదేశికవర, కాథానామకావ్యంబున!

మ. చరిత్రాంశము నూర్చురావలయునని నాదం బాధ్య న్నయ్యుండు
బలివారం బాసి నేరివిడు వనుకంఠ బలగోపాలమూ

ద్రి రహి స్మి యుమార్క నటించగన నీ దివ్యోక్తికా మచ్చి థా
స్వరనారాయణతీర్థ, భక్తలీమ! నిర్ భావింతు హృత్కర్షిణక.

మ. మకవి! మేయమృతంబుజోషితివో సంశుభ్రంతరింగోభ థా
పుకభావశ్చతరంగవర్ణముల సం భాజాశ్చుచేకాదు బా
లకుడుం బొప్పును విన్నమాత్రమున లా య్యంబంతయుక లేక తా
రిక! నారాయణతీర్థ, నిర్ గొలుతు ధీరాజీవహంజవిధి.

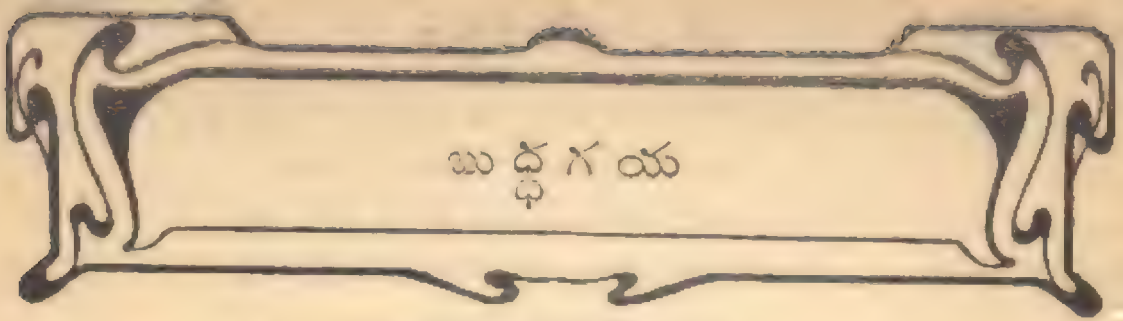
మ. పరికింబడె నీకమూర్తి యిదిగో థావప్రసంగంబులం
దు రహింకో య నే పిఠంబడె తెవి ప్రప్యేల్లబోనూచ్చి శ్రీ
పారిలీలాంగతరంగమంగళమ్మనంగారామముల్ ముక్తి చే
కుతి నారాయణతీర్థ, వీరచట మూర్కు మోషివిద్యాగురూ !

మ. పారిద్యుద్ధిమహించి శ్లోకసుధా వ్యామోహలీలాకృతి
బలిబాహ్వాశయుడై ద్భుజి మరలకుం బాచకనమ స్త్రుతు
చోగీరించెక్కం దరంగమథకేవలభూసురశ్రేణి క
ర్దిర, నారాయణతీర్థ, నుదితివి నీ తెన్నాతం డెట్లందెడుక.

మ. మది యోచించక కొందఱు వీపుమక మూనాగు నయ్యల్లిలో
వెనుకబోవుదు దిందుచే యట ముదల్లిప్రస్ఫురిన్మంగళ
ప్రదభావత్కీతరంగభాములలో భక్తాల్లితో నూడియ
ల్లకె నారాయణతీర్థ! కొంపమరినాడ గూర్చి! కుటుంబంబుతోక.

మ. భక్తీచక్రము చక్రము ప్రమద ముత్కిన్మందకంబై శక్తి
స్ఫురింక మును యశము నెంభిమము చే బాలెన్ గదాదంపముక
గరభగన్గత బ్రహ్మదాతమగుమక గ్రూక జగంబేలు శ్రీ
హరి! నారాయణతీర్థమావ మది నిన్నశ్రాంతిమూ గొల్పెక.

మ. బహుభామానము నూర్చు సంసరిణజంబలమ్మునం కిక్కి య
వ్వహముం జీకటి నూతిలో దెరల లే కల్లుడు వేళంజెవి
మహిమోత్పలగ! భవత్తరంగ మొకటైనక సుంత యులించ ని
మ్మహ నారాయణతీర్థ సమ్మదము సామ్రాజ్యంబు చేకూరుడుక.

బుద్ధ గ య

కె. నరసింహాచార్యులు గారు

పాడ్యర్థి కవతనమాస్తి

శాస్త్ర్యుని పాడ్యర్థి కవతనము పరిపూర్ణముగా నున్నది. కాని ఈయన సంకల్పశక్తి కాదయ్యెను. కావ్యుడీ గూడునైననును తానొచ్చిన తపోవిధానము మోక్షప్రాప్తికి తగినది కాదని యెంచెను. నిరశనవ్రతమున శీతము వ్యవస్థ, నిత్యము శీతమై, యిహ ప్రాప్తి మాన్యాన్వేషణకు తగినదార్శమును పోగొట్టుకొనుట తప్ప వేలుకలము లేదని గ్రహించెను. 'శరీర మాద్యం భిలు ధర్మసాధనం' అని కదా! అందుచున వ్రతమును వదిలి మాన్యాంతరమును వెనుకవెంచెను. తనమార్పుండిన యిందుకు తానీ కొంతమాత్రమును నోని జోధించుకొనునపు పో నుమ్మక్తువచ్చెను. ఈలోన దేవతలు కొందరు, తానొకప్పుడు తనలోని శీతార్థమును వివరింపజేసిరి. తమవ్రతమున నిరశనవ్రతభంగము కానేరదనియు చెప్పిరి. కావ్యుడందులకు సమ్మతింపక, ఋణమాగ్ధమున వాచారమును భుజించెనని చెప్పెను. ఇంతవరకును గౌతముని శాశ్రయించి ఆయిదువరు శిష్యులు, అట్లాకొంటిమన్నును, మహారామము, కావ్యుని, అట్లెదనుము, పుత్రికలను ఆదువాగు వివరణించియుండిరి. గౌతముడు తనపాడ్యర్థి కవతనవ్రతమును ముగించి భోజనము చేయుచున్నప్పుడు కాగానే తనయిదుగురును కావ్యుని పంపిరి. అప్పుడెనియు, అతనికి మోక్షమాగ్ధము లభించినందున, తాము ఆతని ర్యజంతులయే చేయవలయుననించిరి. వారాక్షణముననే కాశీపురమున ఋషిపట్నమునకు సమీపమునందు కురంగారామము, లేక పార్నాదునకు పోయిరి.

సుజాత యనుకన్య

కావ్యుడు తనభావివర్యను నిర్ణయించుకొని, శరీరార్థ్యమును వివరింపజేసినందున ఆమెనుపై పుత్రిక

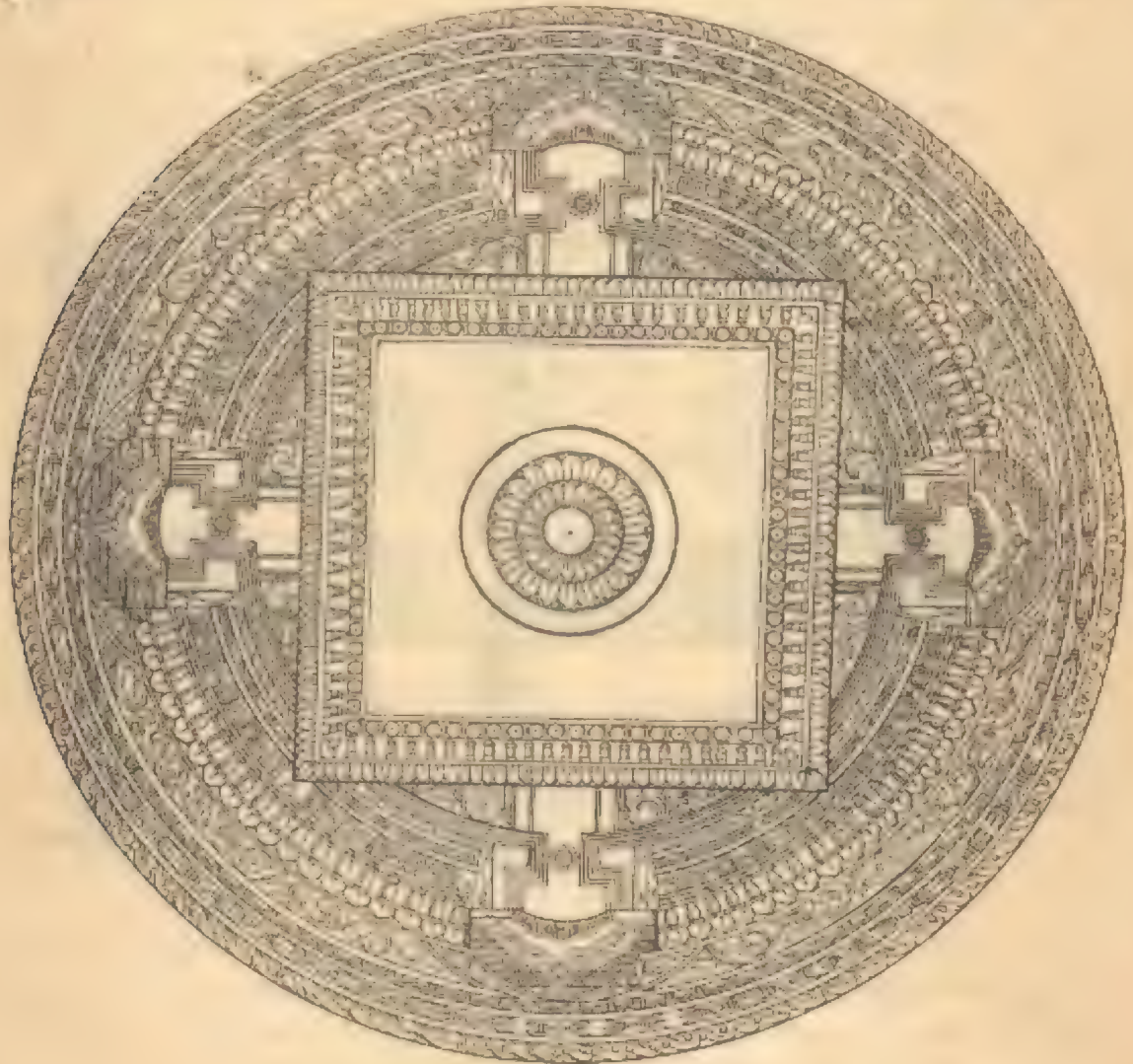
యందలి దళకన్యలకడను పోవవలెనను. ఆపదుగురుకన్యలును ఆయనపాడ్యర్థి కవతనమునకు పూర్వమునుండియు పరిచయము కావించుచుండినవారు. వారియందు సుజాత కన్యభక్తురాలు. కావ్యునికి పరిచయము చేయుటయే కాక కావ్యసంకల్పము నెరవేరుగాక యనియు, వీరికు లోలో వారకుడనిగాకయనియు ప్రార్థించుకొనుచు, తనచే మాస క్షయము ప్రతిదినమును నినిమిదినంబల బ్రాహ్మణులకు అన్నదానము చేయుచుండెను.

కావ్యునివస్త్రము శీర్ణములు శరీరాచ్ఛాదనకు అర్హముండెను. కృతానవాటికమీదుగా పోవుచుండిన ఆయన కొకశేయము కానబడెను. అది సుజాతయొక్క నేతకు రాలిం రాధ శేవము. గౌతము దాశేవముపైనుండినవస్త్రమును లూగికొని, చులినముకాన ఉదికి కట్టుకొనుటకై యోచించుచుండెను. తన పుత్రిక మోక్షమున కొక ప్రాసమును, అందు గుడ్డలుదుపకొనురాయియు కానబడెను. గుడ్డను చులించి, అట్లు చేయకొనికన్యకునునీచునున్నప్పుడు, తాను శేవముపైనుండి లూగికొనిన వస్త్రము శీర్ణములు యుండినందున దానిని కట్టుకొనుచుండెను. ఈలోన అతనిని పుత్రికను వివరింపజేసి మోక్షలకు గానవచ్చు గ్యమున పీతాలభమును గొనివచ్చి సమర్పించగా కావ్యుడు దాని స్వీకరించి, వరువాడు గ్రామములోనికి విభటునార్థమేగెను. జేవత లాయనరాకను సుజాత కావ్యలివాడే వినినందున, తనయందు ఆకర్షణ అనికొని, తన పుత్రికను ముండెను.

సుజాత గోక్షిరమును తెచ్చి, దానినుండి నీచుమారులు మోగవలెనని, యిది మామిడికాస్త్రమును కొంతలెమ్మమును పోసి, మోగవలెననికొని, వానినివ్రచ్చుచులను, ఇండాశ్రమరాధికములనుకలిపి పక్ష్యపరచి, యొకపేమపాత్ర ముం దాదివ్యాన్నము నుంచెను. తనదానిని ఉత్తరముపిలిచి

“నీవున్న భూమిపట్ల మేం బ్రాహ్మణుని భోజనముచేయు చుకొని ర”మృని పంపెను. ఉత్తర మొదట పూర్వాగ్ని ముఖముగా నోయెను. బ్రాహ్మణు డెవడును లభించ లేడు. కాని యతివేషమున కాప్యదు కానబడెను. బ్రాహ్మణుడు కాదని ఆయనను ఉత్తర యావ్యసంప

బర్హిశసారియు నోకశ్రమణుడుమాత్రము కనబడు చున్నా”డని విన్నవించెను. మజాత అత్యాచారంతో “నే నాశ్రమణునే పూజించవలెను; ఆయనను వేగము మిగులుకొలది”మృనిను. ఉత్తరము కాప్యనిగొనెనుమృనిను. మజాత ఆయన వతిగౌరవమున నింటికి గొవిసోయి, తాను

౧. శక్ర సము

లేడు. శ్రమముగా అన్నిదిక్కులయందును బ్రాహ్మణుని కొరకై వెదకెను గాని ఎవరును కొరకలేదు. ఉత్తర మగలి రసరాణియొద్ద కేతంచి, “అమ్మా! నే నేదిక్కు సకు నోయినను బ్రాహ్మణు డెవడును కానరాదు.

పశ్చిమదిశ క్షీరాన్నమును పామపాత్రతోగూడ శుచి ర్పించెను. గౌతముడు ‘సోదరీ! నా కీపాత్రమెందులను? అన్నముమాత్రమి’ మృశెను. మజాత పాత్రలేనిది అన్న మునియ్యట ధర్మముగాదనినను, భోజనానంతరము పాత్ర

పాపములను మన్నించి అలర బ్రతకొనవలయు గట్టిందియ్యుండెడిది. మాన్యున తాళపుక్కము లుండెను. వాటిపై సనేకభక్తచామరము లుంచబడినవి. తాళపుక్కములపై సనేకమోర వానాది బలములతోను, పుష్పములతోను నింపినతటాకము లుండినవి. మేకొలది అప్పుడు బలమైనగొప్పములందుండి మగ్గుగూరముల చేయు విచ్చుము. ఇట్లుగా నుండినవి, పుష్పగూరములతోను, వాటిపైనుండిన పుష్పములతోను ముడిపడిరి. బోధకులచేయును దేవభటులు రక్షించుచుండిరి. బోధపుక్కముక్రిందనుండిన సవరత్న సింహాసనమున గూర్చుండుటకు బోధసత్త్వము కైరంజవాసదీనుండి వచ్చుకాలమున లోకముంతయు ఆనందమయమయ్యుచుండెను. గౌరముడు పుక్కమును సమీపించగనే వాగపతియరు కాళికుడును, తర్పత్తి ముగ్గుప్రభయు పరివారసమేతముగ వచ్చి, ఆయనకు దర్శించి, సమస్కరించి నిలిచిరి. కాక్కుడు బోధపుక్కమును చేరి తనఆననమునకై మృగువులను త్రొవలను వాడుకొనెను. ఆపుష్ప శిశువును గోళోరువారికేమియున తర్సహిషమున గడ్డికొయుచుండెను. కాక్కుడతని సమీపించి ఆననమునకై కొన్నిత్రొవలుల దీసికొనివచ్చి బోధపుక్కముక్రింద నొక యాసనమును నిర్మించుకొని బోధపుక్కముక్రిందనుండి ఆసనమున, “నాకొనినను స్వీకరించునది, బోధము, వాచనము, శిష్యములు నశించినను సరే, నే నస్వీకరించుమాధ్యము గోవిందియరగును ఈయాసనమునుండి లేవలాల”నని దృఢసంకల్పము కాదించుకొనెను. వెంటనే కామావచరులనుదేవత లార్చుదురచ్చి బోధసత్త్వనికి సమస్కరించి బెడోపొయిరి.

మారునిదుండగములు

కాక్కుడు మోక్షమార్గాస్వేషియై దృఢసంకల్పముతో నుండగా మారును కొన సాగ నీయవలయుకొనలేదు. మారును ఆరివడ్డగ్గాధిపతి. అతని జయించిన గాని ముక్తి సులభముకావని గౌరము డెరుఁగును. మారానునరులరు కాను, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మత్సర్యాదులను జయించిన, మారుని జయించినట్లే. అందులకునుందు తనఇంద్రయముల జయించినలేదు. కేవలమరణించినయెడల ఆసత్త్వము నందును. నిత్యజయించుచున్నగాని విదలప్రభువులు జయించుటలే.

అతనిచే కష్టమొనరుకాగ్గులను. గౌరము పుష్పకాన్యమును బూనుకొనెను. వాటిని జయింపవలెను. ఎటుచూచినను ఏదోయొగరూపముననది మనమును బాధించుచునే యుండును. ఒకచక్రపునందలి యపేక్షను మరులొననలేనన్న అంతకంతకు ఆచక్రపునందే మనస్సు నిలుచుదుండును. ఇది మనుష్యస్వభావము.

కాక్కుడు మారజయమునకు పూనుకొనగనే మారునిదుండగములును బలపెను. అతడుగౌరముని సంకల్పమునందే మగల్గించెను. మారునియనువిరులు అనేకభూతములుగను, కేకావసులుగను, కేకావసులను దీకరి కాగములుగాని, కేకావసుల పుష్పకాన్యములందులతోను, కుష్మిందీయపుష్పముల ప్రాచీనపుష్పములతోను బోధసత్త్వమునకేకములుగనుగ దుడికిరి. ఆయనను లాగియు, క్రొక్కయు నూచిరి. కాని ఆయన నలించడయ్యెను. వారామునకుకేకావసులను ముష్కములతోలదిగ నయ్యెను. బాదయులు తుమురైపోయెను. కాక్కుడు మారునిదుండగముల బాచి, సపరివారముగ వతని బెడలిసామ్యుని మంచలించెను. బోధ్యములన్ని జయించుట దుర్లభమని తలచి మారును తనపరునాగ్గురు కుమార్తలను నిరుపహాసలాన గ్గువలము గౌతమతపోభంగమునకు నియోగించెను. వాగును బలవత్ కాలది శిష్టగా మృతతోను, బోధకాని కేకావసుతోను, స్వస్థితాపిమములతోను కాక్కునియొనలేరి, అతనిమనస్సును నలించేయ నూచిరి; కాని నిష్ఫలమనోరథకైరి.

మారును కాక్కుని కష్టమొనరుకాగ్గులను గలిగించెను; కాని ఆయన, కంఠీరవంతు గజయోధులుల కెంతానుభంగి, మారుని చెయివలలు మాయించి, యన్యతీయ ప్రతిభావంతుడై, జలేంద్రియత్వము గూహించి కేకావసులపై నులముండెను. కాక్కుడు మార్గువయ్యెను. మారుని యార్మకత్తయు కుంతితుయ్యెను. అతని వాచనము, నిరీక్షులమరగజము, మోకరించి బుద్ధునికొనెను. మారుడిక కేయనదిలేక యాస్థలమువాసి బెడలిపోయెను. ఇట్లు మారుని ప్రభుమదివనముననే జయించి, మూర్తియందు ప్రభుమగూహుననే ‘కాక్కునియందు’

ఇది ప్రారంభస్థాయిలోనిది కావచ్చును. ద్వితీయ-తృతీయ-చతుర్థ-పంచమ-అష్టమ-అంశములు

‘విద్య’ అను పదము నుండి వచ్చినది, ‘విద్య’ అను పదము నుండి వచ్చినది, ముల సంపూర్ణ బుద్ధిగ్రహమును బట్టి నెను.

అంశములను, వాటియందున్నవిని, వాటియందున్నవిని, వాటియందున్నవిని, వాటియందున్నవిని.

౧౧, బోధివృక్షమునకును అభిషేకము కావించిరి. బుద్ధుడు
 మెండుటివారమున ప్రత్యాహుత్వాహము అను ధ్యానమున నుండెను. ఆసంగా ముక్తిహస్తమును కనుగొన్నందున
 ఆనందము ననుభవించెను. రెండవవారమున ఇటువంటి
 పట్టు పడెనుమండెను. దీనికి దీర్ఘచంద్రమగా మనికెరు.
 మూడవవారమున బోధివృక్షమునను దృష్టి నిలిపి అనిమి
 స్సుననుండెను. అప్పుడు అనిమిస్సుననుండెను. మొదటివారమున
 మొదటివారము : అసంగా ప్రాశస్త్యపరమగుష్ట ధూమండులము
 ను తనమనశ్చక్షువుల మారుచుండెను. అయినవారమున

మొదలిందుడును నాగరాజు గృహమునొద్దకు వచ్చెను. అది
 సర్పకాలము: శిరల మెట్టుదుగ మండెను. నాగరాజు
 గాని అది చూచి భయమున నుండినట్లును వివేకమును
 ఏమియును చూపుటకు పనికిరాదు నామరణమును నాడు

మరియును నామరణమును నాడునట్లును చూపుటకు
 ప్రయత్నించెను.

ఇద్దరు వణిగాలు

త్రపుషుడు, భగ్గుడు అను వణిజసోదరు లిద్దఱు
 ఉత్కల (Orissa) దేశమునకు వ్యాపారార్థము పోయి
 యుండిరి. వ్యాపారమున విశేషజాభిమును సంపాదించి
 500 బండ్లవలెనైన వర్తకసామగ్రిల నింపుకొని మగ్గుదేశము
 నకు పొవుచుండిరి. మగ్గుమున బుద్ధుడు నివసించుచుండిన
 బుద్ధుని దృష్టికి వచ్చి భోజనమును నొసఁగెనుగాని
 బండ్లకు కట్టిపెట్టెను. మహాబలిము, కీర్తి అనురెండెద్దఱు
 ముందుకు సాగవచ్చెను. ముందేర్చిన అపాయముగాని,
 అంతయు గాని యుండినయెడల అపరాధము లని గ్ర
 హించి ముందుకు సాగకుండుట వాడుక. కాన నర్తకులు
 మగ్గుమున విశేష మేమైన నున్న పరిపరంఛని సేవకుల
 నింపిరి. వారు ముందుపోయి చూచి, భయకారణ మేమి
 యు లేదనియు, ఒకచక్కమక్రింద దివ్య లేఖ యుండునని
 నొక మోగి యువ్వాడినియు తెలిపిరి. వెంటనేనర్తకులు
 పోయి చూచుచు వచ్చియు బుద్ధుని దృష్టికి. బుద్ధుని
 లేఖచూచి, శిష్టమననము యగుననినట్లును చూచు
 ద్పించిరి. బుద్ధుడు దాని భుజించునని వర్తకు లిరువురును
 యాభిప్రాయమును బుద్ధునికి తెలియజేయించి బుద్ధునికాదని
 నని యతనిని జేసిరి. బుద్ధుడు వారిని పరగ్రహించెను. వారికి
 ఉపాసకుని జేరు. బుద్ధుడు కిష్కలుగా స్వీకరించిన
 ప్రాంతమునకు నీవము నొకడుగ.

బుద్ధుని ప్రభుత్వము

బుద్ధుడు త్రపుషభగ్గులచే నాదరణ పడిన మరల
 స్వగ్రామమునకు వచ్చి పరివహమును పొందుననిన
 ముత్తమును బుద్ధుని బోధించి ముత్తముగా గ్రహించు
 గలరా యని యొకరించెను. కపిలపుష్పనగరమును వదిలి
 వచ్చుచుండగా ముద్దుల తా నాశ్రయించిన ఆలారు
 కీధర్మమును బోధింప గంచెను. కాని ఆలారు ధోకవాం
 ముక్తమునకు ముగించియును బుద్ధునిని విశేషముగా
 ను. పిమ్మట తా నాశ్రయించిన ఉద్రకుని కలచెను.
 ఆయనకూడ ఆలారిరాత్రియే మరణించెనని తెలిసెను.
 కడపట తన్ను నంచునుగమ్ముడనియించి త్యజించిన

1. బుద్ధునియ కలయములోని యొక ప్రతిభము
 నుండి యాచ్ఛాదించెను. ఆరవవారమున సర్పము నిలుచు
 గాన బుద్ధుని ముచికింబు. కాని, బుద్ధుని దృష్టికి వచ్చి
 క్రింద వలించెను. ఏడవవారమున స్వగ్రామమును వదిలి,

సాధు భిక్షు

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు

౧

ధర్మధేనువు చేపగా బాధ్యుఁగట్టి
జగతిఁ బిదికె నెవం బహింసాపయస్సు
నాతఁస్వీకరణం నామామృతంబు
వీధివీధులఁ బడి పంచిపెట్టికొనుచు.

౨

కాళ్లు కందగాఁ గట్టిన కడపలెల్ల
నెక్కిదిగిరిని పగలెల్ల నీపురాన;
పిలిచి నోరారగా నింత భిక్షుఁడెట్లు
గ్రామవాసి యుకండును గానరాఁడు.

౩

వృత్రవధఁ గీర్తనమునేయు వేదవాణి
సభ్యయన మొనరించు బ్రహ్మజ్ఞుఁడను
నృప్తిచేతనమెల్ల నాద్రీకరించు
మహావిష్ణుఁడే కేవల బ్రహ్మజ్ఞుఁడయ్యు.

౪

చంపఁ జేయెత్తు కటికికసాయి యసికి
సప్తయమి పరిస్సు నీగోపువ్వకుచు
చంపలేదె జీవనపయః తొరమయిన
యోనిలోని హి సాస్త్రోపామును బ్రేమ.

౫

ఊరినలుక్రక్కలందును నుదయవేళఁ
గదలి చీమలపుట్టలు వెదకి వెదకి

మంచిబియ్యము చల్లు సంసారులకట!
మూలవాని మతి స్వేదమనీష ముట్టి.

౬

శేనవిదినాల పక్షిదప్పకలు దీర్చ
క్రమిదిలను ముంచినోర్వో చాటికోక
మనసులుదహించిట్లు బ్రహ్మజ్ఞునిగ్రా
లకట! యిపుడేల యిటు లదయాత్మలైరి.

౭

తల్లివేనకు పచ్చిక నీళ్లుపెంచి
విడిచిపెట్టు క్షృకులు లోభి న్నైవేమి
కలదెవేసితోటలు కల్ల గమనించె
మారెనే పౌధధర్మ చక్రారంభి!

౮

తొట్టలో పసిపాపను దొడ్డిలోని
బెలుపుముక, పోతులో పచ్చమొలక
నేకవత్సల దృష్టితో సాకినట్టి
ప్రేమకుటుంబము లిట్లు కేమయినో, యకట!

౯

తీయనియలేదు తేనె దెట్టలనుండి
త్తుంపనియలేదు తొడిమఁబువులు
కోయనియలేదు కొమ్మలఁ గలములు
ఎటులమాత్ర నా యహింస నేడు.

౧౦

కావిగోష్ఠి పరివ్రాజి కాకులులు
సుఖముగఁ జైత్యములులును సుఖిగోష్ఠి
రాళ్ల నిలుపునఁ “బ్రియదాసి” వ్రాసినట్టి
నర్మింకులు మామోర దాని నేను.

౧౧

కొరికిలేము ముచ్చదివలి కరియు తెల్ల
ప్రాయమున నున్న నన్నె నర్వాంగకముల,
కాన్పులుడిగిన యీగోవు కదలలేక
నాగు నున్నది వానవం నడిటిపడిది.

౧౨

డొక్కలంటుకపోయె గండ్లు ముసుకువడు
నీవయస్వినికక్కటా! మెట్లుచూతు;
చలికి గప్పదమన్న వస్త్రంబులేదు
బస్తికొలొ పీకలు వక్కవారు.

౧౩

జనుచు విలంబించుట నన్నాగ్ని యొకఁడు
లేనలేని యొక్క ముసలిగోవు చంక

అంధ్ర రాష్ట్రవ్యక్తి కంఠహరి మయున
ధాన్యకటకపీఠమన్య నాన్యగతిం.

౧౪

మేకలేలేడు, నృథగోమాత బాధ
చూడలేడు ప్రాణములు కొట్టాడుచండ
మిక్కిలక చెవో మిక్కిలోమ
రల్లివి నల్లంగలిచె పత్తిము విధాన.

౧౫

బుంగనోసీర్ని మోసుకపోవుచున్న
మేనల్లలోన్చి చూచి హృద్యేదనమున
నామహర్తి సంక్రాంతి నింకేమి చెప్ప
కొనునాగె మాత్రాత్మ జగన్మయము.

౧౬

మారు వనకలవచ్చును బోవుచున్న
పౌరులను జూడలే దామె; వారిమీఁదఁ
కరివియవ కలవేచి నీచవిద్వి
నృథగివారువేని చెప్పెనును నన్నె.

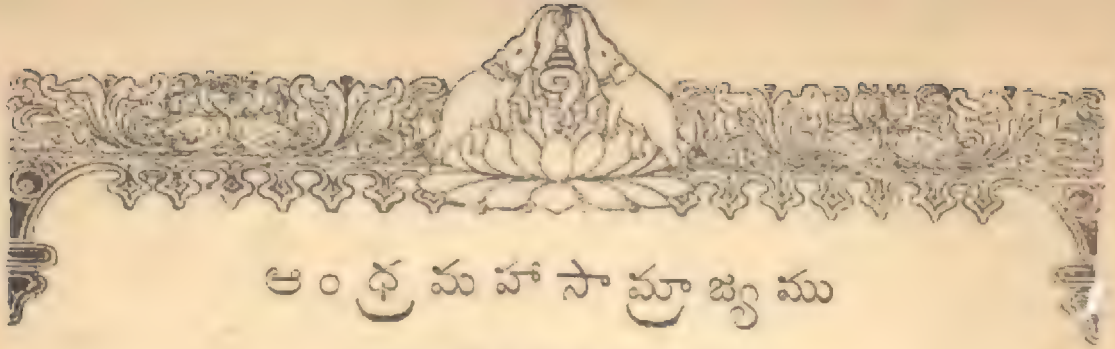
చింత

వేంకట కాళిదాస కవులు

[అంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యసమ్మేళనము]

త్రే

త్రేటైన భవదీయ ద్విపాదాంగోజ నీచిమరిండులు స్త్రీలువాడె
హాసపై భవదీయమగు మానవకోవరోజ్మితాక్రీణులు మాగువాడె
వరచకోరంబునై భవదీయచుంఖసుధా కరిచంద్రకలనేర్పడె చిరుగువాడె
గోయల వైభవనీయ భవరతనాసురపాములకేరి వగులువాడె
“అమృతమై!” యటంచు గీరిలున గురునీడు కరపల్ల వమున మామయవాడె
సుకవిపై భవన్నామ వంశుజివిద్వి-లాంబరంబుక విహరించి యుండువాడె.

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

(నవవరసంధిక రచనాంక)

ఇక భాషావిషయమును గురించి గూఢాలోచించిము. 'సాతవాహనులు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రాంతమున - ఆంధ్రులు ప్రావిషులలోని వారు, ప్రావిషభాషా కుటుంబమునకు చెందిన ఆంధ్రమును మాటలాడువాగును గనుక - వారి శాసనములలో ఒక్కటియైన ప్రావిషభాషాకుటుంబమునకు చెందిన ఆంధ్రభాషలో నున్నది కనబడవలసి ఉచును. కాని, అట్టి శాసన మేదియు ఇరవినాడు గానరాదు. సాతవాహనుల శాసనములన్నియు ప్రాకృత భాషలోనే కలవు. అందువలన సాతవాహనులును ఆంధ్రులును ఒకటే కాదు' అని వ్యతిరేకవాదము: అనగా సాతవాహనుల మాతృభాష ప్రాకృతము; ప్రాకృతము కానిన వేవారి శాసనము లన్నియు ప్రాకృతమున నున్నవని దానిభావము.

సాతవాహన శాసనములు ప్రాకృతమున నున్నాక మూత్రమున వారి (మాతృ) భాష ప్రాకృతమని నిర్ణయించుటచేదని వ్యతిరేకవాదమునకు సమాధానము. శాసనములలో ప్రాకృతభాష ఒక్క సాతవాహనులవాటి నుండియే, ఒక్క రోజునాభముననే, ఒక్కసాతవాహనుల కాలముననేకాదు; క్రైస్తవులవారి

మునను సరమునను, ఉద్భిరాభిమునను నానాభమునను, అశోకునివాటినూగేయు నానాశాసనములలో గాననచ్చుచున్నది. మూర్ఖమోక్షపుగాజైన అశోకుని శాసనము లన్నియు ప్రాకృతమున నున్నవి. శుంగవంశమువాటి శాసనములు ప్రాకృతభాషలో కలవు. సాతవాహనులకు నమకాలీనులై ఉత్తరహిందూస్థానమున పరిపాలనము చేయునొక కుమారునికొనినాటి శాసనములచూడకు ప్రాకృతమున నేకలవు. మూలసారాత్మమున నేగిన క్షిప్ర: మూలకడగు సహసానునియొక్కయు, అతని అల్లుడు వ్యచభద్రుని యొక్కయు, అతని కూతురైన వృషభదత్తుని భార్యయు నగు దక్షిణిత్తయొక్కయు, అనిమిత్త 'అయహ' యొక్కయు శాసనములన్నియు ప్రాకృతమున నేకలవు. వృషభదత్తుని యొక శాసనమున మూత్రము అతడడినొకరు చేసిన దానధర్మములనుబట్టించు క్రిశ్చియాయు సంస్కృతముననే యున్నను క్రొత్తగ చేయబోవువానమును బట్టించు నుండి సంస్కృతము ఒక ప్రాకృతమే వాడబడినను. ఈ పైనుడివిన వారందఱు సాతవాహనులకు నమకాలీనులే. సాతవాహనులకు నమ

కాలికుడైన కళింగరాజగు భారనేలుని శాసనమును ప్రాకృతముననే రచియించబడినది. సాతవాహన రాజ్య మంతరించినపిదప పరిపాలించినవడు కర్ణాటదేశపు కదంబవంశజుల మొదటి శాసనములు ప్రాకృతముననే కలవు. క్రీస్తుదేశము మూడవ శతాబ్దమునుండి కాంచీపురిమును రాజధానిగావించుకొని పాలించిన కదంబువంశజుల వంశజుల మొదటి శాసనముల లోని భాషయు ప్రాకృతమే. సాతవాహన రాజ్య మంతరించిన పిదప ఆంధ్ర దేశమున వేలువేలు ప్రాంతముల రాజ్యము చేసెదల మూహించు కదంబవంశజులు శాసనములు, బృహత్పలాయన వంశజులు, శాసనములు, వేంగీశాలింకాయనులలోని మొదటిరాజుల శాసనములు— ఇవియన్నియు ప్రాకృతముననే ఉన్నవి.

ఈ పై యుదాహరణముల ననుసరించి చూచినచో ప్రాకృతము ఒక్క సాతవాహన వంశజుల శాసనములలోను, వారు పాలించిన ఒక్కొక్క ప్రాంతమునా దేశమునను, వాగవానులను మూర్తి, మేకాక చేతువేలు రాజవంశములవారి శాసనములలోను, ఉత్తర హిందూస్థానమునను, కేంద్రమునను, మూలప రాష్ట్రములలోను, గ్రవివకర్ణాట దేశములను, క్రీస్తుపూర్వము ఆరేకుని కాలమున సాతవాహన రాజ్య మంతరించిన పిదప కొంతకాలము వలకును నాగ గావచ్చునున్నట్లు తెలియవచ్చును. అది అట్టి ప్రాకృతిభాష ఒకప్పుడు అలాగా క్రీస్తుపూర్వము ౩౦౦ ల నుండి క్రీస్తుమునుండి క్రీస్తునానాది ౩౦౦ ల నుండి క్రీస్తుమునుండి సాధారణముగ హిందూదేశ మందలి రాజ

వంశములవారి కాలమునామూలమున 'శాసనభాష' యగుచున్నది. ముఖ్యముగా విష్ణుశయమునుదునవచ్చును.

ఇట్లు ప్రాకృతము దేశ మంతటను వ్యాపించుటకును, రాజవంశములవారి కందఁ జికి సామాన్య 'శాసనభాష' యగుటకును కారణము లేకపోలేదు. అది హిందూదేశమున వౌద్ధమతము ప్రబలముగ వ్యాపించిన కాలమును విషయమును జూచి మునిగొనినచో ఆకారణము సువిదిత మగును. హిందువుల దేశమున వైదికవాద్యయమంతయు సంస్కృత మాత్రమే నున్నయట్టి వౌద్ధమతము, క్రైస్తవ యొక్కయు మతగ్రంథము లన్నియు 'పలీ' భాషలోగలవు. 'వ్యావహారికమునకు భిన్నమైన గ్రంథప్రాకృతముయొక్క ప్రాచీనమునకు 'పలీ' యని పేరు.' సంస్కృత గ్రంథములకును, సంస్కృత వంశియులకును హిందువులలో ఎట్టి కారణప్రతిష్ఠ యుండెనో అట్టి వౌద్ధమతము ప్రబలిన చోట్లనుగ్ ప్రాకృత గ్రంథములకును, ప్రాకృతభాషాపండితులకును అట్టికారణమర్హత యుండెడిది. హిందువులకు సంస్కృత మెట్టివిత్రిభాషయో వౌద్ధమతమునకు ప్రాకృత మట్టి పూజ్యభాష. మత పండితులమైన కార్మికలంపాదుల సంస్కృతమునకిట్టి విశిష్టత లేకని సంస్కృతమును వామలు పూర్వ మెంత యవనిత్రముగ తలంపబడుచుండెనో అట్టి వౌద్ధయుగమున మత స్వభావమును చూచించు కార్యములట్లునే కాలముగలది యొక్క ప్రాకృతమును వామలు దోషముగ పరిగణింప బడుచుండెను. రాజరాజ

న కేంద్రనివాసి మనునూప తెలుగువ్యాకరణములైన కేయి, మోచి గోగ్రాసములైన నేయి సంస్కృతమున రచించుటచే ప్రతిపానవా మనునభిప్రాయ ముండెట్టి వాక్యముకము ప్రబలిత సాతవాహనుల వాడుక ప్రాకృతమున కేయుటచే ఘనతగ నెన్నుట ముచును. ఇంతగోచర, భాషా విషయమున వైదిక మతమునకు సంస్కృతము చిహ్నమై నట్లు వాక్యకైవమతములకు ప్రాకృతము చిహ్నమయ్యెను. మతస్వభావమును సూచించు ఏలే శ్మములైనను వాక్యముగమున ప్రాకృతభాషలో రచించుటయు, వైదికముగమున సంస్కృతభాషలో రచించుటయు రూపరూపి యొకనవిత్తించారనుమ్యును. ఇంతవలననే వాక్యమతస్వభావమును సూచించు దానవర్ణములను బిలుపు లేఖ్యము లన్నియు వాక్యముగమున ప్రాకృతముననే కలవు. ప్రాకృతభాషలో గావవచ్చుశాసనము లన్నియు రాజులు కాని ప్రజలు కాని వాక్యకైవలతో, వాక్యమంతతో లేక వైదిక సంస్థలతో చేసినదానవర్ణములను బిలుపునీ. ఈ కారణముననే ఋషభదత్తుని ప్రశస్తియంతయు మొదట సంస్కృతమున నుండి నను దానవర్ణయమును బిలుపు వర్ణమునీ ప్రాకృతముననే కలదు. అందువలన ఇట్టిప్రాకృతమును ఆధారముగా గైకొని సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకాని నాదామట యుచితముకాదు. సాతవాహనుల కాలమున గాని, అంతకు పూర్వము కాని హిందూ దేశమునందలి నేయి సంస్కృతమున రచించుట మునకనవచ్చునది. తమశాసనములను దేశభాషలో నేయుచి

యుండినది — అని ప్రాంతము లుచితముగా బట్టి వేదములో నమకానములు ప్రాంతములందలి గమకము, సాతవాహనుల శాసనములు ప్రాకృతమున గావవచ్చునన్నవి గమకము — సాతవాహనులగాన ప్రాకృతము యనియు, అందువలన నాది ఆంధ్రులకు భిన్నమై యునునదియు అట్లు పరిహారమున; కాని సాతవాహనుల కాలమున హిందూదేశమున కెల్లెడల నాధారముగ ప్రాకృతభాషా శాసనములే కనబడును కాని దేశభాషాశాసనమే కానరాదు. అందువలన ఈభాషాధారమున సాతవాహనుల ఆంధ్రుల కానుట మొప్పుదు.

మఱియొక విషయము : ప్రాకృతము లన్నిటి లక్షణ దేవులకు సాతవాహనులవలన వాటి సాతవాహనభాషా మూలమున వర్ణితము న్యభిరేకవారమును నొందునది కాదు. ఇందుకు కృష్ణామండలములో భట్టిప్రోలు వాక్యత్రాసనమున ప్రమాణము. ఈశాసనములన్నియు ప్రాకృతముననే కలవు. వీటిని ప్రకటించినబూలనాతనిగాను నాటికి నను నరించి యవి అశోకునికి కొంచెము తగువానినియు, సాతవాహనుల నావాఘట్టముశాసనముల గూర్చియుచున్న భాషాశాసనము మొదలయినవానికి పూర్వపు ననియు, అందువలన అవి క్రీస్తుకు ౧౦౦ లకు కూడ పూర్వపువే యునుననియు తెల్పుచున్నది. ఇదియే నర్థమునగుచో సాతవాహనుల నావాఘట్టపు శాసనములకు పూర్వమే ప్రాకృతభాషాశాసనముల భట్టిప్రోలు వాక్యమునమున గావచ్చు

సాధ్యమగుచున్నను, ఇట్టి సాధ్యమును
 పెక్కుమారుల కారదుటకు వీలుచూపిన ప్రమాదములు
 అందైనవి కావు. అట్టిప్రమాదములను, ఇట్టి
 ముఖ్యమున కే కాని సాధ్యములను, ఇట్టి
 ఆంధ్రులును ఒక్కరు కారని యనబాలము.
 అంతేకాక ఇట్టి రాజవంశమును, ఇట్టి రాజు
 ను అధిపతిచేసి నాశమునకు ఇట్టి రాజు
 వంశము ఆంధ్రజాతియనియు, ఇట్టి రాజవంశ
 ము మిగిలిన ఇట్టి జాతియే జీవించువాని
 చెప్పవలసి యుండును. ఇందుకైనను వారు
 ప్రమాదములు చూడవలసి యుండును. ఇది
 అట్టి ప్రమాదములు లేని ప్రజాతి యని
 నిశ్చయము వీరి నిష్ఠాంతము అంగీకారము
 కాబాలదు.

ఈ ప్రైమార్జములనుబట్టియు, కారణ
 మునుబట్టియు ఇంకొక కలహమునైన నొక
 ప్రైమార్జము అట్లు చేతన సాతవాహను
 లును ఇట్టి సాధ్యమును ఒక్కరేయని నిశ్చయము
 కొనవచ్చును.

సాతవాహనులును, ఆంధ్రులును ఒక్క
 రని మనము నిశ్చయించుకొనుటచేత ఆంధ్ర
 రాజుల కాలనిర్ణయ చరిత్రాదుల కొరకు—
 సాతవాహనుల శాసనములేకాని ఆంధ్రరాజుల
 శాసనములు ఏవియుకాన్పించలేదు కావున—
 సాతవాహన వంశము శాసనములే పరీక్షించి
 నలెను.

సాతవాహనవంశముల శాసనము లెచ్చ
 నున్నట్లు నున్నను ఈ వంశములను
 ఆ శాసనములలో సాతవాహన రాజుల రాజ్య

మునున్నట్లు కాని ఇట్టి సాధ్యములు
 యుండలేదు. సాతవాహన రాజుల రాజ్య సంప
 త్తియును ఇట్టి ప్రమాదముల వార కలు
 మును కనవచ్చినవిగానవును. గాని, ప్రైమార్జ
 కలిగినవలెగాని ఇట్టి సాధ్యములను
 అందువలన సాతవాహనవంశమునందలి ఆ
 ఆంధ్రవంశము నందలి ఆచారాజులు — శక
 వంశములనుగాని, ప్రైమార్జ కలిగినవలెగా
 నుండి — ఇట్టి సాధ్యములను ఇట్టి
 లో నాదిక మహావంశములను ఇట్టి
 రిద్దములకు వీలుకలుగు నేమో ఇక చూడ
 వలసి యున్నది.

యన, శక, పల్లవులు

సాతవాహనరాజుల శాసనముల ననుస
 రించి వారియొక్క (అనగా ఆంధ్ర రాజుల
 యొక్క) కాలమును నిర్ణయించుటకు వీలు
 పడని పలుకుట వారికి నమకాదేను. ఇట్టి వారి
 శాసనములనుబట్టి నను ఈ కాలనిర్ణయము
 స్వాధిష్ఠానమునకు మార్చి మేర్పడు నేమో
 చూతము. సాతవాహనుల శాసనముల నను
 సరించిన వారికి నమకాదేను. ఇట్టి వారి
 యుండి పో నది ప్రామాణికముగనుండునది.

శాసనములవలన దెలియవచ్చు సాతవా
 హన రాజులలో మొదటి మూడును స్వయం
 ముగ వేయించిన శాసనము లింతవఱకు గాన
 రాజులు. సాతవాహన ప్రభువుల స్వయంముగ
 వేయించిన శాసనములు కొంతవఱకు ప్రాచీనము
 లు. ఇవి గానరావచ్చునట్లు శాసనములలో
 సాతవాహన వంశములైన వారి
 తేదియు కన్పించుచున్నది. అందువలన

2000

500 (3) 2 1/2

הסכם

నమలు మన కుఁకరింపు.

కాతమీపుత్ర నాతకర్ణి శాసనముల తరువాత మునుపటివి వాటికి పుత్ర శ్రీ భూమివాని శాసనములు. ఈ భూమివాని యొక్క - కుమార్తెయ్యింటి రాజ్య సంపత్తినియు నాటి రామరెడ్డిహా శాసనముల కాతమీపుత్రుని యవన, శక, కష్టాపులను నాశము గావించెననియు, ఖఖరాత వంశమును నిర్మూలము గావించెననియు చెలుపబడి యున్నది. ఇందు నెలన యవన, శక, కష్టాపులును, ఖఖరాతులును నాశవాహనులగు పదునాల్గియూరులకు రాజమున నుపకరిచ్చును. ప్రాకృత భాషలో ఖఖరాత వంశ మను పేరం బరగు దానికే పుట్కూరియును కిహారాతునినాశముల కను. అందునెలన యవన, శక, కష్టాపులును క్షి-యు, కిహారాతుల యొక్కయు చరిత్రమును బరిచయపెట్టెనువలె లిప్యవ్రాసిన కావ్యమున నున్నది. ఇదివచ్చిరి ముదకు కీ-కము దొరగు నేమో మాడవలసి యున్నది.

మనహిందూవాఙ్మయమున అలెగ్జాండరు
మొకరిని శ్రీమదేమునికు యవనమునివేయ
అలెగ్జాండరు హిందూదేశమునై ముగిసినప్పు
సింధు, పంజాబు ప్రాంతములను జయించుట
హిందూ దేశ చరిత్రవారికు కు చరిత్రాని హిం
యము కాదు. అలెగ్జాండరు చనిపోయినపిదప
హిందూ ప్రాంతవాఙ్మయము అదిని పోరా
యి కులై. మనవంశమువల్ల నిశ్చయము నుం
డెను. మార్కచంద్రగుప్తుడు సింధు, పంజాబు

[illegible]

హిందూ దేశమునకు వాయవ్య మూల
నున్న 'హిందూ' కుష్మి. ఇర్విరిముల మొక్క
చిత్తెర్రా 'హిందూ' కును మృగముల కొరత
ఇప్పుడు 'అమూడెరియా' యనబడు 'అక్కసు'
జిడికి మృగము 'దేశమున', అనగా 'అక్కసు'
మొదటిర్విరి మొహద్దగాగల చిత్తెర్ర ఇప్పుడు
హిందూ దేశమునకు బాష్ట్రము యని పేరు. ఈ
దేశమును అలెగ్జాండరు చనిపోయిన పిదప
'యూథిడిమస్' అను యవనవీరుని వంశము
వారు పాలించిరి. 'యూథిడిమస్' కుమారు
యే 'యూక్లియస్' వాయవ్యమునకు మహా
వీరుడు. ఇతడు బాష్ట్రమునుండి పడుమటి పు
త్రులు, పుత్రులముండుకు జయించి కొంత
కాలము హిందూ దేశములోని భాగములను
గూడ బరిపాలించెను. ఇవతలహిందూ దేశభాగ
ముల నాతడు జయించుచుండగా ఆతనికి ప్రతి
పుత్రియైన 'యూక్లియస్' అను మహాయువ
కుమారుడు బాష్ట్రము పిదప ముక్త
కలహించి తన కొంగునకును వైదమునకు
కొనెను. అప్పుడతడు 'యూథిడిమస్' అను
వారు తాము జయించిన హిందూ దేశ భాగ
ముల పరిపాలించుచున్నది. కొంతకాలము
కుమారుని 'యూక్లియస్' వంశమువారు

అందువలన నీక శకఃష్టావులను గుఱించి విచారితము.

శకులనబడు తెగవారు మొదట నొక వోట స్థాముని నివసించి దేశములవారు ప్రహ్లాదమునిరి. కాని ప్రహ్లాదమున వారు పారి సీక దేశము (Persia) కును, హిందూదేశము కును నడుమనుండి 'శ్రుంగి'గానా' గానూ నున కురగానాని నున్నట్టి స్థలమున. శకులవాడొక స్థలనివాసస్థాన మగుటవలన రాతాత్మకులకు కాలక్రమమున 'శకస్థా' మనుపేరు కలిగెను. నీనినే యిప్పుడు 'హిందూస్థాన్' అందురు. పాథియా దేశవాసులకే 'శక్తావు'ని పేరు. పాథియానుభవమును గలిగిన ఈశకుల 'అవాంతరము' మూలమున బ్రాత్రయ దేశపు యవన రాజ్య మును స్వీకృతమును. పాథియా దేశపు రాజులు ముక్తివర్తములు ఈశకవాహుని వర్ణింపదుటకు ప్రలు ప్రహత్నములు కలిగిరి కాని వారు శకస్థానమును శకులను తమమగట్టుటకు ముక్తిము నిమగ్నులు కలగారైరి. శకులు పాథియా సామ్రాజ్యమున నేర్పరి విప్లవమున కాని ప్రహ్లాదమున శకఃష్టావు లింపురిని అన్వేషింపఁబడెను. యవనుల విరూపాక్ష దేశముపై కండ్లకొచ్చినవారు శకఃష్టావులే.

శకులు పశ్చిమంజారు సింధుదేశము పై దాడివేడలి, అంతటా కాస్త్రాంతమును పోలించుచుండి యవన రాజ మంజారు కలది, యచ్చట కను రాజ్యమును స్థాపించిరి. వీరు పశ్చిమంజారు సింధుప్రాంతము అలెగ్జాండరు

వాకిరుని సానుమోది పరిపాలన విధానమునకు లొంగిపోయిరి, తాముగూర్చి ప్రదేశముకు కనుకు ముందు ప్రతినిధులను నియమించి, పరిపాలింప దొడంగిరి. ఈ ప్రతినిధులకే 'క్షత్రపు'ని పేరు.

కాలక్రమమున (ప్రదేశమును) పరిపాలించువాడొక యశ్విమర్ష 'క్షత్రిపావన'ననమునకు 'క్షత్రి' పదము రూపాంతరము. అసలు మొదట 'మహారాజరాజ'బిరుదమును వహించుచు వచ్చిన పాథియా దేశపు రాజు ప్రతినిధులకే 'క్షత్రి' బిరుదము చెల్లించుచుండెడిది. తరువాత శకరాజ ప్రతినిధులు కూడ బిరుదమును వహించుచువచ్చిరి. అంతవలన శకరాజ్యమునుగాని, పష్టావ రాజ్యమునుగాని వారికొనుట కే 'క్షత్రి' బిరుదము నొకసాధనముగ మనము గ్రహించ వచ్చును. 'క్షత్రి' బిరుదమునకునే 'మహాక్షత్రి' బిరుదముకూడ గలదు. పదవినిచ్చుచు, స్వాతంత్ర్యాధి కారములయందును క్షత్రివుల కంటె మహాక్షత్రివులు ఎక్కువవారు. అట్లా వాస్తవములలో 'క్షత్రి' మహాక్షత్రిపాలనము పీఠవసిన మహాక్షత్రి, క్షత్రిపు లింపురను గలిగి ఏకకాలమున పరిపాలన చేయుచుండినట్లు శాసనముల ననుసరించి తెలియవచ్చును. అట్టి మహాక్షత్రిములలో మహాక్షత్రి పురి నామమురాజుగను, క్షత్రిపుని యవనరాజుగను మనము గ్రహించ వచ్చును. ఇట్లు యవన, శకఃష్టావ ప్రతినిధులు ముక్తిము మొదట ఈ క్షత్రిపాలనమును వహించుచు వచ్చిన వారివంశములు

వారు కాలక్రమమున తమపై మహారాజుల
యభిలాషమును క్రిష్ణపురామంబునకు
లైనప్పుడుకూడ నీ క్షత్రప, మహాక్షత్రప
నిరుదములను వహించుచునేయుండిరి.

హిందూదేశచరిత్రజ్ఞులకు తెలియవచ్చిన
క్షత్రపసంఖ్యము క్రిందఁబఱచు మూడు గ్రంథములు.
(౧) కపిశాక్షత్రపవంశము. ఇకులు గాంధార
దేశమును జయించిన పిదప కపిశానగరమును
రాజధాని గావించుకొని దేశమున కక్షత్ర
పులు పాలించిరి. ఆఫ్ఘను స్థానములోని
Kandahar

గాంధారి దేశమున భారతక్షిప్తములు గలదిం
చి యున్నారు. (౨) తక్షశిల రాజధాని చేసి
కొని పాలించిన క్షత్రపసంఖ్యము (౩) ముగురా
నగరము రాజధాని చేసికొని పాలించిన
క్షత్రపసంఖ్యము. ఈ క్షత్రపసంఖ్యములు మూ
డును ఉత్తరహిందూదేశమున బరిపాలనము
చేసినవే.

ఇట్టి క్షత్రపవంశములు ఉత్తర హిందూ
దేశమునకేకాక పశ్చిమ హిందూదేశమున
మూలసాహస్రప్రాంతములు పరిపాలించుచు
వినవికూడ కొన్ని యున్నవి. తెలియవచ్చు
చున్నది. పశ్చిమహిందూదేశమున వానిని
హాక్షత్రపులుకూడ అందు ఉత్తర హిందూ
దేశమున యగుటకు వచ్చి విశిష్టములు
కలవు. వీరి మొదటి నాణెములమీది పేర్లు
'ఖిల్జీ' లిఖిలో నున్నవి. ఈవిధమున
లో లిఖిల్జీ, సాధారణము ఆఫ్ఘనుస్థాన
ములోని తూర్పుభాగమునను, పంజాబులోని
యుత్తరభాగమునను వామనలో నుండును.

పశ్చిమక్షత్రపరాజ్యములైన మాళవ, సౌరా
ష్ట్రదేశములలో పాతరాజ్యముల క్రిష్ణాది
నదీ తీరములలోకాని భరత్, విజయ నదులు
మూలకా నదులు. పశ్చిమక్షత్రప దేశము లో
అలోకన క్రిష్ణనదీతీరము వామనలోనుండి
వచ్చి క్రిష్ణానది. అందువలన పశ్చిమక్షత్ర
పులునకు మహాకావ్యమునూరదేవీ వ్రాయు
టకు మోహిని భారత్ కిని విశేషమునకు
స్పష్టము. అలిసి పంజాబు ప్రాంతముల దని
పశ్చిమమున వామన దేశమునవచ్చుటచేత
వారి నెరు రాజ్యములలోన వానిని క్రిష్ణ

క్షత్రపులు అసలు ఉత్తర హిందూదేశీయు
లైయును. వీరు పశ్చిమునకును ముక్తియు
కాకపోదు. వీరు ఉత్తరహిందూదేశీయు లను
టకు మతీయిక ప్రమాణము కూడ గలదు.
ప్రద్యున్న గురి యను ప్రాంతమును పరి
పాలించి 'ప్రధాన' అనికా వాడు ప్రాంత
మునకు ఈ పశ్చిమక్షత్రపులు అసలు ఉత్తర
హిందూదేశమున నుండినవారనియు, 'కాంక
నూరి' యను ప్రాంతాధిపత్యుని ప్రత్యావా
ప్రకృతిముగలవాడు వాని పశ్చిమ హిందూదేశ
మునకు పశ్చిమవారు పోయి పుట్టెను. ఈవిధ
మనవారు ప్రభువంశవారములలో 'కాంక
నూరి' ప్రబుధముడు. కామనవ యధ్యాయము
ననుసరించి తెలియుచున్నది. అంతరికథ యిది:

"క్రీ.రా.వామనరి మొకనగరముకలదు. అందు
పీఠంపాదన కేరుగల పరాక్రమవంతుడైన రాజా
గుండెను. ఆరతిభార్యకేరు గుండెయరి. ఆవంశములిరు
వది వంశములు, వీరికి పుత్రులు కలరై, వీరికి పు
త్రులు కలరై పుత్రులకు పుత్రులి. అందులకు కుమారులు
మనవాటి పుత్రులమీద పుత్రులమీద పుత్రులమీద

ఆకస్తిక ఛాయాచిత్రములు (Snap shots)

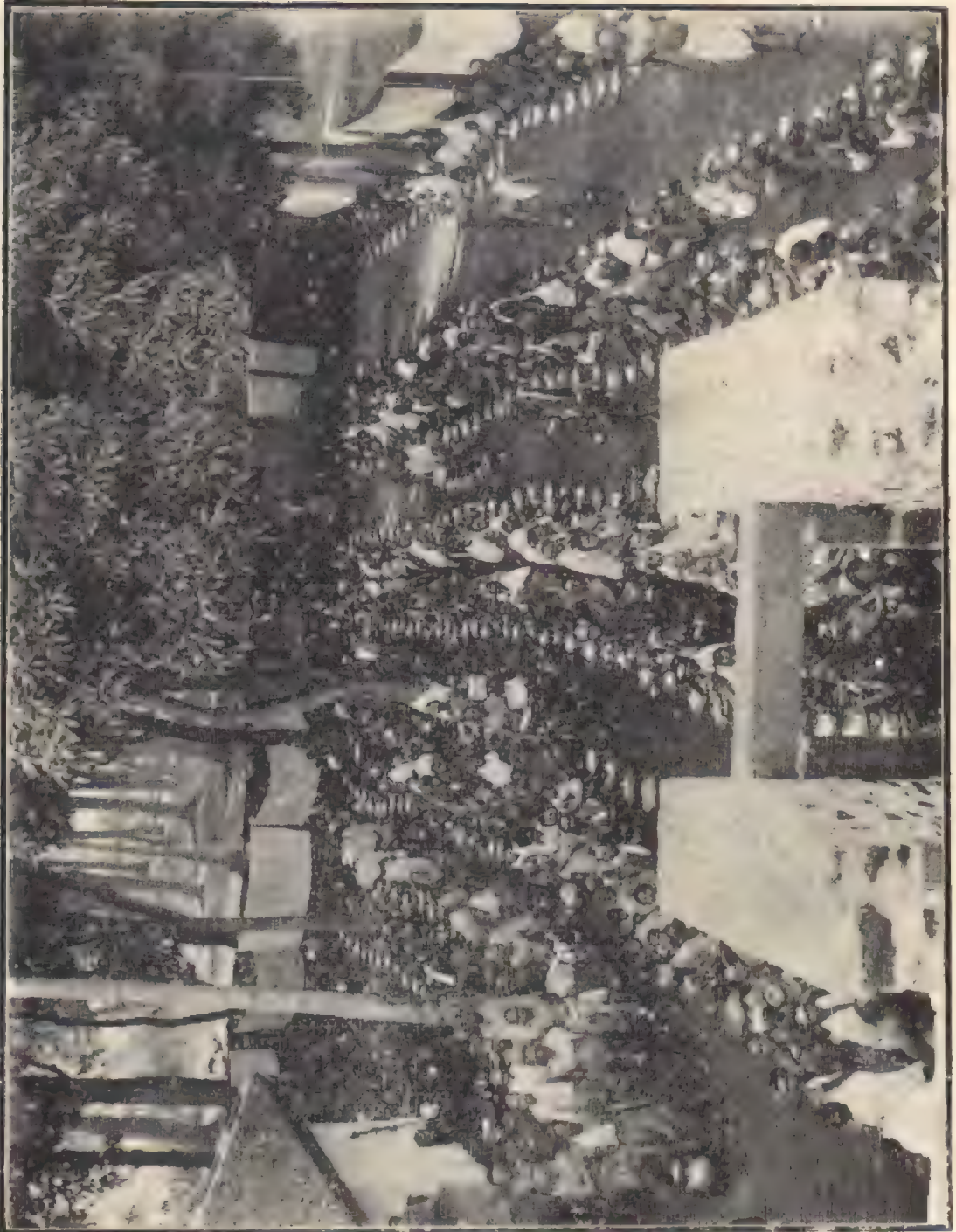
తుంగభద్రలో నీడులాట
శ్రీ డి. తిమ్మరెడ్డిగారు, గుంటకల్లు.

(మొదటిబహుమానము)

బుగ్గపై శ్రీశైలవర్తన ప్రయాణము
సి. బసవరాజు అంతు పన్ను, కాకినాడ.

(మూడవబహుమానము)

వనభోజనము

శ్రీ ఆయ్యగారి మూర్త్యవారాయణమాత్రీగారు,

కాకినాడ. (రెండవబహుమానము)

శ్రీశైల దేవాలయము

సి. బసురాజు అంబు నమ్మ, కాకినాడ.

శ్రీశైలక్షేత్రమునకు గి-౬ మైలి దూరములోనున్న సాతాళగంగ

సి. బసురాజు అంబు నమ్మ, కాకినాడ.

భీమునికొలను, శ్రీశైలము

సి. బసవరాజు అండు సన్సు, కాకినాడ.

మార్కాపురమునుండి శ్రీశైలమునకు వెళ్ళు వారిలో శిఖరేశ్వరమునకు సమీపమున

వేకలబండవద్ద చెంచుఘాటు

సి. బసవరాజు అండు సన్సు, కాకినాడ.

[illegible]

కాలకావ్యము దొకప్పుడు ఉజ్జయిని వశమైను.
అప్పుడు అది అదిగో నల్లని అపసరా కావ్యము అనియును చెను.
కాలకావ్యమును, అదిగో అదిగో అప్పుడు అదిగో అని
ని గురించి అనుచున్నప్పుడు, అదిగో అనుచున్నప్పుడు
గర్వభరితుడు కాలకుని సోచిరియైన సర్వభరితి వారి మా
టాదు. అది అదిగో అదిగో అని చెను. కాలకావ్యము
అదిగో వచ్చిన తైవనస్వామిని మూలమున జరిగిన మా
టాన్ని తిరిగియును అదిగో నల్లని అపసరా కావ్యము అని
అని అదిగో అని చెను.

“ఓ శైవరాజా! మా కన్యయు యొక్క-ఫలములను
గ్రాహించుకొని మాకు దత్తు మేమిది? నీయిది మా కన్యకు
యొప్పు మానినదిమే; కాని యన్ని బాగులవారిమరములను
గ్రాహింపవలసినదే మా ఫలములకై తిక్తానిసోయి భుజియిం
పటూనుకొనినదో మేమికైవరితో మొదలెట్టుకొం
దుము?”

“మనస్సును దిగరాజు కాలకావ్యము
 మనస్సును దిగరాజు కాలకావ్యము
 మనస్సును దిగరాజు కాలకావ్యము
 మనస్సును దిగరాజు కాలకావ్యము

నారాజు శ్రీచమ్రైవ క్రోధమును వహించి, భార్యలతోను, పుత్తులతోను, బంధువులతోను, పరివారముతోను రాజును తాను చంపక పోయినయెడల మానవ లోకము నెంతయు దుష్టమునగును. ఇట్లు భావించి కమువోడిగట్టుకొనినచాడ వసుమనని ధూరకొనియున్నప్పుడు, ధూరకొనియున్న ధీమాగ్రుములవహించి, నిరంకుశాధికారమును నెఱపును బహిషంకముచేయు పరాక్రమవంతుడైన చూరాజుమంత్రియు, ఆతని కనుపర్యులైన ప్రజలముందలను ఆసన్నాభి యిష్ట శపథమునాదించుట జూచి యందఱు నారాజుని పిచ్చివానిగ భావించిరి. శపథముగైకొనిన యనంతరము కాలకాచార్యుడు రెన పోదరికై కుంకుమ సింధునదీతీర్థమున

అప్పుడు ౯౬ కోసం స్థానములు కలవు. వానంప
టీపై నధికారము గలవలెను ఏడు లక్షలవఱకు వజ్ర
తో మండలికు జొరకుండెను. కాలకూరి యాతనిని
సందర్శించి తన పుత్రైంతమునంతయు వానికి విప్ప
వించి, గడ్దపిలుచి పగడియ్యకూతులతో దనకు సాయము
చేయవలసినదని గూతనిని వేడికొనెను. మండలికు చాలని
వేడికొలు వంగీకరించి కాలకూరయ్యని సోదరియైన సర
స్వతిని గడ్దపిలుచి తనకు విడిచిపెట్టవలెనని కోరినది
కూతురు కావలసినది కాదు అయినను కాలకూరి
మనము. అప్పుడు ఏడు లక్షల వజ్రమును కాలకూరి
ముట్టించి, యాతనిని కేవలగౌరవముగ బట్టుకొని, తనకు
కాలకూరిసోదరి సరస్వతిని చెందివీటించిరి.

“కాలకమూరి కోరిక ననుసరించి కేశసామంతులు
గడ్దగిలుని చంపకుండ నవరిపెట్టిరి కాని యాతనిరాజ్య
సామంతులైన కాలకమూరి కేశసామంతులు
గానిదిరి. పిదప నాసామంతులు గడ్దగిలరాజ్యమును
దమతో దాము పంచుకొనిరి. సరస్వతి తిరిగి కైస
సామంతులతో కేర్పరచుట యెదురు.”

ఈ ప్రభావక చరితము క్రీస్తు శకము
 ౧౭౭౦ లో వచ్చియున్నది. క్రీస్తుశకము
 ౧౭౭౦ లో వచ్చియున్నది. క్రీస్తుశకము
 ౧౭౭౦ లో వచ్చియున్నది. క్రీస్తుశకము

కూడ ఇందు పొందుపడువది యందుటచేత ఈ కథయుక్క నత్వానన్యమును గుఱించి కొంతసేపాము కలుగుట నహజము: ఇందును ఇది ౧౭౭౦ వలకు వైశంపయమున తన తరమునుండి పరివర్తన నచ్చుచున్న గాథ యనిమాత్రము నిశ్చయము నచ్చును. ఎట్లయినను ఉక్తియనీ కేతులు ఎట్లు వచ్చినాయు తెలుపుగాథ యగుటచే నీని సత్యత్వా సత్యత్వమును గుఱించి కొంతసేపా విమర్శింపదగును.

శబ్దమహిమ దేశమున పరిపాసము నలిపి శీత్ర వంశమును ఇతివంతు రెండు తెలియవచ్చుచున్నవి: (౧) శీహరాతివంశము (౨) చాన్దవంశము. ఈ రెండును శకవంశములే యని నానవంది యభిప్రాయము. కాని కొందఱుమాత్రము శీహరాతివంశము వర్ణన నొనరియు, చాన్దవంశ వంశమున మనయు చెప్పెదరు. ఎట్లయినను వీరందఱును శీత్రపుత్రే. శీహరాతియకూడ శకవంశపుత్రులయెడ నాం కేతులలోని చుకశాఖవాడై యుందురు.

సాతవాహనవంశజుడగు శ్రీ గౌతమీపుత్ర సాతకర్ణికి నమకాలేన మైవర్తియు, ఆతని చేత ఉన్మాదాన నెట్టియు శీహరాతి (శిఖరాతి)వంశము తెలియవచ్చినను ఆవంశములోని రాజులను గుఱించి మనకు దెలిసిననే కాని గౌతమీపుత్రునియొక్క, తద్వారమున సాతవాహన (ఆంధ్ర) రాజులయొక్క రాజ్యమును నిర్ణయించు వీలుండదు. అనఁగా శీహరా

తివంశమునను గుఱించి యింత సేపా కొందము.

శీహరాతివంశమున ఇతివంతు చరిత్ర కావలకు దెలియవచ్చిన స్వపాలున ఇతివంతు మూర్తిచే కలగు. వారెవ్వరు (౧) భూమకుడు (౨) నహపానుడు. వీరిరువురు తప్ప ఇతరు లేద్యును తెలియరావేదు. వీరిరువురిలో నై నను నహపానుని శాసనములుమాత్రమే కనబడుచున్నవి కాని భూమకుని శాసనము లింతసేపా కేనియు గా రావేదు. భూమకునిని వాఁడుము మాత్రమే వారించి. శీహరాతి వంశమున భూమకుడను రాజౌకడు కలవని తెలియవచ్చినది ఈ వాడుములను బట్టిచే. భూమకునికి సంబంధించిన వివరములకు వాని వాడుముల మాత్రమే దొరకినవి. నహపానునిని రాగినాణెములును, వెండినాణెములును నుండ దొరకినవి. ఈ వివరములవల్ల దేశము నందలి నాసికవంశములోని 'జాగల్ తెని' గ్రామము దగ్గఱ ౧౯౦౬ లో పెద్ద నిక్షేప మొకటి దొరకినది. అందు ౧౩,౨౫౦ వెండి నాణెములు కనబడినవి. వాటిమీది ముద్రలను బట్టియు, కేర్లనుబట్టియు ఇవి నహపానుని యొక్కయు, నాశుంపురి సాతకర్ణి యొక్కయు నాణెములని తెలియవచ్చినది. నహపానుని నాణెములమీద ఒకవైపున ఇప్పటికూ పాయనాణెముమీద రాజు తల యున్నట్లు రాజు తలయును, గ్రీకు ఆకిరము లతో రాజుడగును, పెడనవైపున ఆధోముఖముగా నున్న బాణమును, వజ్రమును, దానికి నడుమ పోకగుండును, చుట్టును

‘భువనోద్ధారణ’ము, ‘బ్రహ్మోద్ధారణ’ము వంటి నున్నానాదివిము, వాని పాఠములను గ్రేకు, ఖరోష్ఠీ, బ్రహ్మోద్ధారణము వ్రాసినవి వానికంటే ముందుటచేత

నాణముల మీద వారి పేర్లు బ్రాహ్మీ లిపిలో నుండుట కూడ దటస్థించెనని యుద్దాహరణవచ్చును. ‘జాగల్ తెందీ’ నిక్షేపము దొరక

సంతవటకు నహపానునివెండినాణములు అకుదుగనుండెడివి.

పైనుడివిననాణములలో గౌరి మీపుత్ర సాతకర్ణివికూడ కలవని యీవటకే తెలుపబడినది. ఇట్టి నాణములు ౯౨౭౦ వటకు గలవు. వీటి అన్నిటిమీద గౌర మీపుత్రుని పేరు బ్రాహ్మీలిపి

లో నున్న పేరు నహపానునిది యగుటచేత (అతడు స్వతంత్రముగనే పాలించుచుండిన యుడని) రాజుతలవ్రాసుకముగ నహపానునిదే పైయును నేమా యని యుద్దాహరణవచ్చును. యుడనులు పాలించిన పోతకే వారి తరువాతి కివారాతనికంటే రాజ్యమొనరించే వారు

లో వ్రాయబడియున్నది. వాటి మీద ఒకవైపున ఖండవృత్తాకారముగల మూడుతోరణములతో నున్న పైత్యమును, ఒక్కొక్క తోరణము నడుమ నొక్కొక్క గుండును, పైత్యమునగునదిగల మువలె వ్రేగుడువగుడులుగ నున్న

యవనుల నాణముల పద్ధతినే యనుకరించి రాజుతల ముద్రించి, గ్రీకులిపిలోకూడ ద మపేర్లు వ్రాసికొనడు వారనియు, ఖరోష్ఠీలి పివా రసలు పెచ్చిమ పంజాబ ప్రాంతములను

గౌరమీపుత్రుని ముద్రపడిన నాణములు

గీటును, 'రాజ్య' శాతమీపుతన సిరిసాత
 కనన' అని పేరును, రెండవవైపు 'ఉజ్జయిని
 చిహ్నము'ను*, దానిపై అర్ధచంద్రరేఖయును,
 'ఉజ్జయినీచిహ్నము' వదును గుండును గలవు.

శాతమీపుత్రునియుక్క- యానాణెము
 అట్లుగి మీదను శ్లోడుమాటులు ముద్రలు
 వదిల్చి కనబడును. పుష్పముగిగినటునుదెను
 శాతమీపుత్రుని ముద్ర. ఆ నాణెముల
 మీద అదవణకీ యున్న యుకముక్తమీద
 ముఖ్య శాతమీపుత్రుని శాతముక్త కొట్టిచి
 వచ్చు శాతమీపుత్రుని ముద్ర ముఖ్యముగా
 వాడములపన్నిటిని బాగ్రిత్యగ బోగీరించినచో
 అదివారుండి ముక్త నహపానునిదిగ నాడన
 గున్నును. వాటిమీద నహపానుని తలయు,
 అదిని వాడము మీద చిహ్నములును,
 అతనిపేరు అతరములును కూడ కొన్ని చెడి
 పోయియు, కొన్ని అస్పష్టముగ నుండియు,
 పోయియు కానవచ్చునున్నవి. ఈకాగ

ముఖ్యముగా శాతమీపుత్రుని శాతమీ
 రాతవంశజుడైన నహపానుని తలవారివాడ
 నియు, నహపానుడు పాలించుచుండిన దేశ
 మును బయ్యించి వ్యాఖ్యించుచుకొని దానిని
 తన వాల్వమున కేర్పకొనివచ్చును అక్కడ
 చెలామణిలోనుండు నాణెముల నన్నిటిని సం
 గ్రహించి వాటిని కలిపించుచు వాటిమీదనే
 ముఖ్య నహపాను కొట్టిచెనవియు విస్తారము
 ముగ సిద్ధాంతము చేయుచున్నను. శాతమీ
 పుత్రుడు శాతరాతవంశమునునిర్మూలించిని
 నాణెవాహనులు భవములుకూడ నాట్ల
 ముచ్చదులుబడెరై పైని శిల్ప సిద్ధాంతము
 బోధించుచో యని ఖరీదుమన్నది. శాతరాత
 వంశజుడైన నహపానుని నాణెముల మీదనే
 శాతమీపుత్రునిముద్ర యుండుచేరై అతని
 ప్రాంతముగ నహపానుడు కాని, అట్లు కాక
 పోయినచో ఒకవేళ నహపానునినాణెములనే
 చెలామణిచేయుచుండిన నహపానవంశజులను

* నిలపుక నొకగీటుగిరి దానివదును అష్టముగ నొకగీటుగిరి వాలున్నపుల వాటివదన వాటివదన
 ముచ్చదులపై నొకగీటుగిరి (శిల్ప) 'ఉజ్జయినీచిహ్న' ము వదిలి. ఉజ్జయిని నాణెముల అదవణ
 కిచ్చును వాటిని తలవదన నాణెముల వాటిముఖ్యముల వచ్చుచున్న నాణెముల పుష్పముల
 పుష్పముల పో. నీ. పుష్పముల వాటిని 'ఉజ్జయినీచిహ్న' ము వదిలి. వాటి పుష్పముల
 పుష్పముల పుష్పముల అదవణకెరికి వచ్చును. నిలయన ఇట్టిచిహ్నముగల నాణెములు ఒక్క
 ఉజ్జయిని ప్రాంతములకే కని పుట్టును. వీలయినచేరైవదనవి ఇచ్చుప్రాంతములలో నుండి వచ్చెడివి. అయిత
 తువచ్చుచున్న కీరీతి ఇచ్చుచేరైవదన నాణెములను ప్రాంతములమీద వాటిని కిరీతి వచ్చుచు వాటి వాటిని
 కిరీతి ఇచ్చుచు వచ్చుచున్నది. ఇట్టిచిరీతివచ్చుచున్నది. ఇచ్చుచేరై వచ్చెడివి ఇచ్చెడివి. 'ఉజ్జయిని
 చిహ్న' ము, ప్రత్యేకము ప్రత్యేకము గానూ పుష్పములకర్త నాణెములమీదను, పులువూరి యుక్త ము
 లు వచ్చుచు వచ్చుచున్నది. వాటిముఖ్యముల వచ్చుచేరై వచ్చుచున్నది; కాక నీ యిచ్చుచేరైవదన
 వచ్చుచున్నది. అయితలు 'ఉజ్జయినీచిహ్న' ప్రత్యేకము ప్రత్యేకము గానూ వచ్చుచున్నది. వా
 టిచ్చుచున్నది. అది ప్రాంతములవచ్చుచేరైవదన ప్రాంతముల వచ్చుచున్నది. పుష్పములను ఉజ్జయినీచిహ్న
 ప్రత్యేకముల నాణెములు కానవచ్చుచేరై వచ్చుచేరై వచ్చుచేరై వచ్చుచేరై. ప్రాంతములలోగాని
 పుష్పములలోగాని వచ్చుచున్నది. వచ్చుచున్నది. వచ్చుచున్నది. వచ్చుచున్నది. వచ్చుచున్నది. వచ్చుచున్నది.

కాని నామమును మూలమునకు
సమంజసము.

ఈ విధమున సాతవాహన వంశజుడైన
కామియాపుత్రుని సారకర్ణికి నమకాశీనమైన
ఓహారాతవంశజుడైన ప్రాయుకముగ ఆతని
దేలియనున్న భాగమును సహపా
నుడు గూడ దేలియనున్నచేత ఆతనికి
మును సాతవాహన (అంగ్ర) సంకల్పమైన
కామియాపుత్రుని కాయమును విర్రయం
పీలుకలదేమో చూడసాసియున్నది.

భూమకుని నాణములమీదగాని, సహ
పానుని నాణములమీద కాని సంవత్సరము
లేవియులేవు. కావున వాటికొరకు ఇంక సహ
పానుని శాసనములు శోధించవలసి యుండును.

ఓహారాతవంశజుల పాలు రిరువురిలో సహ
పానుని పాలునొంతము. నాసిక, బావాగిడిము, కా
న్లగిరిమాలలో కల పడవ ఈతనికి సంబంధించిన
ఎనిమిది శాసనముల ననుసరించి, యీ
తడు మహారాష్ట్రమునగూడ చాలభాగము
నాక్రమించి పరిపాలించియున్నాడనియుచున్నది.
ఈ వైరుధ్యము ఎందుచేత శాసనములలో సహ
పానుని యెల్లమును, ఆతనికి లోబడి పరి
పాలనము నెఱపినవాడును, శకవంశజుడును
అగు ఉపపదాతు (అనుభద్రుని) వాసాధిర్భ
ములను దెలుపునవియే. ఎనిమిదవ శాసనము
సహపానుని అమూల్యమైన 'అయమ' వ్రాయించినది.

ఈ శాసనములలో సంవత్సరములు
గలవు: అసిగా, ఆయా శాసనములవలన
దెలియవచ్చు భాగములు లేమేసంవత్సరము
లలో జేయబడినవో అది తెలుపబడెను. నాసిక
గుహాశాసనములవలన ౪౧, ౪౨, ౪౩ సంవ
త్సరములును, బావాగిడిము శాసనములవలన
౪౬-వ సంవత్సరమును దెలియుచున్నవి. ఇవి
యన్నియు ఓహారాత సహపానుని పరిపాలన
సంవత్సరములే యనుకొందమున్న అనుకో
నవచ్చునగాని చారిత్రమున ౪౬ సంవత్సరములు
వఱకు పరిపాలించినవాఁడు అందుగ కాన్ల
తురు. అదియునుగాక వాటిని పరిపాలన సంవ
త్సరములుగనే భావించినవో మొదటి పాలు
వది సంవత్సరములవఱకు బక్కశాసనమైన
గాన్లపకపోవుటయు, అంతటినుండి ఆయనసంవ
త్సరములవఱకు మూత్రమే శాసనములు
కాన్లించుటయు విచిత్రముగ నుండునకపోదు.
అందుకే నాటిని పరిపాలన సంవత్సరము
లుగ గ్రహించుట సమచిత్తముకాదు. కనుక
ఈ సంవత్సరములు సహపానుని పట్టాభి
షేకకాలమునూడే లెక్కన వ్రాసినవియను
భావము. అట్లయినచో నివి ఏమిటి? ఏపరిగణ
నము ననుసరించి కైకొనదగినవి?

ఈ విషయమున హైందవచరిత్రకారు
లలో పెక్కు భేదాభిప్రాయములు కలవు. ఈ
సంవత్సరములను గురించి తెలుసుకొను
యొకరివిధి నిర్ధారితములు లేనందున : ఇవిను
లేయుచున్నవి. కొంతయు వాటిని విక్రమ
సంవత్సరములనిరి: మఱి కొందఱు శకవత్సరము
లనిరి: నేటికొక కొందఱు కేటాకవిక్రమములనిరి.

పరి. ఎవరైనా చెప్పేన్ని విధములు చేరినను
మీర కిప్పుడు ప్రధానముగనున్న వాదములు
యెడే: అవి విక్రమసంవత్సరముల? శకవర్ష
ముల? యని. మిగిలినవి పొందికమైన. హేమ
వాదమున కంతగ నరిగినదగున వానియందు
నవియో రంగభూమినుండి బాదిపోవుచున్నవి.
అందువలన మన మిప్పు డాలోచించవలసిన
విషయ మిది మొక్కటే: క్షిపరాతనహాసా
నుని శాసనములనలి నంవత్సరములకు విక్ర
మసంవత్సరములుగ వర్తిహించగలుగా? శక
శకవర్షములుగ వర్తిహించగలుగా యని. అవి
విక్రమసంవత్సరములే మైనయెడల నహాసా

మును ప్రస్తుత ద్వయము (గ్రా-చే-స) లో నొక
త్సరము నెఱకు పరిపాలించినట్లు యహాస
నాని యుండును. ఒకవేళ నవి శకవర్షములే
యన్నయెడల అదేమి కలుగ శకవర్షమునెఱకు
అనగా క్రీ. శ. ౧౧౦౪ నెఱకు పాలించినట్లు
నిశ్చయమున వలయుండును. క్షిపరాతనహాసపు
నహాసానుడువిక్రమశకం దిగణమునవైనచోమీ,
శకవర్షం దిగణమునవైన చోటు స్పష్టముండి
నప్పటికలకు పరిపాలించవో నిశ్చయముగ చేరి
యవచ్చునచో తద్వార్షమున నానవాహాస
(అంప్ర)వాదుల హామును నిశ్చయము పొను
కలుగవచ్చును.

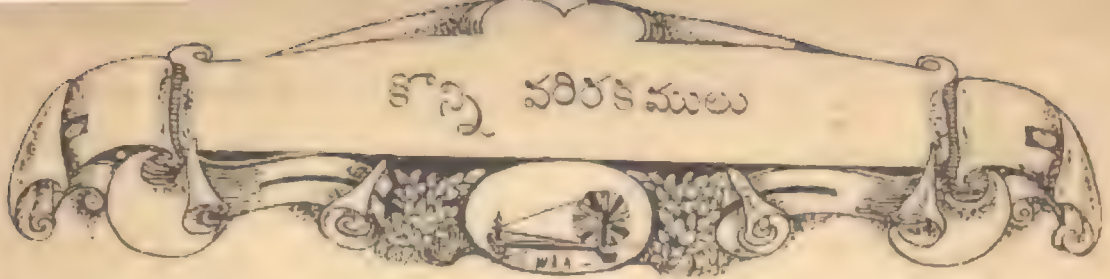
ప్రార్థన

దీపాపాటి కొండిమాచార్యులు గారు

జలదమా! నీచేయున్న దీచాతకము
నిను మనంబున నెంచుచు నననరతము
బాగునేయుట నీబోటిసరసునకును
బ్రాణదానముఁజేసి కాపాడు మమ్మ!
గీ. దినకరా! నీదురాకకై దీనయగుచు
రాత్రిగడవెను నద్రిపీ రిను! మునుగా!

బాగునేయుట నీబోటి సరసునకును
బాడి గాదిక వచ్చికాపాడుమయ్య!
గీ. వంద్ర! చల్లనిమాపుననమ్మవచ్చు
నూర్తిని నమ్మగాదెనిగోరి మునుగా
కలువకన్నియ దినమెల్ల గడపుకొనియె
దమ్ముకను పిల్ల మిగులహృద్దయమునూర్చి !

9

గోపిటి బోగిరాజు గారు

గింజలపరిమాణము, తూనిక, ఆకారము

పొడవు పొడవును బట్టి వరిరకములను గానవచ్చును. పొడవునందు 5.7 మిల్లిమీటరులు * మొదలు 10.8 మిల్లిమీటరులవరకు గల రకములు గలవు. వెడల్పున తారతమ్యము 1.9 మి.మీ. మొదలు 3.9 మి.మీ. వరకు గలదు. దశమ అన్నిరకములకును కొలవలేదు. కాని యిది సామాన్యముగ పొడవును, వెడల్పును బట్టియుండును. అయినను, కొన్నిరకములలో గింజ పొడవునకును, వెడల్పునకును తగినంత దశమగనుండుక బల్లపరువుగ నుండును. ఈ కొద్దిగవులూవుధాన్యము. 1, 2 పట్టికలలో లేక చామర్ల కొర్ర వ్యవసాయస్థానమునను ఇరిగేషన్లను పరీక్షించిన 142 రకముల పొడవు వెడల్పులు చూపబడెను.

పొడవునుబట్టి వరిరకములను 5 తరగతులుగ విభాగించవచ్చును. 7 మి.మీ. గాని అంతకు తక్కువగాని పొడవుగల రకములను 'మిక్కిలి పొడవు' రకము లనవచ్చును. 7.1—8.0 మి.మీ. పొడవుగలవానిని 'పొడవు' రకము లనవచ్చును. 8.1—9.0 మి.మీ. పొడవుగల రకములు 'మధ్యమము'లగ నించవచ్చును. 9.1—10.0 మి.మీ. పొడవుగలవి 'పొడవు' రకములుగను, 10.0 మి.మీ. 11వ పైగా పొడవున్నవి 'మిక్కిలి పొడవు' రకములుగను నించవచ్చును. ఇట్లే 2 మి.మీ. గాని అంతకు తక్కువగాని వెడల్పుగలరకములు మిక్కిలి సన్నరకములుగను, 2.1—2.5 మి.మీ. వెడల్పుగలవానిని సన్నరకములుగను, 2.6—3.0 మి.మీ. వెడల్పుగలవానిని మధ్యమములుగను, 3.1—3.5 మి.మీ. వెడల్పుగలవానిని మదుగురకములుగను, 3.5 మి.మీ. లకు పైగా వెడల్పుగలవి మిక్కిలి

మదుగురకములుగను నించవచ్చును. 1 వ పటమునందు పొట్టి పొడవు తారతమ్యములు, 2 వ పటమునందు సన్నము మదుగు తారతమ్యములు గల కొన్నిరకముల రెల్లు చూపబడెను. మూడవపటమునందలి మొదటి నూమనదుగులలోను ఈ భేదములుగల గింజలు విడివిడిగా చూపబడెను.

గింజ పట్టికయందు ఆయా రకములగింజలు మారేసి తూచగా నచ్చినయంకలు (గ్రాయిములులో) చూపబడెను. తూనిక చాలావఱకు పరిమాణమునుబట్టియు నుండును. కాని కొంతవఱకు గింజలెంతయునుబట్టియు, దియ్యపుగింజమొక్కప్పుడు భాగము నుబట్టియు, పొకటా నులభ్యతా నుబట్టియు మాడ నుండును. కొన్నిరకములలో దియ్యపుగింజ పొడవుల మధ్యనుండునలమును పూర్తిగ వాక్రమించకపోవునట్టి చివరల గాముల భాగమునందు, గింజ పటము 4 వ తరగతి మాడినది. అట్టి రకములను, పరీక్షించిన 125 రకములలో 100 గింజలును 17 మొదలు 52 గ్రాయిములును పొందును. ఈ తూనికముబట్టి నదిగనులకు నుక్రొందిచ్చి మిగిలిన రకములుగ విభాగించవచ్చును.

I — 100 గింజలును 25 గ్రాయిములుగా నుండును. గాని మొదలు 52.

II	"	26—30	గ్రాయిములు	తూనికను.
III	"	31—35	"	"
IV	"	36—40	"	"
V	"	41—45	"	"
VI	"	46—52	పైగా	"

గింజయొక్క ఆకారమునందుగూడ కొంతభేదము గలదు. చాలావఱకు గింజయొక్క పొట్టి మెడ పొట్టి

* 1 మిల్లిమీటరుగా అంతకు మించు 25 వ తరగతి. మి.మీ. అనునది పొడవేదికము.

【三】 三

సంఖ్య	వివరము	తేదీ
1	అధికారులకు	1.1
2	అధికారులకు	2.1
3	అధికారులకు	3.1
4	అధికారులకు	4.1
5	అధికారులకు	5.1
6	అధికారులకు	6.1
7	అధికారులకు	7.1
8	అధికారులకు	8.1
9	అధికారులకు	9.1
10	అధికారులకు	10.1
11	అధికారులకు	11.1
12	అధికారులకు	12.1
13	అధికారులకు	13.1
14	అధికారులకు	14.1
15	అధికారులకు	15.1
16	అధికారులకు	16.1
17	అధికారులకు	17.1
18	అధికారులకు	18.1
19	అధికారులకు	19.1
20	అధికారులకు	20.1
21	అధికారులకు	21.1
22	అధికారులకు	22.1
23	అధికారులకు	23.1
24	అధికారులకు	24.1
25	అధికారులకు	25.1
26	అధికారులకు	26.1
27	అధికారులకు	27.1
28	అధికారులకు	28.1
29	అధికారులకు	29.1
30	అధికారులకు	30.1
31	అధికారులకు	31.1
32	అధికారులకు	32.1
33	అధికారులకు	33.1
34	అధికారులకు	34.1
35	అధికారులకు	35.1
36	అధికారులకు	36.1
37	అధికారులకు	37.1
38	అధికారులకు	38.1
39	అధికారులకు	39.1
40	అధికారులకు	40.1
41	అధికారులకు	41.1
42	అధికారులకు	42.1
43	అధికారులకు	43.1
44	అధికారులకు	44.1
45	అధికారులకు	45.1
46	అధికారులకు	46.1
47	అధికారులకు	47.1
48	అధికారులకు	48.1
49	అధికారులకు	49.1
50	అధికారులకు	50.1
51	అధికారులకు	51.1
52	అధికారులకు	52.1
53	అధికారులకు	53.1
54	అధికారులకు	54.1
55	అధికారులకు	55.1
56	అధికారులకు	56.1
57	అధికారులకు	57.1
58	అధికారులకు	58.1
59	అధికారులకు	59.1
60	అధికారులకు	60.1
61	అధికారులకు	61.1
62	అధికారులకు	62.1
63	అధికారులకు	63.1
64	అధికారులకు	64.1
65	అధికారులకు	65.1
66	అధికారులకు	66.1
67	అధికారులకు	67.1
68	అధికారులకు	68.1
69	అధికారులకు	69.1
70	అధికారులకు	70.1
71	అధికారులకు	71.1
72	అధికారులకు	72.1
73	అధికారులకు	73.1
74	అధికారులకు	74.1
75	అధికారులకు	75.1
76	అధికారులకు	76.1
77	అధికారులకు	77.1
78	అధికారులకు	78.1
79	అధికారులకు	79.1
80	అధికారులకు	80.1
81	అధికారులకు	81.1
82	అధికారులకు	82.1
83	అధికారులకు	83.1
84	అధికారులకు	84.1
85	అధికారులకు	85.1
86	అధికారులకు	86.1
87	అధికారులకు	87.1
88	అధికారులకు	88.1
89	అధికారులకు	89.1
90	అధికారులకు	90.1
91	అధికారులకు	91.1
92	అధికారులకు	92.1
93	అధికారులకు	93.1
94	అధికారులకు	94.1
95	అధికారులకు	95.1
96	అధికారులకు	96.1
97	అధికారులకు	97.1
98	అధికారులకు	98.1
99	అధికారులకు	99.1
100	అధికారులకు	100.1

三三三

உதவி அமைச்சர் (தொழில்) கீழ்க்கண்டிருக்கிறார்.

[illegible]

[illegible]

౪-వ పట్టిక

సంఖ్య	వివరము	అవకాశము (మొదటి పంట)	చామర్లకోట (మొదటి పంట)		చామర్లకోట రెవెన్యూ పంట				మ.రా
		ఒక టన్ను గింజల సంఖ్య	ఒక టన్ను గింజల సంఖ్య	గింజ పొడవు మి.	గింజ వెడల్పు మి.	ఒక టన్ను గింజల సంఖ్య	గింజ పొడవు మి.	గింజ వెడల్పు మి.	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1	జి.యి.డి. 24 కెల్చురి [సంఖ్య]	1868	1809	7.5	2.4	2006	7.0	2.3	
2	విజయవర్ధన్ కెల్చురి	1698	1473	8.3	2.6	1713	7.4	2.6	
3	కవచ సాంపు	1557	1295	8.5	2.7	1809	7.8	2.3	
4	రత్న సుడి	1559	1324	8.5	2.6	1819	7.3	2.3	

లను ఉన్న వివిధ గింజలను. కొవి సామాన్యముగ చామర్లకోట గురువలందు పెద్దది యొక్కది ఉన్నదిగాని నుండును. కొన్ని గింజలలో నియమితము నున్నవిగాని వాటి మేలుండును. కొన్నిటిలో రుచుమలవమ్మలు (ముఖ్యముగ చిన్నది ముఖ్యముగ ఉన్నది) ఉన్నవిగాని నుండును. కొన్నిటిలో నిందుక విమ్మలగూడ కలిగియుండును. కొన్నిటిలో మలలో గింజ ఒకవిధమయిన ముక్కుగడిగియుండును. కొన్నిటిలో గింజ పైపెట్టుగను, క్రింద సన్నముగను ఉండును. చామర్లకోట గింజలను ఈ విధములు వూరినవి.

గింజల ముదురు సన్నములు చాలవరకు వాని మేలు లునుబట్టియే నిర్ణయింపబడును. ముదురు సన్నములను బట్టియే రికములకు గింజల యొక్క మేలున్నది. వరియన్నమును తినువారు చిన్నపు ముదురుసన్నముల కొవికొవి గలంత సామర్థ్యమున్నచో ముదురురకములనువదిలి సన్న రకములనే యింనుకొనును. సన్న చిన్నము సామాన్యముగ తెలుపుగనూడ నుండుటచే చామర్లకోటగూడ నుండును. మిక్కిలి సన్న చిన్నపులన్నవి కొంచెము పెరుగుగ నుండుటచేతను, మెదుకు మోకలగూడు నందువలె

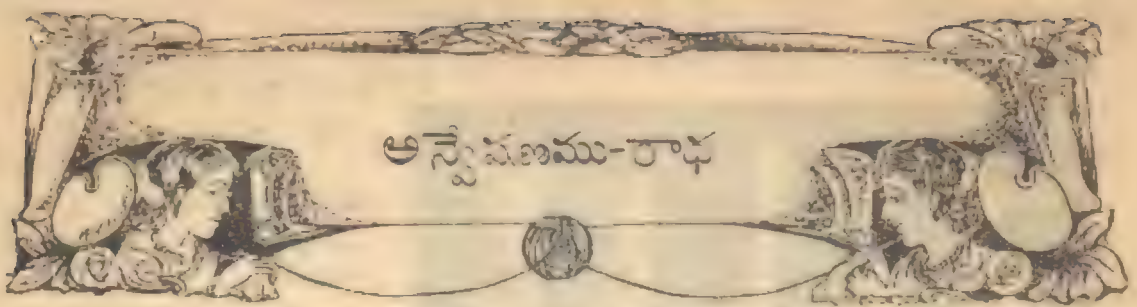
మిక్కిలి చిన్నదిగ నుండుటచేతను తినుటకు మధ్యరకపులన్న నుండు యనుభూలముగ నుండును.

పొడవుగనుండు గింజలు దంపుటలో విరిగి నూకలెక్కువయగును. పొడవునకు రెగినంత లావులేనిగింజలు మరింత విరుగును. మరియొక పట్టిగింజలు తడిసినగాని, మిగులు నెండినగాని, మిగులపండినగాని మరింత నూకవాటగును. సామాన్యముగ దంపుటకుగాని ధాన్యపు మలలో పోయేటకుగాని పెట్టువలె 2½-2¾ రెట్లకంటె పొడవు పొడవుగల రకములనుభూలముగావు.

గింజలపరిమాణమును, బరువును సామాన్యముగ నిలుకడయైన రకపు

చిత్రము ౧

అన్వేషణము-రాధ

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

విశ్వమోహనమైన శేషాద్రియందు
మహిమ విద్మంతులమోహినివా, మనకు
వివాది చంద్రకల్ నెఱయంగా నానంద
మందమోహితములు ముందునును
చిత్తముగ నుండ నిజానిజము
పుష్పమచంద్రికామ పోషకమున్న
మహనెన్నెలచెన్నె బలకమున్న
జనముచే కోనని మునయక నున్న
రావయ్య, యుగమోహ రితనానికన్య,

మహారా మోహమోహ బుగారు కన్య,
మహారా మోహమోహ వాచిన్ని కన్య,
మహారా మోహమోహ మోహన కన్య,
కయ చేయ నేమిరా తావద కన్య,
యమునాతరంగి యానా నిజితో
కానును పానానా గుణితో మితో
పానానానానా మోహినియన్నావా
పానానా మోహమోహ ప్రణయితో
వివిధానా నాకు నేమిరానా.

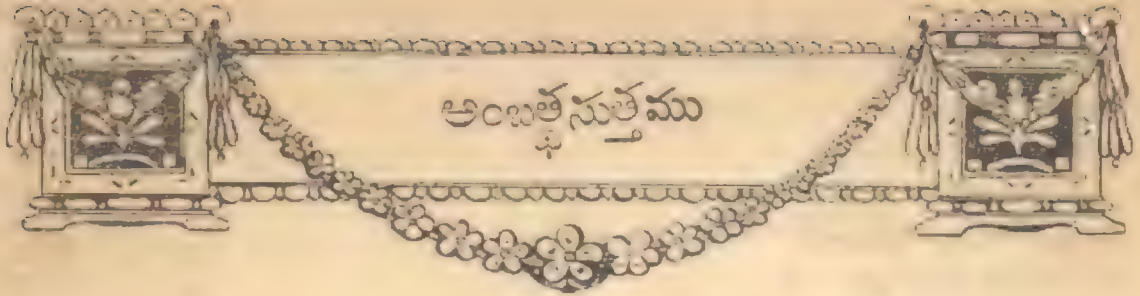

కోమటుల యింటు దలదాచుకొంటి నమ్మ!

పండిత పురాణం సూక్ష్మానారాయణగీతలు

మర్యాదకు లోగి మహలునాతి శ్రీ శేషాద్రియందు
భక్తముగా నింట చంద్రికామ నామగని నోక్కడను గుండె నెఱుంగన్న
చచ్చినదాక నానందరామమునే కొలుచుచున్నా నింక గొంతెమది
మాటికొంతెమది శ్రీమృగ లెకో ముచ పెట్టి కొల్లగా నామృత్తు నూల్చుచుచు
రన్నివిధముల నాకు మహాకావ - లైన బాణలవారి భయమునా
శిష్యులనుచు నాన్న రితీయిం నును కోమటులయింట దలదాచుకొంటి నమ్మ!

అంబత్త సూత్రము

[అంబత్త సూత్రము]

1.

3. రంగారాజులు గారు, యమ్. ఏ., పి. యల్.

కొందఱు మనులును, బ్రాహ్మణులును, భక్త ప్రవర్తకక్షణములం దినుచు, ననన్యాయముల నవలంబించుచు, నిండ్రివిద్యల ననుసరింతురు. అట్టి చెడ్డయిన:-

ఈదివిషయమునాహరింపఁబడిన నస్తువుల పదనచ్చి బ్రాహ్మణులను, లక్షణములను జేసినది, యట్టి నస్తువులు గల ననుల బ్రాహ్మణులను గాని, మన్యులములం గాని నిర్దేశించెను:- నాలుగు, పంచములు, షష్ట్యములు, షష్ఠ్యములు, వారాదములు, విల్లులు, తదితరాయుధములు, యువకులు, నరులు, బాలురు, బానికలు, దాసులు, దాసీజనము, గజములు, వక్ర్యములు, మహిమంబులు, వృక్షభములు, అజములు, పేషములు, మిక్కిలములు, లావములు, గొధారములు, కర్ణావతంసంబులు, కూర్మములు మున్నగునంబులు. - గోత్రముని యట్టి నిండ్రి విద్యల నవలంబింపఁడు.

కొందఱు మనులును, బ్రాహ్మణులును భక్త లో నుత్తమము నోదయముం దినుచు, ప్రవర్తకక్షణముల నిండ్రి విద్యల నవలంబించుచు ననుసరింతురు. అట్టి చెడ్డయిన:-

1. రాజులు సోత్సవులై చాడిచెడలుదురు.
2. రాజులు రాష్ట్రములకుం దిరిగివత్తురు.
3. స్వదేశరాజు లెదుర్కొన క్రతువులు చెను కకుం బారిపోవుదురు.
4. క్రతురాజు లెదుర్కొన స్వప్రాయములు చెను కకుం దినుచుదురు.
5. స్వదేశరాజులు జయమును బొందుదురు, పర

6. పరరాజులు జయముం గాంచురు, స్వదేశ రాజులు పరాజయముం బొందుదురు.

ఈ క్రింద జయ మిపత్తమున నుండును; అప జయ మాపత్తమునకుం గలుగును.

గోత్రముని యట్టి నిండ్రివిద్యల ననుసరింపఁగా, కొందఱు మనులును, బ్రాహ్మణులును భక్త ప్రవర్తకక్షణముం దినుచు, రాజోత్సవానిం జెప్పుచు, వట్టి నిండ్రి విద్యల ననుసరింతురు, ననన్యాయ మార్గముల నవలంబించుదురు. అట్టి చెడ్డ యనిన:-

1. చంద్రగ్రహణము కలుగు నని చెప్పుట.
2. మార్కగ్రహణము కలుగునని చెప్పుట.
3. నక్షత్రగ్రహణము కలుగునని చెప్పుట.
4. చంద్రునియొక్క గాని, మార్కునియొక్క గాని యుత్సవమును చెప్పుట.
5. చంద్రునియొక్క గాని, మార్కునియొక్క గాని పథగవచముం జెప్పుట.
6. నక్షత్రోత్సవములు కలుగు నని చెప్పుట.
7. నక్షత్రముల పథగవచముం జెప్పుట.
8. ఉల్కాపాతము కలుగు నని చెప్పుట.
9. దిద్దారా నువని చెప్పుట.
10. భూకంపము కలుగునని చెప్పుట.
11. దేవుఁడు మేఘగర్జనము కావించు నని చెప్పుట.

12-15. మార్కదండ్ర నక్షత్రోదయస్తమయంబులును, నవ్యాని యుత్సవైవము గాని, వాని ప్రవర్త

మును గాని, యాపంచదశ క్షీణము గాని చెప్పును, పంచాక్షరి యట్టియట్టి ఫలములఁ గలుగఁజేయు నని చెప్పుట.

కొందఱు మునులును, బ్రాహ్మణులును భక్త ప్రవర్తించిన భక్తియులుఁ దెనుచు నింకొకపాఠము లచే భవ మార్జించుచున్నారు.

1. వర్షాధిక్యము కలుగు నని చెప్పుట (పూర్వ ప్రాయశ్చిత్యము).

2. అల్పవర్షంబులు కురియు నని చెప్పుట.

3. పంటలు పవ్యధిగఁ బండునని చెప్పుట.

4. దుర్భిక్షము కలుగు నని చెప్పుట.

5. దేశక్షోభము లెవ్వియు నుండ నని చెప్పుట.

6. దేశక్షోభము కలుగు నని చెప్పుట.

7. మారీజాద్యములు కలుగు నని చెప్పుట.

8. వ్యాధిరహితమై దేశ ముండు నని చెప్పుట.

9. వ్రేళ్లపై లెక్క పెట్టుట.

10. వ్రేళ్ల నుపయోగించకుండ లెక్క పెట్టుట.

11. పృథువంఖ్యా సంకలనము.

12. కాన్యారచన.

13. లోకాయతము.

గోరిమముని యిట్టి నింకొకవిద్యలకు నూరుండై యుండు.

కొందఱు మునులును, బ్రాహ్మణులును భక్త ప్రవర్తన భక్తియుల చెప్పెను, కవివ్యాకాశలంబనకే శివశోభాని సంకలించుచు, నింకొకవిద్యల నభ్యసించుదుః-

1. పెండ్లికొడుకును గాని పెండ్లిమాఁకును గాని గృహమునకుఁ దీసికొనియ్యటకు శుభదినమును నిర్ణయించుట.

2. పెండ్లికొడుకునుగాని, పెండ్లిమాఁకును గాని, వివాహాగ్ధులు వీసికొని యెట్లుకై శుభదినమును నిర్ణయించుట.

3. సంధి చేసికొనుటకు శుభకాలమును నిర్ణయించుట.

4. యుద్ధము చేయుటకు శుభకాలమును నిర్ణయించుట.

5. అప్పులు రాఁబట్టుకొనుటకు శుభకాలమును నిర్ణయించుట.

6. భవ వ్యయమునకు శుభదినమును నిర్ణయించుట.

7. శుభగ కరణము (ప్రజలకు శుభముకలుగుటకై ప్రయోగించు మంత్రములు.)

8. ప్రజల కెన్న కలుగునట్లు ప్రయోగించు మంత్రములు.

9. గర్భప్రాస జగుటకై ప్రయోగించు మంత్రములు.

10. మాకర్తవ్యముఁ గలుగఁజేయు మంత్రప్రయోగము.

11. అనుగ్రహమునకై మంత్రప్రయోగము.

12. ధౌర్ధ్వభావముండై యుండుటకు మంత్రప్రయోగము.

13. బధిరత్వము కలుగఁజేయుటకై మంత్రప్రయోగము.

14. ఆదర్య ప్రశ్నము—ఆధిచారికాదర్యంబుల గోప్యములగు సలహాములఁ గూర్చి ప్రశ్నలకుగ కేవలము కనుపించి యాప్రశ్నల కుత్తరము నిమ్ము నని యార్థము; అట్టిపనులు చేయుట.

15. కుమారీ ప్రశ్న—దేవతపట్టిన సుజాతయగు కన్యను గోప్యములు సలహాములం గూర్చి ప్రశ్నలడిగి యుత్తరములం బొందుట.

16. దేవ ప్రశ్నలు—ఈకన్యకు బదులుగా దేవదాసియగు నొక్కరి నిట్టి ప్రశ్నలడిగి యుత్తరములం బొందుట.

17. ఆదిత్యార్చన.

18. మహాబ్రహ్మార్చన.

19. నోటినుండి వ్యాలలం బుట్టించుట.

20. లక్ష్మీదేవి నర్పించి ప్రార్థించుట.

కొందఱు మనులను, బ్రాహ్మణులను భక్త
నితై హాసించు భక్తియందును, సప్తవీరమార్గముల ను
లంఘించు నిట్టి నింద్యులనుల వర్ణించుట:—

1. వీడియో యొకలాభము కల్గిన నొకదేవున
కుమారులను మ్రొక్కుకొనుట.

2. అట్టి మ్రొక్కులను దీర్చుకొనుట.

3. భూగృహమున భుజ్జువుడు. మంత్రిములఁ
బఠించుట.

4. పుంస్త్రయమును గలుగఁజేయుట.

5. స్త్రీలనగ నొనర్చుట (అనగ నొనర్చుట నొనర్చునను
ములనఁ గాక మంత్రిప్రయోగముచేరి).

6. పంగళవస్తు నిర్ణయము (గృహాదివిర్యాము
నితై హాసించువాడుకలములను చిత్తించి
కనుఁగొనుట. ఇయ్యది వాస్తవికలో నొక ముఖ్య
భాగము).

7. వాస్తుకర్మ—(అట్టి ఫలముల కర్మ గదేవలూజ
బాదోనానులచే బుద్ధిముగ నొనర్చుట).

8. ఆనవనములు.

9. సైమిక స్నానములు చేయించుట.

10. యజ్ఞములు చేయుట.

11-14. విరేచనములకును, పవనములకును మం
దుల నిచ్చుట:

15. మనుజులు తమకుటలై మందుల నిచ్చుట.

16. చెవులలో మానె పోయుట.

17. కన్నులలో మెదడులలో నొకటి కెదలుము
కలుగఁజేయుట.

18. నాసికగుండ మందుల నిచ్చుట.

19. కన్నులకుఁ గాటుక మందులు.

20. జైవధీమాంజనము గన్నులయందుంచుట.

21. శేత్రచైత్రము చేయుట.

22. కస్తూరిచైత్రము చేయుట.

23. కనువికల్ప చేయుట.

24. మూలములను, కమగములను బ్రయోగించుట.

25. ఒకదాని చేనుగ నొకటి చూచుట, మను
బ్రహ్మచరించుట.

గోరమముని యిట్టి నింద్యులనుల ననుసరింపఁడు.”

మఱియు భిక్షుకుం దీగొంబులగు నయవిధుల
ననుసరించిన నిట్టివాని కేవలపునుండియు హాసించును;
అనఁగా నాచరణలో నాతని నిగ్రహమున కేయపా
యము నుండదు. అభిషిక్తుండైన వృషాదుడు జయము
సాఁదినపిదప నేదిక్కునుండియు క్రువలనలనఁ దన
కపాయము కలుగ దను నిష్పరమతో నెట్లుండునో
యట్లే భిక్షుకుండు ధైర్యముతో నుండును.

మఱియు భిక్షుకుం డెట్టిండ్రియద్వారముల
సంరక్షించుకొనును? తా నేవస్తువునైనఁ జూచినపు
డెట్టి వస్తువుయొక్క నిమిత్తగ్రాహి కాని, యనువ్యంజన
గ్రాహి కాని కాకయుండును. నిమిత్తగ్రాహి యన
వస్తుప్రయాపమును, నాకారమును సంప్రాప్తావధాన
గనుఁగొనుట. అనువ్యంజనగ్రాహి యన వస్తువిభజనభాగ
ముల యాకారమును పరికించుట. నిమిత్తగ్రాహి యన
రూపమును గనుఁగొని యాజ్ఞానముచే వస్తువును దెలిసి
కొనుట.

ఆకారమును జూచికొని, కంఠస్థునిని వివి కాని
యట్టిది స్త్రీయో పురుషుఁడో తెలిసికొనుట. ఇది
నిమిత్తగ్రాహము. అనువ్యంజనగ్రాహమున నిట్టి స్త్రీ
కాని, పురుషుఁడుకాని నవ్యుమన్నాఁడో, మాటలాడు
చున్నాఁడో తెలిసికొనుట. (బుద్ధిభూషణుడు) చతు
రింద్రియనిగ్రహించి నేరొందిల వస్తువులగుట నావ్యంజన
విమర్శములను, నావ్యంజనము వస్తువులకి సంబంధించి వానిని
లోఁబఱుచుకొనునో, యట్టి దురవస్థఁ జెందకుండున
ట్లుండుటలై చతురింద్రియమును నిగ్రహించును. భిక్షు
కుండు చతురింద్రియమును జాగరూకతతో నిగ్రహిం
చుచు నాయుంద్రియమును జయించును. ఈతీర్థికపే కర్మ
ముతో ధ్వని విన్నప్పుడు కాని, నాసికతో వాసన
చూచినప్పుడు కాని, వ్యాసో వినినప్పుడు కాని,
కాయముతో స్పర్శచేసినప్పుడు కాని, మన
కుతో నొకదాని నిర్ణయనై గ్రహించినపుడు కాని
యిట్టివాడు తిస్త్వవయముతో నిమిత్తగ్రాహి కాని,
యనువ్యంజనగ్రాహి కాని కాదు. మనోనిగ్రహము

అంతయును బట్టి భక్తియనునదియును, భాగ్యమును
నెట్లాతనికి సంభవించి యాతని భక్తులకును మనమును
నిగ్రహించును. మనయు వాతనికు మనమును నిగ్రహిం
చును మనమును జయించును. అట్టి భక్తులనుబట్టి
నిలద్రొయనిగ్రహించు గలిగి మనమున నట్టివాడు పాప
స్థితి చొరరాని సౌఖ్యవర్ధకు బొందును.

“భక్తులకుడు స్వస్థులై, బాగనూకుండై
యొంటి నా? కుదిమయమలలో నుండే కేవలమును
దలకుఁ జనుటలోను, నెనుకకు జెప్పుటలోను మనమునఁ
జెప్పుకొనుచువు నిశ్చయము. (అనగా నట్టి భక్తులకు
నిగ్రహించున వాతనికు మనమును నిగ్రహించును, పట్టి
నిగ్రహించు మనమునుబట్టి మనములకు నొకమనము మన
యు బ్రాప్త్యుకొనుటను ప్రారంభించి కేయిందు బ్రాప్త
భాగ్యుకాదుములను దిగిగొనును.) ఈతనిగ నే ముం
దునకుఁ గాని, సమంతమునఁ గాని యాలోకించుటయం
దును, తేకులఁ జూచి ముకుమటయందును, బ్రాగుట
యందును, నివసించుచుండును, మ్రొనుటయందును,
నూత్రపురీషోన్మేషమందును, నిమిమలయందును, నలు
వలబడి యుండుటయందును, గూడుమండి యుండుట
యందును, నిదురించుటయందును, బాగ్రహిణ్యయందును
మటలాడుటయందును, భాషింపక యూరక యుండు
టయందును — ఈవిధానములం దింతిం గి యుండును.

“ఏకిరిగ భక్తుల సంతోషం దై యుండును!”

“భక్తుల సంతోషమును దక్షింపుటకు దక్షిణములలో
ములలోదను, ఉదరమునకుఁ దగినభోజనముతోదను,
సంతోషుండై యుండును. పక్షి యంగురులను దెల్లు
తిన బుట్టులను వనలోఁ గొంపోవునో యట్లే భక్తులకు
తాను భోక్తప్రకారములకు వీరిం గొంపోవును! ఈకిరిగ
భక్తుల సంతోషం దై యుండును.”

“ఎట్టి భక్త్యుపదేశమున దక్షుండై, ఘనంబు
నిట్టి ముద్రయనిగ్రహించు కలవాడై, యిట్లు స్వస్థ
దక్షుండును, బాగనూకుండును, ఇట్లు సంప్రదింపఁబడు
డునై, యాతడు తనమార్గమున విశ్రమించుట కడ
వులయందుఁ గాని, తిరునాళలందుఁ గాని, పవిత్ర
నిలింబుపదేశమునఁ గాని, పర్యతకందరమునఁ గాని,

కలవాయంబుల గుహాయందుఁ గాని, కృతానవాటిక
యందుఁ గాని, బయలుప గడ్డిమప్పవై గాని నిర్వాసు
మంబుల స్థలమును బాదుకొనును. భిక్షాపర్యటనానం
తర మారే దచ్చటకుం జని, యన్నముం దిని, వ్యర్థస్థ
నాదుండై, యనతికేరుండై, యనపాతిదిస్తుండై, యన
వ్యమానముండై యుండును.”

“సంపారానుగ క్రిని గామరహితమగుటండై
కామరాగముల మనమునుండి పారద్రోలును. నీవహిం
సీచ్ఛా (నిగ్రహించుట) ముఖ్యము మనమున
నిగ్రహించు, దుష్టలగహితంబుల వాదముతో నుండి, వాద
మును ద్రోహరహితముగ నొనర్చును. పౌరయమున
నుండు మనమునందు మాంద్యము లేకుండఁ జేసి, యా
శయములఁ బ్రభావమునందు నుండి ముందై, స్వస్థులై
దై, బాగనూకుండై యుండి, మనమును నిగ్రహించు
హింసను నొనర్చును. సందేహిత్వములఁ జూచితిని,
సందేహిం హిత్వమున నీనించును, సందేహిత్వమున
దై, సందేహిత్వములు లేకుండ చేయించును.”

“ముఖమున జేసి పురుషుం డొక్కరుఁ డాధన
ముతో నాగివ్యమును కేసి, యట్టి భక్తులకు భాగ్య
మైనదియై యునరునకుఁ బూర్వమును దీర్చుకొను
టకే కాక భార్యను బోషించుటకుఁ దగినధనము మిగులు
నంత లాభమును గలుగఁజేసిన వారే డిల్లు చింతిం
చును! అప్పుడేని వ్యాపారమును జేసితిని. అన్యపా
రము లాధికర మున్నదై, చేసినయప్పు తీర్చుకొన
భార్యను బోషించుకొనుటకు మిగులునంత లాభము
నిచ్చుచిని! అందుకే వాతనికు సంతుష్టుడై దిల్లు
నందలూరితమగుటండై యుండునో; “ఎట్లు నకుఁ
డొకడు నొకఁ డిరుండై భాగ్యమయిందే, యన్న
మును తీర్చింనుకొన నీ ముట్టులందై యుండి, కొలదికాల
మైనవివేచన వాచయందుండై, ముచోదమును తీర్చుకొన
కొనగలిగి, యెప్పటివలె బలము కలవాడై యుండి
యవును, అన్యము నొనర్చు యుష్కృతికేసి, యిష్కృతి
నిగ్రహించుకొని గల తానెవ్వఁడును బరికించి మాచిం
పంద్రుండై మాచింపఁబారితమనగుటండై యుండునో;”

“ఎట్లు కారాగారమున బంధితుం డైనవరుండు
కొలదికాల మైనవివేచన తీర్చు రాక సమ్మాము కాక,

యాతడు తే. నుమగఁ గాంగియ్యమునుండి విడిదిపట్టుఁ బడి, యట్టివాఁడు ధూతపర్వతమున దెప్పఁగఁ బరికించి చూచిన పంపితుండై, యానందపూరితమన నుక్కుండై యుండునో,” “ఎట్లు దాసుండై యిక్కఁగఁ జననేరక పరాధీనుండై యుండి కొంతకాల మైనపిదప యిక్కఁగఁ జనుటకు నీలు కలేదు, దాస్యవిముక్తుండై, దానన్యాయుండై నుండునో, ధూతపర్వతమునను బరికించి చూచిన పంపితుండై, యానందపూరితమన నుక్కుండై యుండునో;”

“ఎట్లు ధనికుండై, సంపన్నుండైన నరుఁ దాహరము టరకని యపాయభూయిష్టమైన యెడారిలో నీళ్లు మార్చును పనునరించును, నుత్త కట్టెను నాడిచి దానిలో నుండినీరునుగ నీచునుతోడ మెద్రానామద్రావిడును తేరి ధూతపర్వతమునకును బరికించిచూచిన పంపితుండై పంపితుండై యానందపూరితమన నుక్కుండై యుండునో;” “అట్లే భిక్షువీపవనిరోధముల నధిగమించుచును, ఋగ్రన్తవివేక, బంధీశ్వరునివలె, దానివలె, దానికాంతిమోహగమునఁ జిక్కుకొన్నవాని వలెఁ దన్నుఁ దాను బరిగఁచెనుకొనును. కాని యీ పంచనిరోధములను నధిగమించిన పిదపఁ దన్నుఁ దాను నీటిబాహువులెవ, బంధువులునువివేకను, దాస్యమును విడిచి, తే. నుమతో నన్ను నానినలేను బరికించుకొనును.”

“మఱియు నప్పుఁ దాతఁడు ప్రేతుండై యానందపూరితమన నుక్కుండై నుండును. అరుదే నాతనికి న్నొక్క కలుగును. అట్లే న్నొక్కతే నాతనినానము కాంతి నుండినట్లే యట్టి కాంతిమతో న్నొక్కమన నుండును.” “ఎగకాని గలనుండి యట్టివాని నుండును ముందై ప్రాచీనమిక్ష్వానాశ్వుని లేక జనితంబైన యానందమయము బడి పర్యవసాదమున నుండునఁజును నీయవధి యుండి ట్టివాఁడు పంచనిరోధము విచారించుండై ఈలోకమ పరుండై యుండును. వివేకజనితంబున నానందముతో నానిని దేహము విడిచిండ్లై, యట్లే ఈనందముతో నివగ్నుము ముందునుండి నందపట్టుకొగిండ్లైన నానంద పరపితంబై యుండును.”

“అట్లే న్నొక్కమన నుండును, కాని, యట్టివాని యంతే నానకాని, నుగింధి లోరిష్టమార్పించు

వాడు లోనాపారమందు విశేషించి, యందు లింగపులు లింగపులుగ నీటినిండ్లై, ఈమాన్యమును ముద్దగఁజేయుటలే నన్నునీ దేహమగ్రహించి, దానితో నంతిలను న్నొక్కండై దేహవాస్తులకు నీలులేనట్లును, పరివ్రాజకుఁ డెగవాని నీవనము యొక్కల మిమ్ముగి, యీలో నీలునీ న్నొక్కండై, న్నొక్కవానికంటే ముద్దిమయమునై యుండు.”

“అటుపిమ్మట విచారమును నాలోచనను (నివర్తించి) నిగ్రహించి క్షిణిభుక్తి వ్యతీయభ్యానాభిధానంబును. అట్టి యవిష్ట సమాధీలన జనించి, యందునందు విచారమునను, నాలోచనమునను బ్రసక్తియుండెను. ఏకాగ్రభావమును, విద్యాంతరిము నందుండును. అభోభాగంబున (ప్రప్రహంబు) వారి ప్రవాహములో నుండి నిగ్రహపల్లవముతోనికి నీట్లు ప్పము నమ్ముమండిన, బూర్వాపరవక్షతోత్తర దిక్కులయందు జల మార్గములు లేనియుష్మి, బద్ధస్య (దీకాలమునను విర్జింపకపోయిన, నాజలాయులు ప్రోదస్యంబు లోనం దివచ్చు కిరలోదకములతో నిండి పంపూరితంబై, ఈపల్లవంబున తేభాగము ముందులేక నుండును. పరివ్రాజకుఁడు దానిలేవనము యొక్క ధామియ్యగంగాలోకమున న్నొక్కండై ప్రార్థిపువానికంటే ముద్దిమయమునై యుండు.”

“మఱియు నటుపిమ్మట నానందమును దూరముగ నుంచి యు విత్తనుండెను. అనంతచిత్తుండై యట్టి నరుండు అర్హుఁడు.”

‘స్వస్థచిత్తుండై యపహితచిత్తుండై యందు నరుండు నుపాఖ్యముననుండి’ అనునపు డెట్టిసౌఖ్యమును గూర్చి చెప్పుదురో యట్టి సౌఖ్యముం బొందు. అపుడెట్టివాఁడు శ్రుతీయభ్యానాభిధానము కెంచి యందు ముగియుండు. అట్టివాఁడు లనదేహమును నానంద వహితముగ నున్నట్టి సౌఖ్యముతో నిగివి సంపన్నముగ నొనర్చుటచే నాతనిదేహమునం దేభాగమును, నట్టి సౌఖ్యపూరితము కానుండ నుండును.”

“ఎట్లు పద్మము క్లంబున పరోవరంబున నశేక ములనీలధవళ పద్మము లుదకంబునంబుట్టి యుదకమున, చెరిగి నీటి నునుండు, యుదకగర్భముననుండి

“మరలించు కులలందుకాని, యట్టి వాని కిష్టమందుకాని, ముక్తిమందుకానితో కేటవైన వాని ను కోరిన వాని మైన పాత్రను కేటవదుకానితో; కలవంతముతో; బనికేయవాండు మంతముతో; బంగారువనివాడు బంగారుతో; నోరిన వాని వులను కేటవ నుకొలుకలను. ఇహ్యుచే యుక్తిమందుకాని.”

౧.

“అట్లు మనమును శాంతమయముగను, బనిత్రము గను, నిర్మలముగను, కలవంతముగను, బాపరహితము గను, నిర్వికారముగను, గోమలముగను, దృఢముగను, గర్భ్యేయముగను సంపిముగను తొవర్తివ ముట్టివాడు తనవనమును నిర్మలత్రేతమున వినుకొనును. అట్టినును మార్మము మనమందు చిత్తశాంతి మతో మార్మమైనను, దగ్గరచైనను, మానుమములైనను, దైవసంబంధము లైనను వినును”.

“రాజపథమువనున్న మనుజుడు కేరీరిజాదము ను, వ్యాధినివోరి, నల్పశింశిమ్యనులను, శింఖ్య కలగునది నియ్యతి కేరీర్వని, యిహ్యుచే మృత్యుని యిహ్యుచే మృత్యునివోరి, యిహ్యుచే కేరీర్వని మన గుర్రులుండు.”

“అట్లు మనమును శాంతమయముగను, బనిత్రము గను, నిర్మలముగను, కలవంతముగను, బాపరహితము గను, నిర్వికారముగను, గోమలముగను, దృఢముగను, గర్భ్యేయముగను సంపిముగను తొవర్తివ ముట్టివాడు తనవనమును మార్మమును మృత్యుని మృత్యునైనను వినును”.

శింఖ్య. తన మృత్యుమతో వినులయొక్క మృత్యు యములను దనితరకేవలంపుల యొక్క మృత్యుము లను దనికొని—

1. వందలించు మృత్యుమును ముత్రపకము కలదానిగను, బ్రసన్నంబు మృత్యుమును బ్రసన్న మైన దానిగను;

2. కపిలంబు మృత్యుమును గుపితముగను, శాంతియు క్తంబు మనమును శాంతియు క్తమైనదాని గను;

3. మాధమైన మనమును మాధమైనదానిగను, జాకరూకతతో; గూడిన మనమును జాకరూకత కల దానిగను;

4. అప్రమత్తమైన గునము నప్రమత్తమైనదాని గను, (స్వతంత్రమైన ముమును) స్వతంత్రమైన దానిగను;

5. విశాలమైన మృత్యుమును విశాలమైనదాని గను, తుద్రులైన మనమును తుద్రులైనదానిగను;

6. నీచమైనమనమును నీచమైనదానిగను, మన్న తమైన మనము మన్నతమైన దానిగను;

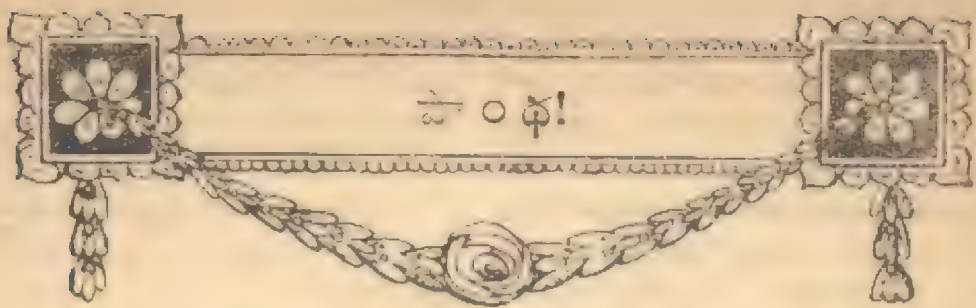
7. దృఢమైనమనమును దృఢమైనదానిగను, నన వర్థితమైనమనము ననవర్థితమైన దానిగను;

8. అనధీనమైన మనము ననధీనమైనదానిగను, బరాధీనమైన మనమును బరాధీనమైనదానిగను;

అట్టివాడు గుర్రులుండును.”

[నీచము]

కెలువోలు నీతారామయ్య చేపటి గారు

నిశ్చలము నిర్మలము నిగమింపి (గూర్చి)
మృదుల నవనీతహృదయంబు ముదము
నరుగుచున్నాడ వెచ్చటికయ్య; పాంథ!
అగు మాగుము, నావలు కాలసింపు.
నీనహచరులు సంచరించు సరణిగని
శంటకావృతమైన మార్గంబటంచు
దివ్యవాత్సల్యమున నీకు తెప్పినట్టి
గునిని హితవాత్సల్యమున నెవ మనునాడు.
మంచిమార్గంబె నీవు గ్రహించినావు
కావంబులు కొన్ని నిన్ గలయుచును

మందభాగ్యుడగుచు ప్రవర్తించవలె
మాసరణులనలంబింప నానందకు.
పాంథ! నీవేగుచున్నదే పరమసౌఖ్య
జాలమున కాలవాలమై శ్రావ్యమైన
తారితాకీర పికాకీర సారస ప్ర
సూతనిస్వనములతోడ సాంపాసంగు
వస్యరమణీయ మార్గంబు, వనకుమారి
భోగ భాగ్యంబులను, కవిపుష్పంబును
పరగుచో స్వీయగీతముల్ పాడుకొనుచు
సండుకొనుమయ్య, గమ్యస్థలంబు పాంథ!

ప్రణతి

కెలువోలు నాగభూషణరావుగారు

తాటిదాచెడు ముగియనియును
విమలతోడనగీతరంగములయందు
వికచపుష్పఫల వనవాటికల యందు
అవని నన్నప్త సూక్ష్మరేణువులయందు.
శ్రీహిమాలయపర్వత శ్రేణులందు
బలహినుమయూఖ సన్నయందు
కమలకాంత వినూత్న హాసముల యందు
తారద శశాంకజ్యోతిస్సప్త సారమందు

వలపులం బిట్లు చెంగల్యకొలనులందు
గురుగంగూడిన నీమేఘములయందు
పచ్చంగు బండ్లిపాలుపాలు పంటలందు
కవికుమారులమంజులకవితలందు
నిమగ్నమనంద తాత్పర్యగరిమ నిచ్చు
ప్రకృతితో ప్రేమ ప్రేమతో ప్రకృతిమయ్య
ప్రణయము భార్యమూ ప్రేమప్రకృతి కీర్తి
కరము ననురక్తి నానందస్కారకము. [గొ.

ప్రచీన భారతీయాభరణములు

దేవతావిగ్రహములకు శిలించినవి

చిత్రము ౧

698. స్త్రీ విగ్రహముయొక్క చిన్న కీరీటము. ఇది
 699. నాథాధరమున కట్టబడినది. 694. దేవతావిగ్రహమున కట్టబడినది.
 కలను, ముకుటుమును సరిదిద్దయుండుట కుపయోగించునది.
 పైన 3 కురాయిలు గలవు. 696. దేవతాకర్ణాభరణము.
 ఒరిస్సాలో నిప్పటికిని ఈ యాభరణమును ధరించు
 చున్నారు. 697. దేవతాకర్ణాభరణము. దీనికి పూవు, గబ్బ
 కలవు. ముక్త్యపుసరులను గలదు. 698. కర్ణపుష్పము.
 ఒరిస్సాలో భూకేశ్వరాలయమున కేసురయ్య యొక
 చిన్న ఆలయమునందలి వరాహేశ్వరార్చనామన చెక్కి
 బడియున్నది. 699. ముక్త్యపుసరులను కూర్చిన బంగారు
 శేతులో చేసిన కర్ణాభరణము. 700. పైచెంది ధరించెడు
 ఒక అందమైనవగ. దీనికి తొలపర్రును పేరుగలదు. 701.
 699-న సంఖ్యగల కర్ణాభరణమునందలిది. 702. కాత్తికేయ
 విగ్రహము. 703. భగవదీవిగ్రహము. ఈరెండువిగ్రహముల
 మేఘలము ఒకేమాదిరిగనున్నవి. కాని 702 విగ్రహపు
 మేఘలయొక్క మోపు ఎక్కువనిల్పసాంధ్యముగలిగి చూడ
 సాంపుగనున్నది. శంకువిగ్రహములయందున్న కంకా
 ములు, దండకడియములు కుండరునుగ నున్నవి. భగవదీ
 విగ్రహమునకు మగ్గకాలపు ఫక్కిని చెక్కినవలెద్రహార
 మున్నది. దీనిని భగవదీవిగ్రహమున కిదివిగ్రహములపై
 కట్టబడియున్నది. ఇది చాల అందముగనున్నది. కాత్తి
 కేయవిగ్రహమునకున్న భూకేశ్వరములో పై దానిమోపు
 పువ్వుతో బంగారున కట్టబడినదానినక చెక్కిబడి
 నది. భగవదీవిగ్రహము భూకేశ్వర లయలో పువ్వునకొక
 గూటియం దున్నది. దానిపొడవు 7 అడుగులు. అదిక్లా
 ప్తమున అను ఒక బుజుప కర్ణముతో చేయబడినది. కాత్తి
 కేయ విగ్రహమును ఆగోపురమునకే యున్నది. ఈ గోపు
 రము ఏడవకతాల్లి మగ్గకాలమును నిర్మించబడినది. ఈ
 విగ్రహములయందు అధికము నిల్పిన భరితకాలమునకే బ

కానివి వనరుల చేయబడుచున్నవి అధికము నొప్పున
 చును వెల్లడిచేయుచున్నది.

చిత్రము ౨ (ఏ, బి)

ఏండ్లకు పూర్వము ఒరిస్సాలో నీయా
 భరణములు ధరించుచుండిరి.

704. తలముడి (కొప్పు). బుజుము నానునట్లు
 చేయబడినది. పూవులు చిత్రించిన నాథాలో కట్టబడి
 నది. ఆ నాథాపై కుంకుమపువ్వు పక్కములందు ఈ
 పువ్వులు చెక్కిబడినవి. ముంపుపై ముంగరులు జాలరువలె
 కట్టబడియున్నవి. పైక మోక్కి ములుగుల యొక భూష
 ణము చెక్కిబడియున్నది. చెన్నపురమును నిప్పుడును
 కలసియు ఆ నాథా పట్టుకొనినదిమొత్తమున కేకొనుదు
 న్నాడు. 705. తలముడినొకటి, ముక్కుమీసల నాథా
 లుగాని కడిది పేని కీరీటమువలె కట్టబడిన ముక్కి. 706.
 సరిగబుట్టాలు తీగలుచేసిన నాథాలో చేర్చి తలసాగావలె
 దుట్టబడినది. 707. తలముడి. ఇట్టివి పెగలవిగ్రహము
 భూకేశ్వర లయనక పువ్వుపై నున్నవి. ఒరిస్సాలోను,
 విజ్ఞానాగారి, భాగనాథా స్త్రీయలట్టియును కట్టబడి
 కిని చేసికొనుచున్నారు. దానిపై రాకణివంటి బంగారు
 వగను తాల్చెదరు. ముక్త్యపులతోగాని, బంగారుతోగాని
 చెక్కినవిగ్రహములము నాథా ముక్కిపై కొకవైపున కట్ట
 బడినది.

ఆహస్తాభరణములలో ప్రధానమయినది 'బాలా'
 అనునది. ఒరిస్సాలో దానినే 'భార' అందురు. 'బాలా'
 అనునది ముంగ్రునకే చేయబడినది. ఈ బాలా ము
 గ్రునకే చేయబడినది. దీనిగా నొక నిల్పిమలయం
 దిది పూసలతో కట్టబడినట్లే చెక్కిబడును. కొన్నిటి
 ముంపుమగ్రునకే పుష్పములు, చెక్కిబడి చెక్కిబడి
 యుండును (మా. 710 ఎ). ఒకొకప్పుడు పైన పూవు
 చేయించి రెండుమడుగుల నుండును (మా. 715 ఎ). దీని

కేరములనునులువొక్క కేరములకాకను నందఁ గాని, విలు సంపుటగవంచుగాని, ఇతరవివిధమయిన పసికీచునిగలిసిగాని యుండును. (మా. 709 ఎ, 718, 714, 708ఎ). కట్ట కడపటిమాదిరి వానిని సామాన్యముగా కలకత్తాలో 'పాటురి' అనుపేర ధరియించుదు. అవి అయిరోపియుల కడియములపై ప్రతిరోజు మునుగా నుంచువది.

పండన చాళా, ట్టూరి, డాడ్ అను పేరులుగల కడియములును మొన మొన్నటివలకు ధరించుచుండిరి. (మా. 716 డి, 712, 708 డి). 709 డి, 715 డి సంఖ్యగల కేరమును 'పొడి' అను పంపక కేరమునును-నెరిగి. ఇప్పుడు పయోగమున నుండునది యిట్టివికావు. 709 డి సంఖ్యగలవానికంటె 710 డి సంఖ్యగలవానికి చిగుగు

బలు కలవు. కొలుగుపట్టువలె నుండుంటులుకాని, విలు గట్టలుగాని, కట్టలుమాదిరిగాని అంగములైనవి. వానిని కేరికి అందుదు. స్త్రీవునును బుధునియు ధరించును. 718 లో మాదిరిగా గట్టలుగాని గంటలుగాని లేక బోలుకడి మునుక కలవు. వేయుంచుటాచుంగలదు. దీని కేరపుష్పమున నొప్పునను నెరు. 718 లో పువనపు అంజ మాత్రమే యిప్పుడు వాడుకయందుండునది. దానిని గుడిఅయరు. అది బోలుగాగాని, గట్టలుకట్టబడిగాని వుండును. 719 లో పైకి, 717 లో పైకి ఒకప్పుడొకప్పుడు తెలింగనాలోను బల్లలునీచువలె కట్టకొనునాలోక వాగుడున వుండియును. దీనికి స్త్రీలు పురుషులనుండి ధరించుదును. ['ఇండియన్ జ్యూయెలరీ' అను పత్రికనుండి.]

పయఃపానము (భావగుచ్ఛము)

ఆచార్య వెంకటరంగారావు గారు, పి. డి., నీనియూ

చదలఁ దీవ్రనంచారము నలుపుకలన
జలనజలలుని దేహమ్ము ఛాయదోతఁగి
అసితమై సుగ్ధబిందు ముత్యములరాల్చి
శుష్పిపాసాన్తు మాషమ్ముఁ జూపుచుండు
గరుణ భూదేవి నిజధరాధరపయోధ

రముల మగ్ధమ్ములాని విశ్రాంతి నొందు
విలువఁగావాడు ప్రీతితో నిలకు దిగుడు
వారెను ప్రాణన్న పితృపయోధార బుధుడు
పరపయఃపానమునఁ బెల్లుబడియె నలఁడు.

శాస్త్రమును చూపుచున్న విజయశేఖరస్వామి,
విద్యనాథునియును, రస-చూటకీ-ల విజయ-
ముని శేషనాథ శాస్త్రమును కావించిన తాత్త్విము-
లను వివరించుచు తుదకిట్లు నుడివినః

మన నుండియుకొరకు బర్కనులతోను, తురుష్కుల

చియాంగుకాయ పేకు పినాపి

ఈ కుమ కంటను ప్రభుత్వ నే నా నాయకుడుగ నుం డెను.
 హాంకీ, వాయీ నునగరములను ఆక్రమించుకొ నెను. మఱయు
 దక్షిణభాగపు బాతీయపక్ష నాయకులు, కాని యాపక్షము
 నిండు అతివాదులు రషీయా సోవియటుపక్ష మువారి శ్రేణి
 పగలకు వశమగుచున్నాగ ను తిలంపులో అందుకు ప్రతి
 హాతియగ వాంఠించునందు కేరొక ప్రభుత్వమును
 ఏర్పాదుచేసి, దానిని ఏర్పరచుచు వేరొక యుగమును ప్రారంభింప

తోడను, భారతీయులు పోరాడి తమ జీవితములను భార
 తానియందుటను, తన భరితముగ అమృతసంహార్యులు,
 తొలెట్టుచుట్టుము, బ్రిటిషువారి కొరకు భారతీయులు
 సంతరించిన చక్రతాత్రికాయందు భారతీయుల యెడ
 బ్రిటిషువారుచూపిన విభేదభావము, ఇన్నిటికి పైగా
 ప్రపంచసామ్రాజ్య మహాసభయందు భారతదేశ మితర
 దేశములతో పోలికలు గానరామున తొలగివచ్చి తమ
 స్వేచ్ఛలు, మూలముల బ్రిటిషువారి ప్రసాదించిన వా
 రులనుటను భారతీయుల కెన్నిటిని మరురగాని ఎవయ
 యును. బ్రిటిషువారును తమ భారతదేశ బ్రిటిషువారి
 తోడను, బ్రిటిషువారు దుష్టముగానెరుగు, తమ భారతీ
 యులను తమ స్వాధీనమునకు ప్రయత్నించుచున్నందు
 నందున భారతీయులను తమ బ్రిటిషువారును మరల
 నుగాని తమ బ్రిటిషువారును, మరల బ్రిటిషువారును
 లను పైతము భారతదేశముయొక్కయు, అమెరికాభింప
 ముయొక్కయు స్వేచ్ఛాస్వార్థతత్వములనును, జాతీ
 యైకమత్యముననును విద్రోహమును గానింప బ్రయత్ని
 చారు తప్ప నితరభారతీయులెవ్వరైనను, బ్రిటిషులొగము
 కొరకు చినాలోగాని ఏయింపదేశములతోగాని కత్తికట్టి
 పోరాడు టనుచితిమని ప్రబోధింపవలసిన సమయము
 కలిగిసింపవలె.

ಶ್ರೀಲಯರ ಮುಕ್ತಪದ್ಯಾವಳಿ

‘సోషల్ నర్సిస్’ అను తైమాసికపత్రిక ఇట్లు వాకొనుచున్నది.

[illegible]

నల్లలును బిడ్డలై యపారముగ నుండునోపలనులని,
 దివిదానిబిడ్డలగును. నీవల్లలభినిమిదనినను
 వచ్చి నమ్మినిగ్రహించును. తమ బిడ్డలను నిండుక
 రేసి పంపింపించునని, యెన్నయిబిడ్డల పొడవును
 న్నను, ఎన్నిలోపములు గలిగియున్నను వారి అత్యు
 న్నతాభివృద్ధియనుచు, ప్రభావము గాంగలనని నొక్క
 లక్కాడేచును. భాగ్యవశముచేత ప్రస్తుతాభివృ
 ద్ధియగునని విచారించు చుండును. వారి బిడ్డల
 విధానములను యవకావిశేషమును మాత్ర మిట్ల కే
 ర్తించును. అట్లే స్త్రీలయందును విద్యాభ్యాసవాదాన్ని
 కను. విద్య నేర్పించును, వ్యవసాయమును, వంశా
 వృద్ధినిమలను నొక్కరలను నొక్కరించును, కలలు
 స్త్రీలే నక్కడా విద్యాభ్యాసము లేని కార్మికులను నడ
 కేర్చుచును స్త్రీలు కలసిండును లేని వాడనిచే గాదు
 నేకస్త్రీలు పుట్టి విద్య యెంచుచునో తెలుగియు.
 పాశ్చాత్యదేశములయందు చాలవారికల ప్రాథమిక
 విద్యాభ్యాసముగలది. మహాభారతములో స్త్రీలే
 యెక్కువమంది యున్నారు. వారు పట్టుదలతోను, స
 త్తతోను తమ విద్యార్థియగుచున్నవని నిరూపించి
 పొందియున్నారు. వారు పొందిన సక్రమవిద్యాభ్యాసము
 వారి కట్టియభ్యున్నతిని సహజుర్నినది. అందు సాంఘిక
 కాళివృద్ధికరములను విషయములయందు పాల్గొని సామ
 వ్యయమునో నిర్వహించునట్లులు భాగ్యవశమున — అ
 విచ్ఛిన్నముగ నున్నారు. నేమోనీ ప్రభుత్వమున ప్రస్తుతిపు సాం
 ఘిక కార్యములను సరియములు సహజములగాను కావలయు
 విన్నవించి విద్యావిధానమును ప్రస్తుతిపు పీఠికలకు దో
 నట్లు సవరించుకొను తత్వంతావశ్యకము.

‘మారజ్జి’ ద్వీపవర్తిక భవము - ఇండియనులు
 (‘అమెరికా’ నదీముఖమున గల యొక
 ద్వీపమున ఈనడుము నలిగిన పరిశోధన ఫలిత
 ములు).

[అమెరికాఖండపు గొప్ప పురావస్తువస్తు
 శాస్త్రజ్ఞుడు డాక్టర్ ఫిషర్ దొరగారు ‘మారజ్జి’
 ద్వీపమునందలి తన పరిశోధన ఫలితములను

మారజ్జి ద్వీప వర్తిక భవ వేడి ‘స్పైయర్’
 పత్రికయందు ప్రాసిన వ్యాసము నుండి]

‘మారజ్జి’ అనుస్థలమునకు సమీపమున నున్న
 గోరీదిబ్బులై బయలుదేరితిమి. దీని కథయే నేను మా
 పరిశోధన విశిష్టము. ఇది ప్రకటితమున, నిండు
 కాలము దాటుచు రెండుదినములు కఠిన ప్రయాణ
 ము సాగింపగా, తుడకు ‘లారెంజీ’ అను గోరీదిబ్బు
 కేరులయితిమి. మృతము లేక కను, గర్జిలములను, వా

1. మారజ్జి ద్వీపమున కొంత (ఇండియనుల
 పాలనము నివర్తించు) కుండలు మున్నగునవి ఫిషర్ దొర
 గారు పరిశీలించుచున్నారు.

మరియు ఇంకొక ద్వీపమున, బరిశోధకులకు మాత్రము కా
 నుకొనరాదు గతముండెను. ఇచ్చట కుండలు మిలెలు
 వాళ్ళతో చేరి విస్తువలు దొరికినవి. ఇంకొకటి విస్తువలు
 విస్తువలు అట్టి కుండలెండులు మాత్రమే ఆ ద్వీపమున
 వాడబడినవి; కాని భూమి ప్రాంతములెన్నియై గతము.

‘మారజ్జి’ ద్వీప ద్వీపము మైశుండెను.
 రెండుదినములు మరల పట్టి పి బయలుదేరితిమి. గోమల
 దండులు మున్నగునవి కాథలపాలలను ఇంచుమించు

[illegible]

పాదము నిజముగా ఒకమతముకాదు. అది ప్రపంచ
 వాస్తవమును గురించి కాని, దేవతలను గురించి కాని,
 సరిగా చెప్పవలసిన యెడల తుదకు పూజను గురించి కాని
 చెప్పదు. అది యొక నీతివిధానము: అన్ని విధానము
 లలో మిక్కిలి గుండవమైనది. అది యొక రక్షిత్వము.
 అప్పుడు స్వచ్ఛాక్షులగు ఆధునిక వేదాములు వేదము
 మిక్కిలి సాహసపు అలోచనలకు కూడ పరివర్తనబట్టి
 రక్షిత్వము. అది యొక్క సత్యమును గురించి విశ్వాసము
 బహు, సేవారము. కాంచోదయ, ఆనాం, చీనా,
 జపానుదేశములను జయించెను. ఇట్టిది హిందూమత
 విశ్వాసము. దేవతాగర్హస్థ్యమునకు వేదములను గుర్తులు
 ముగ నున్నది. ఆమతముమీద గల విశ్వాసగౌరవముల
 చేర ఆసియాఖండమునం దిప్పటికిని దాని నవలంబించిన

శ్రీ ౧) యం దాచార్యుః పాణిని నూర్చి వ్రాసె
వ్యాస పరంపర నుండి:—

తన 'విజ్ఞాన' అనుబంధములో గానన పాట వాడుక గానము.

2. శివాడేమహారాజ భవానిపూజ

ఈ చలువరాతిపలక స్మరణవిష్ణువు నీకమున ముందుభాగమున నమస్కృతులై కల్పింపబడినది.

3. శివాడేమహారాజ లద్ధచిత్రము

మహావీరుగాను నడిచినది. విగ్రహము పాదము ప్రక్కన ముని తోకతోవృత్తికల్పింపబడినది. మూర్తిస్థూలము మహావీరుని మున నీల నూనెనీర్ల ప్రకటించు బిరుదు.

చెరుకు తోటలకు ఎరువు

౧౯౨౭-వ సం. ఏప్రిల్ ౧౭-వ తేదీ

కృష్ణా త్రికూళ శ్రీ మాతాదేవి రంగారావుగారు

ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు.

మన దేశములో చెరుకు పంటలవల విశేష లాభములు ఉండుటచేత రయితులు ఎక్కువగా చెరుకు వ్వవసాయము చేయవచ్చును. ఎక్కువవలన వ్యవసాయములు ఇప్పుడు అమలులో ఉండు ఎక్కువ లాభము కలుగకయు ప్రాంత ప్రధమము చేయక వాపుచేత రయితులచే ప్రాప్తవ్యవసాయ పంటలచే అపరాధములు అంటు కేసు లాభము ఉండు కేసు. భూములు ఎక్కువగా వ్యవసాయము చేయి వలన వ్యవసాయ పంటలు తగ్గవలెవు చేయుని యెడల తగిన ఆదాయము నిష్పత్తు. నిజము అధిభూమినుండి విశేషము చేయుచున్న సంగతి అందరికి విశదమే. సవరుభూమికి తిరిగి ముందు చేయబోవు పంటకు తగిన ఆహారము నిచ్చి బలముచేయు వెరువులు ఉపయోగించి వలసి ఉన్నది. సవరు ఎరువుల వలన భయ్యు తక్కువగా నుండవలెను.

ఇట్లు ఒక్క పశువుల ఎరువు ఉపయోగించుటకన్న ఈవిధము మునుపటిదిగా ఎరువులమున చేయవలెననియు, ఎక్కువ మంది మనుషులు గడ్గిన చెరువులము-చెల్లము నిర్మింపి చేయును. మామూలు పశువుల వెంట చేసినప్పుడు కన్నీటివలన ఎరువులు తగ్గింపబడును. తిరుగు చెరువు నిర్మించుటకన్న క్షేత్రము చేయును. కనుక చెరువులముగా నిర్మించి చేయుటకు అంటు కేసులును. తిరుగు చెరువులము

ఉపయోగము నీరు పోడిండు ప్రదేశములలో 70 పానులు చేయుట 150 పానులు చేయుట కన్న ముగ్గురు నుండును. కొన్ని సమయములందు ఇంతకు ఎక్కువగా నుండును. నూనెను ఎరువు మిశ్రము: అందు పుడికి 500 పానులు; పానావ్యువు ముత్య భాగ్యము 200 పానులు నిర్మింపిండు అగ్రపానావ్యువు చేత పానావ్యులు 100 పానులు. ముగ్గురు 800 పానులు మొదలు 1000 పానులు ఒక ఎకరమునకు ఉపయోగించవచ్చును.

చెరుకు పొతుకు ముందు పై నుదాహరించిన ఎరువులు భూమిమీద వెదచల్లి దున్నవలయును. ఏప్రిల్ నెలాఖరున 200 మొదలు 300 పానుల వరకు పైకైంటు ఆఫ్ సోడా రెండు మోతాదులలో చెరుకు పంటలలో చేయవలెనది. ఇంకా వివరములు కావలసిన యెడల గం బాగు చేతుక పైకైంటు కమిషనరీకి వ్రాయవచ్చును.

తీర్క్మచకాలనిర్ణయము

విజయనగరం మహారాజాకాలేజి మేగ కను (సంపు. ౭-వం. 3) ప్రైమావ్యక్తికలో శ్రీ. జి. నరసింహారావుగారు (వి. ఏ., యల్. టి.) 'తీర్క్మచకాలనిర్ణయం' మనువ్యాసమున మేర్కొనె మంత్రీ వము సత్సేవించుటకు బూర్వదే: యజ్ఞములు చేయించుననియు, భాగి నమును నిశ్చయించియుండుననియు, మంత్రీ మున తమవారీ విద్వజ్జనోద్ధరరామాయణ రచనమును ప్రారంభించి మూర్తికాక మునుపే చూలేడు మనోగించియుండుననియు సూచించి మూలేనికాలనిర్ణయమును గుఱించి యాక్రంది విధమున వ్రాసిరి:—

తీర్క్మచ రచించిన నిర్వహణోద్ధరరామాయణమున, కల్పాదు భాగధారము రంజితములవలన మనుమరికి రాజ్యంబు పోయినదికలెండ్ల విద్వయన్నాయక. అం తంబు మునియందు నిర్మించబడిన నిష్ఠా మకాలము నిర్ణయించుట కెట్టి మూధారముకలదో, అట్టి మూధారగే తీర్క్మచకాలమున నిర్ణయించుటకునానగలదని తోడు చున్నది. అందు యోగినికలెండ్ల భాగము నిష్ఠా మకాలనిచెనో యట్టి రాజరాజనరేంద్రునికాలము నిర్ణయ

నున్నాడు. వానినుండి రేసినవీకవర్ణ చిత్ర మది. ఇట్టి చిత్రములు లేకుండు చందమునకు యిందు గలవు.

చిత్రము ౧
'సెఫర్ టిటి' రాణి

ఈచిత్రమున 'సెఫర్ టిటి' అను నొకరాణి తన సొంతదేవాలయమున నున్నప్పుడు నాచుమచ్చ చిత్రంపయవినది. తమిళవర్ణము, నలుగిడుగు నను నీమ 'అక్షాటము' చిత్రపత్రిక వర్ణము. చిత్రపత్రిక వర్ణమున కెదుట సింహాసనముపై శిరస్త్రావమును గలిగించి కూర్చుని యున్నాడు. ఆతనిపిల్లలు ప్రక్కననిలచుకొనియున్నారు. రాణి పూజాపాత్రముచేత నిలువబడి ప్రార్థన చేయుచున్నది.

[స్థియరూపచిత్ర-౧౯౨౩ మార్చి ౫ వ తేది]

చిత్రము ౨.
సెమిరామిను రాణి

ఈమె అవీరియాయంపలి 'నినకే' పట్టణమున గ్రీ. బ్లా. ౨౧౧౨ సం. ప్రాంతముల నిర్మించి పరిపాలించిన యోధురాలు. పరాక్రమమున పురుషులు సైరిమియె కెంతయుసాటిరారు. ఈమెధర్మ 'వైసము' మహారాజాపై వ్యూహాత్మక నౌక దండెత్తినందున మరణించింది. అప్పటికే సేనల కెదిర్చి యొకప్పుడు బాక్త్రానీసేనలు పారామముండెను. ఈమె వ్యూహముగా అప్పటికే సేనలను ద్వైతము ద్వయములో నెత్తుమొండెను. అట్లునామగడ గిర్రి యొక్క మెరుకైన శివారునువలన వ్యూహాత్మకము. ఈమెధర్మములను లక్ష్య పట్టక యుద్ధమున పాగించి బాక్త్రానీను స్వాధీనపరచుకొనెను. చిత్రమున ఏమి మూర్తిపట్టణమున రాజునకు కైకవము చేయుచున్నట్లున్నది. ఈమె సాహససాంస్కృతికములను బట్టిచేత ఈమెను భార్యగా గొనెను. అక్రమమున ఈమె ధర్మ ఆర్థికమున కొనించుకొనుటచేత అచోరిక ముఖ్యముగ గొనెను. అంతనామె దైవగుణములను బట్టిపరిపాలనము గావించి రాజు ననుమతి చేసెను. అందుకంటే పరిగణించెను. ఆమె తన పరిపాలనకాలమున హరిశ్చంద్రుని చేతనుండి మరణము నుపభవించెను. ఈమె చుట్టుప్రక్కల కొలెల్లుమునకు, పరాక్రమమునకు నామె స్థాపించిన మందిరంగనము రే నెల్లప్పుడు గలదు.

మొట్టమొదట సత్యాగ్రహ కైది

[కరెంట్ ఛాట్ పత్రిక ఏప్రిల్ సంచికలో 'దక్షిణాఫ్రికాలోని సత్యాగ్రహము' అను వ్యాసమునుండి.]

ట్రాన్స్ వాలలో ఏషియాటిక్ కాళువారు తమ క్రింద పనిచేయుట కైదువంతుల మండికంటే భారతీయులంగీకరింపకుండుటచే ఇంకను కైదుచేయవలెనని సంకల్పించిరి. అట్లుచేత భారతీయులుండిరి. వారిలో పండిత రామసుందరు హనువార దొకడుండెను. ఆతడు గుండె నిబ్బరము గలవాడు; వదరుబోతు. పంస్కృతభాషలు గొన్ని వల్లించివాడు. ఈ క్షరహింసాస్థానము వాడుటచే పతనము కలుగరామామాయమందలి కొన్ని కోహలును, చాపాయిలును అప్పచెప్పగలడు. పండిత నామముచేత వారెవర్లు గొంత చేరుకొండెను. పలుకావులవారెన్నియో గంభీరపవ్యాసము లొసగి, రామసుందరుని కైదుచేసిన చాలమంది లొంగిపోవుదరుని మార్పుచుట్టు భారతీయులు కొందరు ఏషియాటిక్ కాళువారికి సలహాఇచ్చిరి. ఆకపటి వారతనిని కైదుచేసిరి. అంతప్పుడును ముందువారి యుదుటే ప్రసన్నమునను, భారతీయులుమొంద గూని కలదును. అంతరిపాటివరకు తెర్చివెనులో కొందరు మాత్రమే యెదిరియుండిన రామసుందరు కుత్తరక్షణమున దక్షిణాఫ్రికామందిరమును బ్రభాగముచేయెను. అందు నతని నొక మహాపురుషునిగ పరిగణింపసాగిరి. అవనరము లేకుండినను కాంతిరక్షణమునకై ప్రభుత్వమేంపులు గావించెను. వ్యాయస్థానమున కైరము రామసుందరుడు తన సంఘమునకుండుట ప్రతిభగా గొనించబడెను. అట్లుచేత గూడవచ్చింది భారతీయులు వ్యాయస్థానమును నింపిచేసిరి. రామసుందరు దొకమాసము సాధారణరక్షకు పోల్చడి, కోహ్ నెస్ బర్ల కైలులో బరోపియుల వాడు (వార్డు)లో ప్రత్యేక మొకగదియందుంచబడెను. ఇనుకొంతని గలిసికొనుటకు నిషేధములేకుండెను; అంతికి భోజనము బయటనుండి వచ్చుట కాలంకము లేకుండెను. అతనిని మరల కైదునంపుము. ఈమె విమోచనములో భోజనము పెట్టుచుండిరి. అంత కేమి కావలసినను కొంతలేకుం

దెను. అతనికి శిశువిధించిన దివమున పరితాపమునూట
యే లేక ఎక్కడయూచిన నుత్సాహము చెలరేగెను.
నందలకొలది భారతీయులు కైలునకుపోవ కుతూ
హలవడిరి. ఏషియాటిక్ కాభాధికారుల మొగములు
చెలలనోయెను. శిష్టిమనోజ్ఞుల నొక్కొక్కతడు
పైదండగిల్పించి కేయిలనుచును, పొంగి పోయెను. ఇటు

వర్షముల భాగతీయులకే మేలుకలిగెను. 'తానొకటి
కలప దైవమొకటి తెలిదెను.' శిష్టకాలము గడచిపోయె
ను. తామసంపాదన ముకేసింపింపలేక. బహుశ్రద్ధ మున
వ్యాసము రిచ్చిరి. అతనిపై పూలపండులవర్షము గురిపిం
చిరి. విద్యుత్ కేళి అరిగి విలయ పడిరి. ఇనుకొర్రులు నలు
కబ్బునందులకు ఎండలో భాగతీ రుణు చగిలిరి.

6.

౧. బర్మానావికుడు

భారతీయు: వారికులలో నవకు డను నొక
బర్మానావికుడు సంక్రార్థ శిల్ప నిపుణులులో నొక్క
యొమ్మ పురోభాగముగల వాడను మాంబలేపురమునకు
నిజొప్పులున్నాడు. అతడు వరియందు వాడనునొకటి తీవ్ర
ప్రమాదమున కదురుగ నెబ్బడినతలకడేను, బలము లేదను
కొనెనుగలడు. గాలియు, ప్రవాహమును అనునలముగ
నున్న గుండల వాతము నిర్వాహము ప్రాయుక్తమై చలి ను
బుంతయు బుంత: బెంబిలో పైకియు గడిచెను. అతిద్రో
గవస్తుబ సోమరిననుచు గావనియు, కలకలలుచున్నా

న్చుకై గుండలమునందు నొక చుక్కు గ్రంథకై
నడిచెనున్నాడు. అంతాళము, వివిధాంతల నను
నదీజలము వాతడు రొక్కమునకన్న మిక్కిలిగడెంచును.
ప్రకృతిసౌందర్యము, ఆత్మానందము ననునవియే కాళ్ళు
మలచి నుండి విచ్చాచెను. ఇట్టికాళులు స్వస్థప్రాయ
మగు భారతీయములకు కలెననియు, అతనికి నేర్చు
బడిన తొలివిషయము లన్నయు ఆస్తినికాపాదనా
కరములనియు వాతడు భావించును.

దక్షస్మృతి, గర్భోపనిషత్తు, గౌరమగర్భమాత్రములు, చూశికోపనిషత్తు, మహానారాయణోపనిషత్తు, మహాపనిషత్తు, మైత్రాయణోపనిషత్తు, సవత్సు బాతీయము, సుబాలోపనిషత్తు, యాజ్ఞవల్క్యగృహ్యం, యామన శతకోపాచార్యాదికృత మతగ్రంథములు.

బ్రహ్మమాత్ర వ్యాఖ్యా రచయితలు :

భారతీయ విజయ, సంవిదానంద, బ్రహ్మసూమ, శతానంద, తానాయన్, ఉద్ధత, విజయ, రుద్రభట్ట, వామన, యాదవప్రకాశ, శంకరాచార్య, భర్తృ ప్రపంస, శతకోప, రామానుజ, బ్రహ్మపల్లె, భాస్కర, పితాచ, విజయభట్ట, విష్ణుకాంత్, వాడిండ్ర, మా గవదాస, పూర్ణప్రజ్ఞ, రాఘవేంద్రస్వామి, వల్లభాచార్య, విజ్ఞానభీతు, శంకరానంద, శ్రీకంఠ శివా

చార్య, శ్రీశంకరభగవత్పాద శిష్యు, భర్తృభట్ట, చిత్ర నాథభట్ట, ధైరవ, అప్పయ్యదీక్షిత, వాచస్పతిమిత్ర, సురేశ్వరాచార్య, సదాశివేంద్రసరస్వతి, మొదలయిన వారు.

ఈనాటివరకు ఈపలబ్ధములగు వ్యాఖ్యానాదులు శ్రీశంకర, రామానుజ, పూర్ణప్రజ్ఞ, వల్లభ, భాస్కర, విజ్ఞానభీతు, శ్రీకంఠ శివాచార్యవరచితభాష్యములు.

శంకరానంద (శంకరభగవత్పాద శిష్యుడు) వృత్తి, భర్తృభట్ట కృత అద్వైతామృత వర్ణిణి, రామానుజకృత వేదాంతదీపము, చిత్రనాథభట్టకృత మరీచిక, రాఘవేంద్రకృతదీపిక, ధైరవపండితవరచిత బ్రహ్మమాత్రవృత్తి, సదాశివేంద్రసరస్వతికృత తర్క ప్రకాశికావృత్తి, వైయాసీకవ్యాయమాల అనునవి.

చీనాలోని కల్లోలము

ఇంగ్లీషు రషియా సీరలు:— “మా చేతిలోని ఆయుధములు (వై సీయులు) ప్రక్కలనువరకు ఇట్లే కొట్టు కొనుచుందురు.”

(రూలు-బెర్లిను)

విమర్శనలు

శివాజీవిజయము

కృత్రిక ర్త : మొసలకంటి హనుమంత రావుగారు

క్రాసుపై 100 పుటలు. వెల 12 ఆణాలు

ఇది మొదటి చరిత్రాత్మకమునాటికము : స్వతంత్ర రచన. శివాజీ ఔరంగజేబును దర్శించుటకై ఆగ్రాపున ముసకునప్పుడు. దర్బారున నానంగజే బతని వగౌరవించి, ఆరేడు విడిసినయింటనే యతనికిఁ జెప్పించును. రామ సింగజేడు సరదాకునకు దేశభక్తిని, గర్వము ముపజేశించి, ఆతని సాయమున శివాజీ మామోపాయమునఁ జేసి దప్పించుకొనిపోవును. వారిలోఁ గొన్ని యడ్డంకులవాటి తపరాజధాని సమీపించుచుండఁ దన్నెదిరింప నచ్చిన ముగలులను దవర్చి పంపిన సేనల సాయమున జయించును. ఇది యింతవఱకువృత్తము. ఇది నిరసప్రధానమున వాటకము. దేశభక్తి చాలగ చర్చింపఁబడినది.

‘శివాజీవిజయము’ అనుపేరున కనుమలించు చరిత్రభాగము లింకనున్నను, రచయిత యాస్వలభాగమును ప్రదర్శించుటతోడనే సంకృప్తిపొందుటకు గ్రంథ రచనాకాలము బాధ్యముగాకపోదు. ఇది గాఢ సం. న వెలువడినది. పాఠ్యాభావికముగ, నిందు దేశభక్తివ్యవస్థాపములు ప్రధానముగ నున్నవి.

ఇందు శివాజీరామసింగులపాత్రలే ముఖ్యములు. తక్కినవి స్వతంత్రచరిత్రల వ్యక్తీకరింపక, నిమిత్తకాత్రములుగ నున్నవి. స్త్రీపాత్రలు తెండున్నను లేమియే చెప్పనచ్చును. ఔచిత్యము భంగపడలేదు.

నాయకుని చరిత్ర పీఠములగు గొప్పలక్షణములుగాక యదవముగ నాయకునికి మెఱుంగులువెట్టుట వాటకకారుని

కర్తవ్యమైయుండు, చరిత్రపీఠములగు మహాలక్ష్మణములైవ. రచయిత సువికసితములుగఁ బ్రవర్తించి యన్నింప మందుట యిందొకలోపము.

వాటకము మొదలునే రక్షింపబడును. రామసింగుని యువవ్యాధము తనియున్నది. ఔరంగజేబు పంపిన లేఖలన శివాజీ తనమొక శిక్ష నెఱిగివరంగమున నరనిమనమున నొదవు సంకులభావములను, దేశభక్తిని ప్రదర్శించుటకు నేర్పజేయును కుశిలపుఁ దుండవలెను. రామసింగు దేశభక్తుఁ డగుట కారని మానసము పొందిన మార్పులు పాఠ్యాభావికములు; శివాజీయువదేశములును సమర్థములు. శివాజీ యుక్తివలనఁ జెందప్పించుకొను భాగము చతురతతో నిర్వహింపఁబడినది. రుద్రభాగమునఁ గొన్ని దృశ్యము లాకర్షకములుగ లేవు. మొత్తముమీఁదఁ గా ర్షప్రసరసముకన్న వాక్పరస్పర మెక్కువగనున్నది.

జైలి గంభీరమై, నరసమై, భావోచిత పాత్రోచిత గతుల వెలయుచున్నది. దేశభక్తిపూరితములగు పద్యములు భావోద్రేకము గర్ధించును. మచ్చనకుఁ గొన్ని పద్యము లిటు నాడుడు:—

పీ. వస్త్రరత్నాన్నార్థ వరదానములే జగజ్జనులను బ్రోచు కల్పతాని
రఘుపూరు వంశాది రాణ్యజీతకుల నపారంబుగాఁగన్న వీరమత
విజ్ఞానకూన్యతా విమృలపాశ్చాత్యులకువిద్య సేర్వ కలాకలాప

శంకరరామానుజాతాది మతభర్త
పోషకులగుగాంచు పుణ్యరాలు

అక్కటా! నేను దిక్కులే యొక్కనింట
గనువుమాటికి దాసియై పడుచునున్న
కష్టములచాప మగటిమిగ్గినట్టి
పుత్తురిఁజొక్కడైనలేడయ్య మిత్రులారా!

శా. మెల్లంబైచనువాహిసీధవరూ

ప్రాద్యూత వంశంధముత

సొల్లెపోవఁగలేదు, నీదుడ లనం

మం త్రమ పోలేదు, వా
మల్లత్యంబును, మాతృభక్తియు జయె
స్వామియగుఁ జూప నో

రల్లీ! భారతరాజ్యలక్ష్మీ! తగు స
త్కృలంబు రాదయ్యెడిక.

స్వగతములందేకాని సంభాషణములం దంతగా
పద్యములు లేకుండుట యందు మెచ్చఁదగియున్నది. ముఖ్య
ముగ శివాచియుపదేశములు గంభీరముగ గద్యభోరణి
నున్నవి.

పద్యములు మితముగానున్నవి. నాటకమంతయు
తేగగముమయు గలదిగనున్నది. స్వభావవైరుధ్యము లేక్క
డను గానరావు.

పుస్తకములయందు వారు గ్రంథకర్తగారి పేర 'మ
హారాజానారి కళికాల, విజయనగరము' అని వ్రాసినఁ
బడయఁగలరు.

* * * *

రాజా ప్రతాప

రచయిత: గుండిమొడ వేంకటసుబ్బారావుగారు
రాయల్ సైజరి, ౧౮౭౨ ఫుటలు, వెలరు. ౧ ర ౦

ఇది 'రాజా ప్రతాపసింహ' అను హిందీనాటక
మునకు కొన్ని మార్పులతో చేసిన యనుభాషము. ముప్ర
సేధనాటకకారుఁ డగు శ్రీ ద్వికేంద్రబాబ్ రాయల వంగ
మాతృక హిందీలో ననువదంపఁబడినది. ఇందలి యతి
స్పర్శయు ప్రసిద్ధము. కాలికాలయమునందలి ప్రతిజ్ఞతోఁ
బ్రారంభమయి, ప్రతాపుని మరణముతో ముగిసినది,
విషాదాంతము. అంకదృశ్యనిర్మాణము, పాత్రపోషణము,
బొదిత్యము చాలబాగున్నవి. భావములు గంభీరములు.
చారిత్రకపాత్రలును, కల్పితపాత్రలునుగూడ మిక్కిలి నిపు

గతితో సజీవముగఁ జూపఁబడినవి. శ్రీద్వికేంద్రబాబ్
రాయలు పద్యముగఁ జెప్పిన భావయోగమును నుత్త
మాశయ మోనాటకమున బాగుగఁ జూపఁబడినది. ఇట్టి
యొక్కొక్క నాటకమును తెలుగుభాషకు సమర్పించినం
దులకు శ్రీ మద్భారావుగారి 'రాంధ్రజనల కృతజ్ఞత'కు
బాగులు.

వీరు భాషాంతరీకరించిన భాగములు చెడకుండ
నొప్పించిరి. ఒక్కొక్కో హిందీనుండి తర్జుమా యిది
యని నూచింపు పదప్రయోగములున్నను తర్జుమా బా
గున్నదనియే చెప్పవలెను.

ఇందు వీరు కొన్ని పుష్కలములు మార్చిరి, కొన్ని
తీసివేసిరి; కొన్ని భాగములు రచించి చేర్చిరి.

ముఖ్యముగ నాల్గవయంకము నాల్గవపుష్కలమున
వీరు పెద్దస్వారింక్రమము గైకొని, యతివృత్తమునకే
మార్పుఁజేర్చిరి. ఇతిహాసము ననుసరించియు, మాతృక
ననుసరించియు ప్రతాపుఁడు కోమల్మీర దుర్గము లో
ల్పోయినతరువాతఁ దానులోఁబడినట్లు అక్కరునకు జాలు
వ్రాసెను. కాని, ఆజాలు రాజనీతివతురుడగు అక్కరు
కల్పించినదని వీరు చూపినారు. దీనివలన వీరు ప్రతాపుని
కార్యదీక్షయు, అక్కిరురాజనీతినిపు బోయుఁ బోషింప
జెంచినట్లు లోచనము. కాని ఇది చాలచుండినదింపదు.

మాతృకయందు - అక్కరునోట ప్రతాపుఁడు తన
మలాంగిపోయెననునా ర్థ వినుటతోడనే పుష్కరాజానకు
వలెనే మనకుఁగూడ విన్నయో దులు జనించును;
కాని పరంపరాగతిములకు పరాజయములచేతను, దుర్గర
మున దారివ్యక్తిడచేతను, తరువరి హ్యరయదాతకమున
పుత్రికామరణము చేతను విక్రీడ్లవ్యాపయఁడగ ప్రతాపునివర
గ్యమున దరించి, అరిసినోటనే అక్కరునకు వ్రాసినలేఖ
మాట విన్నపుడప్రయత్ని ముగ తావ్యములురాలనంతటి
సానుభూతియే ప్రతాపునియెడ జనించునుగాని, కార్య
దీక్షకాన్యఁ పనునవజ్ఞ సుంతయుఁ గలుగదు. ఆసాను
భూతి సుబ్బారావుగారి ప్రతాపునియెడ జనింపదు. తన
కుమరమప్రీతిపాత్రుడగు గోవిందసింహునకును, దనప
హోదరుడగు శక్తసింహునకునుగూడ నక్కరునకెల్లయు
ను మొదట చెప్పక తుదివఱకు చాచిపెట్టుట ప్రతాపుని

యందలి గౌరవమును పొందుచును, శక్తినింపించును "మొగలాయిలతోడి యుద్ధమునందు మీకుఁబోడ్డుపట్టు కైవచ్చితి" నని చెప్పినపుడు "ఇప్పుడు సాహాయ్యమున కవసరములే" దనియు, పిదప నతఁడు "మీరక్కరునకధీ సులైతిరా" యని యడగ "ఔ" ననియుఁ బ్రతాపుఁడ పర్యమేలవల్కెను? పరిహాసమునకా? ఇది చాలమల్కున గనున్నది. పృథ్వీరాజ భామామలు వచ్చినతరువాత, సైన్యధనముల యాశచిక్కినవెనుకఁ దెలియఁజేయవచ్చు నని ముందట్లుచెప్పెనా? దైన్యమున నెల్లర నాకర్ణింప వెంచెనా? అసత్యమే చెప్పటకేమి కారణముండెను? నాయకునిపాత్ర చెడిపోయినది. నాటకమంతటనున్న ప్రతాపుఁడువేఱు, ఈ దృశ్యమందలి ప్రతాపుఁడువేఱు. ఆద్యక్షేంద్రుని ప్రతాపునికిని ఈగుచ్చారావుగారి ప్రతాపునికిని బోలకలేదు.

అదిగాక, బాబువ్రాసినను నరక దిక్పరుసమక్ష మునకుఁ బోయి తలవంచి యతని యధికారము స్వీకరింప లేదు. అనతికాలముననే మఱుఁదనరణభేరిఁమ్రోగించెను. సైన్యధనములయూత చిక్కుటలోఁజేసే తిరిగివిజృంభించిన ప్రతాపుఁ డట్టియూతలేనపుడు దుర్గరక్షాధునికఁ దాళఁజూ లక యొక్కపరి మానరదౌర్బల్యమునకు లోబడుట య తని కార్యదీక్షయందలి పెద్దలోపముగాదు. ప్రళయ మార్తందునిభంగి విజృంభించి జయపరంపరలఁ గొల్ల నొ ననున్న మీరుఁడు ముందొకసారి నిరాశావిష్టుఁడగునంతటి పతనముగాంచుట స్వాభావికమేకాక, కలాలోకము నఁగూడ ననుసరింపఁబడు సహజమే. ప్రకృతినిష్ఠమున నాయకత్వమిచ్చట కళంకితమైనది.

అక్బరుపాత్రయు నిందుచెడిపోయినది. (పంచ మాంశమున) తనపుత్రికద్వారా ప్రతాపుని యుదారగు నామోచకమున బాబు నాకర్ణించినపుడు, "ప్రతాప, ప్రతాప! నేటిదనుకను నీఫలము నాదక్షిణపార్శ్వముం దని యూహించియుంటివేకాని, నీయాసనము నామా ఖ్యోపరి భాగమునందని తలపన్నైతిని! నేను జగత్తేరిన నియు, నీవొకసామాన్యుఁడ వనియు భావించి గర్విండు ముంటినిగాని, నీవేజగత్తేరివనియు, నేనేసామాన్యుఁడవ నియు నిప్పుడు తెలిసికొంటిని!... నేటినుండియుఁ ప్రతాపసింహుఁడు ... నాకుఁ బ్రాణాభాంధ

వుఁడు!" అని యుక్తకంతయున, నొడలేఱుఁగక, భక్తుని వలెఁబ్రశంసించిన అక్బరుహృదయమహత్త్వము మాఁ డేండ్లపూర్వము నిష్పచ్చరమైయుండెనా? ప్రతాపుని యందలి భక్తిగౌరవములచేతనే అక్బరు చిత్తారుదుర్గము నుపవలెనై చెనుగాని తనమాతము ప్రతాపసింహుఁడు తన కడకుఁబంపివేసివాఁడనికాదు; ఏలయున నతఁడు చిత్తూ రుదుర్గమును గోరకయే యామెను బంపివేసెను. కేమి మ క్బరునుగ్రహణింపకును హృదయమే యందులపఁగార ణము. అంతటి గొప్పహృదయముగల అక్బరు మాఁడేండ్ల పూర్వ మామహత్త్వపుటంకురములైనలేక, యంతటినిక్కృ వ్త్యంత్రితము పన్నెనా? ఇరుపదిరంజేండ్లు దుస్ససాహస లచే పొగులుదుండియు, స్వదేశస్వధర్మరక్షణమునకై తా త్పర్యమునఁ బోరుమండిన ప్రతాపునిచిరిత్ర సార్వభౌముఁ డగు అక్బరునుదారహృదయమున నిక్కష్టతఁ జెంపుచే యుడు. ఇచ్చటి రాజనీతియుఁ గడుపేలనము. ప్రతాపరు ద్రిదయను యుగంధరుని రాజనీతిపరియగురావనీతి! నిజ ములేలినవెనుక "అహ! యుగంధరునిరాజనీతి!" అని లో కమంతయు నేకగ్రీవముగ క్లాఘింయెను. కాని యీ అక్బరు రాజనీతి--రాజనీతి యనఁదగినదో--నిజము లేరినవెనుక లోకమంతయు గర్హింపఁదగియున్నది. అక్బరు రాజనీతికిఁ జేరుపడెనవాఁడు. అతనిపాత్ర కీకల్పనమేమియు యోగ్య ముగలేదు. ప్రతాపుఁ డెదుర్కొనుటకుఁ దగనినిష్పహాయ సితిమన్నను, ఆమిథ్యాపవాదమవిని వాస్తవసితి ప్రకటిం చినఁ బాలు నక్బరుకీర్తికి భంగము వాటిల్లును. కావున నీరాజనీతికి సార్థకతగన్పట్టదు. మఱువద్దిక్షేంద్రుని అక్బ రు వేఱు, వీరిఅక్బరు వేఱు. ఆర్యునయమును, మేధయుఁ గూడ నిందుఁ గానరావు.

నాయకునికిఁ దెద్ద గీటురాయి యగు అక్బరు పాత్రయుఁ జెడిపోయినది, నాయకుని పాత్రయుఁ జెడిపోయినది.

ఇంకను గొన్ని చిన్న చిన్న మార్పులున్నవి; మాత్రు కను మెఱుంగుఁజెట్టినవి యీవిధము, వీరు చాలస్వశ్యములు తీసివేసిరి. అందు కొన్ని యుండఁదగినవియుఁ గలవు. బోక్షిబాయి తుదిరంగములు రెండు నుంచియుండినచో నొకగొప్పపరిపాలనయ నాటకమునకు లోటుగాక యుండెడిది.